

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 44 :: NUMMER 1 :: MAART 2020

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

1964

2020

**Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST**

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Statutaire Algemene Vergadering

De geplande vergadering van zaterdag 28 maart 2020 gaat niet door omwille van de coronavirus maatregelen!

IVV Cursussen

Meer info over deze cursussen vind je ook op www.instituutvlaamsevolkskunst.be (zie ook blz. 10)

Open Cursusdag Vendelen 2020

Uitgesteld wegens coronavirus!

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 18 oktober 2020 - Leuven

Vendeliërsverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Monitorencursus 2020-2021

Datums en locaties nog vast te leggen

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Reconstructie West-Vlaamse Klederdracht - Kantwerksters. Bron: lithografie: Spitzenklöpperin aus der Umgebung von Brügge, Fritz von Lipperheide, Berlin 1874

EDITORIAAL

Schouderklopje

Een internationaal team onderzoekers, onder wie geologen van de Vrije Universiteit Brussel, heeft bijkomend bewijs gevonden voor de theorie dat de dinosauriërs 66 miljoen jaar geleden (nvdr. of was het 65 miljoen jaar?) werden uitgeroeid door een meteorietinslag⁽¹⁾. Wat leren we uit deze gebeurtenis?

We kunnen ons moeilijk inbeelden dat de aarde al meer dan 66 miljoen jaar bestaat. Wat is er in die periode zoal gebeurd? Het cijfer alleen al zou enig relativiseringsvermogen moeten creëren. De impact van de 12 km grote meteoriet had naar schatting de kracht van 10 miljard atoombomben uit de Tweede Wereldoorlog. De daaropvolgende verontreiniging van de atmosfeer met afscherming van het zonlicht kostte alle dieren van meer dan 5 kg het leven. Dichter bij onze tijd, maar toch nog meer dan 2,5 miljoen jaar geleden was de aarde een tropisch paradijs met een volledig ijsvrij Groenland⁽²⁾. Beetje bij beetje leren we over het verleden. In afwachting blijven we feiten en toestanden beschouwen als voor het eerst gebeurend, terwijl dat waarschijnlijk niet zo is.

Alleen al om tot die vaststelling te komen is archiefwerk bijzonder interessant. Bij het ingeven van archiefstukken in KADOC⁽³⁾ vond ik een artikel met als titel: Verenigingen op zoek naar een nieuwe identiteit. Het bevatte de neerslag van een interview met Dr. Luc Dekeyser over zijn doctoraatswerk uit 1991⁽⁴⁾. Het interview bewijst dat dezelfde bekommernissen al langer leven dan vandaag. Het artikel begint met de vragen zoals: verkeert het verenigingsleven in crisis? Is het vormingswerk in verenigingsverband op sterven na dood? Luc Dekeyser beschouwt de evolutie naar een informatiesamenleving als een belangrijke ontwikkeling. Hij bedoelde een samenleving waarin informatie en vorming moeilijk beheersbaar wordt. Ideaalbeelden verdwijnen en maken plaats voor een vrije zoektocht naar ideale situaties. Verenigingen hebben volgens Dekeyser de taak hun leden te wijzen op een veranderende samenleving en de manier waarop kan ingespeeld worden op die veranderingen. Zijn onderzoek resulteerde in vier krachtlijnen voor verenigingen die vorming opnemen in hun missie.

Ten eerste: **maatschappelijke activering**. Het gaat over volkskunst die voldoende toegankelijk moet zijn in de huidige maatschappij. Welke structuren en organisaties bieden opportuniteiten voor samenwerking? Welke jeugd- of seniorenwerking biedt mogelijkheden?

Ten tweede: **educatie**. Welke vaardigheden en kennis kunnen dienstig zijn in onze samenleving. Wat leert het verleden over de toekomst? Zowel het aspect 'volks' als het aspect 'kunst' komen in aanmerking. Wals, schottisch, polka en mazurka zijn minstens 150 jaar jong. Internationale contacten leren ons hoe onze eigen rijke Vlaamse cultuur geïnspireerd werd door andere Europese culturen en vice versa. Schilderijen in aantrekkelijke en met veel publiciteit aangekondigde tentoonstellingen geven ons inzicht in evolutie van kledij en kunnen inspirerend werken (cfr. Pi-kant). Inzicht ook in wat we doen en waarvoor we staan: zonder meer kapitale elementen.

Ten derde: **animatie**. Een mooi voorbeeld kunnen creaties zijn van dansen die, gebruik makend van traditionele danspassen en -vormen, met toegankelijke en vlotte muzikale ondersteuning volksdansen, aantrekkelijk maken of houden. Recreatie heeft een belangrijke functie in de groepswerking. De boog mag niet altijd gespannen staan. Het blijft een opgave om een brede instroom te combineren met kwaliteit. Luc Dekeyser breekt in dat verband een lans voor het veelzijdig projectmatig werken. Veelzijdigheid en streven naar duidelijke afgelijnde eindpunten en doelstellingen zijn troeven om aan ledenwerving te doen. Mogelijkerwijze ontstaat er een gezonde interactie tussen subgroepen die convergeert in gezamenlijke erkenningspunten.

Ten vierde: **dienstverlening**. Ten dienste stellen van mensen en mogelijkheden moet ons vrijwaren van centripetaal eenrichtingsverkeer. Een driekoningencampagne in woonzorgcentra of animatie voor mensen met een beperking zijn voorbeelden waarmee kennis en kunde ten dienste gesteld worden van de gemeenschap. Een volksdansmoment vóór een les wiskunde of biologie? Een interessant idee dat al werkelijkheid is in een Steinerschool in Gent⁽⁵⁾.

En wat leert de geschiedenis ons over de corona-perikelen? Er is mogelijk een parallellisme te trekken met de pest epidemieën uit de Middeleeuwen. Medisch-historicus Bob Van Hee schetst de gelijkenis. Het coronavirus brak uit in China en kwam via Italië Europa binnen. Dat is precies dezelfde weg die de pest in de Middeleeuwen volgde. Waarschijnlijk ging de pest aan land in Messina op Sicilië, en trok de ziekte daarna via Napels noordwaarts. Bronnen uit de 14e eeuw maken melding van een zijderoutevloot waarvan de bemanning ziek aanmeerde in Messina in het jaar 1346⁽⁶⁾.

(1) Belga. Het Laatste Nieuws, 9 september 2019.

(2) Van De Sype Koen. Het Laatste Nieuws 12 december 2016.

(3) KADOC. Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving aan de KU Leuven.

(4) Dekeyser Luc. Verenigingen op zoek naar nieuwe identiteit. CSKW Cultuur-Genoten 1991; 20(2): pp. 3-8.

(5) Claudia Verplanke-Waas. Dansen voor de les begint. Danst 2019; nr.3: pp. 15-16.

(6) <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/02/27/hoe-ook-de-pest-via-italie-europa-binnendrong/> geraadpleegd op 8 maart 2020.

We eindigen met een voorbeeld uit het plantenrijk. Fossielen bewijzen ons dat de ons welbekende *Ginkgo biloba* L. wijdverspreid was in Europa vóór de laatste ijstijd. De boom is zo'n 280 miljoen jaar geleden ontstaan⁽⁷⁾. In Europa is hij tijdelijk verdwenen tijdens de ijstijd, maar nu weer volop aanwezig. *Ginkgo biloba* wordt ook Japanse tempelboom genoemd. In Hiroshima begonnen diverse ginkgo's al enkele weken na het droppen van de atoombom opnieuw bladeren te maken⁽⁸⁾. *Ginkgo biloba* wordt ook geheugenboom genoemd, omdat extracten van bladeren gebruikt worden tegen vergetelheid.

Laten we de geschiedenis niet vergeten. Alvast een Corona-schouderklopje aan al onze lezers.

Gert Laekeman
Voorzitter IVV

Bladeren van *Ginkgo biloba* L. of Japanse tempelboom
(bron: G. Verhelst. Groot handboek geneeskrachtige
planten 4de druk p.273: H. Degraen voor BIONAL).

(7) <https://www.scientias.nl/de-japanse-notenboom-is-praktisch-onsterfelijk-en-dit-is-waarom/> geraadpleegd op 8 maart 2020.

(8) <http://www.plantenkwekerijen.be/ginkgobiloba,jap.html> geraadpleegd op 8 maart 2020.

PUBLICATIES

Dans Nu - bundel 12 Creaties van dansmeester Renaat Van Craenenbroeck

IVV heeft een nieuwe dansbundel klaar: Creaties van dansmeester Renaat Van Craenenbroeck. Met deze uitgave wil het een man met bijzondere verdiensten huldigen en weer een reeks dansen ontsluiten voor onze volkskunstgroepen.

Renaat Van Craenenbroeck was een bijzonder man, geboren en getogen Antwerpenaar, enig kind van een kleermaker. Hij studeert handelswetenschappen, een opleiding voor de zakenwereld. Zijn talentkennis is fenomenaal, hij kent zelfs Russisch. Hij houdt van Antwerpen en Vlaanderen, is enkele jaren stadsgids van Antwerpen. En hij houdt van volksdansen. Zoals zovelen van zijn generatie zette hij de eerste danspassen bij de jeugdbeweging.

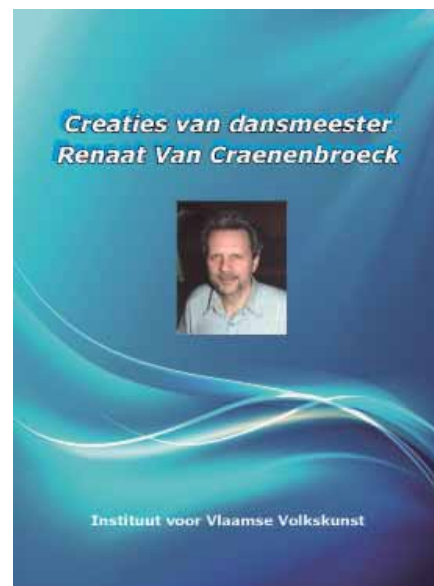
Hij wil meer. Een verzorgde houding tijdens het dansen, hoffelijkheid tegenover de partner en... interesse voor de geschiedenis van de dans in onze streken en elders. Samen met Hubert Boone en Wannes Vandevelde gaat hij de boer op. Bij de oude mensen dansen en muziek noteren. Hij werkt hiervoor ook samen met het Vlaams Dansarchief. Oude dansen worden opnieuw uitgegeven. Renaat Van Craenenbroeck was al van in de beginperiode nauw bij de werkzaamheden en uitgaven van het Vlaams Dansarchief betrokken. Hij werkte mee aan de drie uitgaven van de 'Kadril van Achtel'. 'Dansen uit Midden-Brabant' was de volgende bundel. In de uitgave 'Dansen uit Hoogstraten' vinden we niet minder dan drie rijk gedocumenteerde artikelen over 'Het Heiluizen in Hoogstraten', 'Zwaarddansers en Kalverdansen te Hoogstraten' en losse aantekeningen bij de beschreven dansen. De laatste bundel waaraan hij meewerkte, was 'Oude Dansen uit Achtel', uitgegeven in 1972.

Renaat wordt dansmeester. Hij leert de jeugd dansen. Hij wil volmaaktheid, is streng voor zichzelf, streng voor de anderen. Hij is veel op pad, maar eens thuis, betreft hij zijn gezin bij zijn hobby. Dan wordt de living ontruimd om nieuwe danspassen in te oefenen. Hij wil meer: op basis van oude muziek en traditionele passen ontwerpt hij nieuwe creaties. Meer dan dertig, stuk voor stuk pareltjes met een bijzonder karakter. Elf ervan worden beschreven in de bundel, met de bijhorende muziek. Het zijn: 'k Wil, Mazurka met piston, Mazurka van Hofstade, Onder den toren, Polka Poortjes, Polka sjarleston, Schottisch in karree, Schottisch-Mazurka, Wals van Kortenberg, Wisselmazurka en Zjabadada.

Het is slechts een klein deel van zijn indrukwekkende bibliotheek die we mochten onderbrengen in de Collectie Renaat Van Craenenbroeck binnen de archiefverzameling van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst. De collectie telt meer dan 500 geïnventariseerde stukken die toegankelijk zijn via het KADOC (Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving) aan de KULeuven⁽¹⁾.

De bundel 'Creaties van dansmeester Renaat Van Craenenbroeck' werd samengesteld door volgende leden van het Vlaams Dansarchief: Gert Laekeman, Lisette Luyckx, Machteld Van den Bossche en Paula Wouters. Achtergrondinformatie werd gegeven door Katrien Van Craenenbroeck, Marc De Wachter, Hugo Bulterijst en dansgroep Lange Wapper. De verklarende danstekeningen zijn van Paula Wouters en Dirk Janssens. De traditionele volksmuziek werd o.a. genoteerd door Hubert Boone. De huidige muzieknotatie is van Lisette Luyckx en het muzieknazicht gebeurde door Oswald Lauriks. De opmaak gebeurde door Machteld Van Den Bossche en Stefaan Haesen.

Johan

Bestellen

De verkoopprijs van deze dansbundel bedraagt 8 euro.

Deze nieuwe bundel kan online besteld worden in de IVV webwinkel of neem contact op met het IVV-Secretariaat (contactinfo en URL van de webwinkel vind je vooraan in deze Volkskunst).

Verzending

Bestellingen worden zo snel mogelijk verstuurd.

Tot 2 exemplaren bedragen de verzendingskosten 3 euro per zending. Voor 3 of meer exemplaren gelden de tarieven voor pakjes (vanaf 5,70 euro).

(1) <http://www.lias.be/zoeken-in-lias/>

REDACTIONEEL

Abonnementen 2020

De redactie dankt alle abonnees voor het nemen of hernieuwen van hun abonnement.

SPROKKELINGEN

In Memoriam Anita Verbruggen

*Wie we graag zien ontvalt ons steeds te vroeg.
Dat is des te meer waar voor Anita Verbruggen.
Anita was bekend en geliefd als een toegewijde
accordeoniste.*

Ze reisde wekelijks het Vlaamse land af om diverse volkskunstgroepen muzikaal te ondersteunen. Anita speelde accordeon voor de groepen Pajottenland (Dilbeek), Sneyssens (Evergem), Lange Stien (Beveren), op festivals, bals, buitenlandse reizen en cursussen. Anita stelde haar muzikaal talent ten dienste van menige volkskunstgroep die muzikale begeleiding nodig had. Het was telkens een geruststelling als zij optredens kon begeleiden. Ze vulde probleemloos instructies van dansleiders in, met aandacht voor de noden van uitvoerende dansers.

Naast haar muzikaal bestaan, stond Anita ten dienste van haar patiënten als nachtverpleegster. Op zaterdag 1 februari jl. deed een warmhartige gemeenschap Anita uitgeleide. Harp en dwarsfluiten lieten Pachelbel weerklinken in de canon die perspectief geeft aan eeuwigheid. De gemeenschap deed haar zacht uitgeleide met een sfeervol 'wazig avondduister'.

Anita Verbruggen was amper 62 jaar. De klanken van haar accordeon blijven naklinken in de oren van wie haar mochten kennen en waarderen. We beschikken over opnamen om op haar muzikale begeleiding te blijven dansen. De tekst op het overlijdensbericht vertolkt ontroerend mooi Anita's zacht en zorgzaam karakter:

*Nooit zal je nog door de tuin lopen
Waar iedere bloem en iedere plant
Getuigden van je zorgzame hand
Nu gaat voor jou de hemeltuin open*

Lieve Anita, dank voor je inzet voor patiënten en volksdanswereld. Laat je volksdansmuziek weerklinken in het land dat elk verstand te boven gaat. We wensen sterkte aan de familie, en de nabijheid van fijngevoelige mensen.

Erwin Steeman, Machteld Van Den Bossche en Gert Laekeman

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabrikstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

Dansbeschrijving Zatte Mazurka

In het kader van de activiteiten van het Dansarchief, publiceren we in dit nummer een danscreatie door Pit Ballin op muziek van Paul Van duren.

In samenwerking met de auteurs stellen we zowel beschrijving, danstekeningen als dansmuziek ter beschikking van onze lezers. In de toekomst zullen we nog danspakketten publiceren. In samenspraak met de auteurs en het IVV-secretariaat kan ondersteuning gegeven worden voor instructie. We hopen op die manier tegemoet te komen aan de vraag van volkskunstgroepen die wensen hun repertoire te verruimen. We willen tenslotte nog aangeven dat gebruik van de muziek van 'Zatte Mazurka' onderworpen is aan de regelgeving wat auteursrechten betreft.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV en voorzitter Vlaams Dansarchief

Zatte mazurka

Dans voor 8 jongens

Categorie Jongensdansen

Creatie	Pit Ballin
Muziek	Paul Van duren
Danspassen	Mazurkapas, gaanpas, driehoppas, looppas, bijtrekpas, mazurkapas zijwaarts, galopsprong
Opstelling	8 jongens in ruitvormige formatie achteraan links van de dansvloer
Jaar van creatie	2003
Uitvoering	
Voorspel (2 maten)	
Figuur I	
<i>Tijdens de eerste 8 maten beweegt de ruitformatie voorwaarts tot in het midden van het podium (1).</i>	
A	1-4
	1 mazurkapas voorwaarts met L-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen LRL.
	1 mazurkapas voorwaarts met R-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen RLR.
	5-8
	herhaling van Figuur I/A1-4.
A	9-12
	1 mazurkapas voorwaarts met L-voet en 1 driehoppas-L waarbij elke jongen individueel $\frac{1}{2}$ draai L-om maakt (2)
	1 mazurkapas voorwaarts met R-voet en 1 driehoppas-R waarbij elke jongen individueel $\frac{1}{2}$ draai R-om maakt.
	13-14
	Herhaling van Figuur I/A9-10.
	15-16
	5 looppassen en een sluitsprong naar één lange horizontale rij, kleinste jongens in het midden, allen handen op de schouders (3)(4).
B	17-20
	Allen 1 driehoppas-L en 1 driehoppas-R.
	6 looppassen (L beginnen) waarbij de wiek $\frac{1}{4}$ toer verder draait rtdz, Js 5,6,7,8 lopen dus achterwaarts (5).

	21-24	Herhaling van Figuur I/B17-20. De rij staat nu front achterwaarts (6)(7).
C	25-32	Kontjesrij: 2 bijtrekpassen naar L, 2 bijtrekpassen naar R en herhalen. Kontjesrij = voet uitdraaien, lichtjes gebogen knieën, draaien met 'de kont' (7).
	33-36	1 driehoppas-L en 1 driehoppas-R, dan houding lossen 5 looppassen en een sluitsprong naar 2 verticale rijen, iedereen front voorwaarts zoals aangegeven in tekening 8.
D	37-40	Allen 4 mazurkapassen zijwaarts naar elkaar (9).
	41-42	Na een $\frac{1}{4}$ -draai naar elkaar, geven de jongens elkaar de R-hand 2 mazurkapassen voorwaarts met L-voet, 1/1-toer rmdz zon draaien (10).
	43-44	Met 6 looppassen (L-voet beginnen) verder rmdz draaien, houding lossen en naar tegenovergestelde plaats lopen Js 1-4 eindigen front achterwaarts, Js 5-8 eindigen front voorwaarts (11).

Figuur II

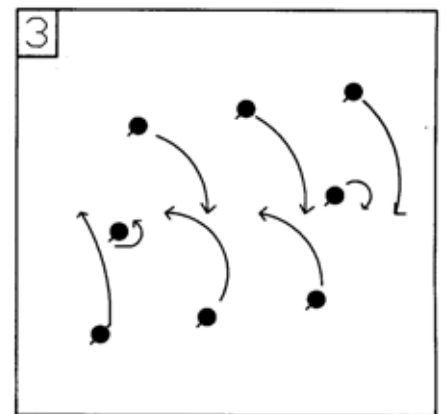
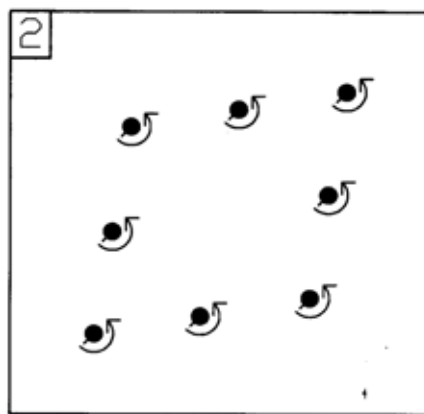
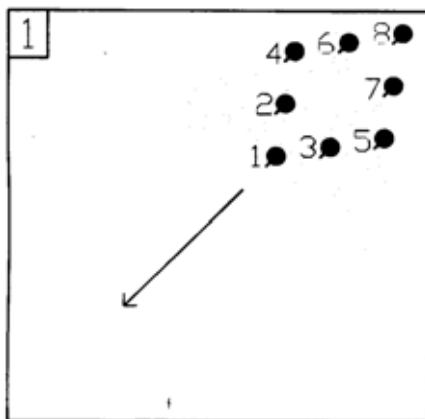
Tijdens de volgende 8 maten trekken de 2 rijen uit naar een halve cirkel (12).

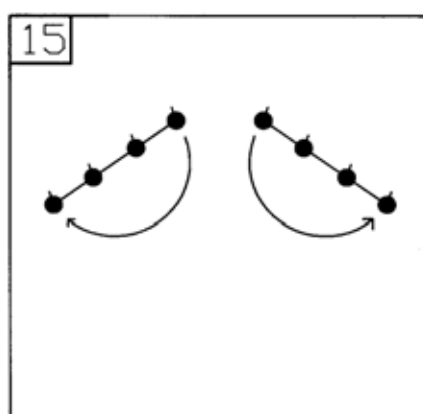
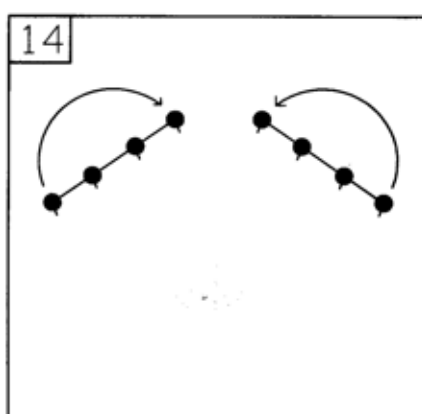
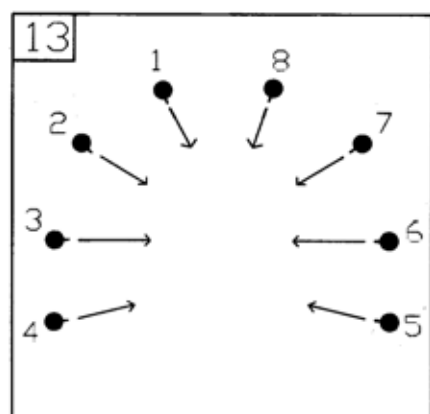
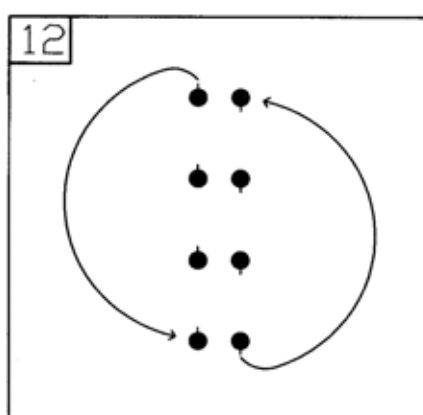
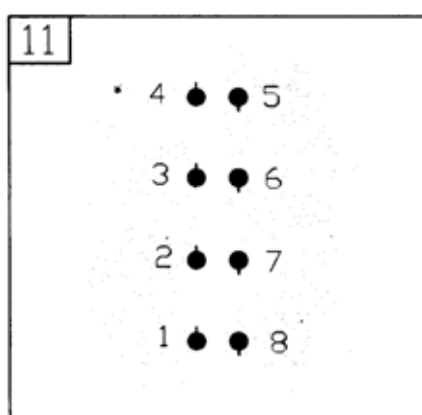
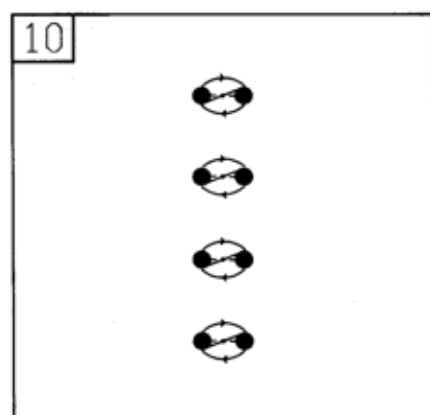
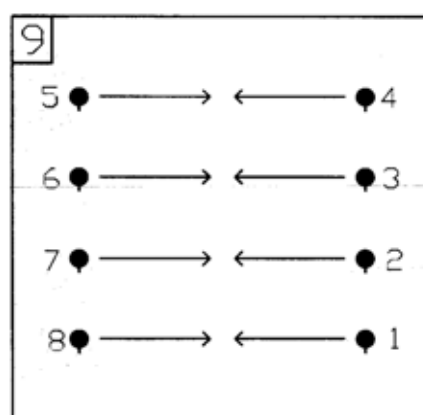
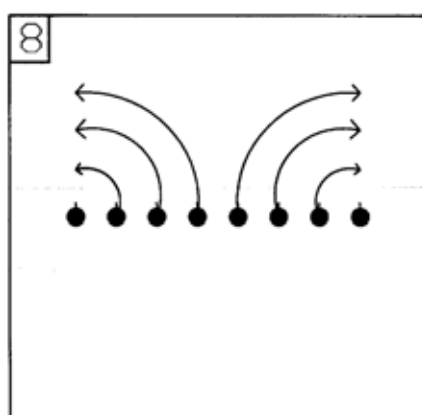
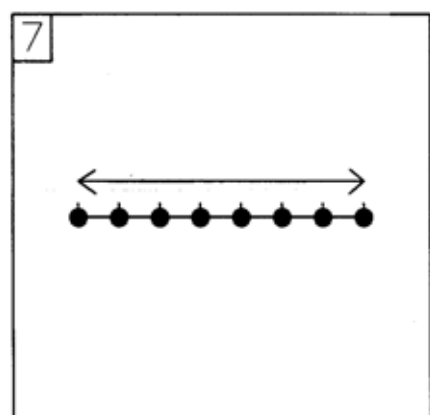
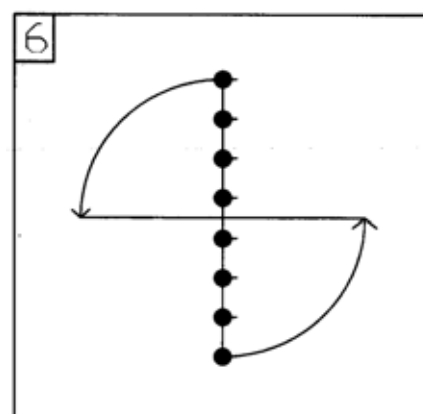
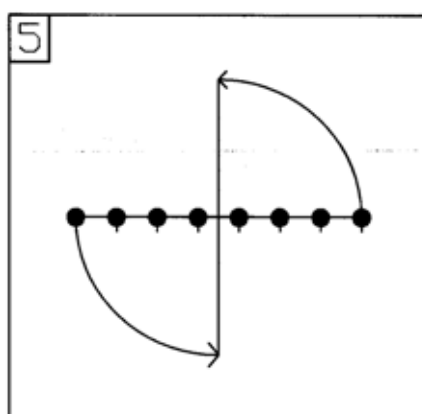
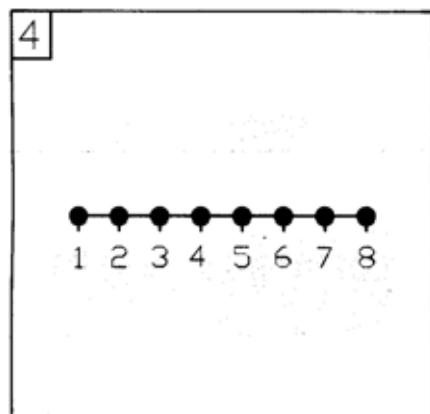
A	1-4	1 mazurkapas voorwaarts met L-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen LRL. 1 mazurkapas voorwaarts met R-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen RLR (12)(13).
	5-8	Herhaling van Figuur II/A1-4. Eindigen in halve cirkel (13).
A	9-12	1 mazurkapas voorwaarts met L-voet. 1 driehoppas-L waarbij elke jongen individueel $\frac{1}{2}$ -draai L-om maakt. 1 mazurkapas voorwaarts met R-voet. 1 driehoppas-R waarbij elke jongen individueel $\frac{1}{2}$ -draai R-om maakt.
	13-14	Herhaling van Figuur II/A9-10.
	15-16	1 mazurkapas voorwaarts met R-voet, 3 looppassen (RLR) naar twee rijen in V-formatie (14).
B	17-20	Allen 1 driehoppas-L en 1 driehoppas-R. 6 looppassen (L beginnen) waarbij de 2 wieken $\frac{1}{2}$ -toer draaien De 2 middelste jongens lopen voorwaarts, de buitenste jongens lopen achterwaarts (14).
	21-24	Allen 1 driehoppas-L en 1 driehoppas-R. 6 looppassen (L beginnen) waarbij de 2 wieken $\frac{1}{2}$ toer verder draaien (15). Eindigen op oorspronkelijke plaats.
C	25-36	Met 12 galopsprongen trekken de 2 slierten uit (J4 trekt uit langs buiten, J5 langs binnen). Ze kruisen elkaar vooraan en achteraan. Na 8 passen houding lossen en in dezelfde richting verder dansen naar 2 verticale rijen, eindigen front naar elkaar (16)(17)(18).
D	37-38	Allen 2 mazurkapassen (L-voet) voorwaarts (18).
	39-40	De jongens geven elkaar de R-hand 3 looppassen , 1/1-toer rmdz draaien, houding lossen, 3 looppassen achterwaarts.
	41-44	Herhaling van Figuur II/A1-4. Iedereen staat terug op eigen plaats, op het einde van deze sequentie (18) (19).

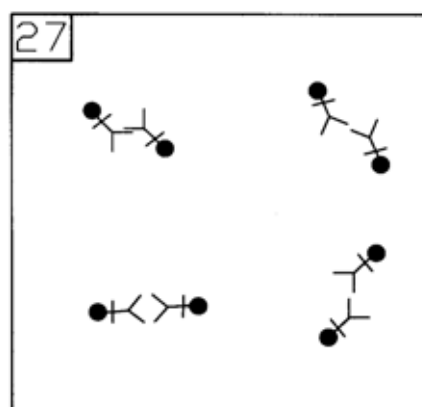
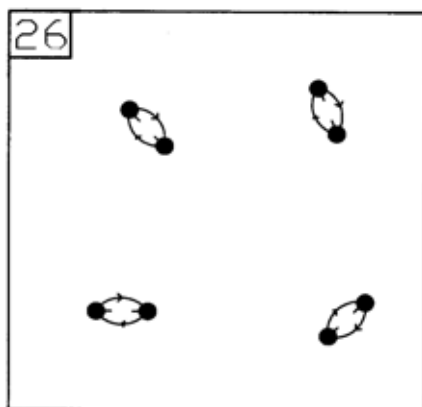
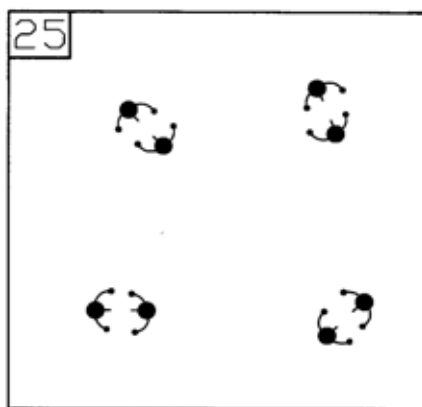
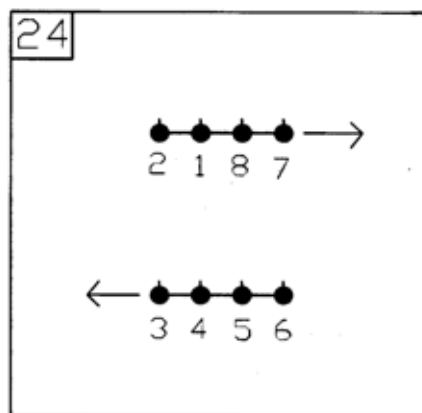
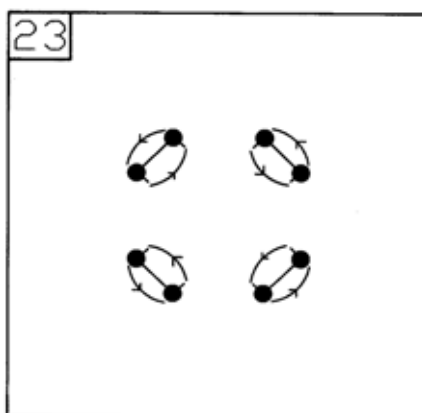
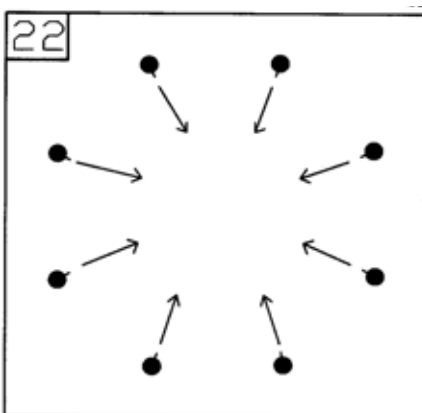
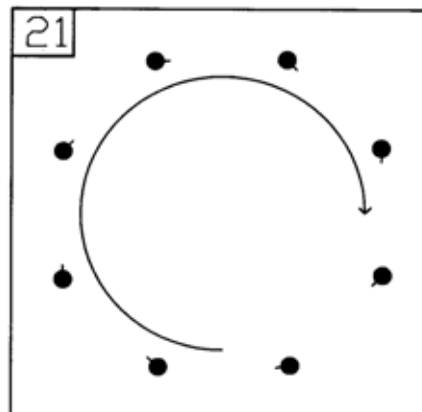
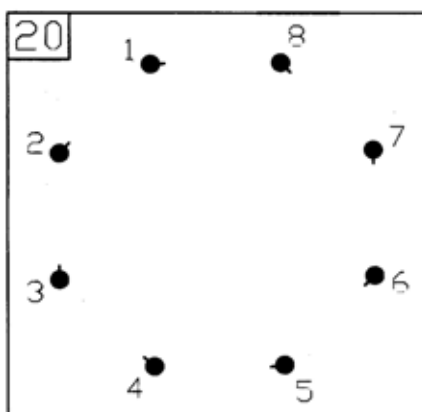
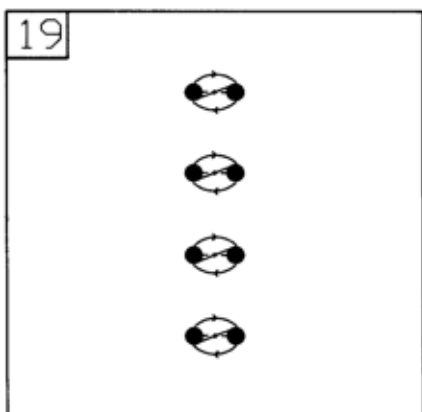
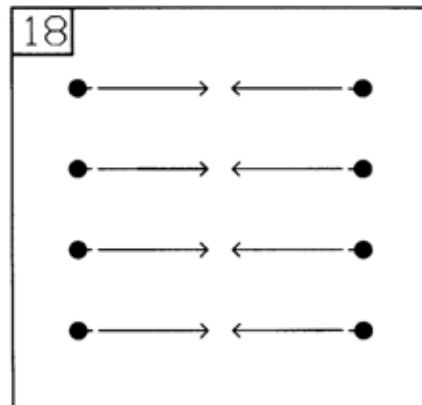
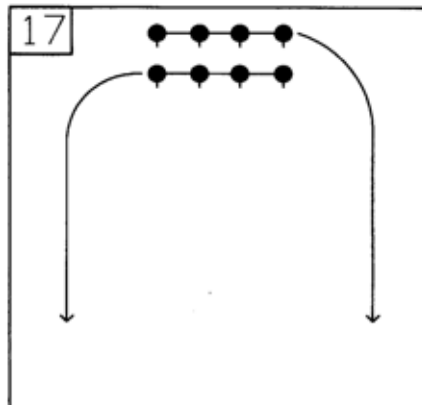
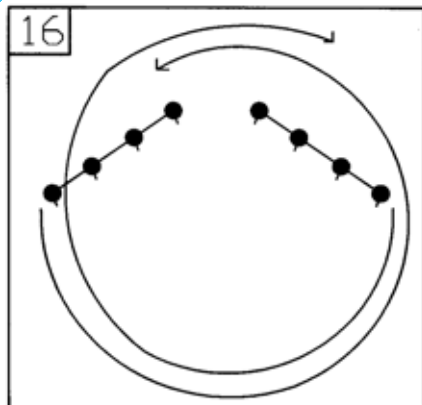
Figuur III

Tijdens de volgende 8 maten trekken de 2 rijen uit richting met de zon, naar een cirkel

A'	1-4	Na een $\frac{1}{4}$ -draai linksom allen: 1 mazurkapas voorwaarts met L-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen LRL. 1 mazurkapas voorwaarts met R-voet, gevolgd door 3 waggelende gaanpassen RLR (20).
	5-8	Herhaling van Figuur III/A1-4. Eindigen in cirkel (21).
A'	9-12	1 mazurkapas voorwaarts met L-voet 1 driehoppas-links waarbij elke J individueel $\frac{1}{2}$ -draai L-om maakt 1 mazurkapas voorwaarts met R-voet 1 driehoppas-R waarbij elke jongen individueel $\frac{1}{2}$ -draai R-om maakt (22).
	13-14	Herhaling van Figuur III/A9-10.
	15-16	1 mazurkapas voorwaarts met R-voet 3 looppassen (RLR) naar vierkant, per twee de handen op de schouders leggen (23).
B'	17-20	Allen 1 driehoppas-L, 1 driehoppas-R en 6 looppassen (L beginnen) waarbij de 4 wieken 1/1-toer rtdz draaien. De R-J loopt voorwaarts, de L-J loopt achterwaarts (23).
	21-24	Allen 1 driehoppas-L, 1 driehoppas-R en 6 looppassen (L beginnen) waarbij de 4 wieken 1/1-toer draaien. De R-J loopt voorwaarts, de L-J loopt achterwaarts, eindigen front achterwaarts zoals aangegeven in tekening 24.
C'	25-32	Kontjesrij (24): Js 3,4,5,6: 4 bijtrekpassen naar L en 4 bijtrekpassen naar R Js 2,1,8,7: 4 bijtrekpassen naar R en 4 bijtrekpassen naar L Nota: voet uitdraaien, lichtjes gebogen knieën, draaien met 'de kont'.
	33-36	1 driehoppas-L en 1 driehoppas-R, dan houding lossen 5 looppassen en een sluitsprong naar formatie per twee, verspreid over podium (25).
D'	37-47	Vechten (26)(27).

ZATTE MAZURKA

$$(A B C D) \times 1$$
$$+ A' B' C' D$$

PAUL VAN DUSEN

(A B C D) x1
 + A' B' C' D'

PAUL VAN DUIN

MEL.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 8

VLAAMS DANCARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche, Gudrun Van Eynde en Paula Wouters.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Waar zijn we mee bezig ...

De leden van het Vlaams Vendelarchief werken momenteel aan:

- de laatste reeksen in de (digitale) bundel Vendel Nu 8
- voorbereidingen voor de nieuwe bundel Vendel Nu 9
- organiseren van cursussen en vendeliersverbodering
- verzamelen van alle publicaties en documentatie rond vendelzwaaien:
 - vendelreeksen
 - cursusteksten
 - wedstrijdreglementen
 - informatie over formaten van vendelvlaggen

Heb je iets dat ons kan interesseren: contactgegevens hieronder of zie Colofon voor secretariaat.

Monitorencursus

Najaar 2020 - Voorjaar 2021

Tijdens het rondetafelgesprek van de voorbije verbodering bleek er opnieuw interesse in een cursus voor vendelmonitoren. Heb jij interesse in deze cursus waarin je alles leert om als 'vendelleider' aan de slag te gaan, geef dan zo snel mogelijk een seintje aan Stefaan.

Datums en locaties nog vast te leggen

Zodra we het minimum aantal deelnemers bereiken, leggen we plaatsen en datums vast.

Contacteer Stefaan Haesen:

stefaan@haesen.info

+32 496 593523

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Een streekdrachtentocht van Walem over Rumst, Reet, Boom, Niel en Schelle naar Aartselaar

Dr. Henri Vannoppen

1. Een mannenlijk uit de Nete in Walem in 1838

Op 19 augustus 1838 werd een mannenlijk uit de Nete gehaald te Walem. Het was een onbekende man van rond de 45 jaar. Hij droeg: een overkleed en een pantalon van bruin laken, een ondervest van zwart laken, een gilet van witte flanel onder zijn lijnwaden hemd, een witte halsdoek, lange kousen blauw en wit, hoge schoenen. Hij had in zijn zak een witte en een 'koleuren' (gekleurde) neusdoek⁽¹⁾.

2. Een man met een rode neusverwarmer gevonden in Rumst in 1871

Reet is in 1976 bij Rumst gevoegd. Op 22 oktober 1871 vond men het lijk van een opgehangen man te Reet. Hij droeg twee hemden, één wit en een blauw, grijze halfkousen, schoenen met snoeren toegeregen, een bruin-grijze broek gelapt, een grijs-bruin slaaplif, een demitten vest onder een blauwe kiel, een rode neuswarmer (in het Frans 'cache-nez'), een bruine klak met plekskens. Hij had in een bundeltje een gele neusdoek, een witte broek met strepen en een blauw versleten hemd⁽²⁾.

3. Een vrouw met een kleed van Orleans uit Boom verdween in 1856

Boom was de hoofdstad van de kareel- of baksteen. De 16 jarige Theresia Aerts, onnozel, volgens haar gegevens, dochter van François Aerts en een zekere Rosalie uit Boom, die beiden overleden waren, werd achtergelaten in de straten van Brussel door een man, die beweerde haar schoonbroer te zijn. Op 28 juni 1856 was ze in het bedelaarsgesticht van Hoogstraten opgenomen. Ze droeg een hemd van grauw lijnwaad, een onderrok van gedrukte katoennette, een kleed van orleans van grijze kleur met groene weerschijs waarvan het lijf gevoederd was met katoen van witte en blauwe perken, een zwarte zijden kap, kousen van wit katoen, een sjaal van witte wol met rode boord⁽³⁾. Ook gestreepte neusdoeken kwamen veel voor. Een paraplu werd gezien als een statussymbool.

4. Boom zocht naar smid Leonard Veulemans in 1866

Op 15 juni 1866 verdween smid Leonard Veulemans uit Boom. Hij droeg een zwarte klak, een bruine broek, een zwarte laken ondervest, en broek in zwarte demit, een blauw en grijze sjerp, een wit hemd, schoenen, kousen met rode en zwarte strepen⁽⁴⁾.

5. Een vrouw met 3 rokken in Niel in 1843

Op 18 september 1843 werd het lijk van een vrouw uit de Rupel getrokken te Niel. Ze was rond de 30 jaar. Ze droeg een jak van rood katoen met strepen, een bruine katoenen zakdoek, een bruin gestreept siamoisen slaaplif, een voorschoot met zakken van blauw gestreept katoen en drie rokken, De eerste rok, de bovenrok, van blauw katoen met rode bloemen, de tweede van witte siamois met blauwe strepen en de derde, de onderrok, van blauw gestreept katoen, een grof lijnwaden hemd, zwarte saeye kousen en lage schoenen. In de zakken van haar voorschoot vond men 2 zijden beurzen en een andere van lijnwaad⁽⁵⁾.

Afbeelding 1.

6. De kledingzaak Jozef Lenie uit Niel in 1891

Jozef Lenie (Niel 1844-1918) maakte in 1891 publiciteit voor zijn kledingzaak: "Magazijn van gemaakte klederen J. Lenie-De Belder, kleermaker, Dorpsstraat, 10 te Niel. Lakens en Nieuwigheden alle slach, van feuter en strooien hoeden, bijzonderheid voor kinderklederen en cabans, gemaakte mans-en kinderkleden, zijden foulards en plastrons. Grote keuze van eerste communiehoeden." De publiciteit van 'In de Schaar' was versierd met een hoge hoed en met een pet met klip. J. Lenie-De Belder waren de stamouders van het bedrijf S.K.M. in Aartselaar.

7. Een violetten katoenen mantel in Schelle in 1847

Op 11 januari 1847 verdween de 25-jarige Maria Josepha Vereycken uit haar woning in Schelle. Ze droeg een witte muts, een violetten katoenen mantel, een rok van zwarte merinos, een katoenen jak met gele strepen, een sayen halsdoek met rode en zwarte ruiten, een voorschoot van groene merinos, bruin grijze sayen kousen, zwarte holle blokken⁽⁶⁾. De violetten katoenen mantel was duidelijk een zomerkapmantel. De witte muts is waarschijnlijk een vleugelmuts.

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

8. Blauwe kielen en bruine demitten broeken in Aartselaar in 1860-1861

Op 13 mei 1860 verdween de 33-jarige Jos Devocht uit Aartselaar. Hij was onnozel. Hij droeg een frak met een kraag van fluweel, een kiel en een groene broek. De broek was kleurrijk. De blauwe kiel was de bescherming van de bovenvest of frak⁽⁷⁾.

De man werd teruggevonden, maar verdween opnieuw op 3 februari 1861. Hij was landbouwer van beroep. Hij zei dat hij naar Scherpenheuvel wilde gaan, waarschijnlijk op bedevaart. Hij was volledig krankzinnig. Hij droeg een vest of een soort frak in demit, twee broeken, één van laken en de andere van bruine demit, een donkere bruine muts en holleblokken⁽⁸⁾. De twee lange broeken werden in de winter waarschijnlijk boven elkaar gedragen.

9. Het Vlaams Hart in Aartselaar en geblazen goud

In het lokaal van de heemkring van Aartselaar vonden we een foto van het echtpaar Frans-Jozef Casiers (1832-1909) en van zijn echtgenote Elisabeth De Weerd (1846-1905). Frans-Jozef Casiers was smid-herbergier van 1860

tot 1909 in 'In de Drij Hoefijzers' op het Dorpsplein in Aartselaar. Zijn echtgenote Elisabeth De Weerdt droeg een vleugelmuts, een Vlaams hart en een pendentif met een broche of met een horloge. In het begin van de 19de eeuw was er een nijpend tekort aan goud. Oude sieraden werden bij de juwelier binnengebracht om gesmolten te worden en om het materiaal dan te hergebruiken. Vanaf ongeveer 1835 kwam er een belangrijke technische revolutie in het vervaardigen van gouden juwelen. De juwelen werden in een kogelpers gestampt uit een zeer dun plaatje goud of 'goudblik' aan de hand van een positieve en negatieve vorm (matrijzen). In Antwerpen en omgeving werden zeer veel juwelen in gestampt goud ook 'geblazen goud' genoemd. De mode van de gestampte gouden juwelen situeerde zich in de jaren 1830-1840, de periode van Louis-Philippe in Frankrijk en in de 2de helft van de Biedermeierperiode in Duitsland. Het Vlaams Hart was één van de meest verspreide Vlaamse juwelen. Het was een hartvormig gesloten veld, volledig bezaaid met diamant. Gewoonlijk was er een bekroning bij. Vlaamse harten werden door de vader in de 19de eeuw en in het begin van de 20ste eeuw geschonken op moederdag, dat in Antwerpen op 15 augustus, het feest van Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart, gevierd werd. Kunstschilder Frans Van Kuyck, schepen van Schone Kunsten van Antwerpen, liet de eerste viering van moederdag op 15 augustus doorgaan in 1913⁽⁹⁾.

Besluit

De streekdracht was afgeleid uit de mode en moest dus ook dynamisch zijn. De stad beïnvloedde het platteland. In de stad kocht men de stoffen, zag men de modellen en liet men de mooiere kledij maken. De stad Antwerpen was hier toonaangevend voor de omgeving. Heel wat dorpelingen gingen daar naar de markt. De marktstad bepaalde de kledij. De kleding was en is een statussymbool. De lagere klassen bootsten daarbij de hogere na. Men moet een onderscheid maken tussen verschillende soorten kledij:

- de functionele werkkledij met ook de kledij van de ambachten b.v. het schootsvel van de smid
- de decoratieve zondagse kledij
- de feestkledij bij speciale aangelegenheden (eerste communie, huwelijk).

Het klimaat speelde een rol met de zomer- en winterkleding. Pasen en Allerheiligen waren hierbij tijdslijniën. Er waren duidelijk kleurverschillen. De streekdrachten waren tot 1860-1870 kleurrijk en daarna eerder Victoriaans zwart. Dat vinden we in de signalementen en op de schilderijen. Ook de leeftijdsverschillen speelden mee. Het onderscheid tussen kind en volwassene kwam tot uiting in de kleding. De eerste kap of trekmutts kreeg het meisje bij haar plechtige communie (in de 19de eeuw was dit de eerste communie) toen ze 12 jaar was.

Noten

- (1) Bestuurlijk Memoriaal van Brabant, 1838, XXXVIII, p. 263-264. Voortaan afgekort als B.M.B.
- (2) B.M.B., 1871, CIV, p. 1427.
- (3) B.M.B., 1857, LXXVI, p. 303.
- (4) B.M.B., 1866, XCIV, p. 1008.
- (5) B.M.B., 1843, XLVIII, p. 997.
- (6) B.M.B., 1847, LVI, p. 59.
- (7) B.M.B., 1860, LXXXII, p. 629.
- (8) B.M.B., 1861, LXXXIV, p. 327.
- (9) G.DE CONINCK-VANGERWEN. Vlaamse harten - in Uit de sacristie. Textiel en juwelen in kerkelijk bezit in de provincie Antwerpen. Provinciaal Museum voor Kunstambachten Sterckxhof Deurne-Antwerpen 30 maart - 18 augustus 1985, p. 143-148.
Art. Juwelen in de kerk- in Uit de sacristie. Textiel en juwelen in kerkelijk bezit in de provincie Antwerpen. Provinciaal Museum voor Kunstambachten Sterckxhof Deurne-Antwerpen 30 maart - 18 augustus 1985, p. 31-32.

Afbeeldingen

1. De gestreepte neusdoek kwam veel voor in Antwerpen en omgeving ook bij deze foto van rond 1880 uit de collectie Lemerchier. Bemerkt ook de paraplu, een statussymbool.
2. Vrouw met kapmantel, korf en koperen melkkruik. (Collectie Lemerchier rond 1880). Deze foto's werden waarschijnlijk genomen voor een kunstschilder. Ze waren veel goedkoper, dan personen, die men moest betalen om te komen poseren.
3. Antwerpse vrouw op weg naar de markt met de trekmutts met lange vleugels, met de spaanhoed, met de kapmantel en met de paraplu (Nationale Illustratie, 1880, nr. 9, p. 5)

Materiaalbank

Tijdens het Kledijforum van 30 november ll. kwam nogmaals ter sprake dat het niet altijd makkelijk is om materiaal te vinden. Je kan ons namen en adressen bezorgen via materiaalbank@instituutvlaamsevolkskunst.be

De adressen worden dan toegevoegd op

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/materiaalbank>

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

COMMUNICATIE

Sociale Media

IVV is aanwezig op de belangrijkste platformen:

Facebook

Bekijk onze Facebook-pagina:

<https://www.facebook.com/InstVlaVolk>

en word lid van onze Facebook-groepen:

- Instituut voor Vlaamse Volkskunst
- Volksdans in Vlaanderen (nl-be)
- Vendelzwaaien in Vlaanderen (nl-be)
- Streekdrachten in Vlaanderen (nl-be)

Twitter

@InstVlaVolk

Vaak gebruikte HashTags

- #volkskunst
- #volksdans
- #vendelen
- #vendelzwaaien
- #klederdracht
- #streekdrachten
- #folklore

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter) en Johan Lambrechts

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

ARCHIVEREN

Waar zijn we mee bezig ...

De werkgroep Archiveren houdt zich bezig met:

- Inventarisatie en ontsluiting van de Archieven in Bewaring (lijst hieronder)
- Contacten met archiefvormers of hun erfgenamen
- Opmaak van contracten en overeenkomsten

Archieven in Bewaring - AiB

De gehele of gedeeltelijke archieven van onderstaande archiefvormers worden door IVV beheerd en in samenwerking met Kadoc bewaard in geconditioneerde en aangepaste ruimtes bij Kadoc in Leuven.

00 - Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV

01 - Renaat Van Craenenbroeck - RVC

02 - Walter De Decker - WDD

03 - Familie D'Haese - DHA

04 - Renaat Van Overbeke - RVO

05 - Fred Engelen - FEN

06 - Fik Van Velthoven - FVV

07 - Etienne Vankeirsbilck - EVA

08 - Yolanda Wils - YWI

09 - Felix Proost - FPR

10 - Alfons Van der Linden - AVL

11 - Wim en Katelijne D'Hollander - WKD

12 - Marc De Maertelaere - MDM

13 - Volkskunstgroep De Mandoerse - MAN

14 - Sus Geens en IVV - SGI

15 - Liza Bonnyns-Huysmans - LHU

16 - Lou en Renaat Schraeyen - Van Bets - SVB

17 - Frans Jacob - FJA

18 - Vlaamse Volkskunstgemeenschap - VVG

19 - Josee Elst - JEL

20 - Verbond Limburgse Volksdansgroepen
VLVG - VLG

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

VOLKSVERHALEN

Over Halfvasten en zijn Greef

Een Antwerpse weerspreuk zegt: "Als de witte mannekes gedanst hebben, is het schoon weer op komst!"

De witte mannekes? Dat zijn elf zwaarddansers die elk jaar met halfvasten, aan de kathedraal, de Antwerpse zwaarddans uitvoeren, de dans die Renaat Van Craenenbroeck reconstrueerde.

Halfvasten heeft een speciale plaats in de feestkalender. De katholieken mogen even 'verpozen' na 20 dagen vasten. Maar deze periode wordt ook, en al heel lang, beschouwd als het einde van de winter. Gabriel Celis schrijft hierover in zijn 'Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche land' (Gent, 1923, p.23): "Is Halfvasten niet van ouds de Zomerdag, het zoomergewin, de aanvang van de schoone zomerdagen en van het nieuwe leven?. Duikalmanak noemt deze zondag rozenzondag, zomerdag, midvasten, 't scheen (de scheiding) van winter en zomer."

We zouden kunnen zeggen dat Halfvasten de laatste van de winterfeesten is. Deze beginnen in november met Sint-Maarten. Veertig dagen voor kerstmis daalt Martinus als eerste heilige af naar de aarde om de kinderen gelukkig te maken. Na driemaal veertig dagen komt de 'Greef van Halfvasten' bij hen op bezoek en tussendoor, op zes december, kwam Sint-Niklaas met zijn Piet ook naar de aarde. Onze grootouders werden vroeger verwend... met drie kinderheiligen!

Valt u ook het getal 'veertig' op? Een belangrijk en symbolische getal in de Bijbel. Jezus was bijvoorbeeld veertig dagen in de woestijn om te vasten en te bidden. En veertig jaar lang trok het volk van Israël door de woestijn voordat zij in het beloofde land aankwamen. Veertig werd een getal dat duidt op voorbereiding en overgang.

Halfvasten wordt door de katholieken ook 'Laetare' genoemd. De Introïtus van de mis op deze vierde zondag van de Vasten luidt immers: 'Laetare Jeruzalem!'. "Verheug U Jeruzalem! Komt samen gij allen die het lief hebt! Verblijdt U vol vreugde, gij die in droefheid waart, opdat ge zoudt mogen juichen en U verzadigen aan de borst die U troost schenkt."

Dan begint voor hen ook het strengste gedeelte van de Vasten met Passiezondag en Palmzondag. Maar, die magere vastenperiode wordt op die dag even onderbroken door een heropleving van de vastenavondvreugde. Speciaal voor kinderen was dat een prettige dag. Dan kwam Sinte-Greef, een soort Sinterklaas. Die deelde inderdaad ook geschenken uit aan de brave kinderen. En net als bij de Sint moesten zij ook een 'holblok' of een mandje klaarzetten onder de schoorsteen. En liedjes zingen, geen Sinterklaasliedjes, maar Greefliedjes:

Kinderkens hangt uw korfkens uit, ik heb wat nieuws vernomen,

Als dat de Greef, uw neef, is in het land gekomen.

Wat heeft de Greef al meegebracht?

Vijgen en rozijnen? Koek en tes? Haantjes op een stoksken?

Maar als gij dan niet wijzer wordt, dan zal 'k er mij niet mee moeien,

dan zal de Greef, uw neef, brengen een dikke roeie.

Halfvasten was ook een heel speciale dag voor verliefde paren. Een beetje een voorloper van Sint-Valentijn, nu de meest gecommmercialiseerde heilige uit de geschiedenis. Tijdens de vasten mochten zij niet 'verkeren'. Slechts driemaal konden zij mekaar ontmoeten in die boetetijd: één keer op Vastenavond om 'zijn lief in 't zout te leggen', een tweede keer op Halfvasten om 'zijn lief eens om te keren' en met Pasen om 'zijn lief uit het zout te halen'.

Maar keren we terug naar Sinte-Greef. Over de oorsprong van Sinte-Greef is niets bekend. Volkskundigen debatteren nog steeds over zijn geschiedenis. Hij is ook geen heilige. De bijnaam Sint kreeg hij pas in de 19de eeuw in navolging van Sint-Niklaas. Voordien heette hij de Graaf van Halfvasten. Hij verscheen dan ook met paard en al op Halfvasten.

In het volksgeloof zag men het zo. Bij het scheiden van winter en zomer, bij het eerste onweer, verscheen de Graaf of de Greef om de winter te verjagen. "De Greef steekt de winter buiten", zei men dan. In Antwerpen werd de Zwaarddans gedanst.

De oudste bekende vermelding van een ommegang met halfvasten dateert uit 1451 en verhaalt 'van Henneken des jongen Dyrce Sceelkens soen, die een peert des rentmeesters van Tuernhout tegen sijnen danck genomen hadde om daarmede te dienen ende te verknappen den greve van halfvasten binnen Tuernhout, daerof heeft hij bij den voirseijden schout het gepoint, om dat hiit uut geneuchten ende jonckheden gedaen hadde, omme III peters.' (P. Dekeyser in Volkskunde, jrg nr 2, nr 2 uit 1942).

Vrij vertaald: "Henneken, een zoon van Dirk Sceelkens stal een paard van de rentmeester van Turnhout om als 'cnape' in het gevolg van de Graaf van Halfvasten te Turnhout mee te rijden. Hij werd gestraft omdat hij dat, met slechts drie peters, gedaan had voor zijn genoegen en uit jeugdige dartelheid."

Kaft 'Rond den Heerd'

Guido Gezelle schreef in zijn tijdschrift 'Rond den Heerd'⁽¹⁾ al in 1865 over dit gebruik: "Het volk vierde Laetare op zijn manier; daar werden twee mannen gemaakt van stroo, men droeg den eene, Winter genaamd, tot buiten de grens der parochie of dorp en daar werd hij verbrand, vermoord of gehangen; dan ging men naar een bosch en men kleeedde den tweede, soms en levende man, met loover en linten, en bracht hem stoetsgewijs in het dorp. Dat heette: den zomer inhalen, de zomergraaf of graaf van halfvasten."

De gebruiken ter ere van Sinte Greef stierven in Vlaanderen helaas helemaal uit. Allemaal? Toch niet. Suikerbakkers houden de traditie van het gelegenheidsgebak voor Halfvasten in ere. Tot dit traditionele snoepgoed behoort speculaas, dat de naam heeft gekregen van Greef. Ze hebben de vorm van mannen en vrouwen, ook van modieus geklede jonkers en jonkvrouwen. Grote en kleine.

Vergelijken we Sinte-Greef met Sint Niklaas dan valt op dat de Greef vooral door het gewone volk vereerd

werd. Sint Niklaas was er voor de rijken. En aangezien de levensstandaard met de tijd verhoogde en de mensen doorgaans de gewoonte hebben om de rijken na te bootsen, verdween de Greef en bleef de Sint.

Om dit artikel te besluiten deze keer geen volksverhaal. Wel een gedicht van Emile Verhaeren, de in het Frans schrijvende Vlaming van wie we op school allemaal het gedicht over de Schelde moesten leren. "Escaut! Escaut! Tu es le geste claire que la patrie entière. Pour gagner l'infini fait vers la mer...". Ik ken het begin nog altijd. Wie had toen kunnen denken dat ik die, in onze ogen 'franskiljonse' dichter, ooit zou citeren als een liefhebber van Vlaamse gebruiken die nu aan het verdwijnen zijn.

In 'Le Comte De La Mi-Câreme' (uit Toute La Flandre) schildert Verhaeren een bijzonder mooi beeld van het Vlaamse Halfvastenfeest.

De Graaf komt uit Spanje of Bohemen - de Graaf van Halfvasten - en doorkruist de steden van Brabant, op zijn traag dravende witte paard, zo begint zijn gedicht.

*Venant d'Espagne ou de Bohème,
Au trot de son lent cheval blanc,
Passe, dans les villes de Brabant
Le Comte de la Mi-Carême.*

Als je geluk hebt, kan je hem wel eens zien als hij zich langs een goot laat glijden. Soms hoort men in de verte alleen hun galop... gedempt, Waar hij ook gaat, God alleen is zijn gids: op de kantelen van de torens, het reusachtige schaaqbord van de kruispunten, langs de brede wegen. Maar zij die hem niet gezien hebben wanneer 's avonds de klokken luiden, hebben hun ogen vast in hun zak gehad. De kinderen echter, zij hebben hem allemaal gezien...

*Mais les enfants, eux tous, l'ont vu,
— Prince de rêve et de fortune —
Traversant l'air superbement
Avec sa bête en diamant
Et son manteau de clair de lune.*

Verhaeren beschrijft dan de Graaf: Een reus, een oude koning met magische krachten... zo staat hij op oude prenten die je kan kopen in de volksbuurten van Hasselt en Mol, van Antwerpen en Lier. In zijn linkerhand houdt hij een zweep en in zijn rechter speelgoed in hout, karton en steen. Dertig manden en twintig zakken vol heeft hij mee. Op elke ster bezit hij dan nog driehonderd zolders.

*Jouets plus clairs que feux d'aurore,
Jouets naïfs, — dites combien...*

De engelen knippen, versieren en schilderen alles - de gouden mantels, de azuurblauwe jurken...

*N'employant rien que couleurs probes,
Colle tenace et raide empois,
Et ciselant chaque clochette
Pour arlequins et pour pierrots*

(1) Rond den Heerd was aanvankelijk een contactblad voor leraars. Maar spoedig werd het een blad voor iedereen met daarin ook godsdienstige, historische, folkloristische en literaire onderwerpen "met breder keus van stoffe".

Speculaasplanken met de Greef en Grevin van Halfvasten

*Et pour chevaux qui vont au trot,
Immobiles, sur des planchettes.*

Zo gaat hij zwaar beladen op weg, de Graaf van Halfvasten... en laat het speelgoed als hagel door de schoorsteen vallen, zonder dat een oor het kan horen...

*Ainsi lesté, ainsi chargé,
S'en va d'un pas toujours le même,
Par les chemins des soirs légers,
Le Comte de la Mi-Carême
Il va du Weert à Saint-Amand,
De Saint-Amand vers Rupelmonde,
Passe Tamise, passe Termonde,
Pour revenir vite en Brabant.*

*Et les jouets tombent comme grêle
Dans les foyers ouverts. Pourtant,
Nulle oreille ne les entend
Frôler les murs de leurs bruits frêles.
Mais ils sont là, au matin dit,
Comme tous ceux de l'autre année;
Les vieux recoins des cheminées,
Superbement en sont garnis.
Dans le matin crépusculaire,
Les yeux aigus, les doigts errants,
On les recueille en adorant
On ne sait quoi de tutélaire;
À moins que d'un regard furtif,
Dans l'ombre d'où elles émergent,
On ne découvre un lot de verges
Pour les enfants qui sont rétifs.*

Dan komt het einde van het gedicht. De laatste strofe begint mooi en romantisch: "Zie, het weer is mooi, de lente strooit haar licht van goud en zilver en opaal over huizen en boomgaarden, de kinderen tonen blij en fier het nieuwe speelgoed aan hun vriendjes... En dan komt plots die laatste zin over les malins. Zij maken een abrupt einde aan het geluk."

*Et c'est beau temps. Le printemps pâle
Sur les maisons et les vergers
Va disperser ses ors légers
Et ses argents et ses opales ;
Et les petits s'en vont, là-bas,
Comme en cortège et en parade,
Montrer gaîment aux camarades
Les jouets nouveaux reçus par tas,
Tandis que les malins échangent
Tel faux pierrot, tel clown suspect
Sans tenir compte et sans respect
Du partage qu'ont fait les anges.*

Johan

INTERVIEW

Pit Ballin en Ulf Verbeelen

De GPS leidt ons doorheen het drukke spitsverkeer naar de Taxanderlei in Schoten. Daar wonen Ulf en Pit Verbeelen, jarenlang boegbeelden van Gelmel. Ulf is actief in CIOFF. Beiden ideale personen om mee te praten over de moeilijkheden die volksdansgroepen en festivalorganisatoren ondervinden want we kunnen er niet naast kijken: er verdwijnen en groepen en festivals.

De Taxanderlei verwijst naar Taxandria, de Romeinse naam voor onze Kempen. Schoten is dus zomaar niet een voorstadje Van Antwerpen.

Schoten

Wat zegt u Schoten? Het zou een vraag kunnen zijn van de slimste mens ter wereld maar... ooit was het wel een vraag in de 'Pappenheimers' over het festival.

Voor wielierliefhebbers is dat de grote Scheldeprijs. In de zestiger en zeventiger jaren doorkruiste deze wedstrijd zelfs Rotselaar. En niet zomaar. Vlak voor onze deur, honderd meter voorbij de spoorwegovergang – oh zo dikwijls gesloten – was de bevoorrading. We hebben de grote wielernamen er allemaal, meer dan eens, zich langzaam weer optrekkend naar hun eten zien grabbelen. Van Looy, Merckx, Godefroot, De Vlaeminck, de Planckaerts, Adri Vanderpoel... toch wel spectaculair.

Maar wij, volksdansliefhebbers, kenden de naam van de gemeente dank zij een pas opgericht volksdansfestival. Expo 58 had de ogen van onze medestichter erevoorzitter Sus Geens, samen met zijn goede vriend Siegfried Verbeelen, geopend voor de schoonheid van de volksdansen. Een internationaal festival, dat wilden zij ook organiseren. Zij stichtten hiervoor een cultuurbeweging, de Kempense Volksculturele Dagen. Deze cultuurbeweging werkte samen met de bestaande Volkskunstkring Schoten. Dat was geen specifieke volksdansgroep, wel een wijkgroep van vrienden. Zij kenden volksdansen, hadden een hoornensemble, een trommelkorps... geen Gelmel of Jan Pirrewit. Daarvan was toen nog geen sprake.

Het prille begin

Het idee wordt uitgewerkt. Blijft het Vlaams of wordt het internationaal? Men kiest voor een internationaal festival. Sus ziet dat niet zitten en trekt zich terug. Men doet beroep op de overheid, op privé-sponsoring. Met succes, want met medestichter Theo Bresseleers had men voor sponsoring en subsidies de juiste man op de juiste plaats.

In 1959 is het dan zover. Het eerste Internationaal Volksdansfestival in België is een feit.

Ik ben dan achttien en 'mag' beginnen volksdansen. Met vrienden trekken we elk jaar voor een paar dagen naar Schoten. Voor beginnende volksdancers die wekelijks in een oud schooltje repeteerden en af en toe al eens op een Vlaamse kermis mochten optreden, is dat een echte openbaring. We 'ontdekken de wereld' in Schoten. We maken er kennis met Schotse behendigheid in vinnige zwaarddansen, op de tonen van een eenzame doedelzak. Zuiderburen uit Perpignan, de jongens rood gemutst en de meisjes in kant gehalsdoekt, huppelen met kleurige bloemenkransen vrolijk rond, begeleid door de scherpe klanken van de 'Cobla'. Is dit Frankrijk of Catalonië? Rustiger en meer bij onze traditie aansluitend vinden we de dansen en muziek uit Oostenrijk, Duitsland en Nederland. Scandinaviërs vallen dan weer op door hun kalme, lijzige ernstige danspassen op wondermooie vedel- en nyckelharpa-klanken.

Hongaars temperament in de jaren zestig

Maar hoe mooi en stijlvol ook, al deze groepen worden in onze ogen overklast door het Slavische of Oosterse temperament van groepen uit het Oostblok. Tsjechen, Hongaren en Joegoslaven (toen nog) stelen elk jaar de show. De dansers, uitgedost in kleurige en smaakvolle kostuums, warrelen als wervelwinden, als echte beroepsdansers op de tonen van meeslepende muziek over de podia. Zigeunervioelen, cembalonklanken en 'tamburaskis' geven hierbij de hoofdtoon aan.

Is dat echter wel echte folklore? Zijn dat wel oude boerendansen die al jarenlang volgens dezelfde traditie gedanst worden? Of zien we hier revue-charme en shownummers die op volkse elementen gestoeld zijn? Steevast een onderwerp waarover in de tent na elk optreden druk gediscussieerd wordt. Nu, zestig jaar later, is dat onderwerp nog steeds actueel.

Blijft het bij dat ene festival van 1959? Neen, integendeel! Het festival groeit en krijgt snel navolging in Vlaanderen. Izegem, Oostrozebeke, Leuven, Moerbeke, Edegem, Bonheiden, Vosselaar, Westerlo... Overall wil men kennis maken met volksculturen uit andere landen, en zelfs werelddelen: Azië, Amerika, Afrika en Australië... volgen langzaam maar zeker. Hier kan de BRT niet blind voor blijven. De TV maakt reportages voor de nieuwsberichten en programmeert rechtstreekse uitzendingen van een festivalvertoning. Radio Antwerpen stuurt monument Lutgarde Simons als presentatrice. Jarenlang is zij de stem van het festival.

Ulf en Pit

Het dansfestival zit bij de familie Verbeelen in de genen. Ulfs vader, Sieg, is één van de stichters en moeder Gustel houdt ook van volksdansen. Beiden leren mekaar kennen tijdens Siegs legerdienst in Aken. Bij de groep van Paul Theuer. Sieg en Gustel huwen na de legerdienst, trekken naar Vlaanderen, krijgen kinderen en betrekken vanaf dan hun gezin bij hun gezamenlijke hobby. Gustel richt in 1968 de kinder- en jeugddansgroep Jan Pirrewit op.

Bij Pit liggen de zaken iets anders. Zij wil, samen met haar zus, naar de balletschool. 'Neen, ballet is niets voor onze stand. Jullie gaan volksdansen', beslist vader Ballin. Vaders wil was wet. Gelukkig maar. Volksdancers ontmoeten mekaar, zo ook Ulf en Pit. Het werd meer dan een vriendschap, een relatie voor het leven. Alle twee hebben ze een passie voor de volksdans. Alle twee spelen ze een rol in Gelmel. Ze vertellen er graag en gretig over.

Gelmel

In 1968 wordt ook de volksdansgroep Gelmel opgericht. De groep is genoemd naar Gelmel, een befaamde Viking die volgens de overlevering een rol speelde in Schoten en in de Noorderkempen. Tot in Alden Biesen toe.

Vandaar de Gelmelenstraat in Schoten en de Gelmelstraat in Hoogstraten. Vandaar de namen van het Gelmelenhof en het Gelmeleetcafé. Vandaar ook de naam van de Gelmelzwaaiers, de vendeliërsgroep uit Hoogstraten.

In Alden Biesen wordt in april zelfs de musical Gelmel gebracht. Een mooi verhaal: Gelmel is de torenwachter van een Noorse vikingkoning. Op een dag redt hij Adelinde, de koningsdochter, uit de golven. De twee worden verliefd en wanneer Gelmel haar hand vraagt, laat de koning hem drie haast onmogelijke proeven uitvoeren. Bij de laatste proef ontvoert Gelmel de prinses en vertrekt met haar naar het zuiden. Tijdens die tocht komt hun boot in zware storm terecht en verdrinkt Adelinde. Verbitterd reist Gelmel verder en belandt hij volgens de musical niet in Schoten of Hoogstraten, maar in Alden Biesen...

Het festival en onze Vlaamse volksdansgroepen

Terug naar het festival van Schoten. De kennismaking met al die vreemde groepen brengt iets teweeg in Vlaanderen. De choreografische bewerkingen van de Oost-Europese groepen maken indruk. Hun danssuites van zes, zeven dansen die rond één thema opgebouwd werden en aan mekaar gekoppeld werden door toneelstukjes en muzikale intermezzo's, dat is nieuw in Vlaanderen. Het zorgt voor heel wat discussies. Jonge mensen staan kritisch tegenover de beschrijvingen die 'oude mensen' als evangelie vertellen. Dat wordt niet altijd in dank afgenomen, weet Pit te vertellen. 'Volksdans moet leven en mag niet stilstaan' is één standpunt. 'Neen, onze oude dansen moeten gedanst en doorgegeven worden zoals ze vroeger origineel gedanst werden in de gilden' zeggen anderen dan weer. Zoals in zovele gevallen ligt de waarheid ergens in het midden. Belangrijk is dat de dansers plezier beleven aan wat ze doen en dat toeschouwers aangesproken worden door wat ze op het podium zien. Dat kan alleen maar door een tot in details afgewerkt programma, met oog voor detail, voor afwisseling en vooral veel beleving. Wat humor mag niet ontbreken. Het enthousiasme van de dansers moet overslaan naar het publiek. En... daar mogen ook nieuwe en eigen creaties bij, zolang ze gebaseerd zijn op traditionele passen en figuren van onze rijke, Vlaamse folklore.

Over dit heikele domein van wat kan en mag bij voorstellingen van oude dansen zei Ulfs vader Sieg een zestal jaren geleden in een interview voor onze Volkskunst: "Dansen mogen wel aangepast worden, maar hierin mag men niet te ver gaan en zeker niet toegeven aan de wensen van het publiek dat spektakel wil zien. Met al die aanpassingen moet men zo dicht mogelijk bij de authenticiteit van het archiefwerk blijven. Natuurlijk mogen er ook nieuwe creaties getoond worden, maar er moet nog plaats blijven voor de traditie. En vergeet niet", besloot hij dit hoofdstukje toen, "het publiek merkt het wanneer een groep goedkoop commercieel succes zoekt."

Dit is ook zowat het credo van Gelmel. Van in het begin brengt de groep eigen creaties, gebaseerd op traditionele passen en figuren uit onze rijke, Vlaamse danstraditie.

Gelmel had hiervoor steeds de juiste mensen aan het bewind. onze erevoorzitter Sus Geens en ons erelid Andrea Sterck waren van in het begin betrokken bij Gelmel. Ze waren ook lid van het Vlaams Dansarchief dat toen reeds begonnen was met het noteren en archiveren van de Vlaamse volksdansen.

1967. Schoonzus Suzy en schoonbroer Frans op het Schotense podium met Reuzegom

Gelmel en Jan Pirrewit halen natuurlijk meer dan andere volksdansgroepen voordelen uit het festival. Dit zorgt elk jaar voor nieuwe jonge leden. Oudere Jan Pirrewitters stromen door naar Gelmel.

Zo komen er Harry Reyntjens, Pit Ballin en Paul Van duren bij. Jarenlang werken zij samen bij het ontwerpen van nieuwe creaties. Harry en Pit zorgen voor de choreografie. Paul voor de muziek.

Wat komt er nu eerst? De kip of het ei? In de volkskunst gaat dat dan om muziek of de dans. Pit loopt warm, terwijl zij hierover praat. Er moet nagedacht worden over elke nieuwe creatie. De ene keer geeft de muziek inspiratie, in het andere geval is dat de choreografie. Dan moeten Harry en Pit de juiste sfeer beschrijven, wat voor beelden er over de dans in het hoofd van de choreograaf zitten. Pas dan kan Paul aan het werk. Samenwerking tussen dans- en muziekleiding is zo belangrijk, vindt Pit. En volgens Paul zijn de mooiste dingen die bij Gelmel gecreëerd zijn die creaties die tot stand zijn gekomen door er veel over te praten en na te denken, te evalueren, aan te passen... Over de sfeer van de dans, wat de bedoeling was, wat voor beelden er over de dans in het hoofd van de choreograaf zitten. Hoe meer en scherper Pit of Harry die info overbrengen, hoe nauwer de muziek en de dans één worden. Dan kan zowel de kip als het ei eerst zijn, zegt Paul, maar nog beter is dat er eerst een stukje kip is, dan een stukje ei, terug een stukje kip, enz. "Ik wil hiermee zeggen dat je een sterker eindproduct krijgt wanneer je in het proces van je creatie blijft praten en nadenken, evalueren, aanpassen", zo beaamt hij Pits woorden...

nadenken ... evalueren ... aanpassen ...

Eén ding wil Paul nog kwijt voor de mensen die graag willen creëren: "niet alles wat je creëert, zal even geslaagd zijn en het ene zal al beter zijn dan het andere. Het belangrijkste is dat je blijft creëren en je zal zien dat je daar steeds beter en beter in wordt. Niet alles kan even goed zijn, maar het feit dat je zelf iets creëert, heeft een absolute meerwaarde. En ... vind je iets niet goed wat je gemaakt hebt, durf het dan ook weg te smijten. Dat hebben Pit en ik zeker ook gedaan!"

"Zo is het altijd geweest", zegt Pit hierover tot slot en zo drukt ze eenvoudig uit dat zij deze creaties ook als erfgoed van ons volk beschouwt.

En nu?

Ook dit jaar, van 10 tot en met 17 juli, komen er weer groepen van over de hele wereld met hun tradities van dans en muziek naar Schoten. In de schaduw van het historisch kasteel. Voor de 62ste keer al. Weer zullen er meer dan 20.000 toeschouwers de 'wereld beleven in Schoten'. Als dat geen prestatie is in deze tijd van besparingen. Organisatoren van festivals geven er de brui aan.

Geldproblemen. De sponsorkraan wordt toegedraaid. Deze moeilijkheden begonnen al een tijdje geleden toen Bert Anciaux en Sven Gatz nog minister van Cultuur waren. Zij ontkennen alarmerende berichten over een 'Grote Sanering' in het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Media en Sport. Zij wensen het vrijwilligerswerk te coördineren en te strijden tegen de regelgeverij in het vrijwilligerswerk. Wat er van deze goede voornemens geworden is, weten we ondertussen al wel... gebakken peren.

Zijn geldzorgen alleen de doodoener van volkskunstfestivals? Voor een groot deel is dat zeker zo, maar het veranderende levenspeil en medialandschap spelen zeker een grote rol.

Het herbergen van vreemde bezoekers is een enorme kost geworden, zegt Ulf. Vroeger vroegen we de gastgezinnen enkel voor slapen en ontbijt te zorgen. Alle andere verblijfkosten kwamen ten laste van het festival. Alle maaltijden werden samen genomen. Dit creëerde mee de speciale sfeer tussen de mengelmoes van nationaliteiten. Dit is nu onbetaalbaar geworden. Het festivalcomité is nu verplicht meer te vragen aan de gastgezinnen. Niet evident wanneer zowel man als vrouw werken.

Stijgende kosten en moeilijkere sponsoring zijn niet de enige geldzorgen. Het kijkende publiek moet voor inkomsten zorgen. Dit wordt moeilijker en moeilijker. Het publiek is heel wat veeleisender geworden. Zestig jaar geleden zagen wij de wereld in Schoten. Onze vakanties speelden zich af in Blankenberge of De Haan. Met de ziekenbond trokken we als veertienjarige naar Melchtal in Zwitserland. In het laatste jaar van de humaniora mochten we op

schoolreis naar Rome of Athene. Met de bouwwoorde verbleef ik eens drie weken in Erlangen, niet ver van het IJzeren Gordijn. Dat was het zowat. Om mensen uit het Oostblok of van elders in de wereld te ontmoeten 'moesten' we naar Schoten. Nu zorgt het massatoerisme dat bijna iedereen naar elk plekje op de aarde kan. Om vreemde culturen te beleven hoeven we alleen maar in het vliegtuig te stappen.

De festivalorganisatoren moeten vindingrijk zijn om de pers en het publiek te motiveren te komen kijken. 'Faits divers' kunnen de aandacht trekken. 2017 is daar een goed voorbeeld van. Tussen de deelnemers de Nieuw-Zeelandse zussen Anouk en Tanika Van Dijk. Moeder Anke week, samen met haar man, een goede twintig jaar geleden uit naar Nieuw-Zeeland. Anke danste toen bij Gelmel en heeft er nog altijd een goede band mee. De familie tracht om de twee jaar naar België te komen en is dan een trouwe bezoeker van 'Hello Schoten'. "Zijn die twee jonge meisjes publiekstrekken?", denk je dan. Helemaal niet, ware het niet dat Anouk even voordien de winnares was van 'Hook, Line and Sing-A-Long 2017', een prestigieuze compositiewedstrijd in Nieuw-Zeeland. Even later, in juli, trad zij, samen met haar zus, begeleid op gitaar en ukulele, op tijdens het festival. Haar winnende liedje 'Cape Reinga' was de peper die de festivaloptredens extra kruidde. Anouk schreef een mooie, ietwat nostalgische tekst, over het meest noordelijke puntje van het eiland, waar de Tasmaanse Zee en Stille Oceaan op elkaar botsen. De Antwerpse pers speelde in op deze situatie en gaf er dat tikje bijkomende aandacht aan waarvan elke organisator droomt.

Cape Reinga

*In this land, there's lots of beautiful sights
I never imagined, that one would feel so alive
Cape Reinga, it's like the edge of the world to me
Cape Reinga, that explains its beauty whoa-oh*

Chorus

*Somewhere out there there's a million miles of land that feels like heaven
It's got blue skies and wide open seas
It's got sand dunes and green rolling hills
Just like a dream.*

*I got to pinch myself, to check this isn't a dream
It seems unbelievable, how it's so wild and free
And I hope this land doesn't get tamed
And I hope this land stays the same whoa-oh*

Chorus

*Please take care, just make it special for you
And please be aware, we'd like a glimpse of it too
This is our land, we all own it together
So please lend a hand, make sure it lasts forever*

Hoe simpel toch en hoe mooi kan een meisje van zestien denken over de schoonheid van haar land. En over de plicht het eigen erfgoed te bewaren en te ontsluiten. 'Make sure it lasts forever!' Is het een terechtwijzing? In elk geval is het een goed slot voor dit interview. Maar het is ook de perfecte résumé van een gesprek dat tot middernacht zou kunnen doorgaan. Waar kunnen groepen terecht voor dansmateriaal? Wat vragen de dansers? Oude dansen en melodietjes? Of nieuwe? Er zijn zoveel dansen die we nog moeten ontsluiten: Zotte mazurka, Wasvrouwendans, Houten Iepel, Gardevil, Taxander...

Het volksdansverhaal is nog helemaal niet ten einde. Dat er moeilijkheden zijn. Ongetwijfeld! Het aantal groepen heeft een dalende tendens, maar de samenwerking tussen groepen en bewegingen stijgt. "Er zijn meer dingen tussen hemel en aarde, Horatio, dan je dromen kan..." wijze woorden van Hamlet. Misschien wel profetische. Lange jaren was er van samenwerking geen sprake. De dromen van toenadering schijnen werkelijkheid te worden. Ons gesprek eindigt met een positieve noot. We zijn tevreden.

Johan

Hello!Schoten @HelloSchoten

BREAKING - Spijtig genoeg hebben we beslist om Hello!Schoten 2020 een jaartje uit te stellen. De gezondheid van iedereen is momenteel onze grootste prioriteit. We hopen jullie volgend jaar allemaal terug te verwelkomen in de zomer van 2021 #covid19 #helloschoten #hello62

NVDR: Net voor het doorsturen naar de drukker, ontvingen we bovenstaande tweet van @HelloSchoten

INTERNATIONAAL

Immaterieel cultureel erfgoed gekoesterd in China

Net zoals hier hebben kinderen in Shanghai de gelegenheid om naschools bezig te zijn. We bezochten een centrum waar we mochten kennis maken met de veelzijdigheid en toegankelijkheid van het Chinees cultureel erfgoed voor kinderen.

Het '10th Shanghai Baoshan International Folk Arts Festival' is meteen een gelegenheid om op ruimere schaal Chinees immaterieel erfgoed te beleven. Waar kon dat beter dan in een kinderacademie, waar we hartelijk ontvangen werden door de Chinese generatie van de toekomst. Onderstaande fotoreportage geeft een sfeerbeeld van hoe het er in zo'n naschoolse kinderacademie aan toe gaat. Voor de bezoekers alvast een aangename en leerrijke ervaring.

Gert Laekeman
Voorzitter IVV

Onze Chinese gastheren en -vrouwen waren terecht fier op de meer dan 200 jaar oude Ginkgo biloba die in de binnentuin stond van de academie.

Beelden uit de thee-ceremonie. De kinderen maakten voor ons heerlijke jasmijnthee volgens de regels van de kunst.

Kinderen krijgen dansinstructie op authentieke Chinese muziek.

Chinese kalligrafie behoort ook tot het kunstonderwijs en is een ware uitdaging!

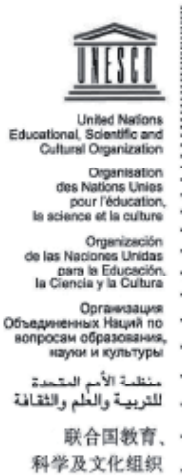

Zeefdruk en het resultaat.

In China vertrek je niet met lege handen.

Accreditatie verlengd!!

Culture Sector
 Living Heritage

Mr Gert Laekeman
 Instituut Voor Vlaamse Volkskunst vzw
 Jubellaan 123
 2800 Mechelen
 Belgium

10 February 2020

Ref.: CLT/LHE/20/057

Reference to be used on all correspondence: **NGO-90054**

Dear Mr Laekeman,

As provided in paragraph 94 of the Operational Directives, the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage reviewed your quadrennial report at its fourteenth session held in Bogotá, Colombia from 9 to 14 December 2019.

I am pleased to inform you that based on the information provided therein, and with reference to paragraphs 94 and 95 of the Operational Directives, the Committee decided to maintain the accreditation of your organization to provide advisory services to it (Decision 14.COM 17, paragraph 5).

In accordance with paragraph 94 of the Operational Directives, your next quadrennial report should be submitted before 15 February 2023. You will receive a letter from the Secretariat in this regard a few months before the deadline.

I thank you for your interest in the safeguarding of Intangible Cultural Heritage.

Yours sincerely,

Tim Curtis
 Secretary, Convention for the Safeguarding of
 the Intangible Cultural Heritage
 Chief, Living Heritage Entity

cc: Permanent Delegation of the Kingdom of Belgium to UNESCO
 Flemish Commission for UNESCO - Belgian French speaking and German
 speaking Commission for UNESCO

7, place de Fontenoy
 75352 Paris 07, France
 Tel.: +33 (0)1 45 68 11 12
www.unesco.org

ADVERTENTIE

Kantklosjes Houtdraaiwerk Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18
www.bobbins.be jan@bobbins.be
<https://www.facebook.com/jandemaertelaerebvba/>

AANKONDIGINGEN

Kopvliës & Ajouïne

Op zondag 24 mei 2020 zal heel Dendermonde op zijn grondvesten daveren! Het wereldberoemde Ros Beiaard zal dan eindelijk nog eens door de Dendermondse straten dansen!

In de aanloop naar deze unieke gebeurtenis brengt het Poppentheater Kalleke Step een heuse marionettenmeezingrevue!

Dit stuk is geïnspireerd op "Ons Peird mag gien ajuinen!" van wijlen Georges Dierickx.

Het verhaal speelt zich af gedurende de laatste dagen vóór de Ros Beiaardommegang.

Arthur Bolleket, een Dendermondse paardenbeenhouwer en zijn vrouw, Albertine Boelie, krijgen dan enkele heel rare schepsels over de vloer!

Tijdens en tussen de verschillende bedrijven worden een aantal bekende en ook minder bekende Dendermondse schlagers gebracht.

De teksten worden geprojecteerd zodat iedereen samen met het orkest en het koor naar hartelust kan meezingen!

Voor iedereen die houdt van volks en ongecompliceerd amusement is dit een niet te missen evenement!

THEATER KALLEKE STEP SPEELT

KOPVLIËS & AJOUÏNE

EEN MARIONETTENMEEZINGREVUE

18/04/20	20u00
19/04/20	15u00
24/04/20	20u00
25/04/20	20u00

INFO & RESERVATIE: WWW.KALLEKESTEP.BE
INFO@KALLEKESTEP.BE
 0473 / 86 21 08

FEESTZAAL OSCAR ROMERO COLLEGE
 CAMPUS VAN DUYSSE
 P. VAN DUYSSESTRAAT 6
 9200 DENDERMONDE

INKOM € 10,00
 GROEPSTANFEE € 8,00 PP VANAF 20 PERSONEN
 KANSENTREEF: 1,5 EURO

Logos of sponsors: Vlaamse Gemeenschap, VICARIS, cera, Pilius, BATSELIER, vovamundo, V, beObank, DE CORRECTIE.

Volkskunstgroep Reuzegom is 75

1945, tegen het einde van de oorlog: enkele Leuvense jongeren beslissen om een wandel- en volksdansclub op te richten. Ze maken zich zorgen om de invloed van de vele buitenlandse soldaten op cultuur en moraal, en willen "gezonde ontspanning" bieden aan jonge mensen. "Reuzegom" noemen ze hun groep, naar het liedje dat elk kwartier op de beiaard van de universiteitsbibliotheek weergalmt.

Dansen wordt de belangrijkste activiteit en het ledenaantal groeit snel. De stichter, Dré Pauwels, gaat met enkele gelijkgestemde zielen op stap om de traditionele dansen te noteren in dorpen en steden. Zo wordt de rijke schat aan streekeigen dansen van de ondergang gered. In 1958 brengt Reuzegom voor het eerst een programma met enkel Vlaamse dansen.

In dat jaar draagt de stad Leuven de titels van een teloorgegangene gilde over aan Reuzegom: de Gilde van Sinte Barbelen, Anno 1488. De gilde van Haacht is peter en zo leven de gildetradities terug op in Leuven. Hoewel de oude gilde een handbooggilde was, kiezen ze de kruisboog als wapen.

Bij een volksdansoptreden horen natuurlijk ook muziek, zang en vendelen. Vele muzikanten hebben in het Reuzegom-orkest gespeeld en we hebben het geluk gehad om nooit zonder levende muziek te moeten optreden: accordeon, blokfluit, dwarsfluit, viool, hommel, slagwerk, doedelzak ... Regelmatig werden ook liederen geïntegreerd in de optredens. En stoere vendeliers mochten niet ontbreken. Bij Reuzegom werd er ook graag gefeest en oude tradities werden terug opgepikt: Vrouwkesdag, Meizang, ondersteuning van de Leuvense Meyboomplanting op 9 augustus, en Sinte-Barbara. Elke Reuzegommer die trouwde, werd bij het buitenkomen uit de kerk opgewacht door een vendelier voor een vlaggengroet en door de dansers voor een Rozenwals rond het koppel. In 1988, ter gelegenheid van de feesten voor 500 jaar Gilde van Sinte Barbelen, kwam er ook een reus bij, die Hertog Jan I van Brabant voorstelde.

Gedurende vele jaren bestond de Reuzegomkledij voor de mannen uit een witloofvest, fluwelen kniebroek en wit hemd. De vrouwen droegen een op jak en rok gebaseerd kleding in verschillende tinten, en een witte bloes met sjaal. Op het einde van de vorige eeuw werkte een werkgroep een nieuwe kledij uit, gebaseerd op twee jaar onderzoek in de literatuur en musea, naar hoe de mensen gekleed waren in de eerste helft van de 19de eeuw. Dit resulteerde vanaf het jaar 2000 in de kleurpracht en zwierige kledingstijl waarvoor Reuzegom tegenwoordig gekend is. Deze kledij is ook uitgebreid gedocumenteerd in het boek "Van Hoed tot Ondergoed" van Henri Vannoppen.

Bij het dansen lag de nadruk lange jaren op 'authentieke' traditionele dansen, maar met de jaren evolueerde Reuzegom naar een combinatie met nieuw gecreëerde dansen, en uiteindelijk naar grotendeels eigen creaties, veelal rond een verhaal: De trouw van een kantwerkster, de verhuis van een pachtersfamilie, emigratie en oorlog. De vendeliers maakten een gelijkaardige evolutie door, met de voorbije jaren enkele opmerkelijke, verhalende creaties.

75 jaar lang was Reuzegom één van de toonaangevende volkskunstgroepen in Vlaanderen en is nog niet van plan om ermee te stoppen. Nieuwe generaties dansers, vendeliers, muzikanten en schutters bouwen mee aan een continu evoluerende groep. Met onze kleurrijke, historisch verantwoorde en sierlijke kledij, met veel eigen dans- en vendelcreaties, met muziek, zang en vendelspel, hebben we menig podium gesierd of stoet opgeluisterd in binnen- en buitenland. Om dat driekwarteeuwfeest te vieren werd iets nieuw gecreëerd:

Laat de klokken luiden!

Het is 1882. Een Leuvense weesjongen loopt op de markt. Door honger gedreven probeert hij om wat centen te stelen, maar hij wordt betrapt. Van dan af aan neemt zijn leven een andere wending...

Voor onze 75ste verjaardag brengen wij voor u een totaalspektakel waarin we traditionele dans, muziek en vendelen met een hedendaagse insteek met elkaar verweven.

Datum: Zaterdag 2 mei 2020 - 20u00

Deuren: 19u15

Prijs: 16 euro (onder de 12 jaar: 10 euro)

Tickets: www.30cc.be of www.reuzegomleuven.be

Cursussen Vendelzwaaien

Open Cursusdag Vendelen 2020

Door omstandigheden (coronavirus en agendaperikelen) zal de cursus dit jaar niet doorgaan.

Cursus voor ervaren vendeliers.

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 18 oktober 2020 - Leuven

Wil je graag eens voelen hoe het is om te vendelen ? Wil je graag beginnen met een vendelgroep ? Elk najaar richten **IVV** en **vendelen.net** een cursus vendelzwaaien voor beginners in. Ervaren lesgever-vendeliers geven de aanwezige beginners een stoomcursus vendelzwaaien.

Meer info: <https://www.vendelen.net>

Aanmelden en inlichtingen: info@vendelen.net - M: +32 496 593523

Jaarlijkse verbroedering van de Vlaamse vendeliers.

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliersverbroedering>

Aanmelden en inlichtingen: stefaan@haesen.info - M: +32 496 593523.

Vendeliersverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Vendeliersverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Vendeliersverbroedering 2022

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Kalender 2020

Een overzicht van activiteiten die ons reeds bereikten:

- Zaterdag 4 april 2020 - VVKB 't Bal - **geannuleerd wegens Coronavirus**
- Vrijdag 1 en zaterdag 2 mei 2020 - Voorstelling Vredon 40
- Zaterdag 2 mei 2020 - Voorstelling Reuzegom 75
- Zaterdag 23 Mei 2020 - WK Hoogwerpen in Zwitserland - **is uitgesteld tot 2021**
- Zondag 28 juni 2020 - HGK Landjuweel in Essen
- Zaterdag 31 oktober 2020 - Vendelshow Carpevento
- Zaterdag 14 november 2020 - Vendelshow Pirrewit
- Zaterdag 21 november 2020 - Vendelshow Flago

Activiteiten toevoegen: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	COMMUNICATIE	18
IVV Activiteiten	2	Sociale Media	18
IVV Cursussen	2	ARCHIVEREN	19
IVV Kalender	2	Waar zijn we mee bezig	19
CONTACT	2	Archieven in Bewaring - AiB	19
EDITORIAAL	3	VOLKSVERHALEN	20
Schouderklopje	3	Over Halfvasten en zijn Greef	20
PUBLICATIES	5	INTERVIEW	23
Dans Nu - bundel 12		Pit Ballin en Ulf Verbeelen	23
Creaties van dansmeester Renaat Van		INTERNATIONAAL	27
Craenenbroeck	5	Immaterieel cultureel erfgoed gekoesterd in China	27
REDACTIONEEL	6	UNESCO	30
Abonnementen 2020	6	Accreditatie verlengd	30
SPROKKELINGEN	6	ADVERTENTIE	31
In Memoriam Anita Verbruggen	6	AANKONDIGINGEN	32
ADVERTENTIE	7	Kopvliës & Ajouïne	32
VOLKSDANS	8	Volkskunstgroep Reuzegom is 75	32
Dansbeschrijving Zatte Mazurka	8	Cursussen Vendelzwaaien	34
VENDELEN	14	Jaarlijkse verbroedering van de Vlaamse vendeliers.	34
Waar zijn we mee bezig	14	Kalender 2020	34
Monitorencursus	14	INHOUD	35
STREEKDRACHTEN	15	COLOFON	36
Een streekdrachtentocht van Walem over Rumst,		ERELEDEN	36
Reet, Boom, Niel en Schelle naar Aartselaar	15		
Materiaalbank	18		

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Hugo Bulterijst,
Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Erwin Steeman
Machteld Van den Bossche
Adinda Vandenbulcke
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

reclameland.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening

IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 44 :: NUMMER 2 :: JUNI 2020

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

1964

2020

Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Statutaire Algemene Vergadering

De geplande Algemene Vergadering van zaterdag 28 maart 2020 heeft niet kunnen plaatsvinden omwille van de coronavirus maatregelen. De vergadering zal doorgaan tijdens de zomermaanden. Uitnodiging volgt!

IVV Cursussen

Meer info over deze cursussen vind je ook op www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven (verbeterde datum)

Vendeliersverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Monitorencursus 2020-2021

Datums en locaties nog vast te leggen. Zie pagina 14.

Open Cursusdag Vendelen 2021

Datum en locatie nog vast te leggen.

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>
of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Het Kasteel van Schoten tijdens het festival Hello! Schoten in 2012

EDITORIAAL

Bitter en Bot

Bitter en bot, oh Bitter en bot

Dat werd je stempel, dat werd je lot

Ik bid tot de hemel, Moeder van God

Maak me niet bitter, zo bitter en bot

Aan het woord is Raymond van het Groenewoud. We kennen de liedtekst, want we hebben hem geregeld mogen horen op de Vlaamse zenders. Raymond gedenkt in het lied zijn Nederlandse vader Nico Gomez die in 1947 vanuit Amsterdam naar België kwam. Hij overleed in 1992. Zijn leven verliep verre van vlekkeloos. Dat horen we ook in Raymonds liedtekst:

*Vader, vader, bespaar je de ellende
Droom niet van de wederkomst
Je zou gelijk alweer gaan drinken
En dat is toch van 't allerdomst*

*Je hebt geleden, alweer de liefde
De hang naar wat bewondering
,t Was niet genoeg, geen van beide
Dan werd het maar verbittering*

Verbittering zou ook het gevoel kunnen zijn dat we voorlopig overhouden aan wat we de jongste vier maanden allemaal hebben meegemaakt. We werden en worden geconfronteerd met een mysterieus virus dat zijn geheimen maar met mondjesmaat prijsgeeft. De komende maanden zullen we ongetwijfeld langzaam wijzer worden en inzicht krijgen in de wijze waarop het SARS-CoV-2 of kortweg 'het coronavirus' ons belaaft en toeslaat.

Afstand houden, mondkapjes en handhygiëne maken deel uit van het dagelijkse leven. Al maandenlang mogen we niet samen dansen zoals we dat gewoon zijn. Polka, wals, mazurka en schottisch: al deze dansvormen liggen noodgedwongen ver buiten ons bereik. Afstand voedt het verlangen, en dat verlangen groeit met de dag.

Sommige volkskunstgroepen hernamen dansactiviteiten op een bescheiden manier. Een solodans zoals 'En al wie er niet over en kan', is corona compatibel en wordt bijzonder aantrekkelijk⁽¹⁾. Mits enige creativiteit en de mogelijkheid om in open lucht te dansen, kan volksdans aanzien worden als een open lucht sportactiviteit. Maar niet iedere groep heeft de mogelijkheid om in open lucht te dansen. Het weer speelt bovendien een belangrijke rol.

Volkskunstgroep Reintje Vos danst 'En al wie er niet over en kan' (beschreven in de dansbundel 'Rozenhoeddansen' van IVV).

(1) Zie <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/> (geraadpleegd op 6 juni 2020).

In deze bizarre tijden ervaren we, als echte volksdancers, wat we tot in onze diepste vezels moeten missen. Grootchalige evenementen zullen we niet meemaken de komende vakantiemaanden. Schouwburgen en concertzalen krijgen hopelijk in de nabije toekomst beperkte mogelijkheden om activiteiten te hervatten. Op een moment dat de culturele sector zware klappen krijgt, is het passend een lans te breken voor dans en muziek.

Lieven Annemans, hoogleraar gezondheidseconomie aan de Universiteit van Gent, doet onderzoek naar de invloed van kunst en cultuur op de lichamelijke gezondheid, de geestelijke gezondheid, het denkvermogen en het sociaal welzijn⁽²⁾. Hij wees in deze corona episode herhaaldelijk op het belang van welzijn. Hij deelt met ons zes tips om te vermijden dat corona ons gevangen houdt: (1) structuur brengen in onze dag; (2) bewegen en nog eens bewegen; (3) afstand houden maar toch sociaal verbonden blijven; (4) positief blijven denken; (5) inzet voor anderen; (6) rust inbouwen voor onze geest. Verschillende van deze tips nemen we automatisch mee wanneer we in een volkskunstgroep of in de culturele sector actief zijn⁽³⁾.

Twee Australische onderzoekers (niet toevallig vrouwen) publiceerden de resultaten van hun onderzoek naar de invloed van muziek en dans op het welzijn⁽⁴⁾. Een pandemie doet ons nadenken over duurzaam ondernemen in welzijn. Het valt hierbij op dat welzijn moeilijk in cijfers te vatten is: leeftijd, financiële rijkdom, aantal mensen in dienst, hoeveelheid productie of oppervlakte van huis en tuin zijn geen sterke indicatoren om zich goed te voelen. Welzijn wordt in toenemende mate aanzien als een cruciale component in economische ontwikkeling. Onderzoekers Alexa Sheppard en Mary Broughton leiden hun onderzoek in met volgende thesis: *... Performing arts are a social praxis offering potential wellbeing and health benefits to participants, and are increasingly being viewed as an alternative or complement to traditional biomedical health practices and processes ...* (einde citaat). Cultuur op doktersvoorschrift dus, zoals Lieven Annemans stelt.

Sheppard en Broughton analyseerden studies over verschillende dansvormen: waaronder volksdans en ballroom dansen. Uitkomsten van de studies hadden te maken met geheugen (cognitie), algemeen welzijn, fysieke gezondheid en valpreventie. Dansers van alle leeftijden werden vergeleken met een populatie die niet danste. Observaties liepen over meerdere maanden. Actief dansen veronderstelde praktijk gedurende meerdere uren per week. De danspraktijk draagt volgens het onderzoek bij aan zich goed voelen en ook de individuele gezondheid vaart er wel bij, onafhankelijk van cultuur en leeftijd. Dans werkt op meerdere vlakken positief: cognitief functioneren, verminderen van stress, zelfbeeld, mentale gezondheid en kwaliteit van leven. Dansen schept een omgeving die sociaal engagement bevordert. Zoals we konden vermoeden zijn de bestudeerde populaties voornamelijk vrouwelijk. Mannen zijn ondervertegenwoordigd in de studies. Partnerdansen trekken wel wat meer mannen aan, maar een evenwicht is verre van bereikt. Alexa Sheppard en Mary Broughton willen op zoek gaan naar studies waarin het effect ook op voldoende mannen wordt bevestigd. Gezond minder jong worden: het is ons aller wens. Naast gezondheid in het algemeen zijn er nog andere aspecten die onze aandacht verdienen. In welke mate draagt dansen bij tot valpreventie? Vallen is een belangrijk gezondheidsrisico op hogere leeftijd. Kan wie danst langer autonoom thuis blijven wonen? Nog zo'n belangrijke vraag voor de gezondheidszorg.

Ze heeft te maken met het feit of we als individu zelfstandig blijven deelnemen aan het sociale leven, zelf ons potje koken, zelf ons kot kuisen of de tuin onderhouden. En wat met jongeren? In welke mate helpt dansen hen om hun plaats te vinden in het leven? Onze beide Australische dames schieten met hun onderzoeksonderwerp in de roos. In eigen contreien is het zeker de moeite waard om te zien tot welke resultaten het onderzoek van Lieven

De wortel van 'Gentiana lutea' of gele gentiaan bevat sterke bitterstoffen die de eetlust en de spijsvertering stimuleren.

(2) Annemans Lieven. Cultuur op doktersvoorschrift. Danst 2020; nummer 1: pp. 8-11.

(3) Vlaams Instituut Gezond Leven: <https://www.gezondleven.be/nieuws/laat-corona-niet-naar-je-hoofd-stijgen-6-tips> (geraadpleegd op 7 juni 2020).

(4) Sheppard Alexa, Broughton Mary C. Promoting wellbeing and health through active participation in music and dance: a systematic review. International journal of qualitative studies on health and well-being 2020, VOL. 15, 1732526 <https://doi.org/10.1080/17482631.2020.1732526>

Annemans leidt. Dansend Vlaanderen is zeker een interessant onderzoeksveld.

Als we boven vermeld wetenschappelijk onderzoek mogen geloven, horen bitter en bot niet thuis in een wereld waar volkskunst volop leeft. Misschien toch nog een positief feit, op zijn minst over bitter. Amerikaanse onderzoekers deden studies op bitter receptoren. Bitter is een smaak die we kunnen herkennen, dankzij speciale structuren of receptoren in ons lichaam. Interessant genoeg smaakt niet ieder van ons bitter even sterk. Onderzoek wijst uit dat bitter receptoren ons afweersysteem kunnen stimuleren. Cellen die vreemde indringers 'opeten' of zogenaamde 'macrofagen' krijgen een duw in rug en trekken ten strijde tegen wat als lichaamsvreemd wordt herkend⁽⁵⁾. Dat brengt ons bij de prachtige gele gentiaan. Deze plant treffen we aan in bergweiden. De plaatselijke bewoners maken uit de wortel van de plant bittere dranken, die als aperitief of digestief gedronken worden. Dergelijke dranken verhogen mogelijks onze afweer tegen allerlei infecties. Heerlijk bittere gentiaandrank tegen het coronavirus: te mooi om waar te zijn???

Gert Laekeman

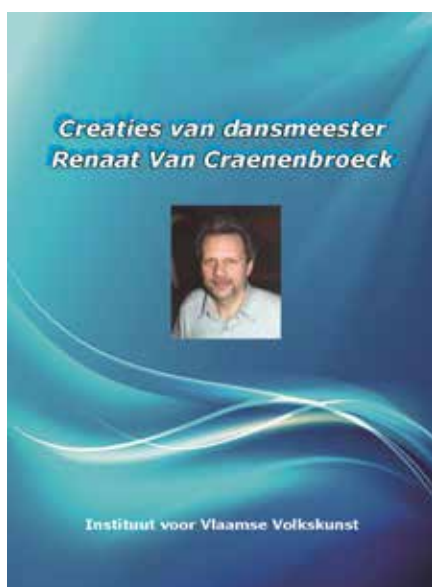
Voorzitter IVV

(5) Gopallawa I, Freund JR, Lee RJ. Bitter taste receptors stimulate phagocytosis in human macrophages through calcium, nitric oxide, and cyclic-GMP signaling. Cellular and Molecular Life Sciences 2020: <https://doi.org/10.1007/s00018-020-03494-y>.

PUBLICATIES

Nieuwe bundel Vlaams Dansarchief

Bestellen

De verkoopprijs van deze dansbundel bedraagt 8 euro per bundel.

Deze nieuwe bundels kunnen on-line besteld worden in de IVV webwinkel of neem contact op met het IVV-Secretariaat (contactinfo en URL van de webwinkel vind je vooraan in deze Volkskunst).

Verzending

Bestellingen worden zo snel mogelijk verstuurd.

Tot 2 exemplaren bedragen de verzendingskosten 3 euro per zending. Voor 3 of meer exemplaren gelden de tarieven voor pakjes (vanaf 5,70 euro).

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabrickstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

Wals van Hever

Dans voor 8 paren⁽¹⁾

Demonstratiedans

Creatie	Geert Pauwels & Volkskunstgroep Reuzegom Leuven
Muziek	Wals van Hever - traditioneel
Danspassen	Aansluitpas, gaanpas, walspas, stamp, stap zijwaarts met voorzwaai
Opstelling	8 Pn – De dansers staan achteraan op het podium, 2 rijen front naar het publiek gericht. De Js-rij staat ongeveer 1 meter achter de Ms-rij (zie beginopstelling).
Jaar	2011
Uitvoering	Ms beginnen elke passenreeks met de R-voet, Js met de L-voet. Bij een onmiddellijke herhaling van eenzelfde passenreeks begint men met de vrije voet.
Voorspel: 4 maten	
A	1-16 Allen voeren 4x volgende passenreeks uit: 3 trage gaanpassen voorwaarts gevolgd door 2 snelle gaanpassen waarbij: • Js met deze 2 snelle gaanpassen vooruit dansen. • Ms met 2 snelle gaanpassen 1-draai afwisselend R- en L-om. Hierbij vormen de dansers een V-opstelling (1) gevormd door: • P1 en P8: Passenreeks 1x voorwaarts, 3x ter plaatse. • P2 en P7: Passenreeks 2x voorwaarts, 2x ter plaatse. • P3 en P6: Passenreeks 3x voorwaarts, 1x ter plaatse. • P4 en P5: Passenreeks 4x voorwaarts. Met de 4de opeenvolging van passen: • Js naar Ms dansen. • Ms ½-draai L-om. Tot Prs in gewone-danshouding (2).
	17-20 <i>Tot het vormen van een dubbele-flankcirkel-L tijdens maten 17-32 dansen alle Pn als volgt (2):</i>
Alle Pn 4 walspassen samen rond, voortbewegend rtdz. Tot Prs in open-danshouding.
	21-22 Prs, ter plaatse, met 2 walspassen, uit elkaar en naar elkaar draaien.
	23-24 Prs, ter plaatse, 2 walspassen met gegeven handen hoog heffen, Ms 1-draai-R-om, onder de geheven armen door.
	25-32 Herhaling A 17-24.
B	33-36 Allen 4 walspassen: J leidt M 1-toer rtdz, eindigend met groet. Houding lossen (3).
	37-40 Vervolgens: • Js naar binnencirkel met achtereenvolgens 1 gaanpas 1/2-draai L-om binnenwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om en daarna 1 gaanpas binnenwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 3/4-draai-R-om. • Ms 4 walspassen 3¼-draai R-om. Ms eindigen in flankcirkel-L, Js in flankcirkel-R (4) en (4 detail).
	40-48 Allen dansen op de cirkellijn (5): • Js rmdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen rmdz. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai R-om. • Ms 1 x rtdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen voorwaarts. - 4 walspassen 3x 1-draai-R-om ter plaatse.

(1) De dans kan ook met 6, 8 of 10 Pn worden gedanst

- 49-60 Allen dansen verder op de cirkellijn (5):
- Js 2x rond rmdz met volgende passenreeks:
 - 4 walspassen rmdz.
 - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om.
 - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-R-om.
 - 4 walspassen tot bij partner.
 - Ms 1x rond rtdz met volgende passenreeks:
 - 4 walspassen voorwaarts.
 - 4 walspassen 3x 1-draai-R-om ter plaatse.
 - 4 walspassen tot bij partner.
- 61-64 Prs nemen tweehandshouding-voor aan. Per P 1-toer rmdz (6):
- Js 2x passenreeks: 1 gaanpas gevolgd door 2 snelle gaanpassen.
 - Ms 4 walspassen.
- Prs open-danshouding aannemen.
- C** 65-80 Vanuit cirkelopstelling dansen alle Pn, aangevoerd door Pn 8 en 4 tot 2 dubbele-rijen met 4x volgende passenreeks:
- Prs met 2 walspassen uit elkaar en naar elkaar draaien
 - Prs met 2 walspassen gegeven handen hoog heffen Ms 1-draai-R-om.
- Einde houding lossen tot 2 dubbele-rijen (7, 8).
- 81-84 Allen 2 walspassen buitenwaarts (J vooruit, M achteruit) (9a) gevolgd door:
- Js 1 gaanpas buitenwaarts en 2 stampen (9b).
 - Ms 2 walspassen 2x 1-draai-R-om ter plaatse (9b).
- 85-88 Allen 2 walspassen binnenwaarts (M vooruit, J achteruit) (10) gevolgd door:
- Js met 1 gaanpas, 2 snelle gaanpassen en 1 aansluitpas 1½-draai-L-om, waarbij ze van Js-rij wisselen (11b).
 - Ms 2 walspassen 1-draai-R-om ter plaatse (11a).
- 89-96 Herhaling C 81-88.
- Tot slot tweehandshouding-voor aannemen met eigen Pr.
- D** 97-100 Prs 2 walspassen, naar elkaar en uit elkaar. Vervolgens (12):
- Pn 1-4: L-hand J en R-hand Ms lossen en met 2 walspassen van plaats wisselen, J draait M 1/2-draai-L-om onder zijn R-arm, waarna de Prs terug tweehandshouding-voor aannemen.
 - Pn 5-8: met 2 walspassen een weinig zijwaarts opschuiven in de colonne waardoor de Pn geschrant komen te staan.
- 101-104 Pn 4 walspassen tot diagonale opstelling (P1 schuin-R-achter, P5 schuin-L-voor) (13). Houding lossen tot dubbele-rij (14).
- 105-106
- Js stap zijwaarts-L met voorzwaai, stap zijwaarts-R met voorzwaai⁽²⁾.
 - Ms stap zijwaarts-R met voorzwaai, stap zijwaarts-L met voorzwaai⁽²⁾.
- 107-108 Prs van plaats wisselen met volgende passenreeks (15 en 15 detail):
- Js
 - 1 walspas voorwaarts 1/4-draai-R-om tot op 1 rij.
 - 1 walspas achterwaarts 1/4-draai-R-om.
 - Ms
 - 1 walspas voorwaarts 1/4-draai-R-om tot op 1 rij.
 - 1 walspas achterwaarts 1/4-draai-R-om.
- 109-110 Herhaling van D 105-106.
- 111-112
- Js, na 1/4-draai-L-om, 2 walspassen 2 plaatsen in de rij naar L opschuiven
 - Ms 2 walspassen 1-draai-R-om 2 plaatsen in de rij naar L opschuiven.
- Hierdoor is men 2 Prs opgeschoven, waardoor de 2 linkse dansers van elke rij geen partner meer tegenover zich hebben en hierna afdansen in walspas (16).
- 113-120 Herhaling van D 105-112 (17).
- 121-128 Herhaling van D 105-112 (18).
- 129-136 Herhaling van D 105-112 (19).
- 137-144 Overblijvende dansers dansen af in walspas.

(2) Tijdens voorzwaai afduwen op standbeen om de voorzwaai te benadrukken.

Werken mee aan deze dansbeschrijving:

- Johnny Ooye, Geert Pauwels en Gert Laekeman: nazicht dansnotatie en tekeningen.
- Dirk Janssens: ontwerp tekeningen.
- Stefaan Haesen: model en vormgeving.

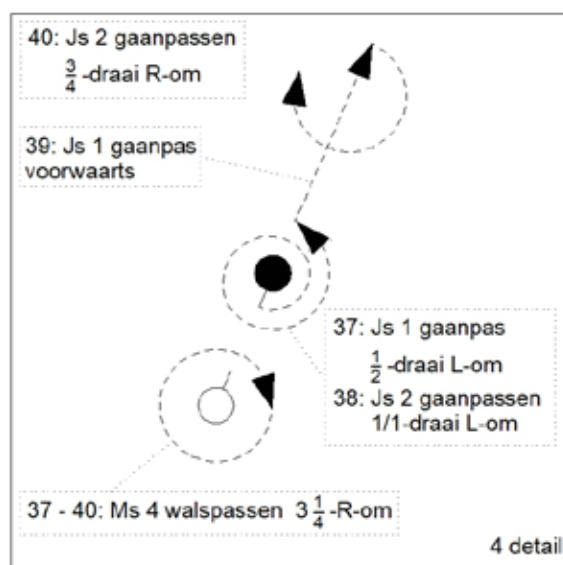
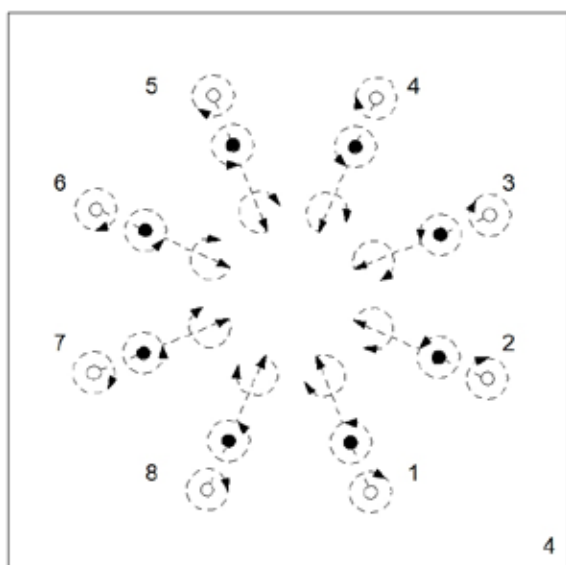
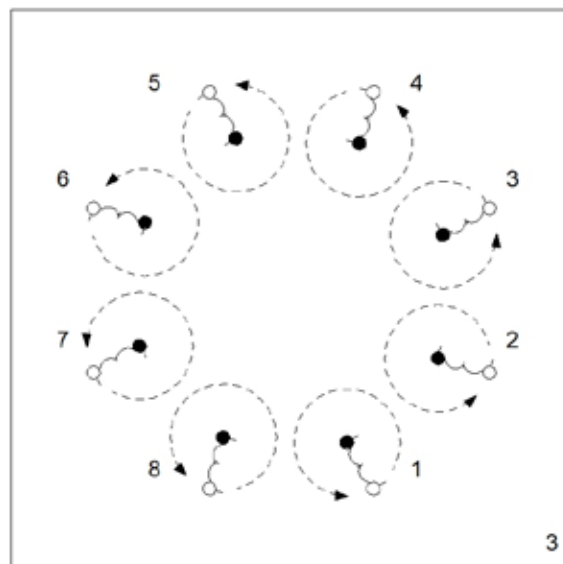
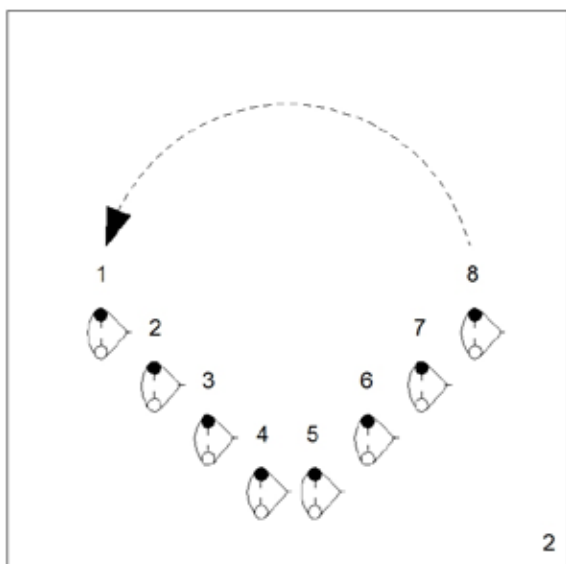
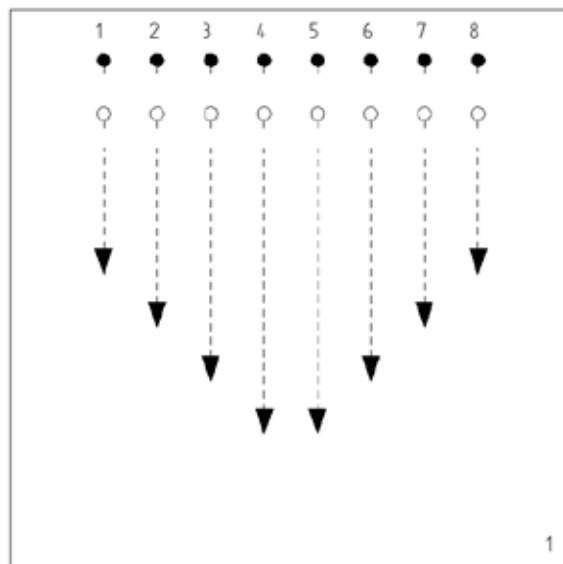
Wals van Hever

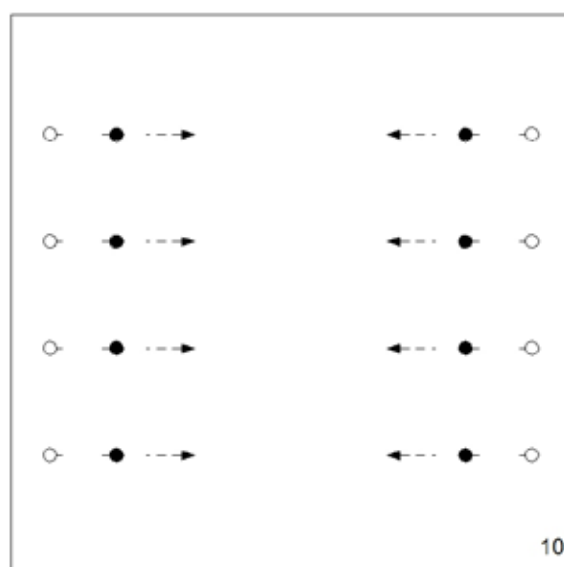
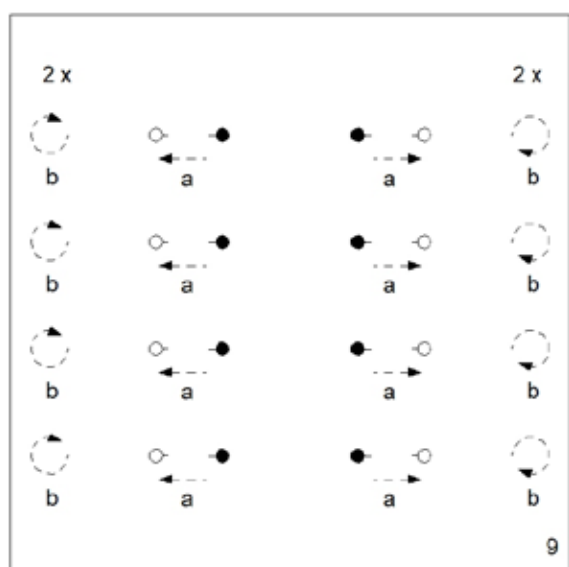
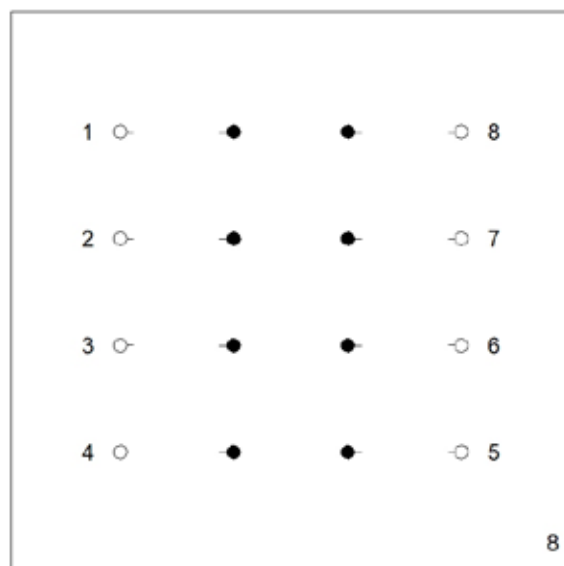
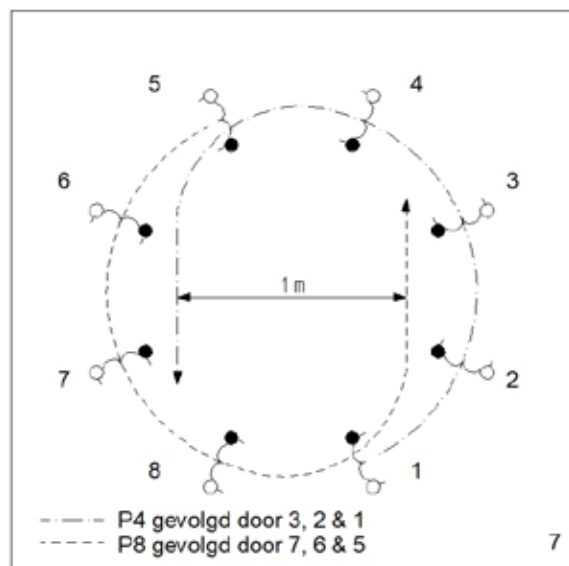
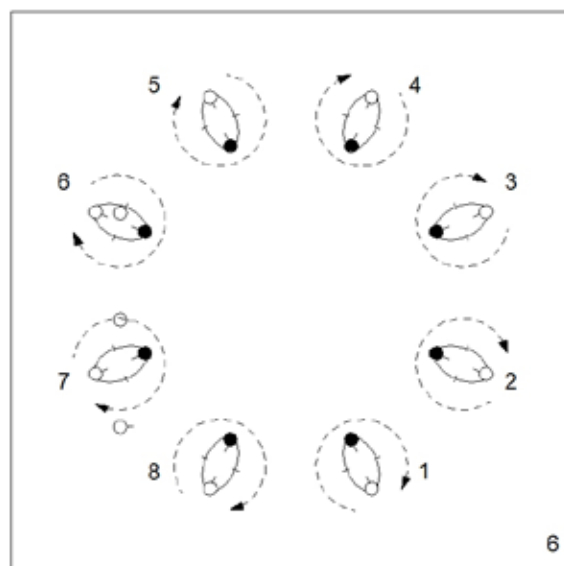
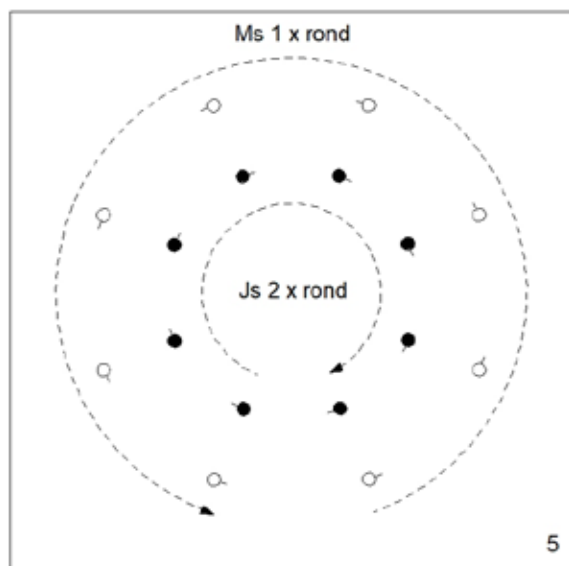
voorspel + (AA BB CC DDD)

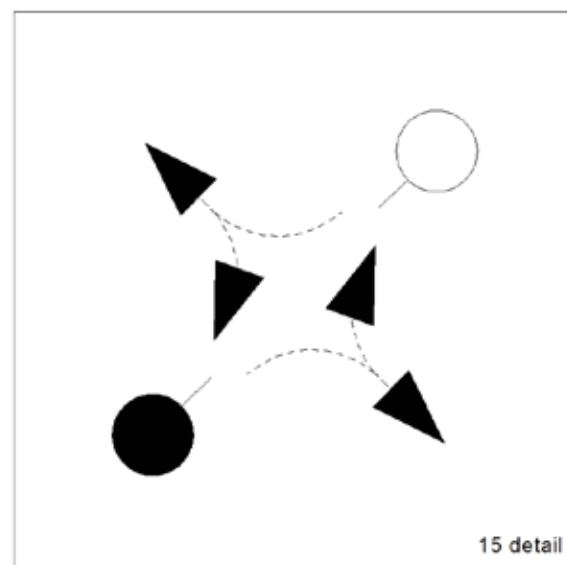
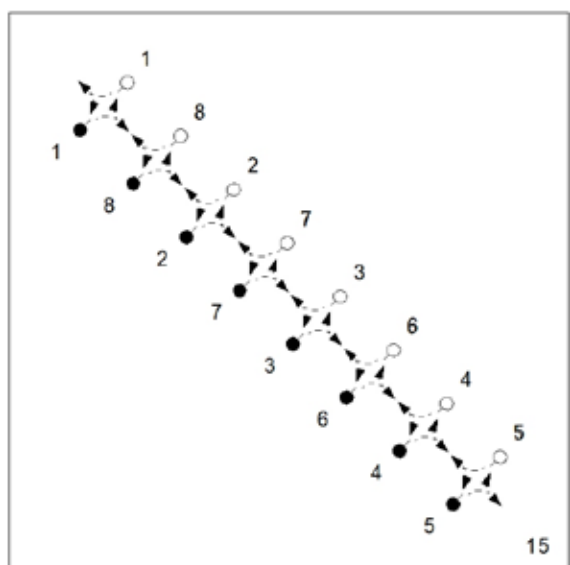
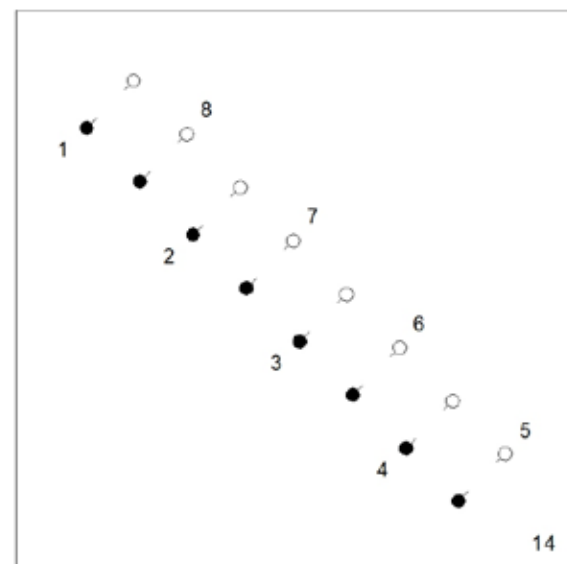
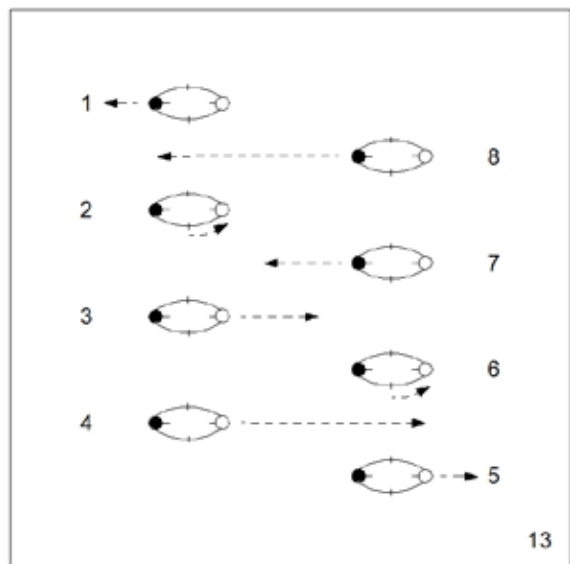
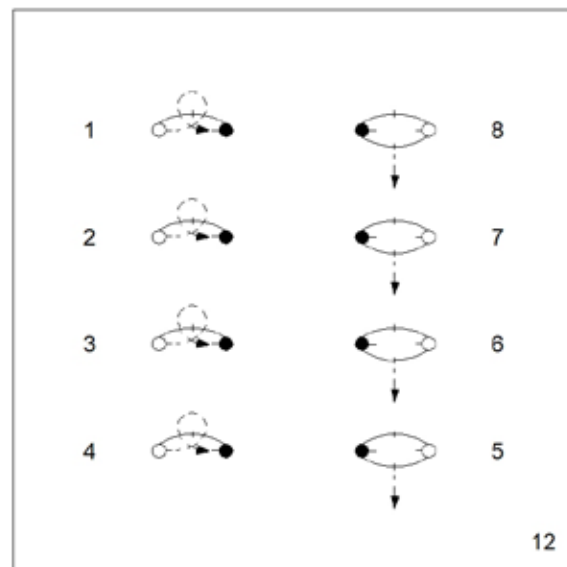
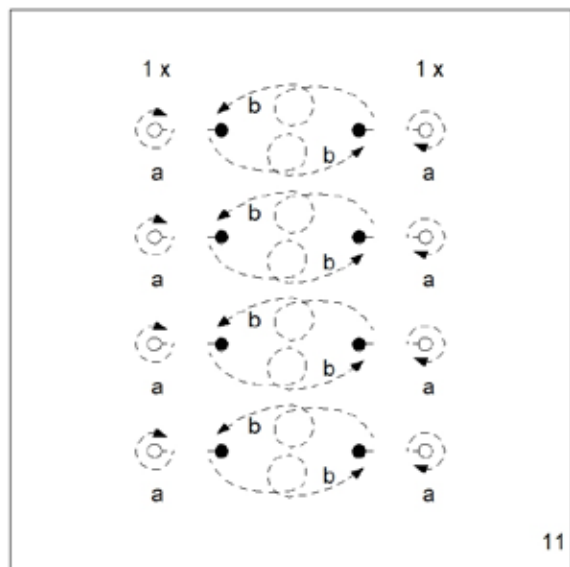
$\text{♩} = 200$

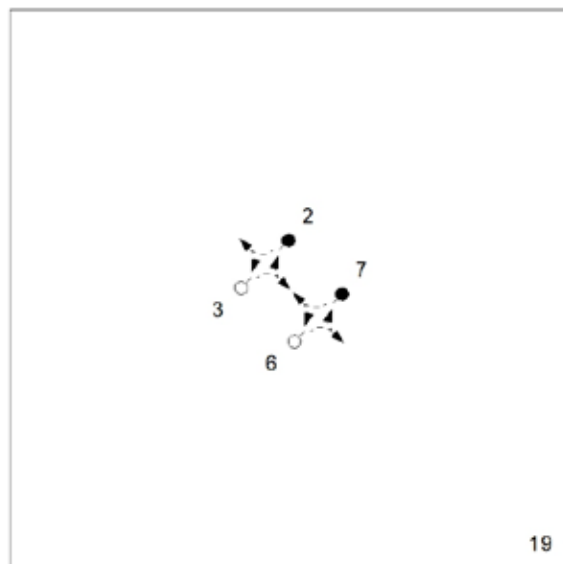
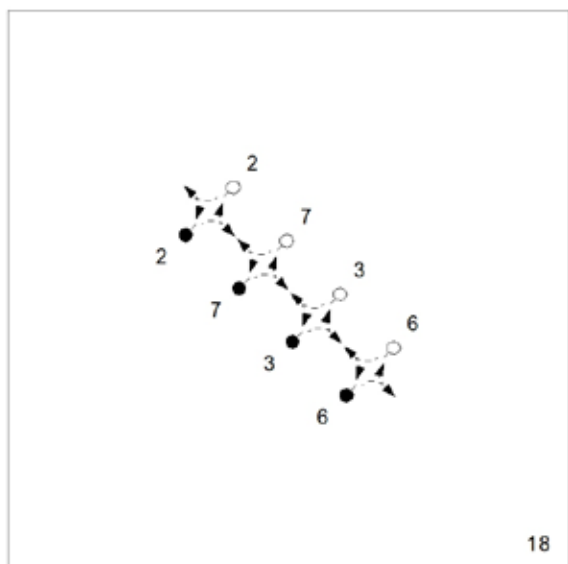
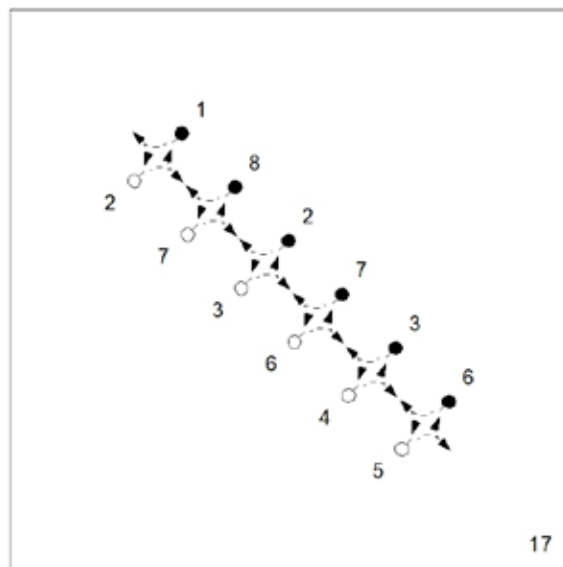
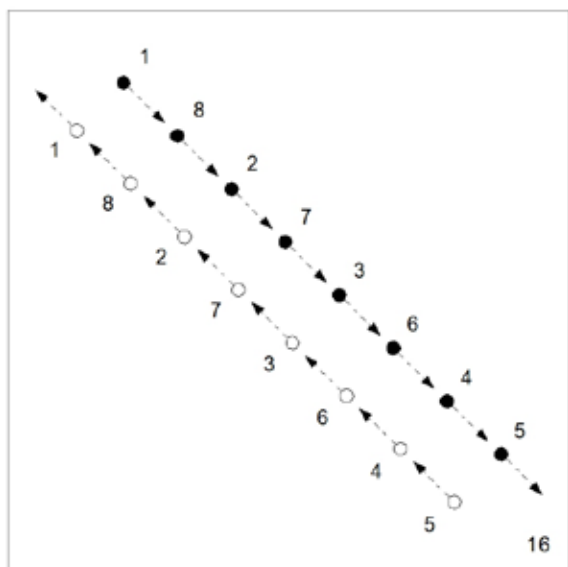
The musical score is written in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#). The tempo is marked as $\text{♩} = 200$. The time signature is 3/4. The score consists of the following sections:

- Voorspel (Prelude):** 4 measures, starting with a G chord.
- (A):** 8 measures, starting with a G chord. It includes a first ending (1.) and a second ending (2.).
- (B):** 8 measures, starting with a D chord. It includes a first ending (1.) and a second ending (2.).
- (C):** 8 measures, starting with a G chord. It includes a first ending (1.) and a second ending (2.).
- (D):** 12 measures, starting with a C chord. It includes a first ending (1.) and a second ending (2.). The score ends with a 'FINE' marking and a 'D.C.' (Da Capo) instruction.

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Monitorencursus

Najaar 2020 - Voorjaar 2021

Tijdens het rondetafelgesprek van de voorbije verbroedering bleek er opnieuw interesse in een cursus voor vendelmonitoren. Heb jij interesse in deze cursus waarin je alles leert om als 'vendelleider' aan de slag te gaan, geef dan zo snel mogelijk een seintje aan Stefaan.

Datums en locaties nog vast te leggen

Zodra we het minimum aantal deelnemers bereiken, leggen we plaatsen en datums vast.

Contacteer Stefaan Haesen:

stefaan@haesen.info

+32 496 593523

Instituut voor Vlaamse Volkskunst

CURSUS VENDELMONITOR

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Charles Degroux, de vader van het sociaal-realisme in België en van de bedevaartschilderijen Anderlecht en Diegem

Dr. Hist. Henri Vannoppen

De volksdansgroep Pippezijpe van Dilbeek werd in 1989 opgericht. Ze liet zich voor haar kledij inspireren door de schilderijen van Charles Degroux. De kinderdrachten met sjaals werden aan deze schilder ontleend. Ook de kapmantels, hetzij dan wel in een lichtere blauwe kleur met een aangepaste bloemenvoering of met patchwork met stoffenrestjes, gingen terug tot Degroux. De blauwe kielen en de stoffen afhangende mutsen van de mannen vonden we eveneens terug bij Degroux⁽¹⁾. Voldoende redenen om de werken van Charles Degroux te onderzoeken.

1. Kunstschilder Charles Degroux stamde uit Comines

De familie Degroux stamde uit de Leievallei en vestigde zich in Armentières en Comines, de Franse tegenhanger in het departement du Nord, van het Belgische Komen, nu in de provincie Henegouwen, in de 19de eeuw in de provincie West-Vlaanderen. Jean-Baptiste Degroux (1852) was een textielfabrikant - eigenlijk een lintenfabrikant - in Komen en ook gemeenteraadslid. Hij huwde Sophie Vandenwynckele, wiens moeder een afstammeling was van Philippe Hovyn uit Ieper, de basislegger van de lintenweverij in Komen in 1719. Beide echtelingen waren de ouders van kunstschilder Charles Degroux. Deze bleef Frans staatsburger omdat hij in het Franse Comines geboren was. In 1833 werd Komen getroffen door de textielcrisis en de familie week uit naar het Brusselse. Vader Jean-Baptiste werd 'controleur van de messagerie'. De familie vestigde zich eerst in Elsene en later in Brussel⁽²⁾.

Afbeelding 1

2. De opleiding van Charles Degroux

Van 1838 tot 1850 volgde Charles Degroux cursussen aan de Brusselse Academie voor Schone Kunsten. Hier onderging hij de invloed van de bekende kunstschilder François Joseph Navez. Deze behoorde tot het neo-classicisme. In 1849 huwde Charles Degroux Jeanne Geyssens uit Brussel. Het echtpaar kreeg 5 kinderen o.a. de bekende symbolistische schilder Henry de Groux. In 1851-1852 had Charles Degroux zijn studieverblijf in het Duitse Dusseldorf. Hij woonde in Sint-Joost-ten Node, waar hij op 30 maart 1870, 44 jaar oud, overleed. Hij kreeg zijn grafmonument op het kerkhof van Sint-Joost-ten-Node. Hij was eigenlijk een Brabander geworden⁽³⁾.

Afbeelding 2

3. Het sociaal-realisme

Charles Degroux leerde de ellende en de sociale wantoestanden kennen in de Franse textielstad Comines en in het Belgische Komen. Hij zal de ellende van het stadsproletariaat en van de plattelandsbevolking, de kansarmen, schilderen. Men sprak van miserabilisme. Degroux schilderde vooral het dagelijks leven en genrestukken.

Van 1853 tot 1870 schilderde Charles Degroux als de man van het realisme, eerder nog het sociaal realisme. In Frankrijk had deze stroming groot succes met Gustave Courbet (1819-1877), die 'Begravenis van Ornans', een beeld uit zijn geboortestad, schilderde en Jean-François Millet (1814-1875) die 'Het Angelus' schilderde. Ook in België drong het realisme door⁽⁴⁾.

Joseph Stevens (1819-1892) schilderde in 1848 'De bedelaars' of 'Brussel 's morgens'. Hij was vooral bekend als dierenschilder. Hij werd begraven in Zaventem op het oude kerkhof rond de Sint-Martinuskerk, dicht bij het bekende schilderij 'Sint-Maarten' van Antoon Van Dyck. De grafkelder van de familie Stevens bij de Sint-Martinuskerk van Zaventem bleef bestaan⁽⁵⁾.

Zo komen we tot Charles Degroux. Hij schilderde 'De koffietrommel'. Hier viel een vrouw met de kapmantel op. 'De Armenbank' werd in 1849 geschilderd. Het waren duidelijk werken in de stijl van het sociaal-realisme.

'De uitdrijving' van Charles Degroux wordt bewaard in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen. Men ziet de man met de blauwe kiel en het meisje met de witte muts, de rode jak, de rode rok en de groene voorschoot.

'De Aalmoes' of de 'De Arme Kinderen' van Charles Degroux werd tentoongesteld in 1867 op de expo van Parijs. Rechts zien we een vrouw met een vleugelmuts en een Kasmierneusdoek. Links zien we een vrouw met witte muts zonder vleugels⁽⁶⁾.

De sociale tegenstellingen werden duidelijk weergegeven op zijn schilderijen o.a. op de bedevaartschilderijen. Dit gebeurde door de verschillende kledij voor rijk en arm.

De wereldberoemde Nederlandse schilder Vincent Van Gogh schreef over Charles Degroux: "Het blijft altijd een schande en een schade voor de Belgen dat Degroux niet ten volle geapprecieerd is als hij verdient"⁽⁷⁾.

Charles Degroux had ook een grote invloed op Frans Van Leemputten (1850-1914), die bekend werd met zijn triptiek 'De Kaarskensprocessie te Scherpenheuvel' uit 1903-1905 en op Léon Frédéric (1856-1946), die 'Zondag voor de Hoogmis' schilderde⁽⁸⁾.

Afbeelding 3

4. Het schilderij 'De Bedevaart van Sint-Guido te Anderlecht' uit 1857

Anderlecht is één van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Sint-Guido werd er vereerd ter bescherming van de paarden en het vee. De bedevaart had plaats op de dag na Pinksteren. Dan werden de relieken van Sint-Guido vereerd.

Sint-Guido was een Brabantse boerenzoon en is een typische Brabantse heilige. Hij was eerst koster in de Onze-Lieve-Vrouwekapel van Laken. Wanneer hij het veld van zijn meester in de steek liet om godvruchtige werken te doen, zoals het brood voor de paarden weggeven aan de armen, menden engelen de ploeg. Zo werd hij de patroon van de landbouwers. Op aanraden van een 'zekere koopman uit Brussel' liet Guido het landleven achter zich en werd hij handelaar op de Zenne, maar zijn boot strandde midden de rivier en hij kon hem met geen mogelijkheid los krijgen. Concluderend dat het koopmansleven God niet welgevallig was, keerde hij terug naar

Laken. Bij wijze van boetedoening ondernam hij een pelgrimstocht naar Jeruzalem en Rome. Op de terugtocht ontmoette hij deken Wonedulphus uit zijn streek, die hem overtuigde nogmaals naar Jeruzalem te gaan om hem en zijn gezelschap te gidsen. Guido ging erop in. Na dit tweede bezoek werd Wonedulphus ziek. Hij vroeg Guido om zijn dood te melden in Anderlecht en gaf hem zijn gouden ring om te presenteren als bewijs. Na zeven jaar kwam Guido zwaar ziek terug van de bedevaart. Op 12 september 1012 stierf hij te Anderlecht aan dysenterie.

Men ziet op het schilderij van Charles Degroux duidelijk de sociale verschillen: de bourgeois in jas, vest en met das met streng uitzicht en te paard staat tegenover de boeren te paard met hun blauwe kielen. Rechts vinden we boerinnen met witte mutsen zonder vleugels en met kapmantels. Opvallend zijn de rode omslagdoek met sterretjes en de zeer kleurrijke omslagdoeken. Het kind draagt een wit mutsje, een gekleurde omslagdoek, rok en voorschoot. De mannen dragen stoffen afhangende mutsen.

De bedevaarttaferelen gaven volgens sommigen de onwetendheid weer van het bijgelovige volk⁽⁹⁾.

De twee bedevaartschilderijen (Anderlecht en Diegem) werden tentoon gesteld op het Salon van Brussel in 1857. De Belgische staat kocht de bedevaart van Anderlecht.

Afbeelding 4

5. 'De bedevaart van Diegem' uit 1857

Diegem is een deelgemeente van Machelen in Vlaams-Brabant. Het was een bedevaartsoord ter ere van Sint-Cornelius. Deze werd er vereerd tegen kinderstuipen, vallende ziekte en veeziekten. De Sint-Corneliuskerk kreeg later de titel van Sint-Catharinakerk onder druk van de Diegemse kasteelvrouw Catharina Oudart. Diegem was de enige grote bedevaartplaats in Midden-Brabant⁽¹⁰⁾. De processie of de 'Grote Begankenis van Sint-Cornelius' had jaarlijks plaats op Paasmaandag. Het schilderij van Charles Degroux gaf de bedevaarders in de richting van het kerkportaal weer. Links vinden we de beter geklede parochianen, de rijke dorpelingen. Rechts vinden we een man met een 'kabaa' of cape. Rechts hebben we een vrouw met een witte muts zonder vleugels. Opvallend is ook de man met de blauwe kiel en de kalbas gebonden op de rug. Hij heeft een kaars in de hand. Aan de ingang van de kerk bij de kaarsenhouder vinden we een vrouw met een rode neusdoek en een vrouw met een witte muts zonder vleugels, een jak en rok. Links valt ook de hondenkar op.

Het schilderij bevindt zich in het Musée des Beaux-Arts te Doornik⁽¹¹⁾.

Afbeelding 5

Afbeelding 6

Afbeelding 7

6. 'Het dankgebed' uit 1861

De compositie 'Het dankgebed' van Charles Degroux herinnert ons aan Het Laatste Avondmaal. Ook de invloed van het Angelus van Millet is merkbaar. De boer met vest en ondervest (kamezool) bad voor. De boerin droeg de witte muts en de Kasmiersjaal. De zoon met een korte kiel zit met de rug naar ons gericht. De dochters droegen een hoofddoek⁽¹²⁾.

7. 'Terugkeer van de loteling'

De vrouw op het schilderij van Charles Degroux droeg een witte muts zonder vleugels⁽¹³⁾.

8. 'Tussen het koren' of 'De Verliefden'

De verliefde vrouw op het schilderij van Charles Degroux droeg de witte muts zonder vleugels, de omslagdoek, een rok en een voorschoot in vierkantjes gestreken⁽¹⁴⁾.

Afbeelding 8

9. 'Biddende man'

'Biddende man' van Charles Degroux was een studie uit 1857. De man droeg een blauwe kiel met omgeslagen boord en de culotte of kniebroek⁽¹⁵⁾.

10. 'De kus op de reliekhouders'

Op dit schilderij van Charles De Coster vinden we een vrouw met een witte muts zonder vleugels.

Afbeelding 9

Besluit

Charles Degroux is de kunstschilder die zeker in Vlaams-Brabant voor de meeste inspiratie zorgde bij de reconstructie van klederdrachten voor volksdansgroepen. Vooral zijn bedevaartschilderijen (Anderlecht en Diegem) worden in dat kader gebruikt. Ze geven een beeld van de streekdracht rond 1850, dus in de kleurrijke periode.

Noten

- (1) Met dank voor de informatie aan Johnny Vercammen van 'Pippezijpe' uit Dilbeek.
- (2) J.M.DUVOSQUEL. De familie van Charles Degroux, van legende tot werkelijkheid - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 13-20.
- (3) J.DE WILDE. Charles Degroux 1825-1870: leven en werk - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 21-32.
- (4) J.P.VANHOVE. Het realisme in de schilderkunst van de 19de eeuw in Frankrijk en België - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995
- (5) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, de industriegemeente van Midden-Brabant. Zaventem, 1981, p. 619-621.
- (6) J.DEWILDE en J.M. DUVOSQUEL. Proeve van een beredeneerde catalogus - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 90.
- (7) D.STARK. Charles Degroux en het sociaal realisme in de Belgische schilderkunst - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 41.
- (8) H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Gent, 1994, p. 99, p.151.
- (9) H.TODTS. Charles Degroux en het miserabilisme: een kwestie van smaak? - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 10.
- (10) H.VANNOPPEN. Nieuws uit het Erfgoedhuis en uit Midden-Brabant (3. Avonduitstap naar Diegem-centrum op donderdag 6 augustus 2015)-Curtenberg 2016, nr. 3, p. 90-91.
J.E. DAVIDTS. De kerk van Diegem, 1963.
- (11) J.DEWILDE en J.M. DUVOSQUEL. Proeve van een beredeneerde catalogus - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 111.
- (12) Idem, p. 107.
- (13) Idem, p. 99.
- (14) Idem, p. 108.
- (15) Idem, p. 110.

Afbeeldingen

1. Sophie Vandewynckele (1795-1862) op haar doodsbed door haar zoon Charles Degroux
2. Kunstschilder Charles Degroux in 1865
3. 'De Aalmoes' of 'De Arme Kinderen' door Charles Degroux
4. 'De bedevaart naar Anderlecht' uit 1857 door Charles Degroux
5. 'De bedevaart naar Diegem' uit 1857 door Charles Degroux
6. Detail van 'De bedevaart naar Diegem'
7. 'Het Dankgebed' uit 1861 door Charles Degroux
8. 'Tussen het koren' of 'De verliefden' door Charles Degroux
9. 'Biddende Man' ca. 1857 door Charles Degroux

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

INTERVIEW

Op bezoek bij Geert Pauwels 1945-2020 - Driekwart eeuw volkskunst in Leuven Reuzegom, Gilde van Sinte-Barbelen Anno 1488...

Een weekday half mei. We zijn op bezoek bij Geert Pauwels, dansleider bij Reuzegom. Geert woont in Walsbets, een kleine gemeente in de uithoek van het Hageland, op de grens met Haspengouw en Wallonië. Vroeger noemde het dorpje Walsbeche. Bets komt van het oude Germaanse 'baki': beek. 'Wals' wijst op de nabijheid van de taalgrens.

Voor de bloeiende fruitbomen is het iets te laat. En van de bloemen in zijn hof kunnen we ook niet genieten. Corona zorgde ervoor dat het een virtueel bezoek werd. Het werd een boeiend gesprek. Maar voor het koffietje of het wijntje samen moesten we passen...

Hoe het allemaal begon...

Eigenlijk begint dit verhaal heel wat vroeger. In de jaren dertig van vorige eeuw, in Sint-Jacob, het buitenbeentje van de Leuvense parochies. Hier heerst dan nog de volkse sfeer van de negentiende eeuw: analfabetisme, pendelarbeid, woningnood,... de mensen leven er op straat, klikken aan elkaar. Iedereen kent iedereen. Er bloeit een scoutsgroep, de fameuze 'vierde van Leuven', de Roelandstam. Ze is bekend voor haar zang- en kampvuurspelen, niet alleen in Leuven en Vlaanderen, zelfs internationaal... in Nederland. 'Help de mensen zich ontwikkelen', dat is het credo van de jongeren.

Dan breekt echter de oorlog uit. Vier jaren 'lockdown'. Tot 1945. Dan wordt België bevrijd. De vroegere jeugdvrienden vinden mekaar terug. Dree Pauwels vertelt het als volgt in het boek 'Reuzegom 50 jaar, een kroniek.'

'Nu waren er andere buitenlandse soldaten die in de Leuvense straten patrouilleerden. Zij schonken eetwaren en sigaretten, legden vriendschapsbanden in de families en schoven later verder naar de frontlinies. Opjagende muziek en vele amoureuze taferelen in de straten waren er de oorzaak van dat de moraal zeer laag stond. De Vlaamse Toeristenbond (V.T.B.) reageerde tegen die toestand door de inrichting van cultuuravonden en natuurwandelingen. Op zo'n lentewandeling in het Zoniënwoud kwamen enkele Leuvense jongeren op het idee een wandelclub op te richten, die ook volksdansen zou inoefenen om een hechte vriendschapsband te vormen. Als naam van de club werd Tijl Uilenspiegel gekozen.

Een eerste activiteit was de Lentetocht naar het Kasteel van Horst in Sint-Pieters-Rode op 8 april 1945. Op die tocht werd zelfs een Engelse contradans aangeleerd.

Met succes werd er propaganda gevoerd in de bestaande jeugdverenigingen en in de maand mei was het aantal leden tot boven de veertig gestegen...

... Een rondvraag bij de leden toonde ons de behoefte om de verbondenheid met Leuven te benadrukken en daarom werd de naam van de groep in Reuzegom veranderd. De melodie van het Reuzenlied wordt nu nog altijd regelmatig door de beiaard gespeeld...

Reuzegom was geboren. In september van dat eerste jaar werden er al speelscharen voor volksdans, volkszang, volksmuziek, vlaggespel en volksfeesten opgericht. Leden van die speelscharen gingen naast hun oefeningen in Reuzegom ook volkskunst aanleren in andere groepen en gemeenten.

Merkwaardig toch dat de groep toen reeds belang hechtte aan samenwerking en uitwisseling. Nog altijd, en dit thema kwam spontaan en uitgebreid aan bod tijdens het gesprek.

1945: Oogstfeest in Attenhoven en Meiboomplanting in het kasteel van Horst

Fier op ons Vlaams patrimonium

Merkwaardig ook is dat Reuzegom van bij de start al koos voor het beoefenen van volksdansen van eigen bodem. De eerste jaren was het streekeigen repertorium echter beperkt. Er bestond weinig documentatie over.

Buiten de gilden waren volksdansen niet zo populair als in Duitsland, Engeland of de Scandinavische landen. Toch werd bij het eerste buitenlandse optreden in 1958 in Beverwijk in Nederland reeds een eigen Vlaams programma gegeven met o.m. de Molenmazurka. De definitieve omschakeling naar een Vlaams optreden kwam er tijdens de Wereldtentoonstelling van 1958 op de Heizel. Dree Pauwels had nogal 'wat vingertjes in de landbouwpap te brokken'. Zo kon Reuzegom op het podium van het paviljoen van landbouw optreden. De groep verbaasde iedereen: met een programma van uitsluitend Vlaamse volksdansen. Een primeur voor die tijd!

Dit optreden zag er als volgt uit, met de aankondigingen erbij:

1. Reuzendans, rondedans op de middeleeuwse muziek van het Reuzenlied, ontleend aan de kerkgang 'Conditor'. Eigen dansje van Reuzegom, samengesteld met figuren ontleend aan de oude contradansen.
2. Draaiende winden, een meisjesdans uit Merksplas, opgetekend door Jefke Adriaenssens.
3. Zeg, kwezelke wilde jij dansen? Meerstemmige zang volgens Fl. Van Duyse in 'het oude Nederlandsche lied', op tekst en wijze van Willems, meerstemmige bewerking door Arthur Meulemans.
4. Bezemdans, mannendans afkomstig als heiluizersdans uit Achtel.
5. Vlaggespel, met genuanceerd roffelen op trommen worden in grote lijnen de figuren uit het vendelzwaaien van de Brechtse reeks weergegeven. Het vlaggespel was reeds in de 17de eeuw een der hoofdmomenten in de rederijkerswedstrijden.
6. Kegelaar, dans opgetekend te Diest, waar deze nog regelmatig uitgevoerd wordt door de Leliekamer.
7. Molenmazurka, Kempische dans, vroeger uitgevoerd ter gelegenheid van het oogstfeest, waarbij eer vreugde heerst omdat na de oogst de molen het voedsel klaar maakt voor het volgende jaar.

U leest het inderdaad goed: het programma opende met een eigen creatie van Dree Pauwels. Wie Dree gekend heeft, zal dit moeilijk kunnen geloven... Hij wou echter met dit dansje de verbondenheid met Leuven beklemtonen. Inderdaad, om het kwartier galmt dit liedje vanuit de beiaard van de universiteitsbibliotheek over de stad. Aan deze dans is er een speciale anekdote verbonden. Ik was er in 1967 bij toen die werd vertoond op het festival van Sidmouth. Wegens plaatsgebrek op het podium vielen er op het allerlaatste moment twee paren af. Met deze 'bezetting' had Reuzegom hem nog nooit gedanst. En het was eraan te zien: de dans eindigde in totale verwarring! Vanaf toen is hij, bij mijn weten, nooit meer vertoond en gedanst door Reuzegom.

Draaiende Winden op de Expo

Na het succes op de Expo koos de groep resoluut en definitief voor de instandhouding en verspreiding van de Vlaamse volkskunst. En dat is tot vandaag altijd zo gebleven. De oprichting van het Vlaams Dansarchief in 1964 was voor de groep een zegen. Het programma kon uitgebreid worden. Dree Pauwels nam zelf actief deel aan het opzoeken en noteren van de dansen uit Diest. Hij bracht deze dansen mee naar Leuven. Ook de andere dansen die het Dansarchief uitgegeven had, leerde hij systematisch aan de groep. Onverwachts was er keuze te

Reuzegom in Sidmouth

Reuzegom in de jaren 60 van vorige eeuw

over! Dansen genoeg om mee uit te pakken in het buitenland! Europa, Azië en Afrika maakten zo meer dan zestig jaar geleden kennis met onze volkskunst.

Ging men dan al dadelijk experimenteren met nieuwe creaties? “Nee. Dat gebeurde geleidelijk”, zegt Geert. “Rond de eeuwwisseling vonden we dansen zoals ‘Onder de linde’ en de ‘Wasvrouwendans’ te vooruitstrevend. Reuzegom bleef de echt traditionele Vlaamse danspassen en muziek trouw. Een nieuwe creatie werd steeds gedanst op bestaande traditionele Vlaamse wijsjes. De dans ‘Kom Karline’ wordt gedanst op ‘Kom Karline’ en de ‘Polka van Kortenberg’ op de ‘Polka van Kortenberg’. Het is pas heel recent en na heel wat discussies dat er nieuw gecreëerde muziek gebruikt wordt.”

Dansen en vendelen bij Reuzegom

Een constante in de lange geschiedenis van Reuzegom is natuurlijk de dansleiding. Maar al van in het begin was er meer dan één dansleider. Dree leerde de dansen wel aan, maar voor de afwerking kreeg hij de hulp van zijn echtgenote Luce. De volgende in de rij was dochter Hilde die samenwerkte met Wim Kaptein. Wanneer Hilde voorzitter werd in 1995, nam Geert de fakkel over. Maar ook hij had steeds hulp: Katty Giddelo, Nico Roose en recent ook Joost Van Slambrouck ... Dat was in de periode dat de Vlaamse Volkskunstgemeenschap (VVG) de meerjarige cursussen ‘dansleider’ inrichtte. Vanaf dan had Reuzegom steeds verschillende gediplomeerde dansleiders, een luxe. Vijfentwintig jaar is Geert nu dansleider. Ook een lustrum! En meer dan één bloemeke waard!

Geert had er dan al een lange periode bij Reuzegom op zitten: Een officiële (vóór zijn zestiende) en een officiële (vanaf zijn zestiende). Zo ging dat in de jaren negentig. Dansen mocht pas vanaf zestien. Zestien jaar oud... een speciale mijlpaal toch in een jongerenleven. Martine Bijl zong daar een mooi liedje over: ‘Ik was zestien en het leven leek mij heus nog niet zo kwaad. ‘k Had een hart om weg te geven. Ik was heerlijk vier kwadraat.’

Een officiële periode? Zoals verschillende jongeren van zijn generatie bij Reuzegom ‘moest’ Geert met zijn ouders, grootouders en tante mee naar optredens, stoeten, festivals... Katty, Tineke, Filip, Els, Mieke, Nele, Marleen, Pieter... zij kregen dan allemaal een mooie aangepaste kledij mee en leerden zo al kijkend, luisterend en dansend de verschillende melodieën en ritmes. Op hun zestiende waren ze allemaal perfect voorbereid om direct met de groten mee te dansen.

Deze jongeren zijn een mooi voorbeeld van de rekrutering zoals die bij Reuzegom gebeurde. De groep heeft in de loop van zijn lange geschiedenis nooit een speciale actie moeten voeren om aan ledenwerving te doen. Periodes van ‘zeven vette’ wisselden wel af met ‘zeven magere’ jaren maar de familie- en vriendenkring zorgden steeds voor continuïteit in de groep. De Leuvense Paasfeesten zorgden meestal wel voor enkele nieuwsgierigen die ‘eens kwamen kijken’. Sommigen bleven, bij anderen bleef het niet duren. Mensen vragen zich ook af of Reuzegom rekruteerde uit de studentenwereld. Dat gebeurde vroeger nooit. In 1945 werd er immers in de schoot van het KVHV (Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond) ook een volksdansgroep opgericht: De Kegelaar. Deze groep bleef actief tot in de jaren tachtig en stopte er dan mee. Beide groepen apprecieerden mekaar, maar ‘Reuzegom was voor de Leuvenaars’ en ‘de Kegelaar voor de studenten.’ En wanneer Reuzegom op reis vertrok naar een buitenlands festival gebeurde het al wel eens dat er beroep gedaan werd op de Kegelaar om de laatste plaatsen in te vullen. Ook wanneer de studentengroep er mee stopte, rekruteerde men nooit actief aan de universiteit. Als er al eens een student kwam dansen, was dat gewoonlijk iemand van een andere volksdansgroep die in Leuven op kot zat en dan kwam dansen zolang zijn Leuvense periode duurde. Of er bleef hangen...

Naast dansen steekt Reuzegom ook veel energie in ‘vendelzwaaien’. Ook dit behoort tot onze Vlaamse cultuur. De geschiedenis ervan gaat terug tot in de middeleeuwen, toen banierdragers en vendelzwaaiers de legers vergezelden om samen met de trommelaars de vijand te imponeren en de eigen manschappen op te zwepen. Deze militaire functie is nu verdwenen, maar spreekt toch nog tot de verbeelding van de toeschouwers.

Op het einde van de zestiger jaren drong het Vlaams Vendelarchief er sterk op aan terug te grijpen naar de rijke Vlaamse schat van wapenschilden en heraldische figuren. Reuzegom nam dan de Leuvense omgeving onder de loupe en vond een reeks authentieke wapenschilden van de ‘Zeven Geslachten van Leuven’. Het vierde in 1980 zijn vijfendertigste verjaardag met deze vlaggen.

Vendelen met moderne motieven

Vendelen voor Dree en Luce

Er wordt niet alleen gevendeld in stoeten en optredens. Ik denk zo aan de huwelijken binnen Reuzegom. Dan wordt het vendel over het hoofd van de jonggehuwden gezwaaid. Nadien worden ze uitgenodigd om over de opengespreide vlag te treden. Een van de ontroerendste optredens voor de vendeliers was te mogen vendelen voor Dree en Luce in de kerk van Sint-Jacob ter gelegenheid van hun gouden huwelijksfeest. Dit gebeurde met een nieuwe zelfgemaakte reeks op muziek speciaal geschreven voor Dree door Pater Backeljauw. De reeks werd gecreëerd door Gery Barbier en Herwig Vandevelde. Zo zetten zij de evolutie binnen de Vlaamse volkskunstwereld om naast de traditionele vendelreeksen ook nieuwe reeksen te creëren bij Reuzegom in.

Dree en zijn 'fleuke'

Bij dansen hoort muziek, liefst live. En hier behoort Reuzegom tot de geluksvogels. Meer dan 50 jaren waren Dree en zijn blokfluit 'het' merkteken van Reuzegom. Onafscheidelijk, dat waren ze! Ik ben er zelfs heilig van overtuigd dat de blokfluit een stiekem plaatsje had in zijn wagen. Voor het geval hij tijdens zijn inspectietochten voor 'den afzet van landbouw' op bezoek moest bij iemand die nog oude dansen kende.

Maar Dree en zijn blokfluit waren niet alleen. Daar hoorde steeds een trekzak of accordeon bij, of een viool, bas, fijfer, dwarsfluit, doedelzak, vlieren, slagwerk... een mooie variatie zowel in bezetting als in leeftijd. Af en toe moest er al eens een bevriend muzikant inspringen omdat de eigen accordeonist geen vakantie kon nemen voor een reis naar het buitenland.

Ook nu worden de dansers tijdens de wekelijkse repetities nog begeleid door eigen muzikanten. Alhoewel. Enkele muzikanten vroegen om af en toe ook eens mee te dansen. Ze wilden al eens een afwisseling met de soms saaie herhalingen van steeds dezelfde muziekskes... Vanaf nu is de afspraak: per maand twee

woensdagen spelen, twee woensdagen dansen, tenzij er een optreden voor de deur staat.

De Paasfeesten in 1991 hadden een speciale betekenis voor het Reuzegomorkest. Het kreeg een eigen kledij, gebaseerd op de zondagse kledij van de bevolking rond 1900. Vooral de meisjes trokken de aandacht. Hun kleed was zwart, de feestkleur. Hun hoofddekseel was een 'Brabants kappeke' dat in de streek rond Diest ook nog in de twintigste eeuw gedragen werd. De mannen droegen een donkere strepenbroek, een ditohemd zonder boord, en een gilet.

Tot dan toe was de kledij voor dansers en muzikanten op dezelfde principes gebaseerd. Vooral Dree's echtgenote, Luce, had hiervoor opzoeken gedaan. Op de eerste verdieping van het stadhuis in Leuven stootte ze op een schilderij van een druk Leuvense straatbeeld. Heren in werkkledij, dames met gekleurde rokken, een kapmantel... dit werd de Reuzegom kledij voor optredens, stoeten... voor vele jaren.

We worden deftige burgers

In 1987 vond de 'gilderaad' van Reuzegom dat het stilaan tijd werd voor een nieuwe kledij. De gilderaad? Zo mag het bestuur van Reuzegom zich noemen. In 1958 gaf het Leuvense stadsbestuur immers de toelating 'Gilde van Sinte Barbelen A°1488' aan zijn naam toe te voegen. Dit was een van de oude Leuvense kruisbooggilden. De stad toonde hiermee niet alleen zijn waardering voor het geleverde werk, maar gaf hiermee tevens de opdracht om een eeuwenoude traditie in leven te houden. Reuzegom werd zo ook een

Zo kenden de Leuvenaars Reuzegom en Dree Pauwels

schuttersgilde en het kruisboogschieten werd vanaf dan ook een van de traditionele reuzegomactiviteiten. In het vooruitzicht van de viering van 500 jaar Sinte Barbelen in 1988 ging men op zoek naar echt iets feestelijks uit de 19de eeuw.

Met niet meer dan een oude redingot van één van de dansers en een patroon voor een belle-époque baljurk ging men aan het werk. Sommige leden hadden goede relaties - o zo belangrijk - met de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. Zo geraakten ze in de 'kelders' waar de collectie kleding en textiel reeds jaren achter slot en grendel zat. Er werd gekeurd, geschreven en getekend, gepraat, gediscuteerd. De beslissing werd genomen: de mannen gaan een half lange zwarte slipjas dragen, een donkere gestreepte broek en een halfhoge grijze buishoed. Om dit donkere geheel op te vrolijken kwam er bij het hemd met grote strik en een schitterende gilet met veel gouden naaiwerk. Een set blinkende (manchet)knopen, een opvallende zakhorloge (met ketting) of een "antieke" wandelstok maakten deze 'dandy's' compleet.

De dames zouden voortaan pronken met een brede hoepelrok (ca. 4 meter) in (namaak) brokaat, fluweel en zijde, en een strak jakje met lange aansluitende mouwen in dezelfde stof. Alles werd afgewerkt met de nodige kanten versieringen en een schattig hoedje met linten. Als attributen een bijpassend tasje, delicate handschoenen of een frivole parasol, en natuurlijk een onderrok met hoepels en een onderbroek met lange pijpen.

Zelf streekkledij maken

Maar de jongere leden in de Algemene Vergadering wilden meer. Een nieuwe historisch verantwoorde kledij (uit de eerste helft van de 19de eeuw) past volledig in het streven naar kwaliteitsverbetering van de groep. Een kleurrijke, frisse klederdracht, dat is het beeld en het imago dat na een optreden bij de toeschouwers blijft hangen. Weg dus met de uniforme kledij, helemaal geen correcte weergave van het Vlaamse volksleven uit de vorige eeuw.

Er werd een werkgroep 'kledij' opgericht die in de periode 1997 - 2000 heel wat onderzoek verrichte. Musea en bibliotheken werden bezocht. Zij zorgden voor een massa beeldmateriaal van tekeningen en schilderijen. En het resultaat stemde overeen met wat we dachten: er was inderdaad helemaal geen uniformiteit. Net zoals nu waren er toen grote verschillen in stoffen, kleuren, types hoofddeksels... En: de streekdrachten waren veel kleurrijker dan we allemaal dachten.

Dan was de beslissing snel genomen: Reuzegom koos er doelbewust voor elk lid zelf zijn kledij te laten samenstellen en te (laten) maken aan de hand van het teruggevonden beeldmateriaal. Op het resultaat mag men fier zijn: elk kledingstuk is uniek en met de hand gemaakt door de leden.

Op het IVV-symposium van 30 november 2019 over kledij werd er vastgesteld dat bij alle groepen de goodwill er wel was voor een verantwoorde kledij, maar dat de techniciteit om ze te maken op heel wat moeilijkheden stootte. Hierop komt een verrassend antwoord van Geert: "Ik vind dat een heel rare opmerking, want er zijn maar twee echt moeilijke stukken om te maken: de vrouwenjak en de herenbroek. Voor de andere onderdelen moet men alleen maar de juiste patronen en de juiste stoffen hebben."

Bij het maken van de nieuwe kledij had Reuzegom een sportzaal afgehuurd waarin naaidagen, geleid door dames van de groep, georganiseerd werden. Elk lid kon er onder begeleiding zijn eigen kledij maken. Wie hiervoor geen interesse of tijd had kon natuurlijk naar een naaister. Sommige leden hebben toen zelfs voor het eerst van dichtbij een naaimachine gezien. Ze hadden zeker nog nooit een kleed gemaakt. Wie er bij was, denkt nog altijd met plezier terug aan die dagen. En of onze dames er fier op zijn. Geert schrijft in 'Van hoed tot ondergoed' het grootste bewijs hiervan: 'het fenomeen dat de kapjes al van de hoofden verdwenen zijn, nog voor de vrouwen goed en wel van het podium zijn, is weg.'

En die mooie muzikantenkledij? Wat gebeurde daarmee? De Brabantse kap wordt nog gebruikt, de kledij zelf niet. De werkgroep vond dat, enkel zwart en grijs, mee het 'einde' van de streekkledij symboliseert. Dat beeld over volkskledij wilde men absoluut vermijden en corrigeren.

Reuzegomorkest

Feestkledij

De naaisters mogen terecht fier zijn op hun werk

Wie wil dit niet blijven dragen?

Brabants kappeke

Voor wat de toekomst betreft: in feite beschikt Reuzegom nu nog altijd over een patronenbibliotheek waaruit nieuwe leden hun keuze kunnen maken.

De kledij blijft eigendom van elk lid. Dit is zeker een voordeel voor een goede behandeling en zorg ervoor. Wat men zelf gemaakt of betaald heeft, schat men echt naar de waarde!

Wanneer iemand de groep verlaat, kan de groep zijn kledij overnemen. Zo beschikt Reuzegom over een voorraad waaruit een nieuw lid kan kiezen in afwachting dat hij of zij een eigen kledij wil.

Maar wat zijn de voorwaarden waaraan elk lid moet voldoen om zijn eigen kledij te maken?

Een volledige vrouwenkledij omvat: leren schoenen of laarzen, katoenen kousen, een lange onderbroek, een onderrok van minimaal 280 cm omtrek, twee bovenrokken van minimaal 360 cm omtrek (in de praktijk meestal 450 cm), een schort, een blouse, een jak, een grote sjaal en een hoofddeksel. Een volledige mannenkledij omvat: leren schoenen, kousen, een broek, een hemd, een gilet, een vest, een kiel en een hoofddeksel.

Voor de volledigheid hoort hier ook nog een woordje over de renaissancekledij.

De kruisboogschutters kozen voor de kledij van de rijkere ambachtslieden uit het begin van de 16de eeuw, tussen de Bourgondische en de Spaanse tijd. De basis voor de reconstructie van de kledij werd gevonden op de schilderijen van de Leuvense stadsschilder Jan Van Rillaer, die met veel zin voor detail de gegoede burgerij van zijn stad afbeeldde.

Dat dacht men toch, tot enkele jaren geleden bleek dat Van Rillaer pas later geboren werd en dat de hem toegeschreven werken geschilderd werden door een andere Leuvenaars: Jan R. Zo tekende Jan Rombouts zijn werken.

'Leuvense schilder van oeuvre beroofd' en 'Jan R. Een renaissancemeester herontdekt' waren sprekende krantentitels.

Leuvenaars nu ...

...en in de 16de eeuw

IVV is een partner die er moet zijn en moet blijven

Vijfentwintig jaar is Geert nu dansleider van Reuzegom, dertig jaar bij de groep. Via zijn grootouders, ouders, nonkel en tante weet hij natuurlijk ook heel veel over de geschiedenis van de groep. Waarover praat je dan met zo iemand als het niet over de geschiedenis van de groep gaat?

Over de toekomst van de dans? Over de werking en nood van 'overkoepelende' organisaties? Want daarover heeft hij zeker een uitgesproken mening.

Reuzegom is een onafhankelijke groep. Al van sinds zijn oprichting. Maar, onafhankelijk wil niet zeggen dat ze op haar eentje werkt of dat de leden niet elders actief mogen zijn. Grootvader Dree werkte een tijdje mee in het Vlaams Dansarchief, vader Walter in het vendelarchief. Geert zelf was betrokken bij de oprichting van Danspunt en samen met Paul Debelder werkte hij onder redactie van dr. Henri Vannoppen met de Streekdrachtencommissie van het IVV mee aan de uitgifte van 'Van Hoed tot Ondergoed'. Ook de veel te vroeg gestorven Gust Uytterhoeven werkte mee aan de publicatie van 'Het Vliegende Vendel'. Maar dit zijn allemaal individuele engagementen, de groep heeft nooit een echte binding gehad met overkoepelende instanties.

"IVV is een partner die er moet zijn en moet blijven", is zijn stelling. "Reuzegom heeft altijd dankbaar gebruik gemaakt van de publicaties van IVV, zowel op gebied van dansen als van vendelen."

"Dagen waarop de groepen kunnen samenkomen zoals de IVV-studiedagen over kinderdans en kledij zouden elk jaar moeten kunnen georganiseerd worden. Groepen hebben nood aan contacten en uitwisseling. Dit gebeurt nu veel te weinig en slechts occasioneel. Groepen zien mekaar nauwelijks nog optreden en kennen mekaars evoluties niet meer. We hebben nog weinig kans om nieuwe creaties van andere groepen te leren kennen."

Zou dat de reden kunnen zijn dat de overgang van VVKB en VVG naar Danspunt niet verliep zoals verwacht of gepland was?

Geert stelt wel vast dat de jongere generaties van volksdansen gemakkelijker spontaan contact zoeken met jongeren van andere groepen dan hun oudere voorgangers dat vroeger deden.

"En de cursuswerking Geert?" Gert schakelt over naar een ander onderwerp. "VVKB geeft er voor verschillende niveaus. Voor beginners en gevorderden. Danspunt heeft er ook georganiseerd maar de laatste reeks van repertoiredansen heeft men moeten stoppen wegens gebrek aan belangstelling. We hadden plannen gemaakt om meer didactisch materiaal aan te maken met danspassen, meer technische uitbreiding met videobeelden en beeldmateriaal. Hoe kijk je daar tegenaan?"

"Ik denk dat we ze gaan blijven nodig hebben". Geert is absoluut voorstander. "De toestand is voor elke groep echter anders. Misschien is het nu niet nodig, maar binnenkort wel. Zeker wanneer een groep te klein geworden is en aan vervanging van de dansleiding toe is kan dit een nieuwe start betekenen. Een goede opleiding is dan nodig. Zijn de papieren versies dan voldoende of moet er beroep gedaan worden op meer technische hulpmiddelen zoals video- of filmbeelden? Er moet zeker een nieuw evenwicht gezocht worden om de nieuwe technieken en digitaliseren een grotere plaats te geven.

Wie moet ervoor zorgen? Danspunt gaf enkele cursussen maar is er na een tijdje mee gestopt. VVKB geeft wel danscursussen voor beginners en gevorderden. VVG gaf een specifieke opleiding tot dansleider, maar die is weggefallen. Verschillende groepen vallen hier nu in een leeg gat. Dit moet opgevuld worden. Door IVV? Door IVV in samenwerking met VVKB? Lesgevers zijn er voldoende. Er moet een navraag bij de groepen komen of er interesse bestaat en nodig is."

Geert geeft hier een duidelijke boodschap mee. En hij is niet de enige die dat zegt.

En de toekomst?

Geert merkt op dat er in Reuzegom een jongere generatie opgestaan is die haar verantwoordelijkheid opneemt. Alle generaties zijn er vertegenwoordigd, op alle niveaus. Tussen 12 en 77 jaar. Er is geen specifieke jongerenwerking, geen volwassenenwerking, geen senioren groep. Reuzegom is één geheel waarin alles samen gebeurt. Dansen, vendelen, musiceren... Dit geeft hem terecht het gevoel dat de groep zeker nog een generatie verder kan gaan.

Deze mengeling van leeftijden creëert een speciale sfeer. Elke generatie heeft zijn eigen prioriteiten. Iedereen beseft dat er waarschijnlijk wel een evolutie komt. Als men maar niet aan de kern van het standpunt van 75 jaar geleden raakt: Vlaamse dansen.

Die mengeling van prioriteiten betekent een meerwaarde voor de groep, als er twee voorwaarden vervuld zijn. De groep moet democratisch opgebouwd zijn. Op de Algemene Vergadering moet het mogelijk zijn andere dingen te zeggen dan wat het bestuur en de dansleiding wil.

En naast de gewone werking van dansen, vendelen, muziek moet er een familiale werking bestaan, zeer belangrijk voor de instandhouding van de groep. Zo organiseert Reuzegom jaarlijks een familieweekend en een kerstfeest waarop niet alleen de dansers maar ook hun partner en kinderen uitgenodigd worden en waar niet gedanst wordt. Naast deze twee activiteiten kaderen ook de viering van Sinte Barbelen, de Meizang, waarbij naar aloude traditie de jongens bij de meisjes aan de deur meiliedjes komen zingen en Vrouwkedag in dit kader. Vrouwkedag is de dag waarop de vrouwen de broek mogen dragen en de jonggehuwden gevierd worden.

Ook de gewone woensdagavondrepetities zijn voor een deel op het familiale gebaseerd. Van de aanwezigen is ongeveer een kwart niet geïnteresseerd in optredens. Het zijn mensen die wel graag komen dansen, een praatje slaan. Zij worden niet als een vreemde eend beschouwd. Een bijkomend voordeel tijdens de voorbereiding van een optreden is dat zij kunnen inspringen wanneer een lid niet aanwezig is. Een oudere hoeft dan niet altijd te huppelen, maar mag ook stappen en zal er niet kwaad voor aangekeken worden. Als hij maar eens kan meedansen, en meebabbelen en genieten van de sfeer. Van de mooiste hobby die er bestaat!

Johan Lambrechts

VOLKSMUZIEK

Op vredesmissie met Limbrant

Limbrant evolueerde tot een instrumentale folkgroep in 2003. De naam van de groep wijst op de herkomst van zijn muzikanten: Limburg, Brabant en Antwerpen. Naast concerten in Vlaanderen en Wallonië mag Limbrant heel wat uitnodigingen van buitenlandse concertverenigingen op zijn palmares schrijven. Hieronder een aantal indrukwekkende namen zoals: het World Music Institute van New-York, het Weense Konzerthausgesellschaft en de festivals van Saint-Chartier (Frankrijk) en Saltoluokta in Lapland (Zweden). Daarnaast kwamen opvallend veel uitnodigingen uit landen van het Oostblok: Belarus (Minsk en Vitebsk), Armenië (Jerevan), Rusland (Sint-Petersburg) en de Russische deelrepublieken Tsjoevasjië, Mari El en Noord-Ossetië-Alanië.

Hubert Boone, de stichter van Limbrant, waardeerde sterk de gastvrijheid van gastland Oezbekistan, tijdens het Sharq Taronalari festival van 2017 in Samarkand. Er ontstonden persoonlijke vriendschappen die zich concretiseerden in muzikale creaties op de CD 'Vredesduif' die in januari 2020 werd opgenomen.

We herkennen de kleurrijke uitvoering van Vlaamse volksdansmuziek in polkas genoteerd in Hever en Meerbeek, schottisches uit Wezembeek-Oppem en Eppegem, een mazurka uit Winksele en Varsoviene uit Betekom. Daarnaast beluisteren we volksmuziek die geïnspireerd werd door Oezbekistan. De Waltz Mixchagar is een evocatie van een dorp in de streek Navoi, een industriegebied in Oezbekistan. Hubert creëerde een huwelijksvals voor Mahfuza en een herdersvals voor Nafisa, opgedragen aan deze twee bevriende gidsen uit Oezbekistan en hun familie. Zoufizar was een prinses op de zijderoute. Voor haar creëerde Hubert Boone een kleine wals. Toen aan Nafisa een visum voor een kort bezoek aan België werd geweigerd, schreef Hubert prompt Tears for Nafisa. De CD besluit met een milieuvriendelijke wals van Hubert voor accordeon, getiteld: Tashkent-Paris Express.

De CD bevat 40 minuten heerlijke muziek die zich rustig laten beluisteren. Ideaal om op een zomerse avond weg te dromen met de blik op oneindig. De CD kan bekomen worden via Katia Verheyen (verheyenkatia@gmail.com ; tel. 016 58 59 34). Bij aankopen van de CD kan tevens vrijwillig een gift overgemaakt worden aan een weeshuis in Oezbekistan.

De CD 'Vredesduif' bewijst nog maar eens hoe sterke vriendschapsbanden ontstaan via eenvoudig cultureel engagement, waarbij afstand geen belemmering vormt.

Gert Laekeman

*Je kan de cd aanschaffen bij Folkcorner Den Appel
<https://tsmiske.be/appel/cddetail.asp?id=17867>*

VOLKSVERHALEN

Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts

Yves De Groot

Op 13 april 2020, midden in de coronacrisis, kreeg ik vanwege een bevriende zuster Dominicanes een berichtje uit Praag: "Weet jij iets meer over "Our Lady of Fevers?", Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts. Ik herinnerde mij nog, door mijn studies kunstgeschiedenis in Leuven, de kapel in de Vlamingenstraat. Na twee muisklikken kon ik zuster Daniëla al wat info doorsturen. Ik ken Daniëla al ruim 10 jaar, van toen zij nog als jong meisje danste in de volksdansgroep van Valasske Klobouky in Tsjechië. Na haar studies en haar intrede zijn de contacten gebleven.

Na een slapeloze nacht besloot ik toch wat verder op onderzoek te gaan, opkotten heeft soms zijn voordelen.

Wie is die Onze-Lieve-Vrouw?

Het internet is een mooi feit, zeker als de bibliotheken ontoegankelijk zijn.

In korte tijd vond ik een twintigtal plaatsen waar gebeden wordt(werd) tegen de koorts. Opvallend is dat al deze plekken in het vroegere Nederlandstalige gebied van de Spaanse Nederlanden gelegen zijn van Hasselt tot Roeselare in het huidige Vlaanderen, 4 grensgevallen in Frans-Vlaanderen en enkele net over de Waalse taalgrens.

Maar wie is Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts? Een heiligenbeeld laat zich herkennen door de attributen, de uiterlijke kenmerken: Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Smarten met een hart doorboord door zeven zwaarden, Sint-Jozef met een zaag in de hand en het kind Jezus naast hem, enz... Maar van dit soort Onze-Lieve-Vrouw geen spoor, nergens gegevens over de juiste voorstelling van deze Onze-Lieve-Vrouwe. Het ene vereerde beeld is Maria zittend met een volwassen Christuslichaam op haar schoot, een ander stelt haar voor rechtopstaand met Kind op de linkerarm (Halluin), of met Kind op de rechterarm, soms is het een Onze-Lieve-Vrouwe van Smarten maar dan zonder zwaarden (Leuven), of Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand (Roeselare). Er is geen éénduidende beeldvorming van deze Lieve Vrouw.

Ook in de religieuze sfeer wordt OLV ter Koorts niet vermeld. In de litanie van Maria wordt nergens verwezen naar aanroeping tegen koorts. De H. Maria van Egypte (5de eeuw?) werd soms wel aanroepen tegen koorts maar haar voorstelling (naakt met lange, bedekkende haren en 3 broden in de hand) strookt niet met het gangbare beeld dat wij hebben van Maria; haar bestaan wordt trouwens eerder 'legendarisch' genoemd.

Maar hoe komt het dat er geen vaste voorstelling is van OLV ter Koorts?

Beeld van Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts van Leuven (Kadoc)

Veldkapel van Meensel-Kiezegem (foto: Kerkfabriek Tielt-Winge)

Ligging

Zoals reeds vermeld liggen de gebedsplaatsen verspreid over, laat ons zeggen, Vlaanderen. Opvallend is wel dat het over kapellen gaat, geen kerken. De kapel van Halluin (Frans Menen) is de enige die de rang van parochiekerk heeft verworven. Naast de kapel van Leuven, zijn alle andere kleine veldkapellen. Ook de kapel van Leuven lag in de middeleeuwen nog buiten de stadsmuren.

Sommige van die veldkapellen, die van Meensel-Kiezegem bijvoorbeeld, liggen werkelijk aan het einde van een veldweg. De meeste zijn door de bebouwing ingehaald en staan nu tussen de huizen, naast een oude boerderij, of aan een oude landbouwweg. Dit stemt tot nadenken. Waarom die afgelegenheid? De stichtingsverhalen van die kapellen brengen enige opheldering. In Meensel-Kiezegem is een boer, in 1655, het land aan het ploegen. Bij die werkzaamheden vindt hij in een voor een Mariabeeld in klei. Hij brengt het beeld naar huis... maar de volgende dag ligt het terug op het veld. Mirakel! Hier moet een kapel gebouwd worden! In

Oorbeek bij Tienen, vindt men een Mariabeeld aan een eik naast een bron. In Leuven hing het beeld in een boom in de Vlamingenstraat. Ooit werd het beeld in de 15de eeuw bijna 'gestolen' door dronken studenten, maar plots woog het houten beeldje zo zwaar dat het niet te verplaatsen was. In Malle spreekt men van de kapel aan Drieboomkensberg, zijnde drie lorken, in Hasselt werd de kapel omgeven door drie wilgen, in Wingene tussen linden en ook in Sint-Katelijne-Waver staat de kapel naast een linde. Voor zover het nog is terug te vinden spelen bomen blijkbaar een belangrijke rol. Nu moeten we even terug in de tijd, ver terug.

De Kelten en later ook de Germanen aanbaden heilige bomen, heilige wouden. Bij de verovering van onze streken door de Romeinen werden die bidplaatsen overgenomen in de Romeinse cultus. Thor, zoon van oppergod Wodan wordt vervangen door Mars, zoon van oppergod Jupiter. Ondertussen worden onze gebieden bewoond door Germanen die dezelfde plaatsen en bomen vereren. In de 8e eeuw worden onze streken gekerstend voornamelijk door Ierse missionarissen: Willibrordus, Servatius, Wilfridus, Bonifatius... Als Keltische afstammelingen kenden zij die oude cultusgebruiken zeer goed. Net zoals de Romeinen gedaan hebben, worden de erediensplaatsen nu gekerstend. Aan de heilige eiken worden kapelletjes gehangen, de heilige bronnen worden plaatsen waar christelijke heiligen wonderen hadden verricht. Zo heeft studie uitgewezen dat de zwarte Madonna's in Europa gevestigd werden op plaatsen waar Kelten en Germanen een eredienst hielden voor godin Aarde, die bruin was van huidskleur. Denk ook eens aan de vele boskapellen waarvan Jezus-Eik wel een schoolvoorbeeld is.

Is hier hetzelfde gebeurd? Als we dit aannemen, en alles wijst wel in die richting, dan is niet de vereerde heilige van belang, maar wel de plaats, de ligging in het landschap. Dit verklaart ook waarom er geen éénduidige Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts is, het beeld is immers bijkomstig.

Als de ligging in een breder kader wordt beschouwd komen we tot die Spaanse Nederlanden in de 17de eeuw. Onze omliggende landen kennen die verering niet. En Spanje? Nee, ook Spanje niet. Voor de Noordelijke Nederlanden en Noord-Duitsland is dat normaal: zij werden protestants door de 16de eeuwse godsdienstoorlogen. Enkel in Overasselt (NL) staat nog een verwijzing naast de ruïne van een 15de eeuwse kapel. Zou er dan iets anders spelen?

Eredienst

Een rondje langs de kapelletjes toont een eigenaardigheid. Bij vele kapellen hangen 'vodden' geknoopt aan de tralies of in de bijhorende bomen. Wat heeft dat te betekenen? Koorts was een rare ziekte, het kwam en het ging, maar hoe en waarom dat was gissen. De ene ging er aan ten onder, de ander genas. Ook hier komt men tot een oeroud gebruik: de koorts werd afgebonden. Met een vod of een kledingstuk van de zieke werd het koortszweet afgeveegd. Deze doek werd dan naar de Koortskapel gebracht. Eerst werd een offer gebracht: een muntje in de

offerblok, een kaars, een bos veldbloemen. Dan werd de doek rond het hekken of een tak van de boom gebonden waarna men vlug moest weglopen om de koorts achter zich te laten. Dit staat in tegenstelling tot het kerkelijke gebruik van de 'ex voto'. Bedevaarplaatsen kennen het wel: een paar krukken, een wassen been, een houten pop, een danktegel... opgehangen als dank na de genezing. Ook dit gebruik gaat samen met een geldoffer, een dankmis, een geschenk voor de gebedsplaats.

De kapel in Hasselt, aan de Luikersteenweg, wordt ook de 'Voddenkapel' genoemd. Dit gaf stof tot nadenken. Zoekwerk bracht bij dat het gebruik van vodden algemeen was. Maar dieper in Wallonië staan voddenbomen, zonder kapel. In Herchies, in Stambrughes en vele andere plaatsen. Soms is het een oude vermolmde stam die dienst doet, tot op vandaag!

Dan maar verder zoeken naar voddenbomen. In Picardië en Noord-Frankrijk staan er nog verschillende: Hasnon, Wignehies, Morcamp... Maar heel veel vindplaatsen voor voddenbomen zijn er in Bretagne, Wales, Cornwall en Schotland... de oeroude Keltische gebieden. In de Brits/Keltische gebieden gaat het dikwijls om een bron, een Cloothie Well. Een doek wordt in het water gelegd, de zieke wordt hiermee gewassen waarna de vod in de naaste boom wordt gehangen. De kwalen blijven in de vod achter. Dergelijke bronnen vindt men ook bij ons maar ook nog enkele in Duitsland: Böffink in het Zwarte Woud en Leutstetten in Beieren, een Lumpenquelle. De

"Kurskapellegie" van Roeselare. Ingehaald door bebouwing en vernieuwd en verplaatst (foto: Geert Depondt)

hoogtepunten voor de verering in de Keltische streken zijn verbonden aan feestelijke data: Imbolg (1 februari), Beltane (1 mei), Lughnasadh (1 augustus) en Samhain (1 november). Bij ons is de eredienst zodanig gekerstend dat de verering het hele jaar door plaats heeft.

Waarom plaatst deze eredienst zich in de Spaanse Nederlanden?

Van Tacitus, de Romeinse geschiedschrijver, weten wij dat hier Kelten en Germanen zowat door elkaar woonden. Ook is het Tacitus die ons de pap in de mond geeft met zijn beschrijving van het romeiniseren van die Keltische ereplaatsen. In de middeleeuwen wordt er weinig over gesproken of geschreven, enkel de kapel van Leuven is belangrijk. Leuven als universiteitsstad had toen al een internationale uitstraling. De andere kapelletjes liggen verspreid in de velden.

Dat het een volksgeloof is, staat buiten kijf. Meer zelfs, de cultus is zuiver bijgeloof. Maar de Kerk liet begaan: het waren Mariabeeldjes en de mensen geloofden. In de 17de eeuw, na de godsdienstoorlogen en het verdrijven van het protestantisme, was de Kerk blijkbaar gelukkig met elke vorm van geloof. De Beeldenstorm had veel stuk gemaakt. Verschillende van deze kapellen werden heropgebouwd in de 17de eeuw: Oorbeek 1652, Liezele 1643, Roeselare vermeld in 1639... Maar er speelt meer. Na die periode van oorlog was er, tijdens het bewind van Albrecht en Isabella, vrede in de Nederlanden: de Vrede van Vervins met Frankrijk in 1598. Daarna kwam, van 1609 tot 1621, het Twaalfjarig Bestand met Spanje. Aartshertog Albrecht en echtgenote Isabella waren heel godsvruchtig, vooral ten aanzien van Maria. Zij bouwden Scherpenheuvel, begunstigten vele bedevaartsoorden, lieten kerken bouwen (o.a. Carolus Borromeus in Antwerpen) en brachten ook voorspoed voor de bevolking.

Maar na die 12-jarige vrede herbegon de oorlog met Spanje. De bevolking leed, kende honger en werd geteisterd door de pest (1646-1648). Pest is koorts! De boeren namen hun toevlucht tot alles wat maar kon helpen tegen die ziekte en het gebruik van de voddencultus kreeg een tweede leven.

Het geloof in de kracht van Maria vermengd met een oeroud cultusgebruik, maakt het geheel zo merkwaardig.

En nu?

Vandaag is dit gebruik bijna uitgestorven in Vlaanderen. Wij geloven niet meer in heilige bomen en wonderbaarlijke bronnen. Deze zijn vervangen door moderne medicijnmannen met pilletjes en zalfjes en spuitjes. En toch... Naast Sinterklaas die al eens een tutje meeneemt en de tandenfee die langskomt, blijven er voddendebomen bestaan. Meer zelfs, er komen er bij. In bepaalde steden, zowel bij ons als bijvoorbeeld in Duitsland, ontstaan er spontaan lompenbomen in de stadsparken. Kopenhagen heeft zelfs een ware "tuttenboom".

Enkele jaren geleden ontstond in Parijs een nieuw gebruik: verliefde koppeltjes schreven hun namen op een hangslot en klonken het vast aan een brug. Een brug, teken van de eeuwige verbinding tussen twee oevers, wordt drager van het verbond van hun eeuwige liefde. Het succes was overweldigend. In juni 2015 werd 45 ton aan hangsloten verwijderd van de Parijse bruggen! Ook hier in Ninove hangen er hangsloten aan de voetgangersbrug over de Dender.

Neen, het oeroude volksgeloof verdwijnt niet, het zit in onze genen.

Met dank aan Zuster Daniëla uit Valasske Klobouky (CZ) en aan diaken Luc Claeys en de kerkfabriek van de parochie Donatus in Tielt-Winge die mij door hun begeestering hebben aangezet tot dit schrijven.

Bronnen

Bronvermelding van het internet is niet altijd vanzelfsprekend, vaak ontbreken van schrijver en/of datum.

Inventaris van het Erfgoed in Vlaanderen, voor de ligging en enkele foto's van de betreffende kapellen.

Paroisse Notre-Dame des Fièvres, Halluin.

E.Van Even, Louvain dans le passé et dans le présent, Leuven, 1895.

J.Huynen, L'énigme des Vierges Noires, Parijs 1972.

Y.De Groote, Het genadebeeld van Onze-Lieve-Vrouw van Halle, proefschrift, Leuven, 1979.

G.Hoornaert, Mariadevotie in en rond het Roeselaarse, in Rollarius, jg 34, nr 1, 2005.

R.Hermans, Koorts op het Vleminckxveld, Leuven, 2015.

Gaillefontaine. Que fait cette chapelle à loques au bord de la route, actu.fr, 17 september 2017.

Nord Découverte: le Calvaire à loques de Steene, 17 oktober 2019.

Kapellen in Vlaanderen: Wingene, Roeselare, Dikkelvenne, Grembergen, Liezele, Malle, Hasselt, Oorbeek, Meensel-Kiezegem, Herent, Turnhout, Sint-Katelijne-Waver, Leuven, Dentergem, Houthulst, Oud-Heverlee.

In Frans-Vlaanderen: Boeschepe, Halluin, Coutiches, Monts des Cats, Steene. Verder weg in Frankrijk: Gaillefontaine.

In Wallonië: Kain, Mélin, Wodeq.

Voddendebomen in Herchies, Stambrughes.

Enkele lompenbomen in Frankrijk: Hasnon, Wignehies, Morcamp.

Koorts lompenboom in Nederland: Overasselt.

ADVERTENTIE

Kantklosjes Houtdraaiwerk Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18
www.bobbins.be jan@bobbins.be
<https://www.facebook.com/jandemaertelaerebvba/>

AANKONDIGINGEN

Cursussen Vendelzwaaien

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven

Wil je graag eens voelen hoe het is om te vendelen? Wil je graag beginnen met een vendelgroep? Elk najaar richten **IVV** en **vendelen.net** een cursus vendelzwaaien voor beginners in. Ervaren lesgever-vendeliërs geven de aanwezige beginners een stoomcursus vendelzwaaien.

Meer info: <https://www.vendelen.net>

Aanmelden en inlichtingen: info@vendelen.net - M: +32 496 593523

Open Cursusdag Vendelen 2021

Cursus voor ervaren vendeliërs. Info volgt.

Vendeliërsverbroedering

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliërsverbroedering>

Aanmelden en inlichtingen: stefaan@haesen.info - M: +32 496 593523.

Vendeliërsverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2022

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Kalender 2020

Alle aankondigingen onder voorbehoud !! Raadpleeg steeds de inrichters.

Een overzicht van activiteiten die ons reeds bereikten:

- Zaterdag 3 oktober 2020 - Buffet Flago - Haaltert
- Zaterdag 31 oktober 2020 - Kaas- en Vleesavond Carpevento (geen vendelshow) - Leuven
- Zaterdag 14 november 2020 - Vendelshow Pirrewit - Keerbergen
- Zaterdag 21 november 2020 - Vendelshow Flago - verplaatst naar 2021
- Zondag 29 november 2020 - Vendeliersverbroedering - Herentals
- Zaterdag 20 maart 2021 - Gala KNA - Kraainem
- Zaterdag 15 mei 2021 - WK Hoogwerpen grote vlaggen - Freiburg (CH)
- Zaterdag 9 oktober 2021 - Reuzegom 75 - Leuven

Activiteiten toevoegen: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

2020											
Januari			Februari			Maart			April		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
Mei			Juni			Juli			Augustus		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
September			Oktober			November			December		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					

RECHTZETTING

Lezersreactie

In jaargang 44, nummer 1 van Volkskunst (maart 2020) drukten we een interview af met Pit Ballin en Ulf Verbeelen.

Kris Geens, de zoon van onze erevoorzitter Frans 'Sus' Geens, vindt het fijn dat zijn vader terecht wordt vermeld bij de start van het festival in Schoten. Hij laat opmerken dat zijn vader pas in de jaren '70 zijn activiteiten in het festival heeft beëindigd.

... Het klopt niet dat vader tegen een internationaal festival was. Voor hem was de inbreng van eigen bodem belangrijk. Dit was zeker een element van discussie binnen de organisatie. Met de lading onder de vlag van wereldfestival was hij het inderdaad niet eens, echter ook andere elementen hebben meegespeeld in zijn spijtig vertrek ...

aldus Kris Geens.

Volgens Kris was er in 58 reeds een eerste probeersel op de markt in Schoten (wat ook klopt; het was wellicht nog geen officieel festival). Kris voegt eraan toe:

... het geboortjaar van mijn overleden broer Stef was in huize Geens altijd de startdatum van het festival ...

Dank Kris, voor deze interessante aanvullende informatie. Verschil in visie heeft in ieder geval niet belet dat onze erevoorzitter Frans Geens een trouwe aanwezige bleef op alle edities van het volksdansfestival in Schoten die hij kon meemaken. Getuige daarvan is ook Vlaamse Dag door hem georganiseerd, waarin gedurende jaren een podium werd geboden aan Vlaamse Volkskundegroepen om nieuwe danscreaties te tonen.

Gert Laekeman

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	INTERVIEW	21
IVV Activiteiten	2	Op bezoek bij Geert Pauwels	
IVV Cursussen	2	1945-2020 - Driekwart eeuw volkskunst in Leuven	
IVV Kalender	2	Reuzegom, Gilde van Sinte-Barbelen Anno 1488...	
		. . . 21	
CONTACT	2	VOLKSMUZIEK	28
EDITORIAAL	3	Op vredesmissie met Limbrant	28
Bitter en Bot	3	VOLKSVERHALEN	29
PUBLICATIES	5	Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts	29
Nieuwe bundel Vlaams Dansarchief	5	ADVERTENTIE	32
ADVERTENTIE	6	AANKONDIGINGEN	33
VOLKSDANS	7	Cursussen Vendelzwaaien	33
Wals van Hever	7	Vendeliersverbroedering	33
VENDELEN	14	Kalender 2020	34
Monitorencursus	14	RECHTZETTING	34
STREEKDRACHTEN	15	Lezersreactie	34
Charles Degroux, de vader van het sociaal-		INHOUD	35
realisme in België en van de bedevaartschilderijen		COLOFON	36
Anderlecht en Diegem	15	ERELEDEN	36

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Hugo Bulterijst,
Yves De Grootte,
Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
Adinda Vandenbulcke
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening

IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 44 :: NUMMER 3 :: SEPTEMBER 2020

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

2020

1964

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Algemene Vergadering

Zaterdag 21 november 2020 - Erps-Kwerps
(onder voorbehoud)

IVV Cursussen

Meer info over deze cursussen vind je op bladzijde 18 van deze Volkskunst en op www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven
(uitgesteld tot volgend jaar)

Vendeliersverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals
(onder voorbehoud)

Monitorencursus 2021-2022

Datums en locaties nog vast te leggen.
(uitgesteld tot volgend jaar)

Open Cursusdag Vendelen 2021

Datum en locatie nog vast te leggen.

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website
<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123
2800 Mechelen
+32 15 633499
+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83
9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
Facebook: /InstVlaVolk
Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift. On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel: <https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be> of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB
IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Gezamenlijk orkest tijdens het volksdansbal van het kledijforum 'Van schilderij tot kledij' op 30 november 2019 (Foto: Gert Laekeman)

EDITORIAAL

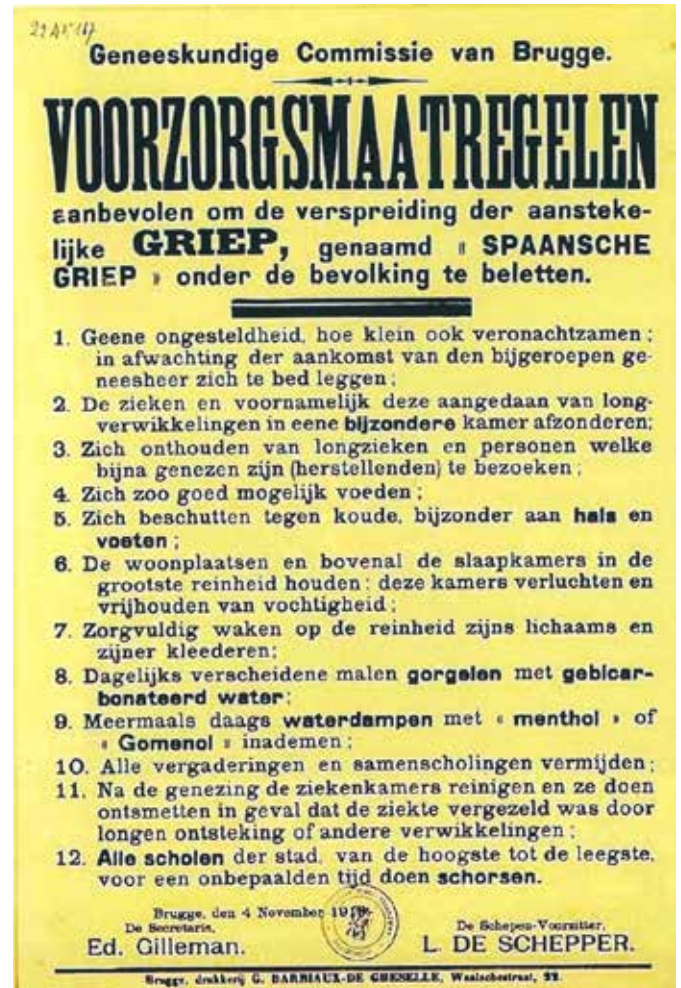
Wanneer zes mensen dansen

Eind 1918 greep de Spaanse griep wild om zich heen. Het aantal dodelijke slachtoffers begon dat van de tanende 'grote oorlog' te overtreffen. Geen vaccin, nauwelijks doeltreffende geneesmiddelen, het personeel in de ziekenhuizen moest lijdzaam toezien en hopen op het recuperatievermogen van de patiënten. Ondertussen blijven we maar worstelen met een ingeburgerd virus, in de samenleving en op de dansvloer, alsof ons dat voor het eerst overkomt.

We kunnen niet genoeg herhalen hoe belangrijk de geschiedenis wel is. Begin van de zeventiger jaren was Piet Vermeylen (1904-1991) minister van onderwijs. Hij kwam op het lumineuse idee om het vak geschiedenis in het secundair onderwijs te minimaliseren. Geschiedenis moest plaats maken voor nuttiger vakken. Bij zijn bezoek aan de UGent stonden de studenten geschiedenis hem op te wachten met het spandoek waarop de vraag: *Wie was August Vermeylen?* ... en het directe antwoord: *De geschiedenis leert het ons.* Piet Vermeylen was onder de indruk van de verwijzing naar zijn vader. Professor August Vermeylen (1872-1945) was een socialistische Vlaamse voorvechter en hoogleraar. Hij werd de eerste rector van de vervlaamde Rijksuniversiteit Gent in 1932. Een studentenhome in Gent werd naar hem genoemd.

Het in vraag stellen van geschiedenis als discipline en van het onderzoek naar het verleden is niet onbegrijpelijk. We hebben al vermeld dat Friedrich Hegel, Duits filosoof (1770-1831) stelde: *De geschiedenis leert ons uiteindelijk alleen dit, dat de mensen niets uit haar willen leren (Was die Erfahrung aber und die Geschichte lehren, ist dieses, daß Völker und Regierungen niemals etwas aus der Geschichte gelernt haben)*⁽¹⁾. Vrij vertaald: we denken de geschiedenis niet nodig te hebben als inspiratiebron, we kunnen onszelf wel behelpen zonder om te kijken naar het verleden. Indien we deze visie aankleven, mogen we archieven als rommel in de container werpen. Spreken en schrijven over het verleden is eigen aan oude mensen. Vrij en vrolijk op zoek gaan naar onbetreden paden kenmerkt daarentegen een jeugdige visie. Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) doet er nog een flinke schep bovenop door te verklaren: *Een volk wordt niet oud, niet verstandig; een volk blijft altijd kinderlijk (ein Volk wird nicht alt, nicht klug; ein Volk bleibt immer kindisch)*⁽²⁾. Deze quote opent het raam op een interessant concept. Goethe verbindt de begrippen oud en verstandig. In Congo is 'un vieux' een eretitel.

De geschiedenis herhaalt zich, tot spijt van wie 't benijdt en tot jolijt van wie 't verblijdt. Op 4 november 1918 krijgen de Bruggelingen een aantal instructies om zich te beschermen tegen de Spaanse griep. Die was zich door de troepenverplaatsingen op het einde van de Eerste Wereldoorlog ongeremd aan het verspreiden (zie afbeelding 1).⁽³⁾

Afbeelding 1. Affiche over de voorzorgsmaatregelen tegen de Spaanse griep in Brugge, uitgegeven op 4 november 1918.

De maatregelen komen ons bekend voor: ongesteldheid (koorts) is een alarmteken; afzondering van de zieken (quarantaine); geen bezoek; ontsmetten en verluchten; vergaderingen en samenscholingen vermijden; scholen sluiten.

Gebicarbonateerd water werd gebruikt om de mond minder ontvankelijk maken voor het virus.

(1) Hegel GWF. Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte, Vorlesungen über die Philosophie der Weltgeschichte. Bd. 1: Die Vernunft in der Geschichte, hg. v. Johannes Hoffmeister, Hamburg 1994, S. 19. <https://gutezitate.com/zitat/166446> : geraadpleegd op 3 september 2020.

(2) von Goethe JW. Toneelspel Egmont Akte 4. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Egmont_\(Goethe\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Egmont_(Goethe)) : geraadpleegd op 3 september 2020.

(3) Goossens T. Lezershoek. Heemkundig tijdschrift voor Scherpenheuvel-Zichem 2020; 46: 44.

Inhalaties met menthol en gomenol (niaouli olie met een geur die het midden houdt tussen den en eucalyptus)⁽⁴⁾ moesten de neus en de bovenste luchtwegen beschermen tegen infecties. Over dansen, kussen, handen geven en mondkmaskers wordt (nog) niet gesproken. Maar de filosofie van afstand houden zit er toch al in. We hebben Covid-19 onderschat. Maar we zijn niet onwetend over pandemieën die zich in het verleden hebben voorgedaan.

Ook in 2009 was er (kortdurende) ongerustheid over de zogenaamde Mexicaanse griep van hetzelfde H1N1 type als de Spaanse griep. Gelukkig bleef het aantal besmettingen toen beperkt en leidde de epidemie niet tot een verlamming van de samenleving. Toegegeven: de geschiedenis aanhalen om aan preventie te doen, valt niet in goede aarde. Verantwoordelijk voor preventie zijn altijd zwarte schapen. Vooraf worden ze bekritiseerd: waarom is dat nodig? Als er rampen gebeuren, gaan ze opnieuw door de vleesmolen: waarom is er niet tijdig ingegrepen?

We zijn in ieder geval met dansen gestopt vanaf half maart. In de loop van de maand mei zien we schuchtere pogingen om in de lentezon individueel te dansen, ver genoeg van mekaar(?). Voorzitter Theo Smet en diverse volkskunstgroepen behandelen het dansen in corona-tijd uitvoerig in het jongste nummer van 'De Driesprong', het tijdschrift van VVKB⁽⁵⁾. We krijgen ook suggesties van mogelijke 'afstandsdansen'. We kunnen nog enkele voorbeelden van Vlaamse dansen aan de lijst toevoegen⁽⁶⁾. Bij de Vlaamse dansen ervaren we hoe sterk deze gemeenschap gericht zijn. Kettingen, plaatswisselen en oversteken maken dansen zonder contact quasi onmogelijk, om dan nog te zwijgen over figuurdansen.

Toch zijn er nog mogelijkheden. Wals, schottisch, mazurka of polka kunnen eventueel als 'bubbeldansen' met een vaste partner. Het mondkmasker maakt hierbij deel uit van de kledij. Er bestaat enige evidentie dat het correct dragen van een mondkmasker (twee lagen) de kans op transmissie van het virus vermindert met een factor 5⁽⁷⁾⁽⁸⁾. Twee partners met een mondkmasker verminderen dus de kans op overdracht met een factor 10. Al moeten we toegeven dat de 'Karnaval' uitdansen met een mondkmasker leidt tot een toenemende mate van zuurstoftekort. Dansen met attributen (bogen, linten, stokken, zwaarden) opent eveneens mogelijkheden. IVV helpt graag indien er vragen rijzen. We moeten op zoek naar dansvormen die een overgang maken naar het terug in gemeenschap dansen, waarbij we aanvankelijk een beperkt aantal dansers (vijf?) in onze 'dansbubbel' opnemen. Het is hartverwarmend dat volkskunstgroepen gemeenschapsbeleving blijven cultiveren. Deze kernwerking verbindt ons, ook al kunnen er voorlopig geen grote manifestaties plaatsgrijpen.

Dansen met minimaal contact

Dans	Bron
Bezemdans van Pulle	Dans Nu 10
Boer en boerinneke	Dansen uit Hoogstraten
Bogendans	Danscahier Reuzegom
Dans voor drie	Dans Nu 5
En al wie daar niet over en kan	Rozenhoeddansen
Ferlandus	Dans Nu 9
Holleblokkensdans	Dans Nu 5
Kantklossen	Dans Nu 6
Kapersdans	Dans Nu 10
Over de kling	Dans Nu 10
Piepeldans van Stekene	Dansen uit Vlaanderen
Rozekensdans Herenthout	Dansen uit Vlaanderen
Steltencarrousel	Dans Nu 4
Steltendans van Beerse	Dansen uit de Noorderkempen
Trawantel	Dansen uit Westerlo
Were di	Dans Nu 9
Zevenster	Dans Nu 9

Via de herfst naderen we de winterse dagen. Het weer zal ons minder aanlokken om buiten te dansen. Toch blijft open lucht een aanrader, al was het maar voor enkele dansen. Het is aangeraden na een tiental minuten dansen een pauze van enkele minuten in te lassen, om nauw contact te minimaliseren. We zingen niet tijdens het dansen. We beperken de netto danstijd tot één uur. Mond, neus en ogen zijn de infectieplaatsen. We vermijden ze aan te raken met de handen. Vóór en na de repetitie wassen we de handen met water en zeep gedurende minstens 30 seconden. Wie ook de neus wil reinigen kan dat doen door spoelen met fysiologische keukenzout oplossing. Dergelijke oplossingen zijn onder vorm van spuitbussen verkrijgbaar, onder andere in de apotheek.

(4) Herbal medicine: summary for the public Tea tree oil *Melaleuca alternifolia* (Maiden and Betch) Cheel, M. *linariifolia* Smith, M. *dissitiflora* F. Mueller and/or other species of *Melaleuca*, *aetheroleum*. European Medicines Agency (EMA) 31 January 2017.

(5) Smet T. Editoriaal. De Driesprong 2020; 15 (2) Zomer: geen pagina's aangegeven

(6) Denduyver K. Hoe beleefden onze groepen deze coronaperiode? De Driesprong 2020; 15 (2) Zomer: geen pagina's aangegeven.

(7) Chu DK, Akl E-A, Duda S, et al. Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet* 2020; 395: 1973- 1987.

(8) Javid B, Weekes MP, Matheson NJ. Covid-19: should the public wear face masks? *BMJ* 2020; 369: m1442 doi: 10.1136/bmj.m1442 (Published 9 April 2020).

Afbeelding 2. Bloemen van *Echinacea purpurea* (L.) Moench.

In het jongste nummer van 'De Driesprong' schreef Machteld Van den Bossche een interessante tekst over kruiden in het volksleven⁽⁹⁾. Als aanvulling vermelden we de rode zonnehoeft of *Echinacea purpurea* (L.) Moench als een plant die gebruikt wordt om het afweersysteem te stimuleren. Een extract met ethanol uit de plant en de wortel kan de kans op infecties via de bovenste luchtwegen verminderen⁽¹⁰⁾. *Echinacea* mag niet gebruikt worden wanneer we lijden aan astma, hooikoorts of eczeem. De plant kan immers verhoogde klachten uitlokken.

Vijf plus één: dansbeleving in bubbel-formaat. Misschien een gelegenheid om aan corona-bubbel-danscreaties te werken. IVV staat open voor experimenten. We wensen mekaar een veilige terugkeer naar meer mogen en kunnen.

Gert Laekeman
Voorzitter IVV

(9) Van den Bossche M. Kruiden in het volksleven. De Driesprong 2020; 15 (2) Zomer: geen pagina's aangegeven.

(10) Laekeman G. Minder verkoudheden met Echinacea purpurea? Minerva 2013; 12: 121-122.

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

Molenaarsdans

dans voor acht paren

Figuurdans

Creatie	Harry Reyntjens
Muziek	Paul Van duren
Danspassen	Boerenwals, galoppas, hopwisselpas, huppelpas, Kempense-hoppas, looppas, polka.
Opstelling	Achteraan de dansvloer: aan de R-zijde een Ms-rij (front opwaarts), en aan de L-zijde een Js-rij (front afwaarts). In de rijen handen-vast-op-schouderhoogte (1).
Jaar	1993

Uitvoering

Voorspel (*aantal* maten)

Figuur 1

A	1-8	Allen 16 galoppassen L-zijwaarts, eindigend front tegenover de Pr.
Houding lossen en met de Pr de tweehandshouding-voor aannemen (2).
	9-10	Allen 4 huppelpassen opwaarts (Js achterwaarts, Ms voorwaarts)(2).
	11-12	Allen 4 huppelpassen:
- de 4 buitenste Pn verder opwaarts (3);
- de 4 binnenste Pn afwaarts dansen (3);
tot de opstelling zoals in (4).
	13-16	Alle Pn dansen met 8 huppelpassen rond rmdz en eindigen in frontkring (5)(6).
B	17-20	Alle Pn 8 galoppassen rmdz, op het einde houding lossen (6a).
	21-24	- Ms dansen met 8 huppelpassen rtdz omheen hun Pr.
- Js 4 Kempense-hoppassen ter plaatse.
Allen eindigen in frontkring.
	25-28	Alle Pn 8 galoppassen rtdz, op het einde houding lossen (6b).
	29-32	- Js dansen met 8 huppelpassen rmdz omheen hun Pr, en eindigen in een open frontkring (7).
- Ms 2 Kempense-hoppassen ter plaatse en 2 Kempense-hoppassen binnenwaarts en eindigen in een open binnenkring (7).
B	33-40	Allen met 16 galoppassen éénmaal rond:
- Js rtdz, handen los tussen J1 en J8 (8).
- Ms rmdz: handen los tussen Ms 1 en Ms 8 (8).
	41-46	Allen met 12 galoppassen tot een spiraal opwinden:
- Js aan de R-kant rtdz.
- Ms aan de L-kant rmdz.
In beide spiralen lossen dansers 2 en 3, 4 en 5, 6 en 7 de houding (9).
	47-48	Met 3 looppassen en sluitsprong dansen allen tot een dubbele-kolonne zoals aangegeven in (10) en (11).
	49-50	Allen 2 Kempense-hoppassen voorwaarts, dansers 1 en 2 nemen met de oorspronkelijke Pr de gewone-danshouding aan (12)(13).
C	51-54	- De aldus gevormde Pn dansen (= Pn 1 en 2) dansen met 8 galoppassen afwaarts in een boog rmdz (13).
- De overige dansers 4 Kempense-hoppassen, dansers 3 en 4 nemen met de oorspronkelijke partner de gewone-danshouding aan (= Pn 3 en 4) (14).

- C** 55-58 - Pn 1 en 2 dansen met 8 galoppassen verder op de cirkellijn rmdz (13).
- Pn 3 en 4 dansen met 8 galoppassen afwaarts in een boog rtdz (13).
De overige dansers 4 Kempense-hoppassen, dansers 5 en 6 nemen met de tegenoverstaande oorspronkelijke Pr de gewone-danshouding aan (= Pn 5 en 6)(15).
- 59-62 - Pn 1 en 2 en Pn 3 en 4 dansen met 8 galoppassen verder op de cirkellijn (respectievelijk rmdz en rtdz).
- Pn 5 en 6 dansen met 8 galoppassen afwaarts in een boog rmdz.
- De overige dansers 4 Kempense-hoppassen, dansers 7 en 8 nemen met de tegenoverstaande oorspronkelijke Pr de gewone-danshouding aan (= Pn 7 en 8) (16).
- 63-64 Allen een molenfiguur vormen met 4 galoppassen zoals aangegeven in (17).

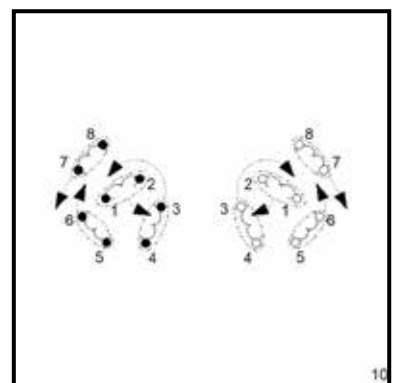
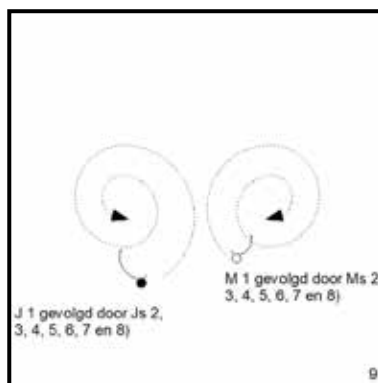
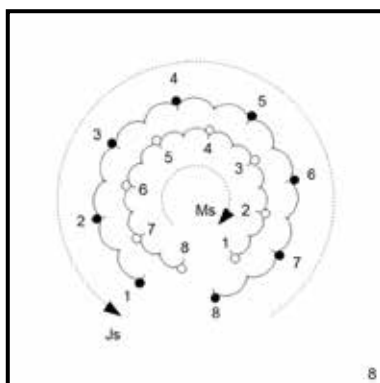
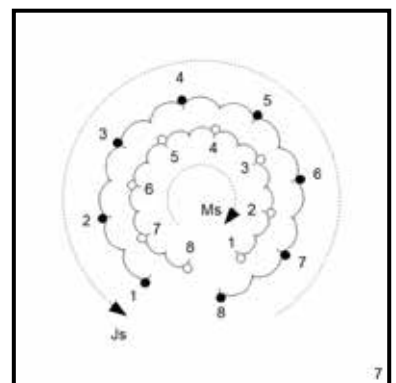
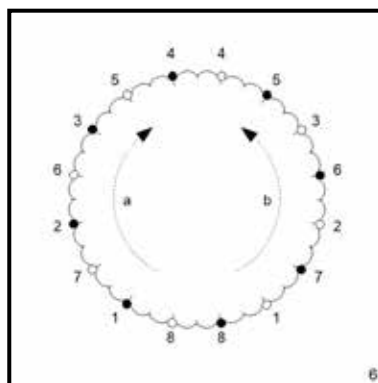
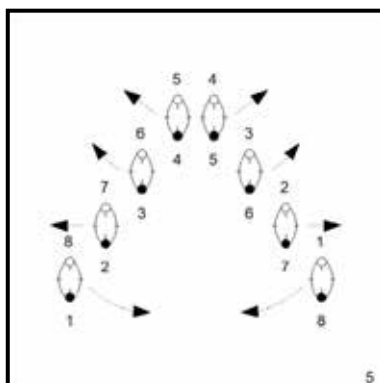
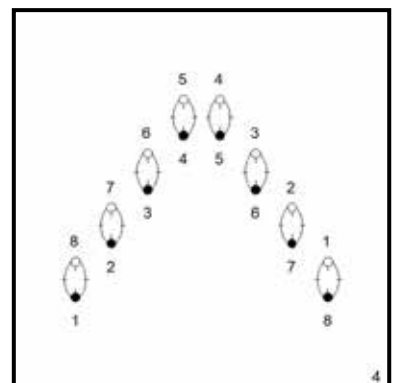
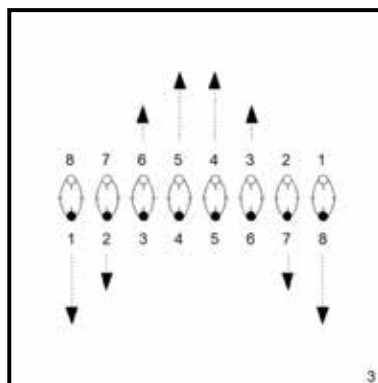
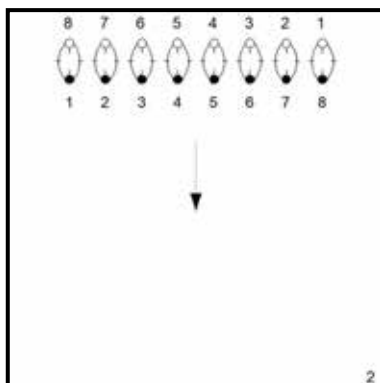
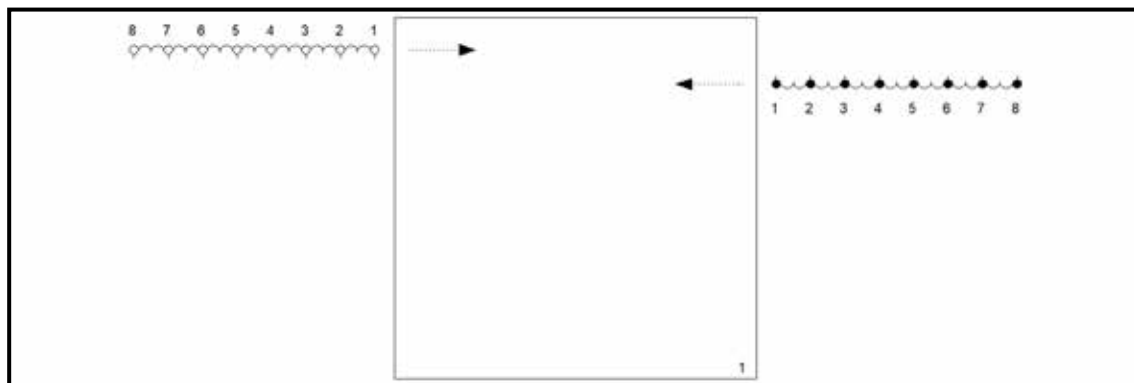
Figuur 2

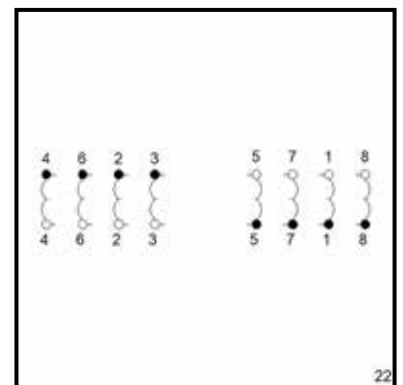
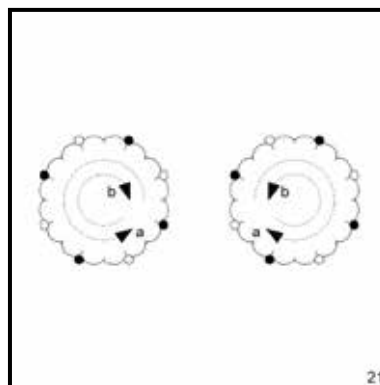
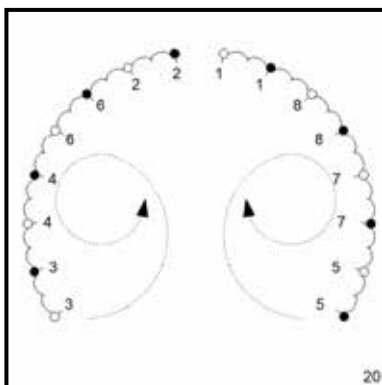
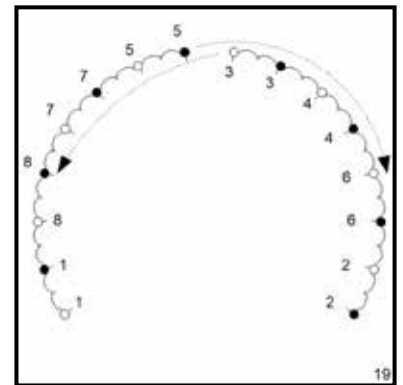
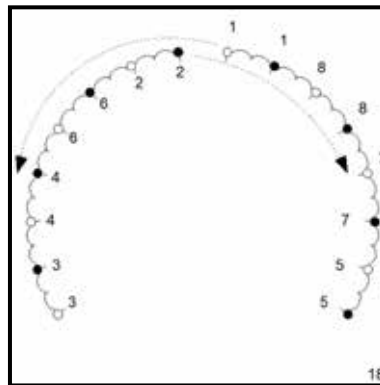
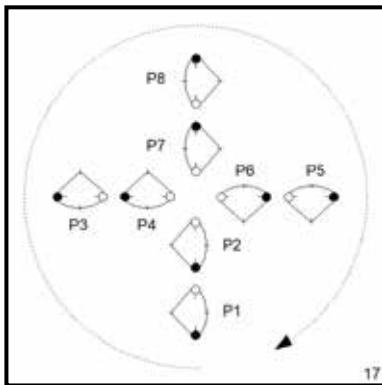
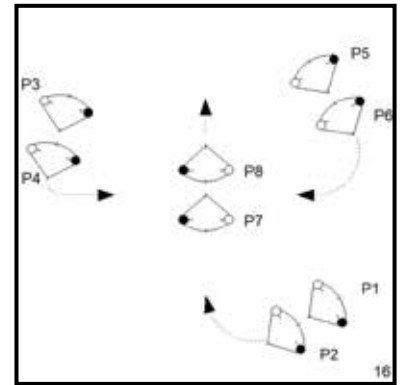
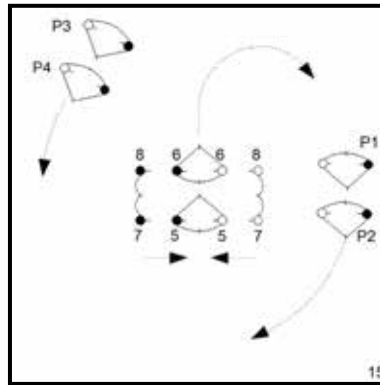
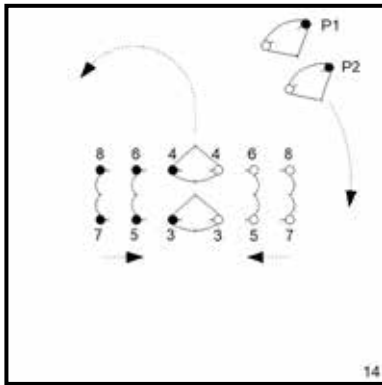
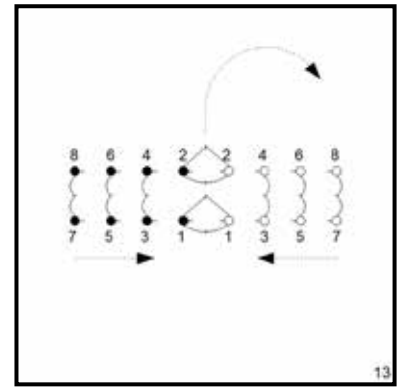
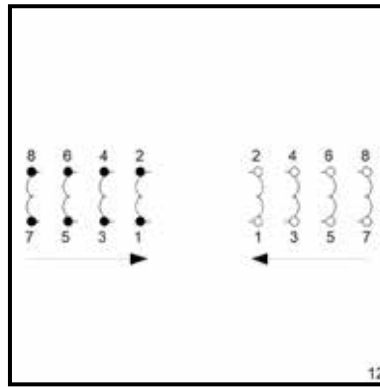
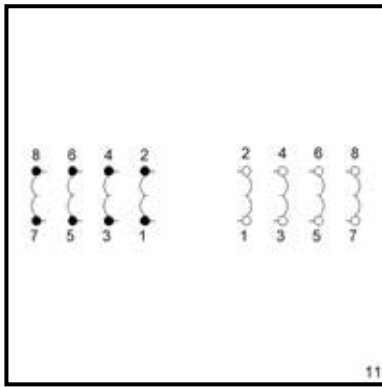
- A** 65-72 Met 16 galoppassen dansen alle Pn éénmaal rond rmdz (17).
73-80 Met 16 passen boerenwals dansen alle Pn rond rmdz tot het vormen van een halve frontkring in een opstelling zoals aangegeven in (18).
Op het einde houding lossen tussen Pn 1 en 2 tot vormen van twee rijen, handen op schouderhoogte.
- B** 81-84 Beide rijen met 8 galoppassen zijwaarts oversteken: de rij getrokken door J2 passeert voorlangs (18).
Op het einde allen houding lossen.
85-88 Herhaling van 21-24.
In de rijen terug handen-vast-op-schouderhoogte.
89-92 Herhaling van 81-84 (dezelfde rij danst weer voorlangs)(19).
93-96 - Js dansen met 8 huppelpassen rmdz omheen hun Ms.
- Ms 4 Kempense-hoppassen ter plaatse.
Op het einde handen-vast-op-schouderhoogte.
- B** 97-104 Beide rijen vormen met 16 galoppassen, elk een frontkring (L-rij rmdz, R-rij rtdz)(20) (21a).
105-110 Beide frontkringen dansen met 12 galoppassen terug (L-rij rtdz; R-rij rmdz) (21b).
De Pn die aan het hoofd van de rijen dansten, eindigen rug-aan-rug. Houding lossen tussen de Pn.
111-112 Met 3 looppassen en 1 aansluitsprong vormen de Pn twee dubbele-kolonnas zoals in (22).
- C** 113-114 Allen 2 Kempense-hoppassen voorwaarts.
De overstaande contraPrs nemen de tweehandshouding-voor aan (23).
115-116 - De aldus gevormde contraPn dansen met 3 galoppassen en een sluitsprong uit elkaar. Tijdens de sluitsprong de houding lossen (24).
- De overige dansers voeren 2 Kempense-hoppassen voorwaarts uit (24).
117-120 Herhaling 113-116 (Kempense-hoppassen ter plaatse voor de nieuw gevormde paren) (25).
- C** 121-124 Herhaling 113-116.
125-126 Herhaling 113-114, maar geen danshouding met de Pr aannemen (26).
127-128 Met 3 looppassen en een sluitsprong vormen alle dansers een diagonaal opgestelde molen-L (continentaal). Hiertoe dansen allen achterwaarts, Js tijdens de sluitsprong 1/2-draai binnenwaarts. Allen handen-laag in de wieken (27).

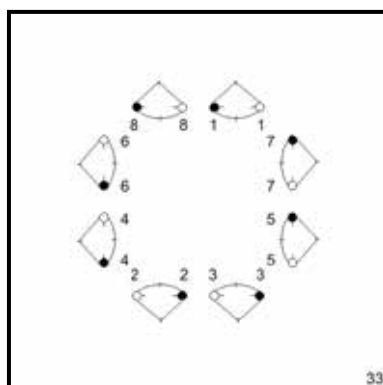
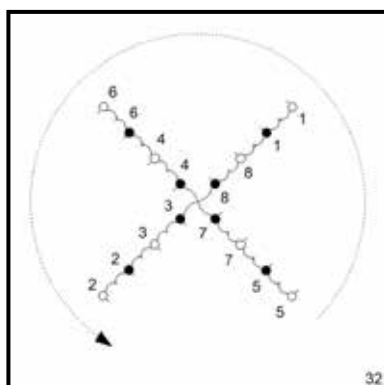
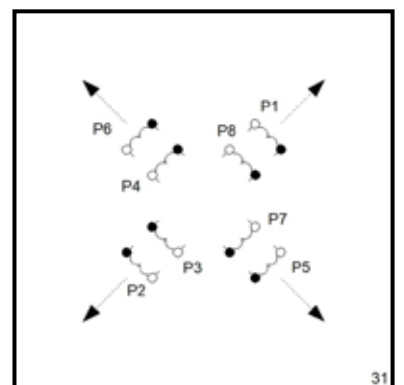
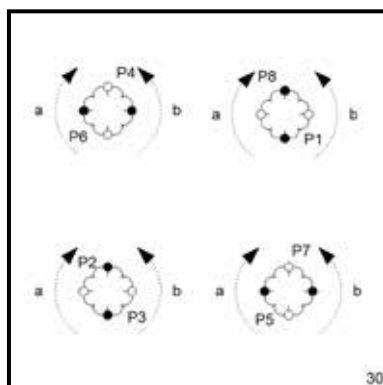
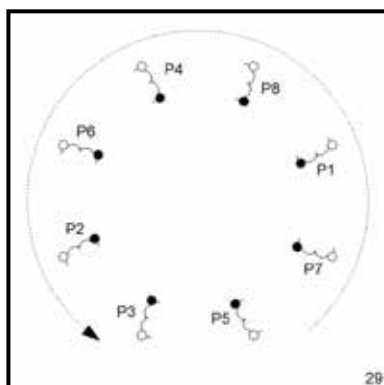
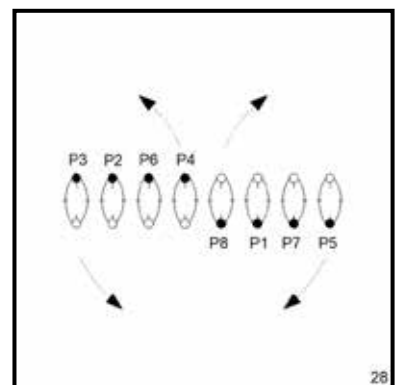
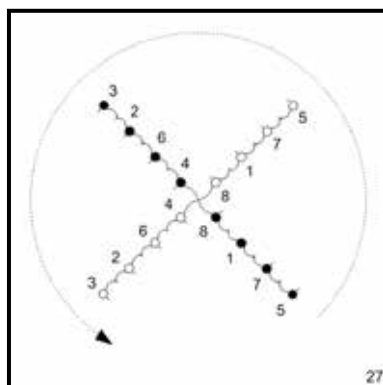
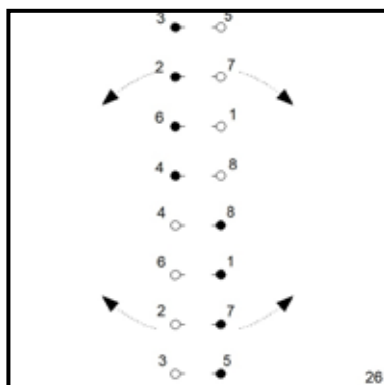
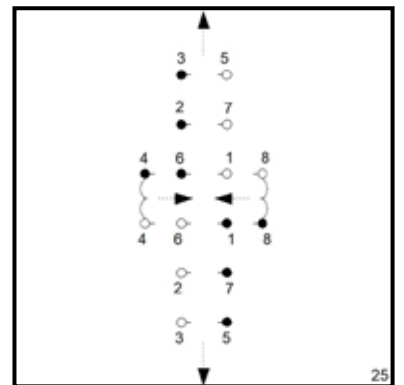
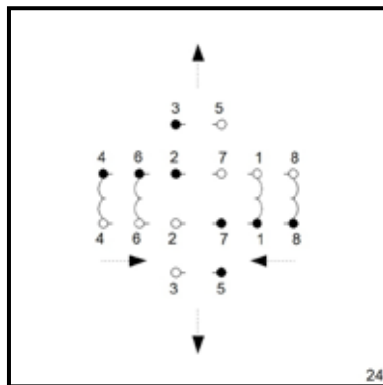
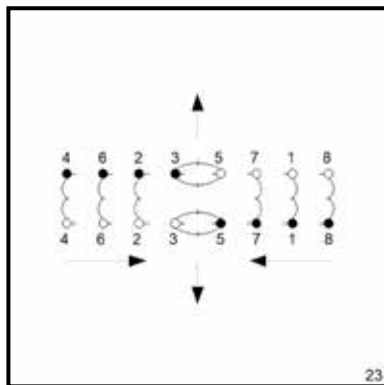
Figuur 3

- A** 129-136 Met 16 huppelpassen draait de molen éénmaal rond rtdz. Houding lossen (27).
137-140 Allen dansen 4 Kempense-hoppassen tot het vormen van 2 dubbele-rijen zoals aangegeven in (28):
- De Js voorwaarts;
- De Ms, na 1/2-draai-L-om eveneens voorwaarts.
Allen tweehandshouding-voorwaarts.

- 141-144 Met 8 huppelpassen draaiend rmdz vormen de Pn een dubbele-flankcirkel-L. Hiertoe:
- Dansen de buitenste Pn naar de voorzijde van de dansvloer (28);
 - Dansen de binnenste Pn naar de achterzijde van de dansvloer (28).
- Alle Pn eindigen in open-danshouding (29).
- B** 145-148 Alle Pn dansen met 4 hopwisselpassen rtdz, de cirkel halfrond.
Op het einde de houding lossen tussen de Prs (29).
- 149-152 Herhaling 21-24, maar alle Pn nemen op het einde de open-danshouding aan.
- 153-156 Herhaling 145-148 (29).
- 157-160 Met de volgende passenreeks worden op de hoeken van de dansvloer, frontkringen gevormd van telkens twee Pn (30).
- Js dansen met 8 huppelpassen rmdz eerst omheen hun Pr alvorens in de frontkring te komen;
 - Ms ter plaatse 4 Kempense-hoppassen tot frontkring.
- B** 161-168 Allen 16 galoppassen in de frontkringen rmdz (30a).
- 169- 174 Allen 12 galoppassen in de frontkring rtdz (30b).
Op het einde houding lossen tussen de Pn.
- 175-176 Met 3 looppassen en een sluitsprong wordt een diagonale molenfiguur gevormd (Pn in open-danshouding;) zoals aangegeven in (31).
- C** 177-180 Allen 2 Kempense-hoppassen ter plaatse, gevolgd door 4 gaanpassen-achterwaarts (31).
- 181-184 Herhaling 177-180.
- C** 185-188 Herhaling 177-180, maar gaanpassen-voorwaarts.
- 189-192 Allen 2 Kempense-hoppassen ter plaatse, gevolgd door 4 gaanpassen waarmee per paar 1/4-toer rmdz, tot vorming van een diagonale molen-L (continentaal) zoals aangegeven in (32), in de wieken handen vast op schouderhoogte.
- Slot**
- A** 193-200 Met 16 huppelpassen draait de molen éénmaal rond rtdz.
Houding lossen (32).
- 201-204 Met 8 huppelpassen danst elke rij naar buiten tot vorming van een denkbeeldig vierkant, gewone-danshouding aannemen (33).
- 205-208 Met 8 passen boerenwals danst elk paar ter plaatse rond rmdz, Js eindigen met de rug naar het midden.
- A** 209-224 In polka afdansen in de dansrichting.

Tekeningen:
Dirk Janssens

A BB CC X3
+ AA

MOLENAARSDANS

PAUL VAN DUZEN

VOORSPEL

MEL.

Wat hebben Sneeuwwitje en de Bruiloftsdans van Achtel met elkaar gemeen?

Op een avond aan zee kwam een ijskarretje langs en die speelde de melodie waarin ik de muziek van de Bruiloftsdans van Achtel herkende. Onze twee oudste kleinkinderen waren erbij en ik wees hen op de volksdansmuziek (ze gaan geregeld naar de repetities van Volkskunstgroep Reintje Vos). Hierop repliceerden ze: 'maar opa dat is de muziek uit Sneeuwwitje'. Dat intrigeerde mij danig. Ik ging op zoek naar de bekende deuntjes uit de eerste langspeel-tekenfilm van Walt Disney, en ontdekte de gelijkenis.

Muziek bestaat uit muzikale zinnen. In onze volksdansen bestaan deze muzikale zinnen meestal uit acht maten. Een muzikale zin kan herhaald worden en/of gevolgd worden door een tweede muzikale zin. We spreken dan de A- en B-muziek. Een volksdans kan nog meer muzikale zinnen bevatten, die telkens een volgende letter van het alfabet krijgen. Muzikale zinnen of delen ervan kunnen onbewust of bewust gekopieerd worden. Dat kan aanleiding geven tot betwistingen wanneer er auteursrechten gelden op muzikale composities. Er gelden wettelijke bepalingen in verband met de zogenaamde copyright. Een componist die iemand ervan wil beschuldigen zijn werk 'gestolen' te hebben, moet kunnen bewijzen dat de dief de melodie vooraf bewust heeft gehoord. Geen eenvoudige klus. Bovendien geldt de regel van de gelijkenis ('similarity'). Het muziekstuk van de dief moet voldoende gelijkenis vertonen met het origineel stuk. Weerom onderwerp van discussies.

Sommige componisten steken de draak met al deze regeltjes. Dmitri Shostakovich gebruikte het populaire 'We Wish You a Merry Christmas' in zijn Prelude No. 15 in D-groot, Op. 87. Meteen een mooie illustratie van wat we onder gelijkenis verstaan, want Shostakovich pakt de melodie in met een virtuoze vindingrijkheid⁽¹⁾.

Boeiend wordt het wanneer thema's uit volksmuziek op wereldniveau worden verheven door befaamde componisten. We kennen zonder twijfel de Hongaarse Rapsodieën van Franz Liszt (1811-1886). De naam van de muziek wijst op de inspiratie die Liszt vond in de fascinerende muzikale exploten van zigeunerensembles. De compositie van Liszt werd zo populair dat de componist zelf ze beschouwde als 'overspeeld'.

En wat te denken van de mazurka? In 1830 slaat Rusland een Poolse opstand bloedig neer. Dat leidde tot emigratie van een aantal Poolse kunstenaars. Frédéric Chopin (1810-1849) was een van hen. Hij verheerlijkt de Poolse mazurka in meer dan 60 composities. Van Chopin bestaan mazurka's die we nu Polonaise noemen, ons bekend van de dansvariëties volgend op een opstelling in kolonne. Origineel werd de Polonaise gewandeld in een driekwartmaat eigen aan mazurka, met accent op de eerste pas.

Bedrich Smetana (1824-1884) maakte gebruik van de furiant en de polka, twee danstypes die aan elkaar verwant zijn. Smetana plukte ze uit muzikale thema's gekoesterd in Bohemen. De Slavische dansen van Antonin Dvořák (1841-1904) zijn ons welbekend. Dvořák bracht een deel van zijn leven door in de Verenigde Staten. Hij absorbeerde ook daar muzikale thema's uit volksmuziek, wat zich concretiseerde in zijn 9de symfonie 'From the New World'.

Toen Bob Dylan (1941) plagiaat verweten werd, deed hij dat af als gebruik makend van oude dingen. Soms wordt plagiaat in de muziek ook voorgesteld als 'lenen'⁽²⁾.

Zo zijn we in de Verenigde Staten beland, waar Walt Disney (1901-1966) leefde en werkte. Sneeuwwitje en de zeven dwergen is gebaseerd op een verhaal van de gebroeders Grimm uit 1812. 'Walt Disney Productions' maakte er in 1937 een tekenfilm van. Het was de eerste langspeelfilm van Disney. De film kenmerkt zich door een aantal muzikale hoogstandjes gecomponeerd door Frank Churchill en Larry Morey: 'Heigh-Ho', 'Some Day My Prince Will Come' en 'Whistle While You Work'⁽³⁾. Ze klinken ons bekend in de oren.

Dit laatste lied horen we terwijl Sneeuwwitje het huisje van de zeven dwergen een grondige kuisbeurt geeft. In het Nederlands gezongen wordt het 'een fluitje van een cent'. Wanneer we aandachtig luisteren herkennen we in de eerste vier maten de A-muziek van de Bruiloftsdans van Achtel⁽⁴⁾.

In de film klinkt het praktisch identiek.

De derde en de vierde maat wordt gefloten en voorafgegaan door een ont dubbelde optijd. Het muzikale thema komt herhaaldelijk terug in Sneeuwwitjes' lied. De componisten maken hierbij handig gebruik van modulaties, wat het muzikaal thema een andere klankkleur geeft.

(1) https://en.wikipedia.org/wiki/Music_plagiarism : geraadpleegd op 26 juli 2020.

(2) <https://www.wqxr.org/story/what-kind-folk-music-pops-classical-music/> : geraadpleegd op 26 juli 2020.

(3) [https://en.wikipedia.org/wiki/Snow_White_and_the_Seven_Dwarfs_\(1937_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Snow_White_and_the_Seven_Dwarfs_(1937_film)) : geraadpleegd op 26 juli 2020.

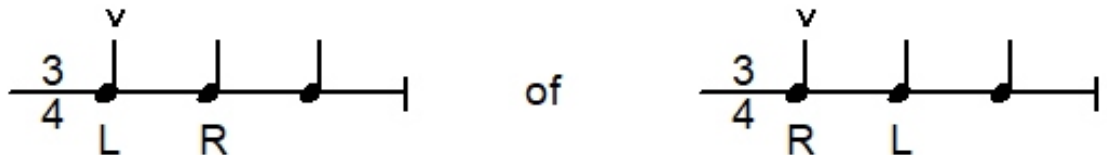
(4) Instituut voor Vlaamse Volkskunst. Bruiloftsdans van Achtel, in: Achtel Zalig Oord, Schoten 1997: p.68.

Dansweetjes - En al wie daar niet over en kan

Deze solodans krijgt een symbolische waarde in, helaas voortdurende, corona-tijden. Volkskunstgroepen zoals *Reintje Vos*, *Zannekin* en *Gouden Aren* experimenteerden met de dans⁽¹⁾. De dans correct uitvoeren is niet zo eenvoudig. De figuren volgen elkaar snel op. Veel tijd om na te denken is er niet. Daarbij komt nog het acteren. De dansmuziek is geschreven in driekwartsmaat. Eigenlijk gaat het om een mazurka, een dansvorm uit Polen. Mazurkapassen wisselen voortdurend af met walspassen en gaanpassen. Hierbij durven de gaanpassen evolueren naar pseudowals en de wals naar ritmische gaanpassen. Het is wellicht interessant om nog eens te herinneren aan de eigenheid van de walspas en het onderscheid met gaanpassen. We verwijzen tevens naar de IVV-uitgave *Danstermen* (2006).⁽²⁾

Walspas (beschrijving 5.39)

De walspas wordt meestal uitgevoerd in driekwartsmaat. De pas wordt uitgevoerd in een vloeiende beweging, waarbij het accent op de eerste tijd valt. Hieronder de uitvoering in driekwartsmaat.

Een wals pas bestaat uit 3 gaanpassen:

- 1ste pas: groot op de hele voet;
- 2de en 3de pas; kleiner en op de bal van de voet.

Gaanpas (beschrijving 5.12)

Met niet-gestreckte benen lichtverend gaan. Bij elke pas wordt het lichaamsgewicht in de dragende voet van de hiel op de tenen overgebracht. De verplaatsende voet komt op de hiel neer.

Gaanpassen zijn gelijk in grootte, in tegenstelling met walspassen. Dansen op de bal van de voet bij de tweede en derde pas geeft aan de walspas een wiegend karakter. De gaanpas met niet-gestreckte benen uitvoeren is niet alleen beter voor knie- en heupgewricht, maar maakt de pas ook sierlijker.

Alles correct uitvoeren vraagt oefening die leidt tot het zich eigen maken van de dans. We wensen al wie er over kan, alvast deugddoend dansgenot!

Gert Laekeman

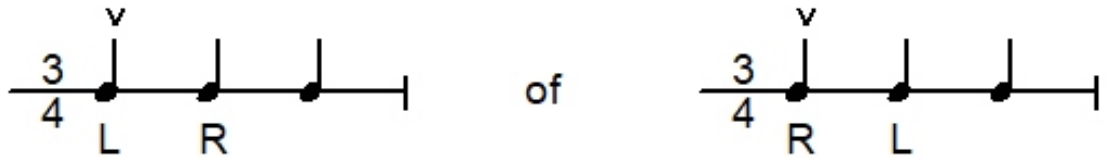
(1) Zie de beelden op de startpagina van IVV: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be> (geraadpleegd op 28 juli 2020).

(2) Instituut voor Vlaamse Volkskunst. *Danstermen*; Schoten 2006: p. 20 en 26. Webwinkel IVV: <https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be/> (geraadpleegd op 28 juli 2020).

Dansweetjes - Wals van Hever

Correct uitvoeren van dansen blijft ons aller betrachting. Soms gaan uitvoeringen een eigen leven leiden omdat danspassen verwateren of afzwakken. Een heikel punt bij de 'Wals van Hever'⁽¹⁾ is dat er regelmatig 2 'snelle gaanpassen' worden gedaan. In de beeldopname zien we dat het niet eenvoudig blijkt om deze gaanpassen op de juiste tijden uit te voeren. De gaanpassen in kwestie worden gedanst op muziek die in driekwartsmaat is geschreven. Ze geven op zichzelf een bijzonder karakter aan de dans. In samenspraak met Geert Pauwels, dansleider van Volkskunstgroep Reuzegom, willen we hier preciseren dat de twee 'snelle gaanpassen' worden uitgevoerd op de eerste twee tijden van de driekwartsmaat.⁽²⁾

Het niet strikt aflijnen van deze passen kan leiden tot overgang naar een wals in twee tijden of een walspas, wat niet de bedoeling is.

Dit kleine aandachtspunt maakt dat deze dans pittiger en leuker om dansen is voor de danser zelf. Eveneens gaat de aandacht van de toeschouwer hierdoor, niet alleen naar de mooie danslijnen, maar ook naar een verzorgde passenafwerking.

Veel dansplezier!
Johnny Ooye

(1) Instituut voor VlaamseVolksmuziek. 'Wals van Hever', gepubliceerd in 'Volkskunst' 2020; jaargang 44: pp. 7-9.

(2) Zie beeldopname: <https://www.youtube.com/watch?v=eiY5AwurORI> (geraadpleegd op 28 juli 2020).

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Cursussen Vendelzwaaien

Door de Covid-19 omstandigheden lijkt het ons aangewezen om de monitoren cursus een jaartje uit te stellen. Meer info volgt zodra er op langere termijn kan gepland worden!

De Kennismakingscursus wordt afgelast en voor de Vendeliersverbroedering wachten we nog even af. Indien enigzins mogelijk zal de Vendeliersverbroedering toch doorgaan. Afstand houden is onze specialiteit ;)

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven
(uitgesteld tot volgend jaar)

Vendeliersverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals
(onder voorbehoud)

Monitoren cursus 2021-2022

Najaar 2021 - Voorjaar 2022

Datums en locaties nog vast te leggen.
(uitgesteld tot volgend jaar)

Tijdens het rondetafelgesprek van de voorbije verbroedering bleek er opnieuw interesse in een cursus voor vendelmonitoren. Heb jij ook interesse in deze cursus waarin je alles leert om als 'vendelleider' aan de slag te gaan, geef dan zo snel mogelijk een seintje aan Stefaan.

Open Cursusdag Vendelen 2021

Datum en locatie nog vast te leggen.

**Voor meer info over deze cursussen
contacteer je Stefaan Haesen:**

stefaan@haesen.info
+32 496 593523

Instituut voor Vlaamse Volkskunst

CURSUS VENDELMONITOR

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Opsmuk, een verhaal van bloemenmakers, borduursters, pluimenmakers en passementmakers tot lintenwevers en paillettenmakers of... Van Het Hof van Versailles naar het Modemuseum in Hasselt, het Lintenweversmuseum in Komen, het Kantmuseum in Lier en het Streekmuseum 'de Reinvoaert' in Loksbergen

Dr. Hist. Henri Vannoppen

In het Modemuseum, Gasthuisstraat, 11, 3500 Hasselt liep van 12 oktober 2019 tot 8 maart 2020 de expo 'SMUK. Decoratie in de mode: een show off'. We bezochten deze expo op woensdag 5 februari 2020. De expo 'Smuk' gaf een beeld van de opsmuk bij kledij van 1750 tot nu met de daarbij passende beroepen. Aan de balie was een mooi verzorgde catalogus te koop aan de prijs van 45 euro. We vliegen even door de opsmuk en door Frankrijk en Vlaanderen.

1. De begrippen luxe en smuk van de Romeinen tot de 21ste eeuw

De Romeinse beschaving legde de nadruk op soberheid. 'Luxus' was pracht en 'Luxuria' wees op extravagantie. In de Middeleeuwen en de Renaissance waren de versierselen soms duurder dan de basisstoffen. Voor de kostbare stoffen werden fraaie accessoires gebruikt. De hoed van de Engelse koning Hendrik VIII was versierd met 'aiglettes' of veren van zilvereigers, werk voor de 'plumiers'. De weledewetten in bepaalde landen zaten een rem op de uitgaven voor zijde. De Engels koning Jacobus I droeg een kostuum van scharlaken- zijde met goud- en zilverborduurwerk. Men vond gestileerde weergaven van bloemen op stoffen. De 18de eeuw was de eeuw bij uitstek van de opsmuk met als centra Londen, Parijs en Edo (Tokio). Vrouwengilden zorgden voor de decoratie. Voor de Franse hofkleding was er de gilde van de 'plumassiers-panachiers', die kunstbloemen maakte. Zelfs in de befaamde 18de eeuwse 'Encyclopédie' vond men deze speciale opsmukberoepen terug. Engeland kende geen weledewetten en de Engelse "Macaroni's", eigenlijk dandy's, droegen daar slippers met dunnere zolen en rozetten. De 'plumassiers' in Parijs verkochten ook pruiken. De aristocratie werd langzamerhand vervangen door de plutocratie of de adel door het geld, ook in de mode.

Op het einde van de 18de eeuw, in de periode van de Franse Revolutie, verschenen de Incroyables en de Merveilleuxes. De dames droegen daarbij japonnen van katoenbatist (percale), pofmouwen en hoge strohoeden versierd met crêpe.

Charles-Frederick Worth, een Engelsman, verschijnt met zijn Haute Couture in 1868. In 1871 opende hij zijn modehuis in Parijs. Dit modehuis maakte jurken voor Sissi. Het was de wereld van de Franse schrijver Marcel Proust.

In de 20ste eeuw keerde men terug naar de soberheid, naar de basisstof met Coco Chanel, 'de Koningin van de Mode'. Na W.O.II kreeg men de synthetische stoffen met nylonkant, imitatiejuwelen en gekleurd plastic (High Tech plastic). Handborduurwerk werd aangevuld met machine- en computergestuurde technieken⁽¹⁾.

2. Parijs met zijn publiciteit voor mode in de 18de eeuw

Vrouwen speelden een belangrijke rol in het modebeeld van de 18de eeuw. Men noemde ze 'marchandes de mode'. Ze waren de influencers van de mode. Samen met de pers zorgden ze voor de marketing en voor de promotie. In Parijs kende men reeds ten tijde van Lodewijk XIV het modeblad voor dames 'Le Mercure galant'. Garnieren was belangrijk. Het was de tijd van de Chinese waaiers, van de pronkmutsen, van de japonnen versierd met marterstaarten, van de mutsen 'Poufs' genoemd. Er waren ook de hoeden 'à la Vendéenne' met wijnstok en druiventros. Men zag bijna een echte druivenwerkster. Japonnen werden aangebracht op stukken met gaas⁽²⁾.

In de 18de eeuw kregen we ook typische jurken, die pasten bij het exotisme van die tijd. Jurken 'à la Turque' hadden een maansikkelmotief. Jurken 'à la Circassienne', die verwezen naar Circassië in de Kaukasus, hadden kwasten en bont⁽³⁾.

3. Het Franse Hof, de adel en de 'haute couture'

De 18de eeuw was ook de tijd van het borduurwerk. Markiezin de Pompadour, de maîtresse van Koning Lodewijk XV, was gek op Chinees zijdeborduurwerk, dat men vervaardigde met raam en haak.

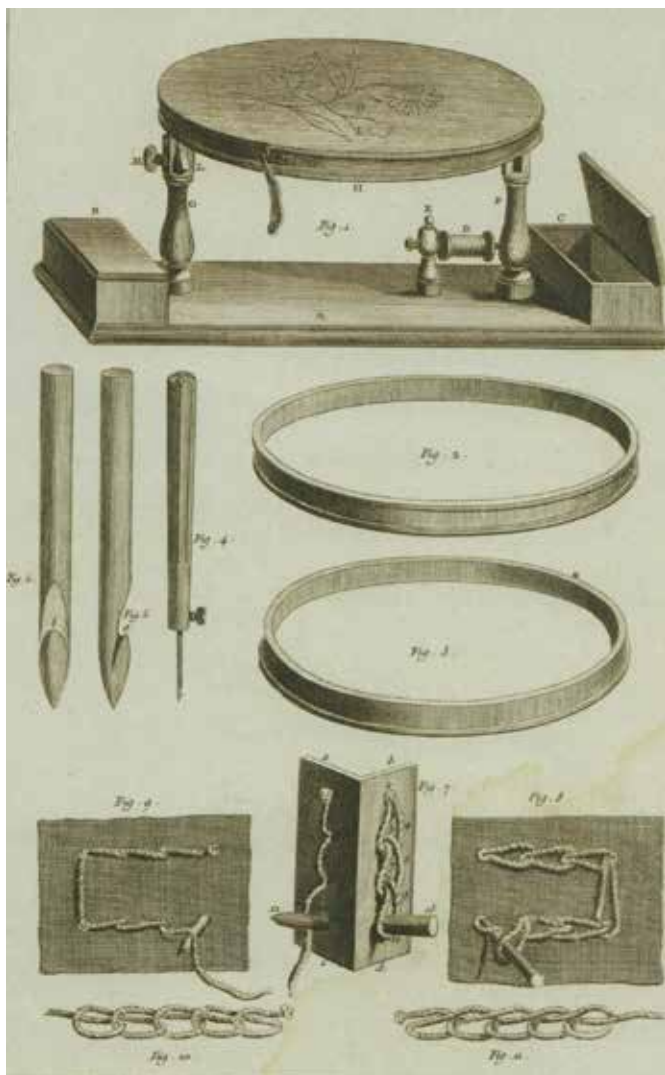
Colbert, de Franse minister van Lodewijk XIV, was een verdediger van het protectionisme ook wat de textielsector betrof: eigen mode eerst. Men beweerde toen zelfs dat 'de mode is voor Frankrijk wat de goudmijnen voor Spanje zijn'. Colbert liet grote couturehuizen oprichten met 'Madinettes', meisjes van het platteland, die de

decoratietechnieken aanleerden en die in deze modehuizen werkzaam waren. Ze kregen zelfs een eigen patroonheilige: de Heilige Catharina.

Koningin Maria-Antoinette en Keizerin Josephine waren liefhebbers van de 'broderie blanche', die haar centrum had in Lotharingen met steden zoals Nancy, Epinal en Lunéville. De 'parurier' was de man, die in de 18de eeuw de versierselen voor de vrouwenkleding maakte⁽⁴⁾.

4. De 'parurier floral' zorgde voor de artificiële bloemen

De 'parurier floral' zullen we eenvoudigweg de bloemenmaker noemen. Hoe ging hij tewerk? Hij spande de stof (zijde of katoen) op een frame en bracht een coating aan, samengesteld uit gom, zetmeel of bloem. Zodra de coating droog was, knipte of perste hij met mallen van uiteenlopende vormen en grootten de verschillende onderdelen van een bloem uit de stof. De bloembladen werden vervolgens op soort gerangschikt en geverfd door de bloemenmaker. Na het droogproces plooide en krulde de bloemenmaker elk blaadje met behulp van een pincet en verwarmde bolvormige mallen van verschillende grootten. Vervolgens lijmdde hij de bloembladen één voor één op een met zijdepapier of zijde overtrokken koperdraad⁽⁵⁾.

Afbeelding 2.

Afbeelding 1.

Witte lelies werden gebruikt als symbool van de maagdelijkheid van O.-L.-Vrouw. In het 'habit à la française' in de Rococo-periode werden heel wat floralia gebruikt. De mode ontwerper Paul Poiret had het voor de roos en zijn concurrent Coco Chanel voor de camelia⁽⁶⁾.

5. De 'brodeur' zorgde voor het borduurwerk

Borduurwerk is het aanbrengen van versieringen op een ondergrond van textiel. Men had ook goud- en zilverborduurwerk. Hoe ging nu de 'brodeur' te werk? Het borduurwerk begon met een ontwerp waarvan een technische tekening werd gemaakt met daarop alle details: aantal parels, hoogte van het borduurwerk of de richting van de steken. Deze tekening werd overgebracht op kalkpapier en door middel van ponsen overgezet op de stof. Nadien werd de stof strak op een borduurraam opgespannen opdat ze niet zou gaan rimpelen tijdens het werk. Borduren gebeurde met de hand, met de hulp van een naald of een haak of machinaal⁽⁷⁾.

6. Lier als textielstad met zijn pailletten in het nieuws

De textielgeschiedenis van Lier gaat ver terug. De lakennijverheid in Lier was belangrijk in de 14de eeuw. In 1367 werd de lakenhalle gebouwd. In 1369 volgde het belfort. De lakenhalle werd afgebroken en

vervangen door het rococo-stadhuis van architect Pieter Van Burscheit zoon in 1740. Het belfort bleef bestaan.

Met Felix Timmermans zitten we bij de Lierse kant. Zijn familie zat ook in de kanthandel. Lierse kant is geen kloskant maar tulekant. Het Lierse kantomuseum is gevestigd in de voormalige kapel van het Sint-Barbara en Sint-Beatrix Godshuis. Ook het parelwerk kan men daar bewonderen. Lier was bekend om het 'perleren'. Pareltjes en pailletten of lovertjes werden met kettingsteken op tule geborduurd om luxueuze handtassen en avondjurken te maken. Een fijn museumpje, echt de moeite waard om te bezoeken.

Borduurwerk op tule evolueerde in Lier van een huishouderij naar een industrie. Lier verwerkte rond 1880 parels uit Venetië. In 1878 telde Lier 24 fabrikanten en handelaars van borduurwerk. In de jaren 1920 waren er 3.000 borduursters in Lier en omgeving⁽⁸⁾.

7. De 'plumassier' maakte de pluimen

De 'plumassier' zullen we eenvoudig de pluimenmaker noemen. Hij werkte met veren van struisvogel, haan, gans, fazant of eend. Hij werkte boven stoom om de veer soepel te houden. Hoe ging hij tewerk? Alvorens de pluimen te behandelen, ontdeed de pluimenmaker de pluimen van hun vetlaag door ze te wassen met water en zeep. Zodra ze droog waren kon hij ze vormen met een schaar, een klein mesje en een speciaal pincet. Het was de taak van de pluimenmaker om de veer de meest ideale vorm te geven: baarden kunnen worden weggeknipt, bijgeknippt, toegevoegd of verlengd. De bewerkte veren werden met lijm of naald en draad op de gewenste plaats vastgehecht⁽⁹⁾.

8. De passementmaker

De passementmaker kende men ook als de 'rubanier'. Onder 'passementerie' verstond men linten, galons, kwasten, franjes en tressen. Het kan nu zelfs met plastic zijn, denk maar aan de 3 D-printing⁽¹⁰⁾.

Kledij bezet met edel metaal was een voorrecht voor de adel onder het Ancien Régime. Bij de adel werden van de 15de tot de 18de eeuw ook veel pailletten gebruikt.

9. De lintenweverij in Komen

Komen-Waasten ligt op de grens met Frankrijk. Het was een Henegouwse enclave in West-Vlaanderen. In 1963 werd het bij Henegouwen gevoegd met faciliteiten voor de Nederlandstaligen. Het was niet langer het Westvlaamse Komen-Waasten maar Comines-Warneton. In de 13de eeuw was Komen reeds bekend om zijn lakennijverheid. In de 15de eeuw verbleef de bekende schrijver Philippe de Commines op het kasteel van Komen. De Vrede van Utrecht van 1713 verdeelde Komen: het zuiden of het stadsgedeelte behoorde tot Frankrijk en het noorden of de wijk Le Fort tot de Oostenrijkse Nederlanden. De Leie was de grens tussen de twee landen.

Waarom is Komen zo speciaal? In 1681 begon hier de lintenweverij (de 'rubanerie') met het stangenweefgetouw. Dit stangenweefgetouw kon in 14 uur tijd 150 meter lint weven. Zijden linten waren in bij de adel in de 18de eeuw. Men vindt het stangenweefgetouw ook terug in de bekende 18de eeuwse 'Encyclopédie' van Diderot en D'Alembert, de symbolen van de Verlichting en het rationalisme.

In 1719 vestigde Philippe Jacques Hovyn uit Leper een 'manufacture de ruban' in Komen. De huisarbeid van de Komense lintenwevers kwam nu naar de 'manufacture'. De technieken evolueerden snel. In 1860 verscheen de stoommachine en daarmee ook de fabriek. In 1900 was Komen de hoofdstad van de lintenweverij. Er waren 15 fabrieken met 3500 weefgetouwen, die 400 miljoen meter lint per jaar produceerden. In 1933 nam Louis Masson, die in Komen in 1926 met een eigen bedrijf begonnen was, een brevet op een weefgetouw dat 2 keer sneller linten kon weven. De laatste decennia ondervond Komen heel wat concurrentie van de lageloonlanden.

De traditie mocht echter niet verloren gaan. In 1985 kreeg het Belgische Komen een 'Musée de la Rubanerie', gelegen in de Kunstenlaan 3, 7780 Komen-Waasten. De reuzen van Komen waren natuurlijk ook actief in de 'rubanerie': 'Simon le rubanier' en 'Luc l'apprenti' of Simon de lintenwever en Luc de leerjongen⁽¹¹⁾.

Afbeelding 3.

10. Opsmuk in de streekdracht van Halen in Limburg en 'kap en neusdoek' in Midden-Brabant

In het Streekmuseum 'De Reinvoart' in Loksbergen (Halen) in het Limburgse Hageland vonden we eveneens de opsmuk in de streekdrachten. 'Reinvoart' is het dialectwoord voor boerenwormkruid, het typische kruid in de omgeving van Diest, waarmee pannenkoeken gebakken worden. Je kan ze bestellen in de herberg van het begijnhof van Diest. De streekdracht van de vrouwen in Loksbergen is 'het kepke en de neusdoek'. In Erps-Kwerps spreken we van 'kap en neusdoek'. Vooraan werd de kap versierd met linten, bloemen, parels, pailletten, pluimen, soms fruit en ook vogels. Sommigen waren zeer kleurrijk, een combinatie van bruin, blauw en beige. 'Een wit kepke' met blauwe pluimjes noemde men de 'uil'. Moeder droeg die 's maandags wanneer vader 's zondags zat geweest was als protest. Zo vertelden oudere vrouwen het toch in Loksbergen⁽¹²⁾. Ik kijk met weemoed naar het portret van mijn overgrootmoeder Theresia Boon (Veltem-Beisem 1861-1940), de weduwe van Petrus Anthoon, die geportretteerd staat met haar kap met witte pluimjes en haar zwarte neusdoek, kort voor W.O.II. Ze was de grootmoeder langs moederszijde en de doopmeter van mijn moeder Marie Vannoppen-Van Tilt (Erps-Kwerps 1911 - Lubbeek 1997)⁽¹³⁾. Zelfs in de streekdracht waren de bloemenmakers, de borduursters, de pluimenmakers, de passementmakers, de lintenwevers en de paillettenmakers actief.

Noten

- (1) P. MC NEIL. De kunst van opsmuk, -in E.DEMOEN en A. HUYGHE. Smuk. Decoratie in de mode. Catalogus Modemuseum Hasselt. 2019, p. 10-37.
- (2) C.THEPAUT-CABASSET. Smuk in de Parijse achttiende-eeuwse mode : de rol van de marchandes de modes. Catalogus... p. 38-55.
- (3) F.MÜLLER. Ornament versus structuur. Catalogus..., p. 170-191.
- (4) R.DEVANEY. Van keizerin tot markiezin: de oorsprong van het haute- couture borduurwerk. Catalogus..., p. 56-69.
- (5) Technieken. Het maken van artificiële bloemen (parure florale). Catalogus..., p. 71-77.
- (6) E.DEMOEN. Van efemeer tot experimenteel: het florale motief in de mode. Catalogus..., p. 114-135.
- (7) Technieken. Borduurwerk (broderie). Catalogus..., p. 78-83.
- (8) E.COCKX. Borduur als signatuur: savoir-faire vanuit Belgisch perspectief. Catalogus..., p. 144-169.
- (9) Technieken. Het maken van pluimen (plumasserie). Catalogus..., p. 84-89.
- (10) Technieken. Passementerie. Catalogus..., p. 90-97.
- (11) Des fibres et des hommes. Promenade au Coeur de collections textiles. Nord-Pas-de Calais. Collection Proscitec. Edition La Voix. Hazebrouck, 2015, p. 44-49.
- (12) H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Streekdrachten in Vlaanderen. Leuven, 2010, p. 203-205.
- (13) H.VANNOPPEN. O.c., p. 167, p. 212.

Illustraties

1. De Hertogin aan het Franse Hof. De hoepelrok was versierd met gaas, kantwerk en slingers van kunstbloemen. De coiffure was vervaardigd van veren (18de eeuw)
2. Materiaal van de borduurwerker in de Franse 'Encyclopédie' van Diderot en d'Alembert (1751-1772)
3. Theresia Boon uit Veltem-Beisem (+1940) met 'kap en neusdoek' of opsmuk in de streekdracht van Midden-Brabant

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

VOLKSGEBRUIKEN

Rituelen rond de vrouw in verwachting in Vlaanderen

Dr. Henri Vannoppen

1. De vrouw van Napoleon I, die in verwachting was, mocht geen reuzen zien

De moeder heeft het beeld van een droombaby. Visuele indrukken geven aanleiding tot 'verzien'. De vrouw in verwachting mocht geen lelijke dingen zien. Dat kon nadelig zijn voor het kind. Ze moest het zicht van lelijke mensen vermijden⁽¹⁾. Schrikken kon leiden tot een miskraam. Schrikken voor een haas zou een kind met een hazenlip opleveren⁽²⁾. De vrouw in verwachting mocht alleen schone dingen zien.

De vrees voor lelijke dingen zien ging terug tot Napoleon I en de reuzen van Wetteren. Reus en Reuzin van Wetteren behoren met de reuzen van Antwerpen, Mechelen en Ath tot de oudste reuzen van het land. Ze hadden geen naam. De legende wil dat Napoleon in gezelschap van de zwangere Keizerin Marie-Louise in 1810 zijn Huzaren afstuurde op de reuzen van Wetteren, die in stoet optrokken om de keizer te eren. Hij vreesde dat die monsters het op komst zijnde kind zouden schaden⁽³⁾.

2. 'Tampoeske'

Een voorbeeld van het zogenaamde 'verzien'. Ik las in de eerste jaargang van de 'Folklore Brabançon' een artikel over een vrouw uit Meerbeek, die op de kermis te Leuven een dwerg gezien had. Ze was in verwachting en beviel in Meerbeek eveneens van een dwerg. Er stonden geen namen bij maar het ging om 'Tampoeske', een man die men op alle Midden-Brabantse kermissen terugvond. De naam 'Tampoeske' kwam van General Tom Thumb. In 1844 en 1845 reisde het circus van de Amerikaanse showman Phineas Taylor Barnum door Europa. Vooral het optreden van Charles Sherwood Stratton (1838-1883) was een regelrechte sensatie. Hij was een dwerg die slechts 63,5 cm mat en optrad onder de naam General Tom Thumb. Het was bekend dat Stratton in zijn shows een act gaf waarin hij Napoleon uitbeeldde. Hoe kwam men nu van Tom Thumb tot Tom Pouce? De Gebroeders Grimm lagen aan de basis van het sprookje 'Klein Duimpje' in het Duits 'Daumesdick', maar in het Engels 'Tom Thumb' en in het Frans 'Tom Pouce'. Een 'Tampoeske' was dus zeker een dwerg.

3. De vrouwen, die in 'gezegende toestand verkeerden'

Men had een aantal uitdrukkingen voor een vrouw in verwachting: ze is in positie, ze is aan het sparen, ze is zo, ze gaat groot, ze liep sik. De zwangere vrouw probeerde haar toestand te verbergen onder wijde rokken.

Een zwangere vrouw was heel wat verboden. De vrouw in verwachting mocht in Nossegem niet naar de foor gaan en niet naar Leuven-kermis trekken⁽⁴⁾. In Sterrebeek mocht een vrouw in verwachting geen apen zien⁽⁵⁾. Ze mocht ook niet naar de cinema gaan, niet naar wilde beesten kijken, niet de benen kruisen want dan was het kind opgehangen en niets doen met de armen opgeheven⁽⁶⁾. In Sterrebeek mocht men de wieg of het bedje niet bij voorbaat klaarmaken, anders liep de bevalling mis.

Het 'belust-zijn' van de vrouw tijdens de zwangerschap of het verlangen naar iets lekkers dat niet ingewilligd was, deed bij het kind moedervlekken ontstaan⁽⁷⁾. De zwangere vrouw mocht in Sterrebeek geen kersen of krieken verlangen want dan had het kind een roze geboortevlek.

De Heilige Coleta verzocht men om een goede bevalling. Men offerde dan een korf vol winkelwaar bij de Zusters Clarissen te Leuven of te Mechelen⁽⁸⁾.

Men ging voor de geboorte in Sterrebeek op bedevaart naar 'Lenneke Mare' in Sint-Lambrechts-Woluwe voor een goede bevalling⁽⁹⁾.

Tijdens de bevalling brandde men in Sterrebeek de kaars van O.-L.-Vrouw van Scherpenheuvel⁽¹⁰⁾. Ook in Limburg brandde men de Heilige Kaars.

Afbeelding 1.

Ook 'Het Krachtig Gebed van Keizer Karel' hielp bij de bevalling. Daarin lezen we: "Als er eene vrouw in arbeid is van kinder, dat zij dit gebed leest, of hoort lezen, of over haer draegt, zal zij verlost worde van kinde en blijde moeder wezen, en als het kind geboren is, zoo legt dit gebed in de regte zijde, het zal van 82 ongelukken bevrijd zijn". Het was zowel bekend in Limburg⁽¹¹⁾ als in de Bankstraat te Everberg, waar we het ook met de hand overgeschreven terugvonden⁽¹²⁾.

4. Een 'heiligdommetje'

In Tongeren ging arm en rijk bij de Clarissen een 'heiligdomken' halen. Het was vervaardigd uit twee opeengenaaide hartvormige lapjes met een kruis op. Ze werden met een veiligheidsspeld het kind opgelegd⁽¹³⁾. De familie Verboomen in Braine l'Alleud had ook een 'heiligdommetje'. Het had gediend in 1882 bij de geboorte van Hubert Verboomen in Erps-Kwerps en ook zijn kleindochter gebruikte het bij haar zwangerschap in de jaren 1970. Een 'heiligdommetje' kon ook een stukje van en reliek zijn of iets dat er tegen gelegen had of een stukje van het Agnus Dei. Het geleeek op een schapulier⁽¹⁴⁾.

5. De predictortest

Wanneer de menstruatie of de maandstonden uitbleven, dacht de vrouw aan een zwangerschap. Vanaf de middeleeuwen tot de zeventiende eeuw waren de zogenaamde piskijkers actief. Deze konden aan de kleur en eigenschappen van de urine zien of een vrouw zwanger was. Jan Steen schilderde in de

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

17de eeuw 'Het doktersbezoek'. Op dit schilderij zagen we dat de dokter een stukje stof dat in de urine van de patiënt was gedoopt, verbrande om te zien of ze zwanger was. Ook David Teniers, die zijn buitenverblijf had op het kasteel De Drie Torens te Perk, schilderde 'De Piskijker'. 'Groenen doktoers' in de 19de eeuw zoals Jacobus Vannoppen of 'Kobe de Groenen Dokter' (Bertem 1841 - Leuven 1923), de broer van mijn overgrootvader Franciscus Vannoppen ('Sus Crap') was nog een 'piskijker'. Het volgende verhaal werd nog bij elke begrafenis door de ouderen van de familie verteld: "Dokters stuurden een boer naar Kobe in Leuven om hem te betrappen op de onwettelijke uitoefening van de geneeskunde. De boer bracht urine mee zoals men gewoon was te doen bij een 'groenen dokter'. De boer had in plaats van menselijke urine, de urine van een zwangere merrie in het flesje gedaan. Kobe onderzocht de urine en de boer vroeg listig: "Ben ik er erg aan toe Meneer de Groenen Dokter?". Kobe antwoordde lachend: "Proficiat pachter, uw merrie is drachtig. Ik hoop dat het een goed veulen is". Dat was een bewijs dat hij een goede piskijker was. Hij kon uit de urine van de merrie afleiden dat ze drachtig was"⁽¹⁵⁾.

In 1928 ontdekten de Joodse wetenschappers Selmar Aschheim (Berlijn 1878 - Parijs 1965) en Bernhard

Zondek (Wronke 1891 - New-York 1966) dat er een specifiek hormoon aanwezig was in de urine van een zwangere vrouw. Dit hormoon heet HCG (Humaan choriongonadotrofine). Ze ontwikkelden met deze ontdekking ook de eerste zwangerschapstest: de urine van een zwangere vrouw werd in een onvolwassen vrouwelijke rat of muis geïnjecteerd en als de urine het zwangerschapshormoon bevatte, veranderden de eierstokken van de rat of muis. Maurice Friedman was de eerste die ratten en muizen door konijnen verving, daarom wordt de test ook wel de Konijntest of Friedmantest genoemd. Na injectie met de urine, ovuleerde het konijn binnen twee dagen. De dieren moesten echter gedood worden om te onderzoeken of de eierstokken veranderingen hadden ondergaan. De konijnen werden in de jaren 1940 vervangen door kikkers, in het bijzonder de Afrikaanse klauwkikkers). De kikker (of pad) hoefde niet gedood te worden: er werd urine geïnjecteerd en hierna produceerde de kikker of pad binnen 24 uur eieren als de vrouw zwanger bleek te zijn⁽¹⁶⁾.

De predictortest, een zwangerschapstest, dateert uit het begin van de jaren 1970. De predictor werd aangekocht bij de apotheker⁽¹⁷⁾.

6. Een jongen of een meisje

In Engeland geloofde men nog de bakerpraatjes dat vrouwen bij een jongetje naar voren dragen en bij een meisje 'rond' omdat meisjes meer bescherming zouden zoeken bij hun moeder. Jongens streefden meer onafhankelijkheid na⁽¹⁸⁾.

In Zaventem betekende een appeljaar een meisje en een perenjaar een jongen⁽¹⁹⁾. Hoog dragen betekende een jongen en met een punt dragen een meisje. Een vrouw met een schoon gezicht verwachtte een jongen, een vrouw met blauwe randen rond de ogen een meisje⁽²⁰⁾. In Sterrebeek meende men wanneer een vrouw bruine plekken in het aangezicht had, dat ze een jongen verwachtte⁽²¹⁾.

7. Het beeld van de foetus

In de 19de eeuw had men het rondreizend museum Dr. Spitzner uit 1856 dat op de grote kermissen verscheen met o.a. foetussen op sterk water o.a. in Leuven. Via deze kermisattractie wist het platteland hoe een foetus eruitzag. Mijn moeder zag het nog met Leuvenkermis in de jaren 1930. Misvormingen en misgeboorten op sterk water werden tentoongesteld naast wassen beelden.

De Belgische dokter Pierre Spitzner (1813-1894) ging hiermee de grote kermissen in Frankrijk en België af. De collectie bleef bewaard in het in 1995 opgerichte Geneeskundemuseum te Anderlecht op de Campus Erasmus van de ULB.

Het Spitznermuseum was de inspiratie voor het gelijknamig schilderij van de bekende surrealistische kunstschilder Paul Delvaux uit 1943. Onder de 4 mannen, die toekeken op het schilderij bemerkte men kunstschilder Emile Salkin uit het Abdijkasteel van Kortenbergh.

8. Gender reveal party

Gender reveal party is in 2019 het bekendmaken van het geslacht van het kind na de echografie. Meestal na de 15de week was de geslachtsbepaling van de foetus via echografie mogelijk. De gender reveal party kwam uit de V.S.⁽²²⁾.

In Het laatste Nieuws van 13 december 2019 kondigde men onder de TV.-programma's de soapserie 'Familie' op V.T.M. aan met de volgende gegevens: "Hanne en Quinten kennen het geslacht van hun baby en kondigen het aan op hun gender reveal party". De Vlaamse zangeres Natalia uit Oevel kondigde in 2019 aan dat ze een dochtertje verwachtte. Er volgde een gender reveal party. Er waren ballonnen opgehangen waarvan één met roze glitter of confetti. De gasten moesten met een pijltje de ballonnen doen ontploffen. De ballon met de roze stof ontplofte en de roze glitter of confetti dwarrelde in de kamer. Het werd dus een meisje.

Sommigen werken ook met een taart of met cupcakes (kleine gebakjes), die van buiten neutraal zijn, maar binnenin zit de verrassing: een blauwe of een roze vulling en zo weet men of het een jongen of een meisje wordt.

In 2019 vonden we gender reveal parties in de fusie Kortenbergh⁽²³⁾.

9. Miskramen

In bepaalde gemeenten kan men foetussen onder de 6 maand, dus miskramen, begraven op de 'engelenweide' op het gemeentelijk kerkhof maar zonder vermelding van de naam van de ouders of van de foetus. Er is ook vraag om de foetus en het doodgeboren kind een naam te geven⁽²⁴⁾.

10. Sterrenkindjes

Dodgeboren kinderen worden door de vader naar het kerkhof gebracht en in Sterrebeek in de 20ste eeuw begraven op de plaats voor de kleine kinderen, meestal zonder kenteken⁽²⁵⁾.

Dodgeboren baby's of levenloos geboren kindjes noemt men Sterrenkindjes. Sedert 2019 krijgt het kind vanaf dag 140 voor- en achternaam. Het krijgt een overlijdensakte, geen geboorteakte. Daar wil men verandering in brengen. Bij de eerste drie maanden spreekt men van een miskraam.

Een sterrenkindje kan ook een graf krijgen op het kerkhof. De VZW Met Lege Handen is de zelfhulpgroep van de ouders van een sterrenkindje.

11. Het Voorgeborchte

Kinderen, die voor het doopsel stierven, kwamen in het Voorgeborchte terecht. Het Voorgeborchte was een plaats voor hen, die na hun dood niet in de hemel kwamen buiten persoonlijke zondenschuld om. Dat was de plaats voor de aartsvaderen en voor de rechtvaardigen die voor Christus gestorven zijn. In de 2de eeuw sprak men ook over de kinderen die zonder doopsel beneden de jaren van verstand gestorven waren. Volgens de eeuwenoude theorie van het voorgeborchte gingen kinderen die bij de geboorte of kort erna overleden, niet direct naar de hemel, omdat zij niet door de doop van de erfzonde waren gereinigd. Ze gingen echter ook niet naar de hel, omdat ze geen kwaad hadden bedreven. Daarom zouden de kinderen het eeuwige geluk in het voorgeborchte krijgen⁽²⁶⁾.

Ongedoopte kinderen mochten niet op het gewone kerkhof, in gewijde aarde, begraven worden. Het niet-gedoopte kind kwam terecht op het 'verloren kerkhof' of op de 'hondenhoek'.

Paus Benedictus XVI schafte op 21 april 2007 het voorgeborchte af met de volgende argumentatie: "Het buitensluiten van onschuldige kinderen uit het paradijs is in tegenspraak met de bijzondere liefde die Christus voor de kleinsten koestert".

12. De dwaallichten

Op het platteland vreesde men dat kinderen, die niet gedoopt waren bleven ronddwalen als dwaallichten. Het werden vuur- en luchtgeesten.

Zo had men de stallichten op het kerkhof van Everberg. Vroeger lag het kerkhof van Everberg rond de kerk. Soms zag men er stallichten, zielen van niet gedoopte kinderen of zielen van miskramen en van misvallen. Dat kwam veel voor in die jaren. De lichtjes waren in werkelijkheid fosforelementen van kerkhofbeenderen die lichtgevend zijn. De mensen van Everberg gingen met wijwater naar het kerkhof en doopten de stallichten. Het licht ging uit en de zieltjes waren gedoopt en konden naar de hemel gaan. Sommige stallichten vond men ook als 'viemoikes' in de kanten langs de wegen⁽²⁷⁾.

Afbeelding 4.

Zo had men de Zielekes op het Vossepleintje te Kortenbergh en Lodder met zijn Keet. Op het Hoogveld tussen Everberg, Kortenbergh en Nossegem lag het Vossepleintje. Het was het vierkant gevormd door de Leuvensesteenweg, de Hoogveldstraat, de Sterrebeeksesteenweg en de Walenstraat. Dit vierkant werd diagonaal doorkruist door twee wegeltjes: de Nossegemwegel en de Sterrebeekwegel. In de volksmond sprak men daar van het Vosseplein. Hier dansten 's nachts de engeltjes, de zielen van ongedoopte kinderen. Als Lodder met zijn Keet afkwam, stoven de dansende engeltjes weg. Het Vossepleintje was daardoor berucht⁽²⁸⁾.

Noten

- (1) J.FRERE. Volkskunde in Limburg. 1926-1928-1936. Heruitgave 1992, p. 322.
- (2) M.JACOBS. Prenatale contacten en representaties – in M. JACOBS en H.SCHOOFS. Inside Out. Het ongeboren leven in beeld. Uitgave VCV. Gent, 2002, p. 56.
- (3) C.STEVERLYNCK. Als de ooievaar komt, Tielt, 2000, p.168.
- (4) Interview Marie Penninckx-Van Craenenbroeck. Zaventem, 1983.
- (5) Interview Maria Balis, Sterrebeek, 1976.
- (6) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (7) J. VAN HAVER. Een mensenleven. Geboorte. in Culturele Geschiedenis van Vlaanderen. Deel 1. Vlaamse Volkscultuur. Het traditionele volksleven. Deurne, 1982, p. 12.
- (8) Met mij gaat alles goed en met moeder ook. Gebruiken rond zwangerschap, geboorte en doop in de regio. Rijmenam Heemkring Het Hoefyser. Zomer 2020, p.5.
- (9) Interview Maria Balis, Sterrebeek, 1976.
Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (10) Interview Maria Balis, Sterrebeek, 1976.
- (11) J.FRERE, p. 323.
- (12) Interview Josephine Vanhoegaerden-Eembeek. Everberg, 1976.
- (13) J.FRERE, p. 324.
- (14) Interview Hubert Verboomen. Braine l'Alleud, 1973.
- (15) H.VANNOPPEN. Erps-Kwerpse 'Groenen Doktoors'-Eigen Schoon en De Brabander, 1972, p. 174-176.
Interview Irma Ginis. Erps-Kwerps, 1970.
- (16) Documentatie Omega Pharma, 2018.
- (17) M.JACOBS. O.c. , p. 53- 54.
- (18) D.JACKSON. Dochters van Eva. Wijsheid van alle tijden over zwanger zijn, geboorte en moederschap. 1999, p. 26.
- (19) Interview Marie Penninckx-Van Craenenbroeck. Zaventem, 1981.
- (20) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1983.
- (21) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (22) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y. SEGERS en I.STEEN. O.c., p. 16.
- (23) Interview Paula Lelong. Meerbeek, 2020.
- (24) M.JACOBS. Conceptie – in M.JACOBS en H.SCHOOFS. Inside Out. Het ongeboren leven in beeld. Uitgave VCV. Gent, 2002, p. 16.
- (25) Interview Maria Balis. Sterrebeek, 1976.
- (26) Artikel Voorgeborchte in J.C.GROOT. Encyclopedie van het Christendom. Katholiek deel.
- (27) Interview Jeanne Debot-Cleykens. Nossegem, 1987.
- (28) Interview Jeanne Debot-Cleykens. Nossegem, 1987.

Illustraties

1. De kapel van Lenneke Mare in Sint-Lambrechts-Woluwe (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)
2. Een 'heiligdommetje' kwam dikwijls overeen met een schapulier (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)
3. Jacobus Vannoppen of 'Kobe de Groenen Dokter' (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)
4. Het kerkhof van Everberg, waar men dwaallichten zag (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)

VOLKSVERHALEN

Over de heilige Corona en volksgeloof - Een gesprek met Stefaan Top

“Neen, het oeroude volksgeloof verdwijnt niet, het zit in onze genen.” Dit was het besluit van Yves De Groote in zijn artikel over Onze-Lieve-Vrouw ten Troost in ons vorig Volkskunst-nummer. Want al geloven we niet meer in heilige bomen en wonderbaarlijke bronnen toch blijven Sinterklaas en de tandenfee langskomen en worden bruggen als tekens van de eeuwige verbinding tussen twee oevers nu dragers van het verbond van eeuwige liefde beschouwd. In juni 2015 werd zo 45 ton aan hangsloten verwijderd van de Parijse bruggen!

Hans Geybels stelt vast dat ‘terwijl de kerken leeglopen, de kapelletjes vol stromen. En alhoewel het niet zo’n vaart loopt, wijst deze vaak gehoorde uitspraak op de blijvende populariteit van ‘volksdevotie’. Deze term omvat een rijk pallet aan fenomenen: heiligenverering, relikwieën, mirakels, bedevaartsoorden en pelgrimages, geloof en bijgeloof, rituele elementen zoals wijwater, amuletten, prentjes, rozenkransen,...’

‘We branden kaarsjes voor elkaars examen’ zeggen studentes Jolien en Hanne in deze pop-upkapel van de Thomas More Hogeschool in Geel ‘ lezen we in het Nieuwsblad van 17 januari 2017.

In deze periode van crisis zijn we ons geloof misschien wel kwijt, maar ons bijgeloof niet. In de voorbije examenperiode bijvoorbeeld, brandden studenten, hun ouders of grootouders nog altijd volop kaarsen. Dit melden de kerken en bedevaartsoorden. Aan de Thomas More Hogeschool in Geel opende de Hamontse kaarsenmaker Spaas zelfs een pop-upkapel.

Maar in deze periode van crisis lazen we ook volgend verrassend nieuws: er bestaat een Heilige Corona! Zij heeft een plaats op de heiligenkalender: 14 mei. En meer nog: deze heilige wordt aanroepen als een beschermster tegen de epidemieën! Heilige Corona, bid voor ons...

De heilige Corona, beschermheilige in tijden van epidemieën en pandemieën en dus ook voor slachtoffers van het coronavirus: Is dat te mooi om waar te zijn? We mogen dus gerust stellen dat heiligen, ondanks alles, de gelovigen ook vandaag nog aanspreken. Wat is het dat hen zo aanspreekt en bezielt? Om dat te weten te komen trok ik naar de Beatrijslaan in Rotselaar. Daar, in de schaduw van de eikenbladeren, vroeg ik het

aan Stefaan Top, emeritus professor Volkskunde aan de KULeuven. Hoeveel lezingen en interviews hij over dit onderwerp gaf, weet hij waarschijnlijk zelf niet. Ik vond er in mijn documentatie een terug uit Kerk en Leven van 3 mei 2000.

Mijn eerste vraag: Wat moeten we onder volksdevotie of volksgeloof verstaan?

‘Volksgeloof is de persoonlijke invulling door mensen van hun religieuze verlangens’ zegt Stefaan Top. De invulling van dat religieuze beleven was vroeger collectief, maar gebeurt nu individueel. Men spreekt terecht van volksgeloof. Het is immers geïnspireerd op de bijbel, op het kerkelijk geloof. Het is inderdaad een vorm van geloven, maar een volkse vorm. Rome zegt wel wat je moet geloven, maar uiteindelijk niet hoe je dat moet doen, hoe je het moet beleven. De manier waarop je gelooft, is strikt privé. Je vult het zelf in, en in de mate dat je dat zelf vorm geeft, betreed je het terrein van de volksdevotie.

Mensen bidden tot heiligen met tal van vragen om steun en hulp.

Heiligen worden door gelovige katholieken gezien als bemiddelaars in hun relatie tot God. In het gebed klinkt het dan zo: ‘Bid voor ons’ – ora pro nobis. We vinden dit ook terug in het Weesgegroet: ‘Heilige Maria, bid voor ons, arme zondaars, nu en in het uur van onze dood. Amen’.

Bidden tot heiligen... voor een buitenstaander een bevreedend overkomen, een abracadabra, een zoethoudertje, waarbij mensen zichzelf iets wijs maken. Maar gelovigen ervaren dat heel anders. Het gebed tot heiligen brengt

hen tot rust, plaatst de zaken in een ander perspectief en brengt op die manier steun. Een zekere Warren Davis is het hier helemaal mee eens wanneer hij op de website <https://catholicexchange.com/in-defense-of-saint-corona> zijn eigen visie op het statuut van Corona als beschermheilige bij epidemieën, en zo ook op 'het werk' van alle heiligen, geeft. Heiligen, zo stelt hij, zijn anders dan de Griekse goden die hun eigen bevoegdheid hebben en verder besluit hij 'To us, the saints are simply friends. We can always go to them - any of them - whenever we like, and whatever our need, and be sure they'll try their best.' Heiligen als vrienden... ja, waarom niet?

Het gebed kan verschillende vormen aannemen. Ook uiterlijke tekens. Waarom hangen mensen bijvoorbeeld een Christoffel in hun wagen? De belangrijkste reden is het verhaal van Christoffel, die aan de oever van een rivier staat. Plots krijgt hij het gezelschap van een jongetje dat hem vraagt hem naar de overkant te dragen. Onderweg begint de kleine steeds meer te wegen. Uitgeput bereikt Christoffel de overkant. 'Kind, wat was je zwaar! Het leek wel of ik de hele wereld op mijn schouders had!' Het kind antwoordde hem: 'Je droeg ook de hele wereld op je schouders. Ik ben Christus, de koning, die jij al die tijd hebt gediend. En ik geef je een nieuwe naam: Christophorus, Christus-dragers.'

Christoffel overschrijdt de grens van het water, zoals wij met de wagen ook grenzen overschrijden als we van het ene dorp naar andere rijden. Hij heeft het ons voorgedaan en daarom stellen wij ons vertrouwen in hem en geven we hem een plaats in onze auto.

Dit ophangen van een afbeelding van Christoffel is voor de chauffeur een uiterlijk teken dat hij met religieuze zaken bezig is. Het betekent niet dat hij zomaar met plankgas door Brussel mag rijden zonder dat hem iets zal overkomen. Dat zou bijgeloof zijn. Zo werkt het niet. Het is meer een teken dat erop wijst dat hij in het verkeer zijn verantwoordelijkheid heeft. Maar hij gaat ervan uit dat er iemand is buiten hemzelf, boven hemzelf, die hem in acute gevallen misschien wel kan beschermen. Het is een houding, een deemoedig gebaar, dat echter niet uitsluit dat hij moeten blijven uitkijken en op zijn hoede zijn.

Een ander voorbeeld is het reeds vermelde aansteken van examenkaarsen. Voor buitenstaanders is dat ook bijgeloof. Maar voor wie het doet, is het een veruiterlijking van zijn overtuiging dat de student nietig en kwetsbaar is tegenover de alleswetende prof en dat hij of zij hulp vraagt aan een heilige, vooral aan Onze-Lieve-Vrouw, en zich onder haar bescherming wil stellen. Het is ook weer een religieuze houding van eenvoud en deemoed, wat positief is. Dit betekent ook niet dat er niet gestudeerd moet worden. In het tijdschrift Knack van 22 april lezen we in een interview met Kim Peers, topmodel en zangeres, een merkwaardige passage die een licht werpt op hoe eenvoudig en toegankelijk geloof kan zijn. De reporter vroeg Kim waarom zij regelmatig kaarsjes brandt in de Carolus Borromeus-kerk in Antwerpen. Haar antwoord: 'Het is nu al een tijdje geleden, maar ik heb dat vaak gedaan. Niet zozeer uit christelijke overwegingen, ik zou mezelf geen religieus persoon noemen, maar ik ben wel gelovig. Op zulke plekken voel ik een enorme rust en tegelijk ook de energie van al die andere mensen die er ooit al een kaars hebben aangestoken. Het geeft me kracht. Hoe ik God zie? Als een beste vriend, met wie ik bel als het goed of slecht met me gaat. Ik zie mijn geloof als een soort diep bewustzijn van de wereld rondom me, een verbondenheid met alles en iedereen. Het helpt me om niets vanzelfsprekend te vinden en me erbij neer te leggen dat je niet alles in het leven in de hand hebt.' Voor Kim is dat echt volksgeloof, geen abracadabra, magie of quatsch. Het is tevens een modern bewijs dat Warren Davis gelijk heeft: the saints are simply friends. Dat het kaarsje aangestoken werd in de Carolus Borromeus-kerk en dat Carolus Borromeus een pestheilige is, zal waarschijnlijk louter toeval geweest zijn.

Bedevaarten en ex-voto's zijn een alom gekende vorm van volksdevotie. Wat motiveert de mensen die op pelgrimstocht gaan of ex-voto's schenken in de bedevaartplaats?

Bij bedevaarten spelen niet alleen religieuze motieven mee. Toeristische factoren zijn ook belangrijk. Dat was al zo in de 16de en 17de eeuw, toen bedevaarten echt vanuit de Kerk gepromoot werden. Vroeger verliet men immers nauwelijks zijn dorp. Op bedevaart naar Dadizele of Scherpenheuvel gaan was een unieke kans om eens een stapje in de wereld te zetten. Daarbij komt ook het sportieve element kijken: een lange reis te voet of op de fiets is een hele uitdaging.

Spiritueel gezien maakt men tijdens een bedevaart in feite een soort transitie mee: een overgang van het eigen vertrouwde milieu naar een nieuwe plaats, een heilighdom. Men verlaat zijn woning om als peregrinus per agros of door akkers, een soort overgangsgebied, op weg te gaan - vaak niet alleen, maar met een groep mensen die men niet kent - naar een nieuw oord waar men onder de invloed komt van een sacraal gebeuren, het contact met de heilige. Op een bedevaart vindt ook een soort sociologiseringsproces plaats: men leert andere mensen kennen, wisselt met hen ervaringen uit... en uiteindelijk keert de pelgrim terug naar huis als een ander mens. Geïnspireerd, hervormd, hernieuwd. Dat is de eigenlijke boodschap van op bedevaart gaan. En dat vult men als gelovige zinvol in.

Bedevearten blijven ook nu nog populair: 'Reisorganisator Verhoeven heeft de afgelopen dagen duizenden geïnteresseerden ontvangen op zijn bedevaartbeurs in Zandhoven. De reizen naar Lourdes blijven populair', zei zaakvoerder Jan Verhoeven op Radio 2 Antwerpen in Start je dag. 'We nemen zelfs onze eigen priester mee. Vroeger dachten we dat de populariteit van onze bedevaartreizen stelselmatig zou afnemen, maar het omgekeerde is waar. Elk jaar stijgt het aantal bedevaarders lichtjes. Vaak zijn het dezelfde mensen of vriendengroepen die opnieuw naar Lourdes trekken.'

Maar ook nieuwe gegadigden melden zich. Volgens Gazet van Antwerpen lokte de bedevaartbeurs de afgelopen dagen (januari 2020) 4.000 bezoekers naar Zandhoven. 'Elk jaar haken er bedevaarders af door gezondheidsproblemen of een gevorderde leeftijd. Maar telkens staan er nieuwe 50- en 60-plussers klaar.'

Een ex-voto is een andere vorm van volksgeloof. Omdat ons geloof erg abstract is en mensen graag iets concreets willen, heeft de Kerk sinds eeuwen bemiddelaars in het leven geroepen zoals martelaren, zaligen en heiligen om hiermee om te gaan. Al vanaf de 12de, 13de eeuw is Onze-Lieve-Vrouw één van de grootsten.

Ex-voto's in Scherpenheuvel

Mensen met problemen praten en marchanderen met hen: ze beloven iets, maar verwachten dan wel iets in de plaats, hun hulp. Ze beloven geld te offeren, kaarsen te branden of een permanente veruiterlijking zoals een steen of krukken.

Daarnaast hangen in vele bedevaartoornden en kapelletjes briefjes met vragen of wensen aan Onze-Lieve-Vrouw of een of andere heilige. Deze vota scripta zijn het zoveelste bewijs dat mensen tot op vandaag hun zorgen kwijt willen en daarbij een beroep doen op het religieuze. Ze offeren iets of zeggen gebeden of schrijven hun problemen neer, bijvoorbeeld voor een genezing, het vinden van werk, slagen in examens... Uit deze geschriften leren we veel over allerlei persoonlijke zorgen en de crisis in onze maatschappij. Ik ben er zeker van dat veel mensen nu weer de weg naar de kapelletjes vinden en in vota scripta de overwinning op de coronavijand vragen.

Volksdevotie is niet meer van deze tijd, is ouderwets.

“Niet waar”, steigert Stefaan Top. “Er ontstaan voortdurend nieuwe vormen. Neem bijvoorbeeld twintig jaar terug. Nieuw was toen de devotie per advertentie. Verspreid tussen de koopjes publiceerden mensen advertenties voor de heilige Clara of het Heilig Hart van Jezus. Dat was individualisering op zijn sterkst. Het waren mensen die niet meer naar de kerk (konden) gaan, de collectieve groep verloren hadden en hun toevlucht namen tot advertenties om hun problemen aan te kaarten en een vorm van devotie te uiten.”

Over een voorbeeld van een advertentie tot de Heilige Clara schreef de Nederlandse cabaretier Jos Brink in die periode:

Op bezoek bij mijn moeder bladerde ik een plaatselijk periodiekje door. En ik geloofde mijn ogen niet. Want zij vielen op een aantal advertenties met een nogal ongebruikelijke inhoud. "NOVEEN ST. CLARA" stond er steeds boven, dus pakte ik onmiddellijk mijn leesbril, omdat Clara beschermheilige tegen oogziekten is en wellicht tussen mij en de opticien heeft bemiddeld indertijd:

Advertentie Clara: “Belangrijk. Vraag alleen positieve dingen. Bid 9 dgn. het Weesgegroet bij een brandende kaars, ook als u er geen zin in heeft. Vraag 2 dingen die vast onmogelijk lijken om verhoord te worden en iets wat u heel ter harte ligt. Laat de negende dag de kaars geheel opbranden en publiceer dit bericht. U krijgt wat u vroeg.” Einde advertentie.

De rol van advertenties wordt nu overgenomen door de sociale media.

Een voorbeeld? Wikipedia speelt in op de link met de corona-epidemie (de pagina over de Heilige Corona is nog bewerkt op 24 juni 2020 om 11:11 u). Daar lezen we o.a over de Heilige Corona: “In 2020 werd deze grotendeels vergeten heilige opnieuw bekend doordat Reuters en in navolging The New York Times over haar bestaan berichtten in relatie met de coronapandemie. Ze werd door het persagentschap foutief als patroonheilige tegen epidemieën genoemd. Dit gaat terug op het feit dat de plattelandsbevolking van Wenschel, een bedevaartsoord rond haar cultus, haar aanriep tegen ziektes onder hun vee.”

Even voordien – op 13 maart - verscheen op de facebookpagina van de parochie 'Our Lady of Mercy' in Sunderland (Verenigd Koninkrijk) volgend bericht:

It's incredible but it's seemingly true – there is a Saint Corona and she is one of the patrons of pandemics. Saint Corona, pray for us!

Saint Corona is thought to have lived in 2nd century Syria under Roman occupation. She was only 15-years-old when she professed her Christian Faith during the persecution of the Roman emperor Marcus Aurelius. According to legend, Saint Corona was arrested and tied by her feet to the tops of two palm trees which were bent to the ground. When the palms were let loose she was torn apart.

It is reported that Saint Corona is especially venerated in Austria and Bavaria as the patron saint against epidemics. Her mortal remains are now housed in the city of Anzu in northern Italy, the epicenter of the recent outbreak of Coronavirus in Europe. Her feast day is May 14th.

De naam Corona is de gelatiniseerde versie van het Griekse woord korone. Dit betekende oorspronkelijk 'gekromd voorwerp, haak'. De betekenis van het Latijnse corona is geëvolueerd naar 'krans' of 'kroon'. Dus: het corona-virus heeft zijn naam niet gekregen van de Heilige Corona. Als men het virus onder de microscoop bekijkt, ziet men een soort 'krans', vandaar de naam.

Het Griekse woord voor krans is 'stephanos'. Corona wordt in de Griekse traditie dan ook als Stephana of Stephanie vereerd. Stefaan of Stephanie... geen ongewone naam bij ons. Maar welke vrouw of meisje zal nu graag 'Corona' heten. In België gaat het volgens het VRT-nieuws in het totaal slechts om vijf personen. En wie op de website van Statbel gaat kijken, ziet dat er sinds 1995 in België geen Corona's zijn bijgekomen... In Nederland was de naam blijkbaar wel populairder: daar zijn er 44 '(on)gelukkigen'.

Wat brengt de toekomst ons? Zal deze vorm van volksgeloof niet verwateren? Zijn jongeren er met andere woorden gevoelig voor?

'De meeste jongeren zijn van mening dat ze dat niet nodig hebben. Wat niet wil zeggen dat ze het zomaar overboord gooien' zegt Stefaan Top. Maar ze praktiseren het niet meer. Tegelijkertijd stelt hij vast dat heel wat jongeren niet zonder kunnen. Maar dan nemen ze hun toevlucht tot amuletten en dies meer. Blijkbaar blijft het aantrekken, maar verandert de concrete invulling. Dat schreef Yves Degroote ook reeds in de vorige Volkskunst.

Anderzijds staat het als een paal boven water dat jongeren de legenden en Bijbelse verhalen, die onmiskenbaar aanwezig zijn in ons Westers cultuurpatrimonium, niet meer kennen. Tussen de schilderijen in onze kerken en kathedralen en de bezoekers wordt de kloof steeds groter. Het is warempel zo dat veel mensen die uit dat cultuurpatrimonium zelf gegroeid zijn, even bizar staan te kijken als Japanners en Chinezen, die daar helemaal niet mee vertrouwd zijn. 'Het is wel mooi, maar wat zou dat betekenen?' Zover is het gekomen.

Stefaan Top herinnert zich nog, uit een van de laatste jaren dat hij nog les gaf, dat een student uit het derde jaar kunstgeschiedenis hem vroeg wat het vagevuur was. Een van zijn collega's heeft zelfs ooit een cursus iconografie moeten invoeren omdat die elementaire kennis verdwenen was.

Hij maakt zich hierover terecht zorgen. Wat voor gevolgen zal dit hebben als deze jongeren ooit beslissingen moeten nemen in monumentenzorg? Zetten ze de beuk er zomaar in, omdat het hen niets meer zegt, omdat niemand nog weet waarover het gaat?

Met deze keiharde conclusie moet ik afscheid nemen van prof. Top. Tussen de eiken, dennen en zilverberken daal ik de Beatrijslaan af. Beneden staan er enkele jongeren. Ik denk er even aan om te stoppen en te vragen waarom hun straat naar Beatrijs genoemd werd. Ik doe het niet en vermijd daarmee waarschijnlijk een teleurstelling. Zouden zij geweten hebben dat zuster Beatrijs volgens de legende in het Rotselaarse Vrouwenperckklooster, waar nu het Montfortcollege is, kosteres was?

Mijn besluit: Volksdevotie zal blijven bestaan en waardevol blijven, ondanks de secularisatie, ondanks de groei van de invloed van de wetenschap. Het gevaar dat volksgeloof tot louter folklore, magie of nostalgie zal vervallen, blijft steeds om de hoek kijken... het onderwijsstelsel met weinig geschiedenis, kunstgeschiedenis, aardrijkskunde, cultuur... is misschien nog de grootste dreiging.

Een aantal vormen blijven ondertussen nog altijd bestaan en floreren: kaarsen branden; aanroepen van sommige heiligen; bedevaarten, grote processies zoals de Heilig Bloedprocessie, zegening van dieren en auto's, voettochten naar Compostella, Assisi of Rome. Dit omdat ze het geloof niet in abstracte begrippen en woorden uitdrukken, maar via gebaren en gevoelens. Daar heeft iedereen nood aan.

Johan

ADVERTENTIE

Kantklosjes Houtdraaiwerk Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18
www.bobbins.be jan@bobbins.be
<https://www.facebook.com/jandemaertelaerebvba/>

AANKONDIGINGEN

Cursussen Vendelzwaaien

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven

De cursus wordt dit jaar afgelast - zal opnieuw doorgaan in 2021

Wil je graag eens voelen hoe het is om te vendelen? Wil je graag beginnen met een vendelgroep? Elk najaar richten **IVV** en **vendelen.net** een cursus vendelzwaaien voor beginners in. Ervaren lesgever-vendeliërs geven de aanwezige beginners een stoomcursus vendelzwaaien.

Meer info: <https://www.vendelen.net>

Aanmelden en inlichtingen: info@vendelen.net - M: +32 496 593523

Open Cursusdag Vendelen 2021

Cursus voor ervaren vendeliërs. Info volgt.

Vendeliërsverbroedering

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliërsverbroedering>

Aanmelden en inlichtingen: stefaan@haesen.info - M: +32 496 593523.

Vendeliërsverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2022

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Kalender 2020-2021

Alle aankondigingen onder voorbehoud !!

Raadpleeg steeds de inrichters.

Een overzicht van activiteiten die ons bereiken:

- Zondag 18 oktober 2020 - Hoogwerptornooi Bella Cella - Belsele
- Zaterdag 14 november 2020 - Vendelshow Pirrewit - Keerbergen
- Zondag 29 november 2020 - Vendeliersverbroedering - Herentals
- Zaterdag 20 maart 2021 - Gala KNA - Kraainem
- Zaterdag 15 mei 2021 - WK Hoogwerpen met grote vlaggen in Freiburg - Zwitserland
- Zaterdag 2 oktober 2021 - WK Hoogwerpen met kleine vlaggen op Konstanz - Duitsland
- Zaterdag 9 oktober 2021 - Reuzegom 75 - Leuven
- Zaterdag 30 oktober 2021 - Carpevento Vendelshow en eten - Leuven

Alle aankondigingen onder voorbehoud !!

Raadpleeg steeds de inrichters.

Activiteiten toevoegen: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

2020											
Januari			Februari			Maart			April		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
Mei			Juni			Juli			Augustus		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
September			Oktober			November			December		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2		
IVV Activiteiten . . .	2		
IVV Cursussen . . .	2		
IVV Kalender . . .	2		
CONTACT	2		
EDITORIAAL	3		
Wanneer zes mensen dansen . . .	3		
ADVERTENTIE	6		
VOLKSDANS	7		
Molenaarsdans . . .	7		
Wat hebben Sneeuwvitje en de Bruiloftsdans van Achtel met elkaar gemeen? . . .	14		
Dansweetjes - En al wie daar niet over en kan . . .	16		
Dansweetjes - Wals van Hever . . .	17		
VENDELEN	18		
Cursussen Vendelzwaaien . . .	18		
STREEKDRACHTEN	19		
Opsmuk, een verhaal van bloemenmakers, borduursters, pluimenmakers en passementmakers			
			tot lintenwevers en paillettenmakers of... Van Het Hof van Versailles naar het Modemuseum in Hasselt, het Lintenweversmuseum in Komen, het Kantmuseum in Lier en het Streekmuseum 'de Reinvoaert' in Loksbergen . . . 19
		VOLKSGEBRUIKEN	23
		Rituelen rond de vrouw in verwachting in Vlaanderen . . .	23
		VOLKSVERHALEN	28
		Over de heilige Corona en volksgeloof - Een gesprek met Stefaan Top . . .	28
		ADVERTENTIE	32
		AANKONDIGINGEN	33
		Cursussen Vendelzwaaien . . .	33
		Vendelierversbroedering . . .	33
		Kalender 2020-2021 . . .	34
		INHOUD	35
		COLOFON	36
		ERELEDEN	36

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Johnny Ooye
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat).

Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening

IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 44 :: NUMMER 4 :: DECEMBER 2020

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

**Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST**

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

1964

2020

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Algemene Vergadering

Omwille van de Corona-maatregelen hebben we nog geen datum vastgelegd - Bericht volgt!

IVV Cursussen

Alle cursussen werden helaas afgelast of uitgesteld. We houden je op de hoogte in een volgende Volkskunst, via de e-nieuwsbrief en op www.instituutvlaamsevolkskunst.be. Hopelijk kunnen we tegen het najaar van 2021 weer cursussen organiseren.

Details op bladzijde 12.

Kennismakingscursus Vendelen 2021

Oktober 2020 - Leuven

Vendeliersverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Monitorencursus 2021-2022

Datums en locaties nog vast te leggen.

Open Cursusdag Vendelen 2021

Er werd geen datum vastgelegd.

(het ziet er op dit ogenblik niet naar uit dat we al iets kunnen organiseren in de eerste maanden van 2021)

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Handen als symbool van (on)verbonden zijn (Dansatelier Volkskunstgroep Reintje Vos)

EDITORIAAL

Handen reiken

Het ziet ernaar uit dat we in 2021 zullen moeten leren samenleven met het hardnekkige SARS-Cov2. Hoe lang zal het nog duren vooraleer we mekaar terug de handen mogen reiken? De titelpagina liegt er niet om: handen spelen een belangrijke rol in het volksdansen. Ze liggen aan de basis van harmonie tussen dansers. Ze zijn onmisbaar in beleving en expressie. We beginnen dit editoriaal alvast met een ode aan de handen.

We laten als intro gedragsbioloog Mark Nelissen aan het woord: "Handen schudden verdwijnt niet zomaar. Daar ben ik van overtuigd. Al van bij de chimpansees is dat een signaal waarmee je aangeeft: ik heb geen agressie tegenover jou". Nelissen gaat nog een stap verder: "Nieuwe vormen van begroeting met de elleboog of met de voet vind ik heel dom. Ze hebben geen enkele betekenis"¹. Toegegeven: in volksdansen gebruiken we geen ellebogen of voeten om mekaar te begroeten. Toch nemen we in dit nummer een dansnotatie op waarin mekaar met de voet aantikken een plaats krijgt, zij het wel met klompen. In onze uitgave over danstermen komen de handen zo'n 24 keer aan bod. Het gaat over diverse manieren om de handen te geven, over danshoudingen en opstellingen of over de handen als verlengstuk van de armen².

Historici zien de handdruk als een uiting van vrede. Een uitgestoken hand draagt geen wapen. De uitgestoken hand aanvaarden bezegelt een akkoord of heeft de betekenis van een begroeting. Een reliëf uit de 9de eeuw voor Christus toont de Assyrische koning Shalmaneser III die de hand schudt van Marduk-zakir-shumi I koning van Babylonië om een alliantie te bevestigen (zie illustratie). Ook in het oude Griekenland was het schudden van handen een teken van verzoening³.

De Assyrische koning Shalmaneser III (rechts) schudt de hand van Babylonische koning Marduk-zakir-shumi I (links). Reliëf uit de 9de eeuw voor Christus. Opname door Osama Shukir Muhammed Amin (Glasgow; CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=88251528>, eigen opname)

Het reliëf geeft weer hoe plechtstatig het schudden van de hand gebeurde. Wapens zijn duidelijk aanwezig, maar ze worden niet tegen elkaar gebruikt. Beide partijen hebben hun getuigen meegebracht. Een bemiddelaar ontbreekt evenwel³. Als lagere schoolknapen kregen we het weleens aan de stok met elkaar op de speelplaats. Soms kwam

daar een heus handgemeen van. De meester kwam dan kordaat de vechtenden scheiden. Als blijk van verzoening moesten we vervolgens mekaar de hand drukken, en daarmee werd verondersteld dat het probleem verholpen was. Wat zich op de speelplaats van de lagere school afspeelde, zien we nog steeds in de internationale diplomatie. In 1993 bemiddelde president Bill Clinton tussen de Israëlische eerste minister Yitzhak Rabin en de Palestijnse leider Yasser Arafat. Gans de wereld keek toe hoe de Oslo-akkoorden werden bezegeld met een handdruk, net zoals eertijds op de speelplaats en 9 eeuwen voor Christus. President Bill Clinton speelt meester op de speelplaats³.

Verenigd door het joviale gebaar van president Bill Clinton schudden de Israëlische eerste minister Yitzhak Rabin en de Palestijnse leider Yasser Arafat mekaar de hand bij het bereiken van de Oslo akkoorden op 13 september 1993. Opname door Vince Musi / The White House (gpo.gov - archived. Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7273344>)

Vorig editoriaal hadden we het eens te meer over de voorspellende waarde van de geschiedenis⁴. Zou het kunnen dat een wereldwijd gebruik, van om en bij de 3000 jaar oud verdwijnt? Hoe dan ook, handen zullen belangrijk blijven bij het dansen. Ook als we individueel

dansen, laten we de handen spreken. Voorlopig moeten we *Corona-proof* dansen, en dat veronderstelt de handen thuishouden. Net vóór het SARS-Cov2 zijn volle intrede deed, leerden we de Jerusalema kennen. Kgaogelo Moagi, officieel gekend als Master KG is een Zuid-Afrikaanse musicus en producent van plaatopnamen. De eerste versie van de Jerusalema werd opgenomen op 11 augustus 2019. Master KG nodigde zangeres Nomcebo Zikode uit om de versie af te werken. In oktober 2019 werd het lied opgeladen op YouTube. De officiële lancering gebeurde op 29 november 2019. In minder dan een week tijd werden de beelden meer dan één miljoen keer bekeken⁵. Nog vóór we de *lockdown* ingingen konden we de dans uitproberen. De Jerusalema stond ook op het programma tijdens het *Rendez-Vous* van Danspunt op 25 oktober jl. Een 40-tal moedigen trotseerden de tweede nakende *lockdown* in de cultuursector en trokken naar de ruime lokalen van Danspunt in Dok Noord aan de Sint-Salvatorstraat 18a te Gent. Na het checken van onze lichaamstemperatuur, ontsmettingsritus en doorlopen van de regels loodste Vincent Verhelst ons 's morgens door de geschiedenis van de dans. Als een boeiende verteller leerde hij ons hoe danslustige mensen met verschillende gebruiken en zeden moesten rekening houden bij het aannemen van danshoudingen. De deftige burgerij en adel had het aanvankelijk niet voor bijvoorbeeld polka en wals. Dichtbij elkaar dansen werd in de 19de eeuw ervaren als onzedig en dus verwerpelijk. We weten nu wel beter. Maar goed, tijdens het *Rendez-Vous*

Jerusalema zet ook kerkgemeenschappen aan het dansen op veilige afstand: <https://www.kerknet.be/ijd/artikel/jerusalemadancechallenge-laet-de-wereld-dansen-op-gospelteksten>⁶.

mochten we niet genieten van een schottisch, mazurka, polka of wals. We ondervonden dat het dansen van een *branle*, zonder handen te geven, afdeed aan het charme van deze gemeenschapsdans. Gelukkig was er nog de Jerusalema⁶. Alles bij elkaar kwam het *Rendez-Vous* tegemoet aan het gemeenschappelijk gemis en verlangen van dansers en muzikanten, onderschreven door het *Ngilondoloze* (waak over mij/ red mij) uit de zangtekst van de Jerusalema.

Journalisten, gedragspsychologen, therapeuten, economen, personeel in rust- en verzorgingstehuizen, en stilaan wij allemaal, hebben steeds meer bedenkingen bij de huidige isolatiepolitiek, het afstand houden, de mondkmaskers, de uren lange teleconferenties, het deeltijds schoolgaan, het gebrek aan

Beta vulgaris L. of de biet, mettertijd veredeld tot suikerbiet⁸.

culturele activiteiten, *in casu* volksdans, en afwezigheid van volkskunstbeleving in het algemeen. Momenteel kan beleidsmatig niets beters bedacht worden, omdat we nog te veel het virus ondergaan. We hopen allemaal op 'het vaccin'. De geschiedenis leert ons evenwel dat pandemieën uitdoven, al is het niet steeds duidelijk hoe dat komt.

Hoe erg het ook mag wezen, de geschiedenis toont ook aan dat geïsoleerd en geblokkeerd zijn soms leidt tot ontdekkingen, die later tot het dagelijkse leven gaan behoren. Nemen we suikerbiet als voorbeeld. Tot in het begin van de 19de eeuw werd Europa belevend met suikerriet uit overzeese gebieden. De haven van Antwerpen was een draaischijf voor suikerriet uit onder andere Madeira en de Caraïben. Deze suikerstroom werd bruusk stilgelegd door de continentale blokkade onder Napoleon. Napoleon verbood elke handel met Groot-Brittannië, maar berokkende Vlaanderen en Nederland ernstige economische schade, een *lockdown avant-la-lettre*. Napoleon verplichtte de boeren in Vlaanderen en Nederland om suikerbieten te telen op grote schaal. Het was al in de 18de eeuw bekend dat suiker kon gewonnen worden uit suikerbieten. Veredeling leidde tot een hoger suikergehalte en de suikerbiet werd een belangrijke bron van suiker in onze gewesten⁷.

Napoleon ging, de suikerbiet⁸ en de bietsuiker bleven.

Namens IVV, wensen we alle beoefenaars van volkskunst een zoetzachte overgang van 2020 naar 2021, een jaar waarin we mekaar de handen mogen reiken en terug genieten van elkaars dichte nabijheid.

Gert Laekeman, voorzitter

Referenties

- 1 Nelissen M. Als je wekenlang geen bezoek krijgt, verroest je sociale brein. De Bond Ledenmagazine: december 2020: pp. 6-7.
- 2 Instituut voor Vlaamse Volkskunst. Danstermen 2006. Verkrijgbaar via de webwinkel van IVV: <https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be/index.php?route=product/search&search=danstermen>.
- 3 Handshake from Wikipedia the free encyclopedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Handshake> (geraadpleegd op 30 november 2020).
- 4 Laekeman G. Editoriaal: Wanneer zes mensen dansen. Volkskunst 2020; 44 (3): 3-5.
- 5 Jerusalema from Wikipedia the free encyclopedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jerusalema> (geraadpleegd op 30 november 2020).
- 6 Jerusalema dance challenge: <https://www.kerknet.be/ijd/artikel/jerusalemadancechallenge-laait-de-wereld-dansen-op-gospelteksten> (geraadpleegd op 30 november 2020).
- 7 Suikerwijzer: <https://suikerwijzer.nl/de-geschiedenis-van-suiker/> (geraadpleegd op 30 november 2020)
- 8 Chaumeton FP. Flore Médicale, Tome second, Paris 1815 illustration 70..

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

Klompenliedeke

Achtergrondinfo

Voor een eerste editie van het Klompenliedeke moeten we teruggaan naar januari 1984. Het Verbond voor Vlaamse Volkskunst organiseerde het vormingsweekend Roger De Jonghe. Tijdens een werkstonde over nieuwe Vlaamse dansen werd het Klompenliedeke aangeleerd.

De Vlaamse volksdans en volkskunst beleefden hoogtepunten in de jaren '80. Er was in die tijd een spanningsveld tussen de traditionele dansen en de nieuwe creaties. Het Vlaamse Dansarchief publiceerde bundel na bundel met Vlaamse traditionele dansen, opgetekend op basis van levende bronnen en voorhanden zijnde geschriften. Na iedere uitgave volgden meerdere danscursussen overal in het Vlaamse land. Jonge volkskunstgroepen absorbeerden de dansen gretig. Ze brachten ze vervolgens ten tonele in Vlaanderen, Europa en zelfs ver daarbuiten. Sommige groepen gingen op zoek naar nieuwe dansvormen, nauw aanleunend bij het traditionele repertoire. Ondertussen beschikken we over een indrukwekkend aantal nieuwe creaties. Slechts een deel ervan is gepubliceerd. Er zijn jammer genoeg weinig nieuwe creaties die zich als gemeenschapsdans profileren.

Het Klompenliedeke kan de toets van een gemeenschapsdans doorstaan. De passen en figuren stellen geen al te grote problemen. Het gaat bovendien over een wisseldansje dat als *corona-proof* mag beschouwd worden: er is – buiten de voeten – geen fysiek contact. Het zingen moeten we voorlopig nog wel beperken tot eventueel zachtjes neuriën. Het dansje uitvoeren met authentieke houten klompen geeft een speciaal karakter aan de dans.

Succes bij het uittesten!

Gert Laekeman, voorzitter Vlaams Dansarchief

Werkten mee aan de publicatie van het Klompenliedeke (in alfabetische volgorde): Hugo Bulterijst, Stefaan Haesen, Dirk Janssens, Gert Laekeman, Lisette Luyckx (gastmedewerker), Johnny Ooye (gastmedewerker) en Machteld Van den Bossche.

Klompenliedeke

Emiel Hullebroek

Voorspel

Liedtekst - Klompenliedeke

(René de Clercq 1911)

Strofe 1

*Kap ik mijn wilgen blokjes, parenwijs uit den boom,
'k Zie ze onder broeks of rokjes, haperend aan den zoom.*

Refrein (na elke strofe herhalen)

*Klómpen aan den voet, klómpen aan den voet, staat onze gútjes goed!
Klómpen aan den voet, klómpen aan den voet, staat onze gútjes goed!*

Strofe 2

*Glad om erin te slieren, licht om er mee te gaan,
Hol om erin te tieren, hard om er mee te slaan!*

Strofe 3

*Lijken ze plomp en pover, leerzekens gaan niet vóór.
Aan! En de stoppels over! Uit! En de beken door!*

Strofe 4

*Bakt u de vorst op 't water, koeken van zijn fatsoen,
Niets, om te glijden, gaat er, boven een houten schoen.*

Bron: <https://muzikum.eu/nl/123-90-240704/vlaamse-volksliederen/klompenliedeke-songtekst.html#ixzz6e06yPjKW>

Over René De Clercq (1877 - 1932) en Emiel Hullebroeck (1878 - 1965)

René De Clercq werd geboren in Deerlijk. Zijn geboortehuis, de vroegere Herberg Damberd, is nu een museum. Bezoekers kunnen op de gedenkplaat volgende tekst lezen:

*Ik heb u nooit verloren,
Uit d'oogen van mijn ziel.
Mijn dorpken en mijn toren,
En vaders zingend wiel.*

Meteen een verwijzing naar het verwijderd zijn van zijn geboorteplaats. René De Clercq overleed immers op vreemde bodem, omdat hij *persona non grata* geworden was in België. Hij studeerde Germaanse filologie aan de Rijksuniversiteit Gent, toen nog uitsluitend Franstalig. De liefde voor taal en volk maakte van hem een vurige bepleiter van de ontvoogding van Vlaanderen. Bij de Duitse inval in augustus 1914, vluchtte Declercq naar Nederland, waar hij redacteur werd van het literair tijdschrift 'De Vlaamsche Stem'. Het blad kreeg een Vlaams nationaal karakter en werd financieel gesteund door Duitsland. Vanuit Nederland bepleitte Declercq de zelfstandigheid van Vlaanderen bij Koning Albert I, in een telegram die op 11 juli 1915 werd verstuurd. René Declercq evolueerde naar een sterk activisme. Hij ijverde voor een Groot-Nederlandse gedachte en liet zich overhalen om terug te keren naar het bezette België. Hij werd onder de arm genomen door Freiherr Ludwig von Falkenhausen, de Duitse gouverneur-generaal voor België tijdens WO I. Na de wapenstilstand vluchtte Declercq terug naar Nederland, uit vrees voor repressie. In 1920 moest hij zijn doodvonnis bij verstek per brief vernemen. Op 54-jarige leeftijd overleed hij in Maartensdijk (NL).

Emiel Hullebroeck is een tijdgenoot van René Declercq. Hij werd geboren in 1878 in Gentbrugge. Voor liederen zoals 'Tinneke van Heule', 'Hemelhuis', 'De gilde viert', 'Marleentje', 'De Blauwvoet', 'Hij die geen liedje zingen kan' en 'Moederke alleen' toondichtte hij de muziek. Het werden stuk voor stuk echte monumenten in het repertoire van Vlaamse volksliederen. Emiel Hullebroeck trok rond in Vlaanderen om tijdens tal van zangavonden en voordrachten het Vlaamse lied te propageren. Hij was begaan met het sociaal statuut van kunstenaars en richtte in 1922 NAVEA op (Nationale Vereniging voor Auteursrechten). Hij was vanaf 1933 nauw betrokken bij de organisatie van het Vlaams Nationaal Zangfeest. Na Wereldoorlog II werd hij beschuldigd van collaboratie, maar in 1950 in ere hersteld. In 1952 werd hij erevoorzitter van SABAM, de opvolger van NAVEA. Emiel Hullebroeck overleed in Liedekerke in 1965.

Referenties

Muziekpartituur van het Klompenliedeke:

http://www.rene-de-clercq.be/RDCweb/KK09_Toondichters%20en%20partituren.html (geraadpleegd op 23 november 2020).

René De Clercq: [https://nl.wikipedia.org/wiki/René_De_Clercq_\(schrijver\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/René_De_Clercq_(schrijver)) (geraadpleegd op 23 november 2020).

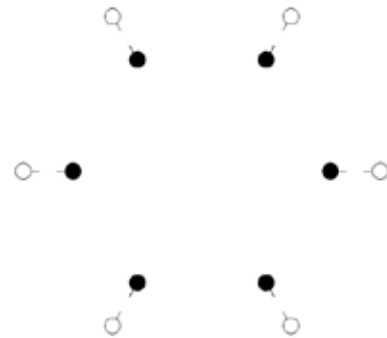
Emiel Hullebroeck: https://nl.wikipedia.org/wiki/Emiel_Hullebroeck (geraadpleegd op 23 november 2020).

Klompenliedeke

Dans voor een onbepaald aantal paren

Gemeenschapsdans

Creatie	Gert Laekeman
Muziek	Emiel Hullebroeck
Danspassen	Bijtrekpas, hop, schotse pas, zevenpas
Opstelling	Paren in dubbele-cirkel, partners front naar elkaar, jongens in binnencirkel, meisjes in buitencirkel.
Jongens handen op de rug, meisjes handen aan de rok.
Jaar	1984

Uitvoering

Voorspel (4 maten)

Figuur

A	1-2	Allen 4 bijtrekpassen (Js beginnen met L-voet, Ms met R-voet) op de cirkellijn rtdz, waarbij de Prs tegenover elkaar blijven dansen.
	3	Allen ter plaatse 2 hoppen (Js beginnen met L-voet, Ms met R-voet), gevolgd door 1 sluitsprong.
Bij de eerste hop tipt men de vrije voet voorlangs het standbeen en bij de tweede hop strekt men de vrije voet lichtjes voorwaarts.
	4	Herhaling van 3, maar tegengesteld (Js hoppen op R-voet, Ms op L-voet)
	5-6	Herhaling van 1-2 maar op de cirkellijn rmdz.
	7-8	Herhaling van 3-4 maar in tegengestelde zin (Js eerst hoppen op R-voet en nadien L-voet, Ms eerst op L-voet, nadien op R-voet)

Refrein

B	9-10	Allen ter plaatse 2 schotse passen (allen L-beginnen). Hierbij zwaait men het vrije been telkens vooruit.
Tijdens de hop tikken de Prs hun vrije voeten zijdelings tegen elkaar.
	11-12	Partners met 1 zevenpas-L plaatswisselen rmdz.
	13-14	Herhaling van 9-10
	15-16	Met 1 zevenpas-L dansen allen schuin-L voorwaarts, waarbij men 1/2-draai L-om maakt om op de oorspronkelijke cirkellijn te eindigen voor een nieuwe Pr.

De dans kan naar believen herhaald worden.

DE MOLENAARSDANS

In het septembernummer van Volkskunst 2020 publiceerden we de dansbeschrijving, muzieknootatie en danstekeningen van de Molenaarsdans. Harry Reyntjens is de creator van deze dans op muziek van Paul Van duren. We willen eraan herinneren dat gebruik van de muziek van de Molenaarsdans onderworpen is aan de regelgeving wat auteursrechten betreft. Dank bij voorbaat om hiermee rekening te houden.

Gert Laekeman

Een tweede leven...

In Dans-Nu 4 (uitgave 1984) werd de Steltencarroussel gepubliceerd.

Deze creatie van Richard Schittecat (1925 - 2000) heeft een feestelijk karakter door de verscheidenheid aan figuren waarvan sommige erg origineel zijn. Zonder overladen te zijn, zit het geheel choreografisch knap in elkaar. De vlotte doorlopende bewegingen blijven boeien waarbij het voortdurend ronddraaien indrukwekkend is.

Voor het aanleren van een dans maakt men gebruik van dansbeschrijving, muzieknootatie en danstekeningen. Maar ook beeldopnames via internet zijn een goede ondersteuning. Regelmatig kwam echter de opmerking dat de muzieknootatie in de bundel Dans-Nu 4 niet overeenstemt met de gevonden beeldopnames en er verschillen in de dansuitvoering vastgesteld zijn.

Enkele mensen die intens bezig zijn met nader onderzoek van Vlaamse dansen, trokken de boer op en zochten naar de reden voor deze verschillen.

Ligt de oorzaak bij een te theoretische benadering ?

Als voorbeeld nemen we de kadril. In theorie is de kadril een dans die in vierkantopstelling wordt gedanst, waarbij elke figuur 4 keer wordt uitgevoerd. Evenwel zijn er heel wat gilden die steevast en decennialang hun eigen kadril in 2 rijen uitvoeren (bijvoorbeeld in Kampenhout, Elewijt,...). Hetzelfde merken we bij de muzieknootatie: een muzikale zin omvat in theorie minstens 8 maten, waarbij een afwijking van het aantal maten vroeger als zeer onwettig werd beschouwd.

In die optiek vroeg men aan Ward De Beer (+ 1985) om nieuwe muziek voor de publicatie in Dans Nu 4 te schrijven, waarbij elke muzikale zin uit 8 maten bestond. De dansbeschrijving werd aan deze structuur aangepast en gepubliceerd, zonder uiteindelijke goedkeuring voor publicatie van de maker van deze danscreatie omtrent deze structurele aanpassingen.

Tijdens recente contacten met de familie Schittecat en met een aantal dansers en muzikanten, die nauw betrokken waren bij deze danscreatie, bleek dat bij de oorspronkelijke dans- en muziekcreatie er muzikale zinnen waren van slechts 6 maten. Uiteraard had dit tot resultaat dat het aantal danspassen en enkele figuren verschillend waren dan wat er later gepubliceerd werd.

Hugo Schittecat componeerde destijds de muziek voor deze creatie van zijn vader, waarbij in de laatste figuur de muzikale zinnen van 6 maten opvallen. Hierdoor werden de dansfiguren geaccentueerd en kreeg het verloop van deze dans naar het einde toe een extra dimensie.

Het is steeds onze intentie om zo nauw mogelijk aan te leunen bij de originele versie. Daarom hieronder alvast de originele muzieknootatie van Hugo Schittecat, met dank voor zijn goedkeuring tot publicatie.

Dank trouwens ook voor de respons en medewerking aan allen die bij dit onderzoek hebben geholpen.

Het onderzoek naar de verschillen met de reeds gepubliceerde dansnotering maakt deel uit van een studie waarvan ook andere creaties van Richard Schittecat deel uitmaken. De aangepaste dansbeschrijving zal kortelings ter beschikking zijn.

Johnny Ooye

Steltencarrousel

Kreatie Richard Schittecat

Muziek : Hugo Schittecat

(AA BB CC D) 2x - EE FFG CC D

A 1-9 2-10 3-11 4-12 5-13 6-14 7-15 8-16

B 17-25 18-26 19-27 20-28 21-29 22-30 23-31 24-32

C 33-41-87 34-42 35-43 36-44 37-45 38-46 39-47 40-48-102

D 49-103 50-104 51-105 52-106 53-107 54-108 55-109 56-110

E 57-63 58-64 59-65 60-66 61-67 62-68 F 69-75 70-76 71-77

72-78 73-79 74-80 G 81 82 83 84 85 86

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Cursussen

2020 was een vreemd jaar ... Een micro-organisme legt de hele wereld lam. Geen reguliere werking voor de vendelgroepen en de vendeliers in volkskunstgroepen, schuttersgilden en jeugdbeweging. En er gingen ook geen vendelcursussen door. De Vendeliersverbroedering werd aangekondigd, maar tegen de tijd dat het zover was, kondigde ook de tweede Corona-golf zich aan en annuleren was de enige optie.

De eerste cursus van het kalenderjaar is de Open Cursusdag Vendelen, een cursus voor gevorderde vendeliers. Omdat plannen maken voor het begin van 2021 momenteel nog niet realistisch is, zal deze cursus niet doorgaan in 2021. De cursussen voorzien voor het najaar, zullen hopelijk wel kunnen doorgaan:

In oktober 2021 spreken we af in Leuven voor de Kennismakingscursus Vendelzwaaien (exacte datum volgt).

Op zondag 21 november 2021 (let op: niet de laatste zondag van de maand), trekken we naar de grote sporthal in het Netepark in Herentals voor de jaarlijkse verbroedering.

De monitoren cursus werd een jaartje uitgesteld. Eind 2021 en begin 2022 zullen drie cursusdagen worden ingepland. Geïnteresseerden nemen contact op met ondergetekende. Er is nog plaats, maar de plaatsen zijn niet onbeperkt.

Stefaan Haesen

Secretaris IVV en secretaris van de werkgroep Vlaams Vendelarchief

Contactinfo: zie Contact IVV-Secretariaat op bladzijde 2.

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

De geschiedenis van de lange broek ... of het verhaal van de 'pantalon' van de Franse 'sansculotten', een protestkledij in 1789, over de lange witte broek van de molenaar in Pollinkhove in West-Vlaanderen in 1873 naar de zwart grijze pantalon bij de jacquet in 1980

Dr. Hist. Henri Vannoppen

1. De 'pantalon' als protestkledij van de 'sans-culotten' tijdens de Franse revolutie

De Franse Revolutie (1789) kwam ook tot uiting in de kledij. Voor de revolutie in het Ancien Régime droeg men de kniebroek of de 'culotte'. De revolutionairen reageerden hierop met een lange broek of 'pantalon', een rode Frygische muts en een blauwe kiel. Vooral de Jacobijnen, de meer radicale revolutionairen, vielen op door de rode Frygische muts, die reeds in de Oudheid het symbool van vrijheid was. Vrijgelaten slaven en hun afstammelingen droegen daarom in het Romeinse rijk immers de Frygische muts. Spottend noemde men de revolutionairen 'sans-culotte' en het werden sansculotten. De 'pantalon' beheerste de mondaine herenmode in West-Europa sedert de Franse Revolutie⁽¹⁾. De Franse Revolutie had echt voor een kledijrevolutie gezorgd.

2. De gele hesjes of 'Gilets jaunes' als protestkledij in 2018

Protestkledij is van alle tijden. Ook in 2021 vinden we ze nog terug. 'Les Gilets jaunes' of de gele hesjes verwijzen naar de gele zichtbaarheidshesjes. Het gaat om de fluorescerende veiligheidsvestjes. De bedoeling van deze gele hesjes is eigenlijk de zwakke weggebruiker zichtbaarder te maken in het verkeer en ongelukken te voorkomen. Sinds 2009 maakt het gele hesje in België deel uit van de verplichte uitrusting van elke auto. Het gele hesje in Frankrijk werd als veiligheidskledij ingevoerd in 2008 onder president Sarkozy. Het werd het symbool van de protestbeweging, die in 2018 in Frankrijk ontstond naar aanleiding van de verhoging van de brandstofaccijns en de stijgende kosten van het levensonderhoud. De 'Gilets jaunes' werkten vooral via de sociale media zoals Facebookgroepen rond het thema 'colère' (woede). Volgens de Franse historicus Gérard Noiriel ontstond de beweging eerder uit de (verarmde) kleinburgerij en veel minder uit de werknemers. De achteruitstelling van 'La France périphérique', het Frankrijk buiten de grote steden speelde ook mee. De inwoners van 'La France périphérique' voelden zich uitgesloten van de voordelen van de mondialisering en gingen daarom politiek revolteren. Eric Drouot riep op 17 november 2018 op tot de actie en was wellicht de bedenker van de naam 'Gilets jaunes'. De 'Gilets jaunes' waren duidelijk gericht tegen de Franse president Emmanuel Macron. Het gele hesje werd een sterk symbool omdat het op elke foto van het protest opviel, omdat het goedkoop was, omdat elke autobezitter het had en omdat het iemand in één handeling deel uitmaakte van de demonstranten. Het gele hesje fungeerde ook goed als symbool van 'de arbeider' tegen het kapitalisme en de multinationals. Men vergeleek in Frankrijk de 'Gilets jaunes' van 2018 met de 'sansculotten' van 1789. De protestbeweging verspreidde zich in Europa over België, Nederland en Duitsland.

3. De witte 'pantalon' van molenaar 'Risten' Becuwe uit 1873 uit Pollinkhove in West-Vlaanderen

Pollinkhove is een dorp van 600 inwoners bij de IJzer gelegen, dat nu deel uitmaakt van de stad Lo-Reninge. Bij de Lovaart stond een houten standaardmolen nu bekend als de Markeymolen, een windmolen met drie zolders. In 1856 werd deze windmolen verkocht aan molenaar Charles Louis Becuwe, gehuwd met Christina Van Exem. Zijn zoon Evarist Becuwe (1847-1935) in het dorp bekend als 'Risten' werkte als molenaar op de ouderlijke molen. Hij huwde in 1874 Romanie Vandewoestyne (1856-1903) een dochter van een welstellende landbouwer uit Esen bij Diksmuide. In 1873 liet het verloofde paar een foto nemen op de kermis van Alveringem. Evarist Becuwe ging er zijn verloofde voorstellen aan zijn familie, molenaars op de Doornmolen te Alveringem. Evarist Becuwe werd na zijn huwelijk tot 1893 landbouwer op een pachthof en daarna winkelier en herbergier 'In 't sajetten wijveken' in de Dorpsstraat te Pollinkhove⁽²⁾.

De foto geeft Evarist Becuwe weer met een witte gilet, een witte pantalon, een jas, die lijkt op een jacquet, schoenen en een strik met de wandelstok in de hand.

De foto geeft Romanie Vandewoestyne met een kleed of was het een jak en een rok - dat is niet goed te merken - en een witte muts met brede binders.

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

4. De witte pantalon in de Empiretijd

Van 1804 tot 1815 regeert Napoleon I als keizer. We spreken dan ook van de Empiretijd. Welke broek was in die periode in de mode bij de burgerij? De broek was in de Empiretijd wit- of geelachtig en kon ook fijn gestreept zijn. Het was in elk geval een lange 'pantalon', waarvan de pijpen breder waren van boven. Een Duitse bevestiging van *Hamburger Journal der Mode und Eleganz* van 1803 gaf de burgerman weer met de witte lange broek⁽⁴⁾.

Afbeelding 4.

Het blad *Costume Parisien* van 1810 gaf eveneens de lange witte broek⁽⁵⁾. De Franse Revolutie en het Nieuwe Régime brachten niet alleen een nieuwe broek maar ook een nieuwe hoed voor de burgerman. De driesteek van het Ancien Régime werd vervangen door de tweesteek, die dwars op het hoofd werd gezet, de Napoleonhoed⁽⁶⁾.

5. De witte broek tijdens de Restauratie

Na de val van Napoleon en de slag van Waterloo (1815) volgde de Restauratie. De absolute vorsten in Europa wensten het Ancien Régime te herstellen en deden alsof er nooit een Franse Revolutie geweest was, maar de lange witte broek, de pantalon bleef. Tijdens de Restauratie (1815 - 1830) was de lange broek veelal wit of lichtkleurig. De pijpen waren smal en reikten boven de enkels of tot aan de schoenen. De randen werden soms vastgebonden met een bandje dat onder de schoen doorliep, de zogenaamde 'sous-pied'⁽⁷⁾.

De Schotse kunstschilder Henry Raeburn (1756 - 1823) schilderde luitenant-kolonel Bruce Mc Murdo op visvangst in de periode van de Restauratie met een witte lange broek⁽⁸⁾.

Een Engels modeblad van 1818 gaf hetzelfde beeld⁽⁹⁾

Afbeelding 6.

Afbeelding 7.

6. De lange witte broek in de romantiek

In Frankrijk brak in 1830 de revolutie uit. De Bourbon-koning Karel X werd verjaagd en Louis-Philippe, een lid van het Huis Orleans en de schoonvader van de Belgische Koning Leopold I, kwam in de plaats. In Frankrijk sprak men van de Louis-Philippetijd (1830 - 1848). Het is in Europa de tijd van de romantiek met het liberalisme en het nationalisme. In Duitsland sprak men van de Biedermeier-stijl, een term die daar gebruikt werd tot rond 1860.

De broek werd in de romantiek nog nauwsluitend gedragen met een 'sous-pied' aan de voet gehecht. De heren uit de burgerij droegen toen gewoonlijk ook lange witte broeken⁽¹⁰⁾.

Het Parijse modeblad van 1840 toonde de man uit de burgerij met een dergelijke lange witte broek⁽¹¹⁾.

Het kostuum bestond in de romantiek uit een nauwe broek, een opvallende vest of 'gilet' en een jacquet.

Afbeelding 8.

Afbeelding 9.

7. De lange broek in het Second Empire

Het Second Empire (1852 - 1870) kwam overeen met de regeerperiode van Keizer Napoleon III, de neef van Napoleon I. De pijpen van de broek bleven nauwsluitend tot rond 1860. Na 1860 kreeg men wijde pijpen. Voor broeken gebruikte men geruite of gestreepte stoffen⁽¹²⁾. Na 1860 werd modieuze kleding toegankelijker voor meer mensen: er ontstonden warenhuizen waar men confectiekleding kon kopen, of men maakte het zelf met een naaimachine en een patroon. Elite-vrouwen gingen naar een haute-couturehuis. De modeontwerper Charles Frederick Worth maakte van de modekledij een industrie. Vanaf 1860 bestond het mannenkostuum uit een hooggesloten jas, rechte vest (gilet) en broek, meestal van dezelfde stof. De jas was recht van model en iets langer. We zitten hier bij de redingote, die jarenlang door diplomaten en politici gedragen werd. Later volgde de jas met rond weggesneden panden, de zogeheten jacquet. Het witte overhemd, symbool van de man die niet met zijn handen werkte, had een opstaande boord en omgeknikte punten.

Afbeelding 10.

8. Een vergelijking met de kledij in Schore: mode of streekdracht, Ancien Régime of Nieuw Régime

Schore ligt bij Nieuwpoort. De foto 'Pitje en Mitje van Schore' vonden we in de collectie van Marie-Josèphe Vander Reydt, bestuurslid van het Erfgoedhuis Kortenberg. Haar echtgenoot Paul Daxhelet (° 1909) was de zoon van Joseph Daxhelet, leraar klassieke talen, die in 1905 in Brugge Judith Marie Lydie Van Damme (° Nieuwpoort 1879), de dochter van Seraphin Van Damme en Lydie De Jaegher, huwde. De familie Van Damme was eigenaar van een pachthof in Schore. Dit werd verwoest in W.O.I en daarna wederopgebouwd. Daar woonde 'Pitje en Mitje van Schore'. De foto 'Pitje en Mitje van Schore' gaf de hereboer - in Brabant zouden we spreken van een 'pachter' - rond 1880 met de kniebroek, schoenen met gespen, tromblon of hoge hoed en gaffel⁽¹³⁾. Dit was al een groot verschil met de molenaar Evarist Becuwe van Pollinkhove. In Schore droeg de man een kledij, die aansloot bij het Ancien Régime, eerder streekdracht, in Pollinkhove ging de man eerder modieus Nieuw Régime gekleed.

Afbeelding 11.

Afbeelding 12.

Afbeelding 13.

9. Sociale verschillen: een vergelijking van de kledij in Pollinkhove, Roeselare, Westrozebeke, en Kortenberg: de blauwe kiel tegenover de jacquet

In Kortenberg (provincie Vlaams-Brabant) vonden we de huwelijksfoto van het echtpaar Berthels - Vanderseypen uit 1886 in Kortenberg. Landbouwers zoals Guilielmus Berthels of 'Susse' Berthels of 'Schipper' Bertels (Leefdaal 1855 - Kortenberg 1924) droegen meestal de blauwe kiel⁽¹⁴⁾.

Jules Lagae, de bekende beeldhouwer uit Roeselare beeldhouwde zijn 'Vader en Moeder' met de blauwe kiel en de kapmantel⁽¹⁵⁾. Blauwe kielen en frakken, fasen en hoge hoeden werden in dezelfde periode gedragen. De foto 'Op bedevaart naar Westrozebeke 1850' geeft dit duidelijk weer⁽¹⁶⁾.

Evarist Becuwe, de molenaar van Pollinkhoven, droeg een frak, die geleet op een jacquet. Hij droeg geen blauwe kiel zoals de gewone landbouwers. Hij droeg een kledij die paste bij de betere klasse. Molenaars waren de eerste industriëlen in hun dorpsgemeenschap, dikwijls lid van de gemeenteraad. Zij zaten met de notabelen van de gemeente aan tafel en dat was ook te zien aan de kledij, die veel modieuzer was dan deze van de gewone landbouwers.

10. De muts met brede binders van Romanie Vandewoestijne uit Pollinkhove of vergelijkingen met Kortenberg en Brugge

Romanie Vandewoestijne in Pollinkhove droeg een muts met brede binders, die we ook terugvonden op de huwelijksfoto Berthels-Vanderseypen uit 1886. De bruid Rosalie Vanderseypen (Kortenberg 1857 - 1922) of 'Roos van Susse' droeg ook een dergelijke muts met brede binders. We vinden dezelfde muts ook terug op de prentkaart 'Une Brugeoise'. De dame met de witte muts met binders droeg daarbij ook de kap van haar kapmantel over de witte muts.

11. Molenaarskledij

In het kasteel van Corroy-le-Château vonden we doeken uit een Brussels herenhuis. Ze zijn 18de eeuws en stellen landelijke taferelen uit Vlaanderen voor. Op één ervan vindt men de molenaar met een lange witte fuik of kiel, vooraan open, een wit hemd, een rode ondervest en een witte lange broek. Op het hoofd droeg deze molenaar een 'potske' dat geleet op dat van de koster. Het was echter volledig wit.

Afbeelding 14.

Afbeelding 15.

In de eerste helft van de 20ste eeuw droeg de molenaar een werkhemd, een werkbroek en een platte molenaarspet. Victor De Kinderen, molenaar te Ravels in de Antwerpse Kempen, werd aldus op een foto afgebeeld. De platte muts was in de Kempen belangrijk omdat de molenaars de graanzakken op hun schouders of op hun rug moesten leggen om ze uit te gieten en aldus hun zakken tegen hun platte muts steunden. Een prentkaart van de windmolen van Ravels-Eel geeft de molenaar met de platte muts⁽¹⁷⁾.

12. De jassen van de man (frak, redingote, jacquet, rokkostuum, smoking) en bijhorende accessoires

In Nederland spreekt men over een gekleed halflang jasje als over een Colbert. Dit verwijst naar de Franse minister Colbert (1619 - 1693) zonder dat we daar een verband mee kunnen geven.

Het ontstaan van de vest of de gilet situeert men in de absolute koninkrijken van de 17de eeuw. Koning Karel II van Engeland begon er mee. Lodewijk XIV spotte ermee maar volgde hem toch na. De mouwen verdwenen en de vest werd rond het midden ingekort. Daarbij kwam nog de diepe uitsnijding. Het herengilet of de mouwloze vest was geboren⁽¹⁸⁾.

Afbeelding 16.

Een jacquet was een colbert met panden of slappen, een pandjesjas. De jacquet was een zwarte of grijze herenjas. Kenmerkend waren de rond weggesneden voorpanden, die naar achteraan toe lang uitliepen. De voorkant werd met 1 knoop gesloten. De naam jacquet kwam van het Frans 'jacque' wat jas betekende. In de middeleeuwen was een Jacques een lakei. Een Jacquet was dan een lakeijas. Bij een jacquet paste een zwart grijs gestreepte pantalon, later een effen grijze, een grijze vest (gilet), een wit hemd met liggende boord, een grijszijden stropdas of plastron, handschoenen en een hoge hoed. De hoge hoed en de handschoenen droeg men, maar men deed ze niet aan. De jacquet was de 'morning dress' bij de burgerij. 's Morgens ging men hiermee paardrijden. In Engeland sprak men van een riding-coat, een rij-jas waarvan de voorpanden waren weggesneden. Ons woord redingote is er van afgeleid. De jacquet werd nooit na zonsondergang gedragen. De jacquet werd gedragen vanaf 16 jaar⁽¹⁹⁾.

Een jacquet werd rond 1960 alleen nog gedragen bij de burgerij tijdens een huwelijksceremonie en een begrafenis. Ook op katholieke processies in Kortenberg rond 1955 droegen burgemeester en schepenen een jacquet. Ook door leden van studentenverenigingen werd het jacquet rond 1970 nog gedragen. Tot 1970 moesten ministers altijd in jacquet op audiëntie bij de Koning. Zowel jacquet als rokkostuum werden in België 'pitteler' genoemd. Ik

vond de rekening van de jacquet bij mijn huwelijk in 1980 nog terug. Hij werd gehuurd in een ceremoniewinkel in de Bondgenotenlaan te Leuven voor 1375 BEF.: jacquet (jas, vest en lange gestreepte broek): 1.100 BEF, buishoed: 150 BEF, handschoenen: 85 BEF, bretellen: 40 BEF. De witgrijze das die er bij paste, werd niet verhuurd maar moest in de ceremoniewinkel aangekocht worden.

Het rokkostuum was een uitvinding van de Parijse coupeur Frac. De voorpanden van zijn jas waren vuil geworden en hij knipte de voorpanden ervan af. In het Duits spreekt men nog altijd van 'Ein Frack'. In Frankrijk sprak men van 'un habit'. Het rokkostuum was een zwarte jas met zijden revers en lange achterpanden terwijl de voorkant kort was. De twee zwaluwstaarten achteraan moesten tot aan de knieholte reiken. Het werd altijd open gedragen. Daarbij paste een zwarte pantalon met twee zijden biezen over de buitennaden, een laag uitgesneden vest van witte piqué, een wit overhemd met een opstaande boord met omgeslagen of geknikte punten (vadermoorder, in het Duits 'ein Vatermörder') en een witte strikdas. Het rokkostuum werd nooit voor 18 uur gedragen. Het paste bij zeer officiële soirées van de burgerij. Het werd bij grote huwelijksbanketten gedragen. De rok was de avondfrak. Eén uitzondering op de timing. Bij de verdediging van een doctoraat droegen promovendi in Nederland soms een rokkostuum⁽²⁰⁾.

Het rokkostuum kreeg op het einde van de 19de eeuw de concurrentie van de smoking, die gedragen werd bij semi-officiële soirées na 17 uur. De heren droegen de smoking in het rooksalon, vandaar de naam smoking. Eind 19de eeuw was het de gewoonte dat de dames en heren zich na het diner opsplitten. De heren gingen in een aparte ruimte een sigaar roken. Hiervoor trokken ze tijdelijk een andere jas aan, zodat ze de rest van de avond vrij van rookgeur de dames konden begeleiden. Men gaf de Engelse Koning Edward VII als de uitvinder. Hij was op reis in India. Het was te warm en hij liet de panden van zijn jas afknippen en zo kreeg men het zwart jasje dat de smoking werd. Anderen meenden dat het eerder een Amerikaanse uitvinding was. De Amerikaanse dandy Griswold Lorillard verscheen in 1896 op een bal in New-York in het Tuxedo Park met een jas zonder panden. In Amerika heet een smoking of het dinerjasje nog altijd een Tuxedo. In het Engels sprak men van een 'dinner jacket', in het Frans sprak men van 'un habit'. De smoking werd echt populair vanaf de jaren 1930⁽²¹⁾.

De stropdas of plastron ging terug tot de 17de eeuw en werd gedragen door soldaten uit Kroatië. Kroaat werd 'cravatte' en 'krawatte'. De das met een eenvoudige strikknoop was typisch op het einde van de 18de eeuw⁽²²⁾. In 1827 verscheen *L'Art de mettre sa Cravate* niet van de bekende Franse

Afbeelding 17.

Afbeelding 18.

schrijver Honoré de Balzac zoals men dacht, maar van E.M. De Saint-Hillaire. Alle knooptechnieken voor zwarte en witte strikken werden daarbij weergegeven. Ook de vlinderdas ontstond in de 19de eeuw evenals de pochet⁽²³⁾.

Besluit

De foto van de molenaarszoon Evarist Becuwe uit Pollinkhove en zijn verloofde was het uitgangspunt van deze studie over de lange broek. De foto uit 1873 gaf de zondagse kledij, de zondagse uitgaanstenuue van de betere klasse op het platteland in West-Vlaanderen. De lange broek ontstond als protestkledij tijdens de Franse Revolutie en groeide uit tot de echte broek algemeen in gebruik van de 19de tot de 21ste eeuw. De lange broek kon zowel een werkmansbroek zijn, denk maar aan de 'floeren' of ribfluwelenbroek, als een ceremoniebroek, die paste bij een jacquet, een rokkostuum en een smoking. De streekdracht beïnvloedde de burgerijmode en de burgerijmode beïnvloedde de werkkledij. Er was een duidelijke wisselwerking van de stad op het platteland, van rijk op minder welgesteld.

Noten

- (1) L.KYBALOVA. Das grosse Bilderlexikon der Mode. Vom Altertum zur Gegenwart. Praag, 1966, p. 527.
A.E. DE WIT. Kostuumgeschiedenis. Meppel, p. 75.
- (2) M.BECUWE. Het beste pak van molenaarszoon Evarist Becuwe te Pollinkhove - Molenecho's, herfstnummer 2020, p. 153-154.
Met dank aan Marc Becuwe uit Diksmuide voor de bezorgde documentatie i.v.m. Pollinkhove.
- (3) L.BRUNIN. Geschiedenis van het kostuum. Antwerpen, 1963, p. 295.
- (4) L.KYBALOVA. O.c., p. 240, nr. 364.
- (5) L.KYBALOVA. O.c., p. 251 nr. 388.
- (6) A.E. DE WIT. O.c., p. 79.
- (7) L.BRUNIN .O.c., p. 298.
- (8) L.KYBALOVA. O.c., p. 256,nr. 397.
- (9) L.KYBALOVA. O.c., p. 257.
- (10) L.BRUNIN. O.c., p. 534.
- (11) L.KYBALOVA. O.c., p. 266.
- (12) L.BRUNIN. O.c., p. 302.
- (13) H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Gent, 1994, p. 71.
- (14) H.VANNOPPEN. O.c., p. 134.
- (15) H.VANNOPPEN. O.c., p. 280-281.
- (16) H.VANNOPPEN. O.c., p. 279.
- (17) H.VANNOPPEN. De ambachtskledij in Vlaanderen-De Grote Ronde, oktober-december 1992, p. 8.
- (18) K.SCHACKNAT. De kleren van de man. Amsterdam, 1992, p. 119-120.
- (19) K.SCHACKNAT. O.c., p. 51-52.
J.DE GREEF. Mannenmode. Kostuums en colberts. Amsterdam, 1989, p. 65.
LISELOTTE. Le guide des convenances, p. Parijs, 73, p. 331.
- (20) K.SCHACKNAT. O.c., p. 87-88.
J.DE GREEF. O.c.,p. 56.
- (21) K.SCHACKNAT. O.c. p. 93-95.
- (22) K.SCHACKNAT, O.c., p. 99-109.
- (23) J.DE GREEF. Mannenmode. Dassen en accessoires. Amsterdam, 1989.

Illustraties

1. De kledijrevolutie van de 'sansculotten'
2. Foto van Evarist Becuwe uit Pollinkhove en Romanie Vandewoestyne uit 1873
3. De burgerman met de witte lange broek in het 'Hamburger Journal der Mode und Eleganz' van 1803
4. De witte lange broek in het blad 'Costume Parisien' van 1810
5. Luitenant-kolonel Bruce Mc Murdo op visvangst met een witte lange broek en een vadermoorder
6. De lange witte broek en de vadermoorder volgens een Engels modeblad van 1818
7. De burgerman met de lange witte broek in Louis-Philippe-stijl
8. Een Parijs modeblad van 1840 gaf de man uit de burgerij met lange witte broek
9. 'Pitje en Mitje van Schore' rond 1880
10. Huwelijksfoto Berthels-Vanderseypen uit 1886 in Kortenberg
11. 'Vader en Moeder' door Jules Lagae
12. 'De bedevaart naar Westrozebeke' uit 1820
13. Een Brugse dame met witte muts met brede binders en kapmantel

14. De molenaar met de platte muts
15. Molenaar Victor De Kinderen te Ravels met de platte molenaarspet
16. Jacquet
17. Rokkostuum
18. Smoking

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

COMMUNICATIE

Sociale Media

IVV is aanwezig op de belangrijkste platformen:

Facebook

Bekijk onze Facebook-pagina:

<https://www.facebook.com/InstVlaVolk>

en onze Facebook-groepen:

- Instituut voor Vlaamse Volkskunst
- Volksdans in Vlaanderen (nl-be)
- Vendelzwaaien in Vlaanderen (nl-be)
- Streekdrachten in Vlaanderen (nl-be)

Twitter

@InstVlaVolk

Vaak gebruikte HashTags

• #volkskunst	#volksdans
• #vendelen	#vendelzwaaien
• #klederdracht	#streekdrachten
• #folklore	

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter) en Johan Lambrechts

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

Uit het archief: Dansen Ja of Neen

Archiefwerk verrichten heeft zo zijn charmes. Geregeld duiken er interessante stukken op in onze collecties. Ze parachuter ons terug in de tijd. Het boekje 'Dansen ja of neen' van G. Van Veldhuizen is een mooi voorbeeld.

We herinneren ons wellicht de debatten 'pro of contra' in de lessen Nederlands. Twee leerlingen moesten zich buigen over een controversieel onderwerp. Na enige studie van de materie volgde een debat voor de klas. De ene leerling als vurige verdediger van een standpunt, de andere als stevige opponent. G. Van Veldhuizen laat zich inspireren door opinies over dansen in het naoorlogse Nederland en gebruikt hierbij de pro of contra techniek.

De auteur citeert diverse groten der aarde en haalt de bijbel aan om het pro-standpunt de onderbouwen. In het boek Prediker 3,4 lezen we: *"er is een tijd om de rouwen, en een tijd om te dansen"*. De vrouwen van Israël hebben gedanst toen de Egyptenaren in de Rode Zee verdronken: *"zingt een psalm en geeft trommels aan de reien"*. Daartegenover staat een zekere Gottfried Keller (1819-1890) die stelt dat jongeren andere dingen nodig hebben, zoals scholing voor maatschappij en kerk, het onderzoek der eeuwige dingen, die de dingen van de tijd bepalen. Het valt op hoe de dienst aan de gemeenschap en vooral de kerkgemeenschap geregeld om de hoek komt kijken. Dans wordt gerangschikt in de Catechismus als wettiging van onzedelijkheid. Als pro-element wordt dan weer geschermd met het devies *'je maintiendrai'* of letterlijk, ik zal mezelf in de hand houden. Mensen mogen niet aanzien worden als willoze werktuigen van boze geesten, wanneer ze

aan het dansen gaan. De tegenstander laat zich echter niet onbetuigd en schrijft duizenden ongewenste zwangerschappen toe aan het verlengde van uit de hand gelopen dansavonden.

Het pro- of contradebat gaat zo bladzijden lang door. De pro gedachte slaat de contra gedachte flink om de oren door te wijzen op heel wat aanstekelijke elementen in het dagelijkse leven. Elke verfraaiing van het lichaam kan immers in een erotisch kader worden geplaatst. Het debat grijpt plaats in een tijd waarin de mens de illusie had om met geboden en verboden een beheersbare naoorlogse maatschappij te handhaven.

"Wij laten de dans juist daarom niet los, opdat die anderen zullen weten dat men ook zuiver dansen kan. Dat het overzinnelijke ook gemist kan worden en plaats maken voor de gratie van elkaar achten en hooghouden. Zo goed als we onze meisjes met blote benen laten rondstappen - hoe gruwden onze ouders van zo iets - en we zijn er trots op dat ze zo'n stevig lichaam van God ontvingen, zo mogen we ook dankbaar zijn dat ze dat lichaam sierlijk kunnen bewegen".

De schrijver besteedt ettelijke pagina's aan Bijbelse citaten om tegenstand tegen de dans te breken. Van de dansende koning David tot Jezus' openbaring tijdens de bruiloft van Kana. De vraag wordt zelfs gesteld of het

geoorloofd is op de dansvloer te sterven. De conclusie is een pleidooi voor de eenheid van ziel en lichaam, waarbij de dans, waaronder ook de volksdans, wordt vernoemd als ontspannend element om de zorgen van iedere dag tijdelijk te vergeten, zonder de maatschappelijke plichten te verwaarlozen.

Gert Laekeman

Referentie

G. van Veldhuizen. Dansen ja of neen. JN Voorhoeve – De Haag 1946.

Archieven in Bewaring - AiB

De gehele of gedeeltelijke archieven van onderstaande archiefvormers worden door IVV beheerd en in samenwerking met Kadoc bewaard in geconditioneerde en aangepaste ruimtes bij Kadoc in Leuven.

- 00 - Instituut voor Vlaamse Volkskunst - IVV
- 01 - Renaat Van Craenenbroeck - RVC
- 02 - Walter De Decker - WDD
- 03 - Familie D'Haese - DHA
- 04 - Renaat Van Overbeke - RVO
- 05 - Fred Engelen - FEN
- 06 - Fik Van Velthoven - FVV
- 07 - Etienne Vankeirsbilck - EVA
- 08 - Yolanda Wils - YWI
- 09 - Felix Proost - FPR
- 10 - Alfons Van der Linden - AVL
- 11 - Wim en Katelijne D'Hollander - WKD
- 12 - Marc De Maertelaere - MDM
- 13 - Volkskunstgroep De Mandoerse - MAN
- 14 - Sus Geens en IVV - SGI
- 15 - Liza Bonnyngs-Huysmans - LHU
- 16 - Lou en Renaat Schraeyen - Van Bets - SVB
- 17 - Frans Jacob - FJA
- 18 - Vlaamse Volkskunstgemeenschap - VVG
- 19 - Josee Elst - JEL
- 20 - Verbond Limburgse Volksdansgroepen
VLVG - VLG

Wat met jouw archief ?

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/watmetmijnarchief>

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

INTERVIEW

Een gesprek over volkskunst met Vic Anciaux

Johan Lambrechts

Heel wat volwassenen en ouderen van nu waren in hun jeugd actief in de volkskunstwereld. Ze hebben er gedanst, gezongen, gevendeld. Later werden ze BV's.: in de politiek, in de zakenwereld, academici... Verrassende namen soms, die we in 'Volkskunst' aan het woord willen laten. De eerste: Vic Anciaux.

"Toen ik in Leuven geneeskunde kwam studeren, had ik helemaal geen ervaring in volksdansen", begint Vic zijn verhaal. Erg verrassend toch voor iemand bij wie een belangrijk deel van zijn studentenleven (1949-1957) zich bij de KVHV-volkskunstgroep De Kegelaar afspeelde. En voor wie Vic's latere leven kent, volgt er nog een tweede verrassing: "Ik ben niet als Vlaams-nationalist geboren of opgegroeid".

Middelbare studies volgde hij aan het 'Onze-Lieve-Vrouwecollege van de Jezuïeten' aan de Frankrijklei in Antwerpen. Hier kreeg hij een Vlaams bewustzijn, niet zozeer door zijn priesters-leraars maar wel 'dankzij' de 'franskiljonse dikke nekken' die overal het hoge woord wilden voeren. En, in het laatste collegejaar trok hij met zijn vrienden naar de IJzerbedevaart. Goed voor een stevige portie Vlaamsgezinde trots.

In het college was hij een bezige bij. Hij hield van muziek, zang, poëzie en voordragen, toneelspelen. Hij ging graag wandelen in de natuur. Een beetje een groene 'avant la lettre'.

Vic was een zeer goede leerling en trok in oktober 1949 naar de Leuvense universiteit. Zeer jong nog, hij was nog geen 18 jaar. Een brave knaap die altijd schoon in de pas had gelopen. Dat kon ook moeilijk anders bij de jezuïeten. Maar dan kwam Leuven, de vrijheid. Daar genoot hij van met volle teugen. Hij kende de studentenkroegen en ging al lachend en zingend door zijn eerste jaar.

De Oude Roldersklacht, 't Was toen het jaar te meie ging, *Lief Leentje* en zovele andere studentenliederen, hij kende ze allemaal.

Tot juni, dan kwam de nachtmerrie van alle studenten, de examens! Ze naderden zeer snel. "Ik wist amper wat blokken betekende", vertelt hij. "Het gevolg laat zich raden: een dikke buis, ik mocht bijgevolg in 1950 het eerste jaar geneeskunde herbeginnen. Bissen vond ik heus niet zo erg, ik was och arme nog geen 19 jaar oud en ... de volgende jaren heb ik overigens nooit moeten overdoen."

Ondertussen leerde hij heel wat mensen kennen. Mensen naar wie hij opkeek. Zoals Frans Baert, Hugo Schiltz, Herman De Backer en diens echtgenote Rika Ocken - ja, de latere minister van Nederlandse Cultuur. Vic was trouwens haar staatssecretaris in de Belgische regering van Leo Tindemans. Zij leerden hem de Kegelaar kennen.

Het waren stuk voor stuk idealisten, bezielde door de gedachte van een ruim zelfbestuur voor het Vlaamse volk. Het waren culturele flaminganten die het woord idealisme een speciale dimensie gaven. Hij voegt er realisme aan toe. En vooral volksverheffing. Door de volkskunst in het algemeen, de volksdans en de volksliederen in het bijzonder. Dat waren in hun ogen de uitgelezen instrumenten om hun idealen te uiten en alzo bij te dragen tot de verheffing van het Vlaamse volk.

Consilium Abeundi

Op dat ogenblik vierde de Kegelaar zijn eerste lustrum. Vijf jaar. In toch wel speciale omstandigheden. De Kegelaar werd verboden door het rectoraat.

Wat was er gebeurd? In het voorjaar van 1948 werd Kegelaarsleider Frans Baert bij de vice-rector geroepen. Dat gebeurde alleen maar bij ernstige misdrijven. Mgr. Litt las hem een artikel uit het reglement van de universiteit voor: 'Gemengde vergaderingen van studenten en meisjesstudenten mogen slechts plaats vinden in aanwezigheid van een professor of een priester'. In de Kegelaar werd er gedanst, zonder priester, zonder professor. Geen mannendansen, maar paar- en kringdansen, gemengd! Het was dus niet te verwonderen dat leider Baert bij de vice-rector ontvangen werd.

Zo ging dat toen in Leuven. Jongens en meisjes konden niet zomaar samen werken, samen studeren, laat staan samen ontspanning nemen en dansen. Waar zoveel jonge mensen woonden, was het 'gevaar van losbandigheid' groot. De geestelijke overheid waakte zeer streng over de 'zuiverheid' van de studentenbevolking. Een voorbeeld?

"Het wordt den heeren studenten op het hart gedrukt dat zij hier te Leuven aan de Hoogeschool gekomen zijn, eerst en vooral om te studeren. Zoolang zij aan de vaderlijke zorgen van de bisschoppelijke en andere colleges toevertrouwd waren, was het groote gevaar dezer tijden, namelijk de vrouw, voor hen een gesloten boek. Aan de Universiteit gekomen staan zij alleen tegenover dit gevaar. Daarom, wees op uw hoede." Dit schreef Monseigneur Van Waeyenberg, toen ook vice-rector, in *Ons Leven* in 1936. Na de oorlog gold die regel nog altijd.

Frans Baert moest dus op zoek naar een professor of priester. Aan priesters die sympathiek stonden tegenover de Kegelaar, was er geen gebrek. Herman Verheeke was onmiddellijk bereid te helpen. Triomfantelijk met dit heuglijke nieuws trok Frans opnieuw naar Mgr. Litt.

Enkele dagen later werd Baert een derde keer uitgenodigd. Litt was niet akkoord, hij vond dit een belachelijke oplossing. Het besluit van de rectorale raad was: de groep mag niet meer gemengd samenkomen! Verbod of in academietaal: Consilium abeundi.

Waarom belachelijk? We kunnen alleen maar raden. Was het omdat Herman Verheeke, die het Baccalaureaat in de Theologie en de Licentie Wijsbegeerte en Letteren (Klassieke Filologie) behaalde, pas priester gewijd was in 1947? We kunnen alleen maar gissen: waarschijnlijk was het de bedoeling de groep te doen verdwijnen wegens zijn politiek gedachtengoed.

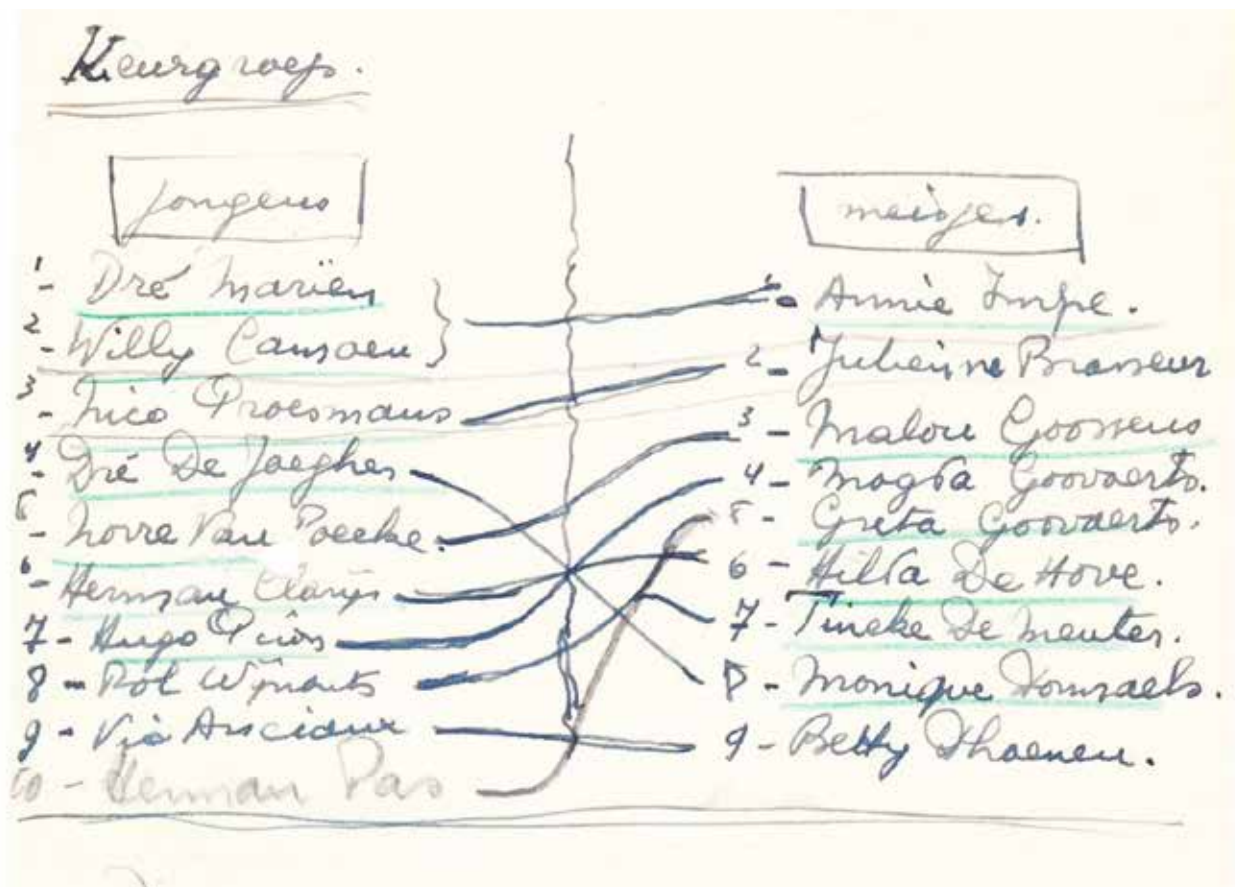
En wat deden de Kegelaars? Ze gaven geen commentaar op de vice-rector, gingen gewoon verder met hun werking. De Kegelaar ... hij danste voort!

Op de cantussen kwam er in een bestaand Leuvens-studenten-straatliedje een strofe bij:

*En de rectorale raad met zijne vuile praat
Heeft ons verboden nog te dansen,
te drinken bier of wijn
En van nog zat te zijn
En van op lantarenpalen te kruipen.
Broeders en loeders en labers zijn wij,
Van mijn leven wil geen filister meer wezen
Ja broeders en loeder en labers zijn wij,
van mijn leven wil ik geen filister meer zijn!*

Volkskunst

Vic was een enthousiaste en zeer actieve Kegelaar. Hij vertelt: "Elke maandagavond ging ik volksdansen in het Leuvense atheneum in de Naamsestraat, schuin tegenover de woning van Gaston Eyskens. Ik moet ongetwijfeld een verwoede danser geweest zijn, want reeds na een jaar werd ik ingeschakeld in de keurgroep. In de academiejaren 1953-54 en 1955-56 werd ik tot leider van de Kegelaar verkozen."

In die jaren vijftig was De Kegelaar een diep bewuste Vlaamsgezinde groep die zijn verantwoordelijkheid in het studentenleven wou opnemen. We waren dan ook niet alleen actief als volksdansen, we droegen op de verbondsavonden gedichten voor of zongen er liederen. Later werd er ook gevendeld.

Zingen behoorde tot het dagelijks leven van de Kegelaar. Na elke maandagavondrepetitie werden de stoelen op zij geschoven, in coronavorm. De procantor leidde de zang en legde strofe per strofe op wie er moest zingen:

de ganze groep, een gedeelte van de corona, iemand alleen... Er mocht alleen maar gedronken na het bevel van de cantor 'prosit corona' en het antwoord 'prosit senior'.

Wat het zingen betreft, behoorde de Kegelaar tot de geluksvogels. Al van 1945. Een koor (o.l.v. Wies Pée), een kwartet (o.l.v. Bob Boon), mooie solostemmen. Een greep uit de programma's: *Heer, laat het prinsenvolk der oude Nederlanden...* vroom en sereen; *Je segh adieu...* zo mooi en romantisch; *Vier weverkens...* toch nog blij 'al was er de boter zo diere'; *Wel Annemarieke...* ondeugend; *'t zijn weiden als wiegende zeeën...* liefde voor Vlaanderen; *Daar ging een pater...* stout; *My Sarie Marais...* liefde voor Zuid-Afrika. *Pintje drinken...* zo studentikoos; *Avondlied of Mijn schild ende betrouwen...* steeds tot slot, gevolgd door rolling in ... Het publiek was steeds laaiend enthousiast.

Van bij de start al trachtte de Kegelaar dansen van eigen bodem te leren. De eerste jaren was het streekeigen repertorium beperkt. Er bestond zeer weinig documentatie over. Pas later, wanneer het Vlaams Dansarchief opgericht werd, veranderde de situatie. Scandinavische, Zuid-Afrikaanse, Engelse en Duitse dansen vulden het programma verder aan. Zoals toen bij elke volksdansgroep gebeurde.

De Kegelaar was een buitenbeentje in de volksdansgroepen. Men kon alleen maar lid zijn en blijven gedurende de studentenperiode. Om de vier, vijf jaar veranderde de ledenlijst volledig.

Toch trad de Kegelaar zeer veel op. Op de Verbonds- en schachtenavonden in de Leuvense Grote Aula, voor de vreemde studenten, op Vlaamse avonden, in ziekenhuizen, in Wallonië ...

De Walenwerking van de Kegelaar

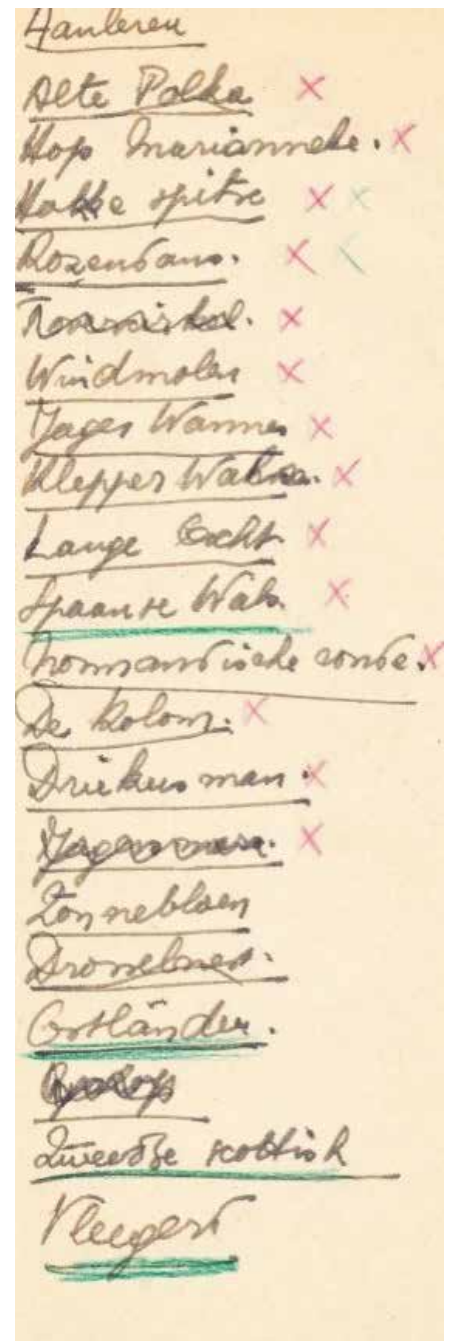
Op één reeks van optredens wil Vic speciaal de aandacht vestigen: op de Walenwerking van de Kegelaar. Hiermee stond De Kegelaar heel vaak op de eerste pagina's van zowel de Vlaamse als de Waalse kranten.

Je kunt het vandaag niet meer voorstellen: Overal grote affiches in Luik ... in het Nederlands. 'Zondag 9 december 1956 Hogeschoolkabaret.' En daaronder 'Wie de plezante studenten van Leuven kent, weet dat er plezier en leute zal zijn.'

's Avonds loopt de zaal vol: een tweehonderd Limburgers, samengekomen om te zingen, te volksdansen, naar poëzie te luisteren.

Waarom die optredens? We moeten daarvoor even teruggaan in de tijd, naar die verschrikkelijke 8 augustus 1956. In de kolenmijn *Bois de Cazier* bij Marcinelle daalden mijnwerkers 975 meter diep in de schachten. Het werk was zwaar, de hitte ondraaglijk. Wanneer een volgeladen kolenwagentje tegen de leidingen botste, zette een steekvlam de mijn in brand. 262 mijnwerkers kwamen niet meer levend naar boven ...

De ramp schudde het land wakker: de sociale toestand van de arbeiders was vaak penibel. De studentenwereld toonde reeds een groeiende interesse voor de problematiek van de Vlaamse arbeiders in Wallonië, voor werk in eigen streek.. In het academiejahr 1956-1957 nam het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond-Leuven een uniek initiatief: De Walenwerking. De organisatie beruste bij Mik Babylon, Kegelaar.

“Wij zochten vanuit De Kegelaar”, vertelt Vic, “contact met verenigingen van Vlamingen in Wallonië. Wij maakten met hen afspraken om als Vlaamse studenten van Leuven bij hen in de Waalse zalen volkskunstavonden te organiseren. De Kegelaar trok also tijdens meerdere weekends naar Waalse steden en dorpen om er voor de ‘Vlaamse’ inwoners aldaar in de parochiezalen en langs de straten op te treden. We overnachtten dan in boerenschuren en soms in tenten. Ik zal die toffe avonden in Luik nooit vergeten en ik zie ons nog volksdansen in de straten van het land van Overmaas, onder meer in Aubel. We werden er meestal luid toegejuicht, maar soms ook uitgejouwd.”

Tot 1958 werd er opgetreden: in Herstal, Heppignies, Luik, Aubel, Grâce-Berleur ... maar de Kegelaar zette de actie enkele jaren later nog verder. Elke woensdagmiddag kwamen de leden van de groep samen voor een broodmaaltijd. Hiervoor betaalden ze de prijs van een Alma-maaltijd. Met de opbrengst van deze ‘woensdagmiddagactie’ werden Nederlandstalige boeken aangekocht en naar Vlamingen in Wallonië gestuurd.

Woensdagmiddagactie

De Kegelaar was in die periode zeer katholiek en zeer sociaalvoelend. Al vanaf 1945. Omdat er verschillende studenten, kinderen van slachtoffers van de repressie, mekaar in Leuven probeerden te vinden en te steunen, zochten en vonden zij een gemeenschappelijk onschuldige hobby: volksdans. Mooi, romantisch en nostalgisch. Maar is dat waar? Dansen was zowat nog het enige dat ‘de Dietsers mochten van de Belgen’.

Ze vormden een nieuwe groep. “Aanvankelijk zonder naam. Ze bestond eigenlijk niet, maar ze wandelde en danste wel”, getuigt Frans Baert. En Vic vertelt verder: “Die groep wilde de gezinnen, die omwille van hun Vlaamsgezindheid door de naoorlogse repressie getroffen waren, daadkrachtig bijstaan.

Daarom kwamen we elke woensdagmiddag samen voor een broodjesmaaltijd. Eerst in een volkscafé in de Tiensestraat, later in het Kegelaarshuis. De winst stortten we dan in de offerblok van Pater De Muydt, een bruine pater die de weg kende om het geld op de juiste manier ten bate van de behoeftige getroffen van de repressie te besteden.

Later gingen de centjes dan naar de Walenwerking, en nog later naar andere goede doelen.”

Jeugdcomité voor ‘Beroep op het Volk’

Met grote fierheid wil Vic nog een uitzonderlijke realisatie van de Kegelaar benadrukken, namelijk de oprichting van het Jeugdcomité voor ‘Beroep op het Volk’.

In september en oktober 1953 stond het land in rep en roer. Tijdens de IJzerbedevaart in augustus van dat jaar, hadden de bedevaarders luid ‘Amnestie’ geroepen. Veel te luid voor een stel Vlamingenhaters in de Brusselse salons.

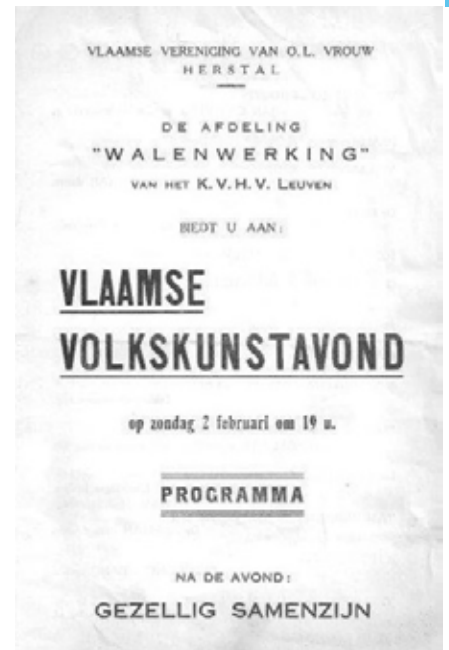
Een zekere Fosty - in de jaren zestig senator van het FDF - slaagde erin een groep gewezen weerstanders rond zich te verzamelen en richtte het ‘Comité pour l’appel au Pays’ op. Hij wou en zou een herstelbetoging organiseren aan de ‘boyreau de la mort’ in Diksmuide. Dit was de lange loopgraaf waar, tijdens de 4 jaar durende ‘Grote Oorlog’, duizenden jonge soldaten gesneuveld waren. Vandaar de benaming ‘dodengang’.

Onder impuls van De Kegelaar reageerde het Leuvense KVHV met de oprichting van het ‘Comité voor Beroep op het Volk’. In deze context trok ik, als groepsleider van de Kegelaar, in oktober 1953 met een volle autobus studenten en studentinnen naar West-Vlaanderen, beladen met affiches en folders. Het is opmerkelijk dat er op de affiches die we als propagandamateriaal overal aanplakten, een grote foto van ex-koning Leopold III prijkte. We wilden de Vlaamse mensen, in een brede kring rond Diksmuide tot in Roeselare, ervan overtuigen hun rug naar de ‘Fossielen’ te keren en hun rolluiken neer te laten, wanneer de ‘fossiele’ autobussen voorbij hun deur zouden rijden. In één woord, wij riepen de West-Vlamingen op om de ‘fossielen’ heel opvallend te negeren.

Een hele week lang reden we met onze autobus in de West-Vlaamse gouw rond, we sliepen in het stro bij ons goedgezinde boeren. Elke nacht stonden er leden van De Kegelaar, gewapend met stokken en zeisen, op de wacht. Je wist maar nooit dat we zouden aangevallen worden.

Tijdens onze rondrit in West-Vlaanderen hielden we tientallen persconferenties en maakten we propaganda voor de ‘jeugdbedeveart’ die we op dezelfde dag als de zogenaamde ‘herstelbedevaart’ van de Fossielen wilden organiseren.

We wilden onze jeugdbedeveart in een weide van het nonnenklooster te Vladslo inrichten. Daarom zochten we de abdis op. Ik vergeet nooit de jonge en beeldmooie zuster-overste van dit klooster. Toen ik haar de toelating kwam vragen om onze plechtigheid in een weide van haar klooster te laten plaatsvinden, vloog ze me geestdriftig om de hals. Evenmin vergeet ik de pastoor van Vladslo, die bij een bevriende schrijnwerker voor ons een honderdtal zware knuppels had laten maken. Hij overhandigde ons dit wapenarsenaal met de woorden: ‘zij kunnen van pas komen om jullie tegen een eventuele vijand te verdedigen’. Zo zie je maar dat

destijds niet alle kerkbedienaars een 'schijnheilige' vrede in hun sermoenen predikten.

Vooraleer we met de autobus naar West-Vlaanderen vertrokken, waren wij zelf in de scholen en parochiehuizen van een groot stuk van Vlaanderen de leerlingen gaan oproepen om aan de 'jeugdbedevaart' deel te nemen. Van heel die fameuze en luidruchtig aangekondigde jeugdbedevaart is overigens niets in huis gekomen. Doodgewoon omdat, op dezelfde dag dat onze Jeugdbedevaart gepland was, elke autobus met zingende scholieren of studenten, die vanuit een Vlaamse school in een of ander dorp in Vlaanderen naar de protestbedevaart wou trekken, onderweg door de gendarmen werd tegengehouden en naar de thuisbasis teruggestuurd.

Wijzelf zaten overigens met onze propagandaploeg van de Kegelaar eveneens opgesloten. Onze autobus met alle Kegelaars erin werd al de dag vóór de Fosty-bedevaart zou plaatsvinden, in de vroege ochtend achter het gemeentehuis van Diksmuide door gendarmen in beslag genomen en onder zware begeleiding naar de kazerne van de Gentse Rijkswacht afgevoerd. Daar hebben we de nacht in de kelders van de kazerne doorgebracht, met een brandende lamp boven ons hoofd, zoals het zware misdadigers past. De volgende dag hebben ze ons, onder zware bewaking in de autobus zelf en begeleid door de bereden politie, naar Leuven teruggevoerd. Pas daar, in onze dierbare studentenstad, herwonnen we de volle vrijheid. Een paar dagen later werden wij als eerbare 'oud-strijders' in de Grote Aula feestelijk gevierd.

Tot zover de geschiedenis van de Fosty-actie, waarin de Kegelaar een opmerkelijke rol heeft gespeeld. Dagenlang haalde dit heldhaftige verhaal het grote nieuws, het werd elke dag op de frontpagina's van bijna alle kranten in het lang en het breed uit de doeken gedaan. Ja, je kan het je de dag van vandaag nog moeilijk indenken, maar onze universitaire volkskunstgroep De Kegelaar stond toen wekenlang vooraan in het nieuws.

Tot slot

Vic besluit als volgt: "Samengevat, durf ik te verklaren dat de beginselen van vriendschap, eerlijkheid en dienstbaarheid steeds de algemene sfeer domineerden en deze waarden bleven het Vlaamse en christelijke ideaal van de eerder autoritair geleide Kegelaar doordeesemen.

Deze groepshouding had ook haar voordelen. Na de wekelijkse dansavonden bijvoorbeeld, werden de vrouwelijke Kegelaars netjes in de peda's afgeleverd en dan pas durfde het mansvolk stevig te gaan 'rollen'. Meer conservatief kon moeilijk, maar, alles bijeen genomen, het was een heerlijke tijd.

En dit dank zij de volkskunst. Dans, zang en vendelen vonden wij de uitgelezen instrumenten om onze idealen te uiten en zo bij te dragen tot de verheffing van het Vlaamse volk."

VOLKSGEBRUIKEN

Het verloop van de geboorte doorheen de geschiedenis van Vlaanderen

Dr. Henri Vannoppen

1. Twee mannen haalden de 'goeivrouw' bij een thuisbevalling

Voor WO II werd het kind op het platteland thuis geboren met de hulp van een 'goeivrouw' (ongediplomeerde vroedvrouw). In Oost-Vlaanderen noemde men de vroedvrouw 'de baker'⁽¹⁾.

Wanneer de weeën goed doorkwamen ging men de 'goeivrouw' halen. Twee mannen moesten in Midden-Brabant de vroedvrouw halen want men was bevreesd dat heksen en spoken haar iets in de weg zouden leggen. Eén man was gewapend met een zware stok om de zwarte kat te verjagen. Men noemde dit 'op de kater letten'⁽²⁾. Dat was ook zo in Limburg. Met twee mannen ging men in Neerglabbeek de vroedvrouw halen met een dikke stok om kwade geesten tegen te gaan die op aarde rondzwierven zodra de duisternis begon te vallen. Vooral op kruispunten was het gevaarlijk. De mannen waren gewapend met een mispelaar of drietand⁽³⁾.

Het baren gebeurde in de slaapkamer of in de keuken. Soms gebeurde dit zelf in de stal met de man als 'vroedman'. Het baren gebeurde vroeger in een baarstoel, later op een matras in een bedstede. De bevalling met Dr. Frédéric Hensmans (Leuven 1887 - Erps 1945) gebeurde te Kwerps op de keukentafel⁽⁴⁾.

2. De 'goeivrouw'

De 'goeivrouw' had de taak onder het Ancien Régime bij de geboorte van een buitenechtelijk kind de naam van de vader op te vragen en daarvan verslag te doen bij de overheid. Ze moest ook in nood het kind dopen.

De 'goeivrouw' hielp de moeder bij het baren van het kind. De 'goeivrouw' kwam ook na de geboorte moeder en kind verzorgen en wassen. Ze deed in Kwerps haar 9 dagen: de verzorging van moeder en kind 2 tot 3 maal daags. Daarna werd ze in Kwerps betaald⁽⁵⁾. In Zaventem kwam de 'goeivrouw' ook 9 dagen langs, één keer

Afbeelding 1.

Afbeelding 2.

's morgens en de eerste drie dagen ook 's avonds⁽⁶⁾. De bevallen vrouw moest 9 dagen in bed blijven. Men was vooral bevreesd voor 'de vloed' of de hemorragie.

Soms was het beroep erfelijk. Het ging over van moeder op dochter. In Kwerps werd Anna-Elisabeth Penninckx (Veltem 1803), gehuwd met Franciscus Vanderhulst in het begin van de 19de eeuw door haar dochters Maria-Anna Vanderhulst, gehuwd met Jan-Frans Smets uit Nederokkerzeel en Joanna-Coleta Vanderhulst, gehuwd met Jan-Baptist Smets als 'goeivrouw' opgevolgd. De derde generatie was Seraphina Smets ('Fiene Penninckx') (1871, gehuwd met Frans Bom 'Verzonnen'). Zij was de dochter van Joanna-Coleta Vanderhulst en van Jan-Baptist Smets en bleef actief als 'goeivrouw' tot in de jaren 1920⁽⁷⁾. Rosalie Stroobants-Peeters was ook 'goeivrouw' in Kwerps op het einde van de 19de eeuw.

In de tweede helft van de 19de eeuw vonden we Isabella Penninckx (Everberg 25 april 1821) als 'goeivrouw' te Everberg. Ze huwde te Everberg op 24 januari 1850 Henricus Franciscus Vanhoegaerden (Everberg 1824 - Kortenberg 1913), 'de Metser'.

3. De gediplomeerde vroedvrouw

In 1782 in de Oostenrijkse periode kwam er een cursus voor vroedvrouwen. Deze werd in 1795 afgeschaft. De wet van het jaar 11 richtte een vroedvrouwenschool op in het meest bezochte hospitaal van elk arrondissement, want er was nood aan vroedvrouwen. Op het platteland drong de gediplomeerde vroedvrouw in de 18de en 19de eeuw niet door.

In 1928 ontstond in Leuven het Sint-Elisabethinstituut voor verpleegkunde in handen van de Gentse congregatie van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria. Ze gaven opleiding voor verpleegsters en vroedvrouwen. In 2007 verlieten ze de gebouwen van de Kapucijnenvoer. Het departement Verpleeg- en Vroedkunde maakte vanaf dan deel uit van de grote medische campus op Gasthuisberg.

Voor 1940 daagden de eerste gediplomeerde vroedvrouwen in de plattelandsdorpen op. Bertha Lejeune uit Zoutleeuw studeerde af met grote onderscheiding als vroedvrouw in 1944. Ze vertelde: "Tijdens de zwangerschap gingen wij voor het eerst op bezoek bij de vrouw vanaf de derde maand. Om de vier weken gingen we dan langs om een vooronderzoek te doen en het bekken met de bekkenmeter te meten. Als het breed genoeg was, dan was er geen probleem, anders werd het een keizersnede voor de dokter. Je kon met die bekkenmeter ook de lengte en het hoofd van het kindje meten en zien hoe ver de vrouw was in haar zwangerschap.

Die bekkenmeter was een heel gerief. Als ik naar de bevalling werd geroepen ging ik meestal met de fiets. Met mijn koffertje met gerief: een afgekookte spuit, wat steriele naalden, medicatie voor de pijn tijdens de arbeid, Methergine tegen de bloedingen na de bevalling, een flesje met alcohol, een schaar en wat ontsmettingsmiddel.

Als je geluk had, dan lag er bij de aankomst een pak klaar met vers gestreken doeken, gewikkeld in een propere handdoek en blauw papier. De bevalling zelf gebeurde doorgaans dwars op het bed of gewoon op de keukentafel, ondersteund door kussens.

Bij de bevalling was meestal een vrouw aanwezig, een buurvrouw of een zus, want er moest toch iemand de benen ondersteunen. Als de navelstreng was doorgeknipt zoog ik de slijmen van het kindje weg met een peertje. Na een omstandige inspectie van de moederkoek werd de placenta vaak in de aalput geworpen. De lakens en de doeken werden dan in kuipen met water gedaan, gespoeld en gebleekt.

De moeder kreeg een stevige buikband aan. Het kind werd gewassen, in een doek gewikkeld en aan een haak gehangen.

Nadien verzorgden we de moeder nog negen dagen. Omdat het kind tussen de derde en de vijfde dag na de geboorte gedoopt moest worden, was ik vaak diegene die de boreling naar de kerk bracht omdat de moeder het bed nog niet mocht verlaten⁽⁸⁾.

In de jaren 1990 ontstond er opnieuw een actie om thuis te bevallen met behulp van gediplomeerde vroedvrouwen. Zo ontstond in 1993 te Erps-Kwerps 'Bolle Buik' met zelfstandige gediplomeerde vroedvrouwen.

4. Bevalling met de huisdokter

Tijdens het interbellum deed men ook beroep op de huisdokters voor bevallingen thuis. De bevalling van Elza Vandenhoeck in Kwerps in 1938 was het werk van dokter Frédéric Hensmans. Dat kostte 3.000 fr. De wedde van haar vader Armand Vandenhoeck als onderwijzer bedroeg 1.033 BF/maand. De kinderbijslag was toen 15 fr. per maand of ½ liter melk per dag. De melkprijs was toen 1 BF/liter⁽⁹⁾.

Fietsenmaker Marcel Vanderhulst betaalde in Schoonaarde-Erps aan dokter Victor De Wals 320 fr. voor het kinderbed op 11 december 1942. Het ging om de bevalling van zijn zoon Augustin Vanderhulst⁽¹⁰⁾.

5. Het 'moederhuis' of de kraamkliniek

In noodgeval ging men voor W.O.I naar de kraamkliniek, in Midden-Brabant 'het moederhuis'. Bij de bevalling van Mevrouw Verheylewegen-Verbelen 1911 te Kwerps kon dokter Karel-Jozef Haas (Hever 1839 - Erps 1918) de problemen niet oplossen. De vrouw werd met de melkhar van Georges Salens naar de kliniek in Leuven gebracht. De moeder werd gered. Het zoontje was dood⁽¹¹⁾. Voor een keizersnede moest men tijdens het interbellum ook naar het moederhuis in Leuven.

Na WO II en zeker na 1950 werden de meeste kinderen in de kraamklinieken of 'moederhuizen' geboren. In Leuven waren dat de 'moederhuizen' van de Naamse Straat en van de Capucienenvoer (Sint-Rafaël). Vanaf de jaren 1970 deed men beroep op gynaecologen in de kraamkliniek. De vrouw in verwachting consulteerde een drietal keer de gynaecoloog, die ook voor de bevalling zorgde.

De vrouwen, die bevielen, bleven een 10 tal-dagen in de kraaminrichting, nu een drietal dagen. De zuignap of de vacuümextractor, in verplegingstaal 'de ventouse' kwam in de plaats van de verlostang. Rond 1960 was de keizersnede zeer veilig geworden en nu is de keizersnede de meest uitgevoerde operatie ter wereld⁽¹²⁾.

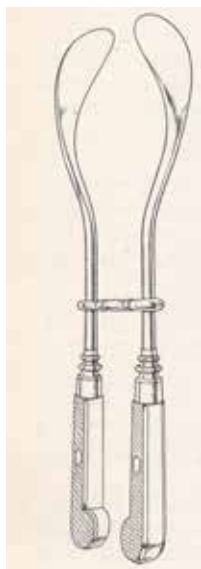
6. De kraambedkoorts

Vele vrouwen stierven in het kraambed. In de statistieken sprak men van 7,5 tot 10% van de vruchtbare vrouwen. In 1850 werd de kraambedsterfte in Vlaanderen op 2% gerekend tegen 0,01% nu.

De Hongaarse dokter Ignaz Semmelweis (Boedapest 1818 - Wenen 1865) deed in 1847 de ontdekking dat het belangrijk was je handen te wassen voor en na een bevalling om daarmee het overdragen van bacteriën te voorkomen. De kraambedkoorts werd dikwijls veroorzaakt door de onhygiënische omstandigheden. Bakers schaarden zich rond het kraambed met besmette vingers, gebruikten ongekookt water en lieten vrouwen bevallen in bevuild linnen.

In Midden-Brabant vonden we dezelfde hygiënische toestanden. Een bevalling met een niet gediplomeerde dikwijls oudere 'goeivrouw' leverde gevaar op wegens gebrek aan hygiëne. De 'goeivrouw' zette de kraamkoorts verder. Zo bleven vier vrouwen kort na elkaar tijdens het interbellum in het kinderbed te Erps-Kwerps⁽¹³⁾.

Rond 1930 kwam er toch enige verbetering op het platteland. Er was daar toen nog een duidelijk overwicht van 'goeivrouwen' of niet-gediplomeerde vroedvrouwen. De dokters poogden hierin toch enige verandering te brengen. Dokter Victor De Wals uit Kortenberg bezorgde Rosalie Vannoppen, 'Roos van Thomas', 'goeivrouw te Meerbeek' een boek van Professor Frans Daels over bevallingen⁽¹⁴⁾. Professor Frans Daels schreef: "De baker moet haar handen verzorgen omdat de zuivere verpleging der kraamvrouw dit vereist. De nagels moeten kort geknipt worden en de nagelvoren moeten met een nagelkuiser gereinigd worden. Een kleine kromme schaar, een nagelkuiser en een borstel zijn de eerste werktuigen der baker"⁽¹⁵⁾. Zuivere handen waren belangrijk bij de bevalling.

Afb. 3.

7. De verlostang

Met de verlostang kon men bij een moeilijke bevalling het geklemde kinderhoofd makkelijker tevoorschijn halen. De Gentse chirurg Jan Palfijn (Kortrijk 1650 - Gent 1730) populariseerde het gebruik van dit instrument. Hij presenteerde in 1721 als 70-jarige aan de geleerde heren van de Franse Académie Royale des Sciences in het Louvre de door hem ontworpen verlostang.

Het instrument bestond uit twee losse lepels, bijengehouden door een ketting of koord, en was voorzien van houten handvatten. Het apparaat hield geen rekening met de bekkenkromming. Later volgden vele verbeteringen: de lepels werden gekruist⁽¹⁶⁾.

In Erps-Kwerps kende men de verlostang als de 'ijzers'. Men 'haalde het kind met de ijzers' en de sporen daarvan waren soms nog merkbaar in het gezicht van het kind.

8. De keizersnede

In het klassieke Rome had men de Lex Caesarea, aanvankelijk de Lex Regia. Deze wet hield het verbod in om een zwangere vrouw te begraven zonder het kind uit haar lichaam te hebben verwijderd. Rond het adjectief Caesarea ontspon zich de legende dat Caesar op die wijze ter wereld was gekomen, maar dit klopte niet.

In 1500 voerde de Zwitserse varkenscastreerder Jacob Nufer met toestemming van de rechter een 'buikopening' uit bij zijn eigen vrouw. Ze overleefde omdat het om een zwangerschap buiten de baarmoeder ging⁽¹⁷⁾.

In Meerbeek (fusie Kortenberg) bracht Anna Cretsaerts op 25 november 1653 een kind ter wereld, dat twee dagen later werd gedoopt. De pastoor van Meerbeek noteerde bij zijn doopakte: "Filius excisus est ex utero matris" (het kind werd uitgesneden uit de buik van de moeder). Hij voegde er later in de marge van de doopakte bij: "filius et mater supervixerunt, eaque postea adhuc genuit" (moeder en zoon hebben het overleefd en zij heeft achteraf nog kinderen gebaard). Petrus Coosemans (Meerbeek 1626 - Beisem 1663) huwde te Meerbeek in 1652 Anna Cretsaerts. Het eerste

Afbeelding 4.

kind, een zoon, Guilielmus Coosemans kwam ter wereld met een keizersnede te Meerbeek op 25 november 1653. Daarna volgden nog twee meisjes geboren te Beisem: Maria in 1657 en Lucia in 1661⁽¹⁸⁾.

In 2020 is de keizersnede de meest uitgevoerde operatie in de ziekenhuizen.

9. De kindskorf

Rond 1950 bestond de kindskorf of luiermant uit: 6 à 8 hemdjes, 6 onderlijfjes of borstrokken, 6 stuks navelbandjes, 4 tot 6 paar sokjes, 4 tot 6 stuks bovenlijfjes of vestjes, 6 stuks slabbetjes of bavetten en minstens 24 stuks luiers in flanel. In Sterrebeek werd de kindskorf voor 1914 door de moeder zelf genaaid. Dan hebben we nog de 'pisdoeken'. De baby werd ingebusseld tot 6 maanden met drie doeken, een bescherming tegen de koude van de urine.

10. Katoenen luiers, plastieken inlegbroekjes en pampers

Kinderen werden ingebusseld met flanellen doeken om rechte benen te hebben. De oren werden afgeplakt tegen flaporen. De katoenen luiers of katoenen doeken (de 'pisdoeken') werden vervangen eerst door plastieken inlegbroekjes van Lotus Plastic Industries en later door pampers. In 2001 werden opnieuw in het kader van de afvalpreventiecampagne acties gevoerd om de katoenen luiers te promoten. Er kwamen zelfs subsidies om katoenen luiers te gebruiken. De gemeenteraad van Kortenberg van 1 september 2003 keurde het subsidiereglement op herbruikbare luiers goed. Men wou daarmee de restafval verminderen. De afvalpreventie begon in Kortenberg vanaf de wieg. Men wou een 'afvalarme' baby.

11. Zelf zogen of een min

Colostrum was de melk die de eerste paar dagen na een bevalling door de borsten van een vrouw werd geproduceerd. In de veeteelt noemt men deze melk de biest. Colostrum was meestal gelig van kleur en vrij dun. Na enkele dagen volgde de witte moedermelk.

In de middeleeuwen gaven de gewone vrouwen zelf borstvoeding. Ook voor 1914 zoogden de vrouwen op het platteland hun kinderen zelf. De vrouw, die de borst gaf, mocht in de periode van melkgeven geen scherpe groenten eten: kolen, asperges, pickles, mosterd. Anders was het kind onrustig. Als de moeder teveel melk had, werd de melk in de 18de eeuw afgetapt met een borstpomp, tijdens het interbellum met een glas en een peer.

De filosoof Jean-Jacques Rousseau (1712 - 1778) pleitte in zijn boek 'Émile' voor borstvoeding door de moeder zelf. Hij vond het een slechte zaak dat een kind van zijn moeder vervreemde. Dit zou voor iedere gevoelige vrouw genoeg reden moeten zijn om haar kind niet aan een voedster uit te besteden. Hij geloofde dat door het kind aan een voedster te geven, de familiebanden wegvielen.

Adellijke vrouwen namen een voedster in dienst. Dit werd na de elfde eeuw steeds meer de norm. Van adellijke vrouwen werd verwacht dat ze zoveel mogelijk nakomelingen produceerden. Dit betekende dat ze zo snel mogelijk weer vruchtbaar moesten zijn. Borstvoeding betekende een tijdelijke onvruchtbaarheid voor de edelvrouw. Dat kon omdat ze geen borstvoeding gaven. Koningin Victoria zag het zogen als minderwaardig en afschuwelijk en daarom zagen vele aristocratische vrouwen in de 19de eeuw af van borstvoeding. Voedsters kwamen uit een arm milieu en hadden vaak geen andere keus dan op deze manier hun geld te verdienen. In rijke families werden ze zeer gewaardeerd en vaak bleven ze er jaren. Burgerijfamilies hadden ook nog voor 1914 'een nourrice' of 'een min'.

12. De nageboorte

De placenta of moederkoek is het orgaan dat tijdens de zwangerschap aangemaakt wordt door het embryo in de baarmoeder. De placenta vormt een scheiding tussen de bloedsomloop van de moeder en de bloedsomloop van het embryo. Voedingsstoffen gaan van de moeder naar het embryo door middel van de placenta. Na de geboorte van de baby wordt de placenta in de vorm van een nageboorte uit het lichaam verwijderd. De placenta is door middel van de navelstreng of funiculus verbonden met de foetus.

In Limburg werd de nageboorte voor 1914 binnen in het huis begraven. In Ordingen mocht de nageboorte niet onder de pannen uitkomen dus niet buitenhuis geraken⁽¹⁹⁾. In Midden-Brabant werd de nageboorte onmiddellijk op de mesthoop gegooid, wanneer de moeder thuis beviel zowel in Sterrebeek⁽²⁰⁾ als in Erps-Kwerps⁽²¹⁾.

13. De aangifte op het gemeentehuis

Het Concilie van Trente legde op dat de doopsels in een kerkregister zouden bijgehouden worden. Het Eeuwig Edict van de Aartshertogen van 1611 bepaalde dat de parochieregisters o.a. het doopregister moesten bijgehouden worden in twee exemplaren, waarvan één ten gerieve van de burgerlijke overheid van het betrokken dorp. Van die twee exemplaren kwam in de praktijk niet veel in orde. Dan kwam de Franse Revolutie. Vanaf 1 januari 1793 moesten de gemeenten in Frankrijk de burgerlijke stand bijhouden. Vanaf 17 juni 1796 is dit ook voor onze gebieden het geval⁽²²⁾.

De aangifte moest volgens de Belgische wetgeving na 1830 gebeuren door de vader, de dokter, de vroedvrouw of andere personen, die de bevalling hadden bijgewoond binnen de 3 dagen na de geboorte. Ook de doodgeborenen na 6 maanden zwangerschap moesten aangegeven worden⁽²³⁾.

Het was de vader die voor 1914 op het platteland het kind aangaf bij de burgerlijke stand. De vader had twee getuigen op het gemeentehuis om de aangifte te doen. In de 19de eeuw werd het pasgeboren kind nog letterlijk op het gemeentehuis vertoond bij de aangifte.

De aangifte werd meestal gevolgd door herbergbezoek met traktatie door de vader⁽²⁴⁾.

14. Geboortekaartjes en een ooievaar voor de deur

De vader verwittigde op het platteland voor 1914 mondeling de ouders en de schoonouders zowel in Sterrebeek als in Erps-Kwerps.

Geboortekaartjes vonden we reeds in de stad in 1878⁽²⁵⁾. Bij de burgerij had men geboortekaartjes na 1918. Op het platteland worden geboortekaartjes eerst populair na W.O. II, zelfs na 1945-1955. In het begin van de 21ste eeuw kregen de geboortekaartjes een veel speelser karakter. Het kon een kaart met de foto van de boreling zijn of stripfiguurtjes die het gezin en peter en meter vertegenwoordigden of twee kindjes, die de dikke buik van mama betastten en hoopten op een broertje of een zus. Daarbij gaf men de naam, het gewicht en de lengte van de baby, de kraaminrichting, de ouders met adres, telefoonnummer en gsm-nummers, peter en meter, de geboortelijst of het rekeningnummer waarop men een bijdrage voor de kinderuitzet kon storten.

Afbeelding 5.

De laatste jaren werden ook grote geschilderde ooievaars voor de deur geplaatst. De ooievaar was de goede bode, de geluksbrenger, die zelfs de kinderen bracht. Hij haalde als trekvogel de kinderen uit de kinderboom. Men zag het als een goed voorteken wanneer een ooievaar zijn nest op het dak van een huis bouwde. Vooral de Elzas stond bekend om zijn ooievaars. De traditie ging in Duitsland terug tot de 18de eeuw. Via Duitsland en Nederland kwam ook de ooievaar op het geboortekaartje in Vlaanderen en als geschilderde ooievaar voor de deur. Een koppel ooievaars was trouw en nestelde zich op een schoorsteen van een boerderij om een nest te bouwen. Men zag de ooievaar rondvliegen en men dacht dat ze de kinderzieltjes op de juiste plaats afzetten. Men vertelde zelf dat ooievaar kleine baby's uit de kinderputten haalden en ze bij de gezinnen thuis bestelden. Zo werd de ooievaar de geluksbrenger, de bringer van kinderen⁽²⁶⁾.

Noten

- (1) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y.SEGERS en I.STEEN. Suikerbonen en beschuit met muisjes. Eetgewoonten bij sleutelmomenten in het leven. Een cultureel erfgoedproject in het Benelux Middengebied. Leuven 2005, p. 16.
- (2) K.C.PEETERS. Eigen Aard. Antwerpen, 1963, p. 364.
P. JANSEN. De bezem en de meitak. 1979 p. 52.
- (3) J.FRERE. Volkskunde in Limburg. 1926-1928-1936. Heruitgave 1992, p. 322.
- (4) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1983.
- (5) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1971.
- (6) Interview Marie Penninckx - Van Craenenbroeck. Zaventem, 1983.
- (7) H.VANNOPPEN. De heren van Ranssem en hun afstammelingen, Fuik en Faas, 1974, nr. 4, p. 32.
- (8) B.VUYLSTEKE. Vrouwen in het wit: verpleegsters getuigen over hun vak in 'Dag Zuster' - Het Laatste Nieuws, 24 maart 2012.
M.DE JAEGER. 'Dag Zuster. Verpleegkundigen en Vroedvrouwen vertellen'. Leuven, 2012.
- (9) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1973.
- (10) De doktersrekening wordt bewaard in het Erfgoedhuis Kortenbergh.
- (11) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1983.
- (12) 75 jaar Verpleeg- en vroedkunde Leuven in goede handen, 2004, p. 55.
- (13) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1983.
- (14) F.DAELS. Het bakerboek. Leuven, 1918, p. 14.
- (15) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van de moderne geneeskunde in Midden-Brabant en speciaal in de fusie Kortenbergh- Midden-Brabant, 2017, nr. 3, p. 19-21.
- (16) F.DAELS, Beginselen van de praktische verloskunde. Antwerpen, 1936, p. 604-606.
- (17) I.VAN HOUDENHOVE. De keizersnede - Campuskrant, 29 mei 2012.
- (18) J.SERVANCKX. Keizersnede te Meerbeek in 1653-Curtenberg, 1991-1992, nr.3, p. 92.
- (19) Met mij, gaat alles goed en ... met moeder ook. Gebruiken rond zwangerschap, geboorte en doop in de regio. Rijmenam. Heemkring Het Hoefyser. Zomer 2020, p. 35.
- (20) Interview Jozef Vandermosten. Sterrebeek, 1976.
- (21) Interview Virginie Verheylewegen. Erps-Kwerps, 1983.
- (22) CL.BRUNEEL. De Burgerlijke Stand,, in De erfenis van de Franse Revolutie 1794-1814. Brussel, 1989, p. 107-115.
- (23) F.DAELS. Het bakerboek, 1918, p. 155.
- (24) P.JANSEN. De bezem en de meitak. 1979. p. 58.
- (25) A.J.BIJSTERVELD, E.NIESTEN, Y.SEGERS en I.STEEN, p. 18.
- (26) H.VERMEIR. De ooievaar-Gouttijdschrift Heemkunde Gouw Antwerpen, 2011, nr. 3, p. 8-20.

Illustraties

1. De 'goeivrouw Seraphine Smets 'Fiene Penninckx' van Kwerps met 'kap en neusdoek' (Collectie Erfgoedhuis Kortenbergh)
2. De 'goeivrouw' of de vroedvrouw Isabella Penninckx van Everberg met 'pijpjesmuts en sjaal' (Collectie Erfgoedhuis Kortenbergh)
3. De palfijntang
4. Voorstelling van de geboorte van Julius Caesar (prent uit 1506)
5. De ooievaar voor de deur in 2020 in Meerbeek

FEESTEN & FESTIVALS

Jaarkring - Rondvraag

Voor een serie artikels rond de Jaarkring, zijn we op zoek naar activiteiten die jullie organiseren rond traditionele feesten.

K.C. Peeters volgde in 'Eigen Aard' een echt volkskundige indeling, die rekening houdt met de oudste feestgetijden : de twee winter feesten, het lentefeest en het zomerfeest waarmee de christelijke feesten later verbonden werden.

Het Joelfeest, het feest van de winterzonnnewende, valt samen met onze kerstviering, als middel- en hoogtepunten van de eerste cyclus, die inzet met Sint-Maarten en eindigt met Driekoningen, waarbij zich de periode van de nawinter, de tweede cyclus, aansluit, lopend tot Lichtmis.

Het lentefeest hoort bij Pasen, het feest van de Verrijzenis van Christus en de ontwaking van de natuur na de lange winterslaap. De meiviering is de inzet van een nieuw getij met als hoogtepunten het zomerfeest van Pinksteren en het midzomerfeest van Sint-Jan.

De oogsttijd volgt dan met de vreugde na de arbeid: de kermis, die het vrolijke jaar afsluit.

Jullie bijdragen - teksten, afbeeldingen en foto's - zijn welkom op:

redactie-volkskunst@instituutvlaamsevolkskunst.be

Grotere bestanden kan je ook bezorgen via deze pagina op onze website:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/bestanden-opladen-volkskunst>

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bv

The best bobbins in the world!

Klantklosjes | Fuseaux à dentelles
Lace bobbins | Klöppel

**Bezoek onze
nieuwe webshop**
www.bobbins.be

Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Tel. +32 (0)9 230 67 18 | jan@bobbins.be

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	COMMUNICATIE	19
IVV Activiteiten	2	Sociale Media	19
IVV Cursussen	2	ARCHIVEREN	20
IVV Kalender	2	Uit het archief: Dansen Ja of Neen	20
CONTACT	2	Archieven in Bewaring - AiB	21
EDITORIAAL	3	Wat met jouw archief ?	21
Handen reiken	3	INTERVIEW	22
ADVERTENTIE	6	Een gesprek over volkskunst met Vic Anciaux	22
VOLKSDANS	7	VOLKSGBEUIKEN	27
Klompeliedeke	7	Het verloop van de geboorte doorheen de
geschiedenis van Vlaanderen	27
DANSWEETJES	10	FEESTEN & FESTIVALS	33
Een tweede leven...	10	Jaarkring - Rondvraag	33
VENDELEN	12	ADVERTENTIE	34
Cursussen	12	INHOUD	35
STREEKDRACHTEN	13	COLOFON	36
De geschiedenis van de lange broek ... of
het verhaal van de 'pantalon' van de Franse
'sansculotten', een protestkledij in 1789, over de
lange witte broek van de molenaar in Pollinkhove
in West-Vlaanderen in 1873 naar de zwart grijze
pantalon bij de jacquet in 1980	13	ERELEDEN	36

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Johnny Ooye,
Machteld Van den Bossche
Adinda Vandenbulcke
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.
Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening
IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van
IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement
Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van
een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)
Marc De Maertelaere (†2018)
Dree Pauwels (†2016)
Andrea Sterck
Gilberte Van Espen
Renaat Van Overbeke (†2017)
Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen